DE LA DRAGOŞ LA CUZA-VODĂ
Legende populare istorice româneşti
Antologie, prefaţă şi note de
V. ADĂSCĂLIŢEI
EDITURA MI NERV A Bucureşti – 1988
MEŞTERUL MANOLE
Coperta seriei: *Constantin Gulută*
Bun de tipar: 16. XII.1937
PREFAŢA

Reprezentări artistice – de cele mai multe ori – ale zbuciumatei vieţi sociale din trecut, legendele istorice alcătuiesc un capitol atractiv al folclorului, la lectura căruia, omul contemporan încearcă sentimente variate. Din toate acestea, însă, câteva se constituie în chip insistent, şi ele sunt: preţuirea pentru iscusinţa minţii şi vitejia braţului strămoşesc, care s-au agitat intru apărarea gliei şi fiinţei naţionale, pentru încoronarea dreptăţii, pentru strădania de a croi temelia poporului şi ţării României.

Fapte literare vii, legendele folclorice – ca toate materialele creaţiei populare – au ajuns să poarte semnele distinctive ale epocilor prin care au trecut, ale timpului în care au fost culese. De aceea, dacă unele din ele nu au vreo hotărnicire în vreme – Fiind, într-un fel, croite ca toate referirile care încep cu „a fost odată” –, altele prind contur definitivat în limitele unei istorii aproape precis măsurate. Predarea noţiunilor de istorie a patriei în şcolile de cultură generală, de la înfiinţarea lor din veacul trecut, a contribuit substanţial la această definitivare.

Legendarul acestor creaţii populare este variabil prin însăşi structura sa: de la imaginea fără chenar pe scara timpului şi spaţiului, proiectată nebulos în felul obişnuit al mitului, până la imaginea care nu mai poate sta independentă de coordonatele existenţei reale şi care

prezintă doar lumina colorată a legendarului. Sunt chiar unele cazuri când nici această tentă n-a mai avut forţă să *apară*, mai ales atunci când relaţia priveşte fapte şi eroi din imediata apropiere a zilelor noastre, totul prezentându-ni-se ca o fidelă relatare a neobişnuitului care include virtual legenda. În aceste cazuri, considerând că avem de a face cu legende foarte tinere – chiar dacă în chip curent, unii le numesc *„tradiţii”* sau *„amintiri”* istorice –, nu ar fi potriviţi credem noi, să evităm observarea lor stăruitoare.

V

Numai astfel înţelegând *legenda* istorică, peste cadrul construit de definiţiile date curent speciei – definiţii care pot fi exacte, având în vedere o anumită realitate cercetată –, potrivit cărora legenda este o povestire explicativă a unui fapt sau fenomen social, natural etc, definiţii de care – altfel spus – ne îndepărtăm doar aparent întrucât în esenţă eroii legendei istorice sunt supradimensionaţi tocmai pentru a putea convinge în legătură cu marile lor calităţi, putem dispune de tot ceea ce dă suma legendei istorice româneşti. Preveniţi prin aceasta asupra sensului pe care îl dăm noţiunii de *legendă*, cititorii – sperăm – vor găsi mai lesne calea ca să apropie punctele lor de vedere, Cu ale noastre.

Cu voie sau fără voie, asupra chestiunii relaţiei dintre *legendă* şi *legendar* va trebui să mai revenim în cursul acestor însemnări. Înainte de aceasta, însă, sunt câteva laturi însemnate ale problemei legendei în cultura populară românească şi despre ele sunt utile unele precizări.

Un loc deosebit îl ocupă chestiunea raportului dintre adevăr şi ficţiune, în acest gen de literatură. Aşadar, cât trebuie şi putem crede dintr-o legendă? Are ea vreo legătură cu faptul real, or se prezintă desprinsă de acesta? Poate folosi omului de ştiinţă învăţat să opereze cu date

exacte? Sau constituie mai curând o referinţă sentimentală adăpostită după un strat gros narativ care pretextează obiectivitate?

Abordarea chestiunii raportului dintre legendă şi realitate implică unele investigaţii în domeniul concepţiilor curentelor folcloristice care au mizat mult pe caracterul documentar al creaţiei populare, cum au fost: romantismul şi tradiţionalismul. În aceeaşi măsură sunt necesare şi unele consideraţii în legătură cu metodologia câtorva şcoli folcloristice, ca cea istorică şi arheologică, în activitatea cărora era înscrisă tocmai dezvăluirea acestor valori ale creaţiei populare.

Romanticii au considerat folclorul drept un document incontestabil despre trecutul popoarelor şi, în acest sens. au vrut să-i smulsă cu orice preţ mărturisiri, chiar atunci când el nu le putea face, chestionându-l după metode care să aducă răspunsul dorit, «Ugwrî Hriu-i soluţii de care el nu mai dispunea sau de care nu dispusese vreodată. De aceea, romanticii rămân în istoria folcloristicii printre marii improvizatori – ai eposului mai cu seamă –, calificativ care încearcă să ascundă cu eleganţă pe cel care ar fi mai potrivit dar sună mai acuzator: falsificatori. Procesul pe care generaţiile posterioare l-au deschis reprezentanţilor romantismului în folcloristică, în istoria culturii fiecărui popor, deşi cunoaşte acuzaţi siguri, este un proces pe care noile generaţii, de cercetători l-au adresat generaţiilor anterioare. El se susţine numai folcloristic, nu şi cu argumente cultural-politice, pentru că toţi cei care au crezut că descoperă în folclor un incontestabil document istoric, au făcut-o din elan patriotic, pentru a servi interesele naţionale într-o anumită epocă de dezvoltare social-economică. Latinismul lui Alecsandri în metodologia folcloristică este o atitudine politică necesară în concertul relaţiilor interstatale europene, la jumătatea veacului al

XIX-lea, chiar dacă ulterior el nu-şi mai justifică utilitatea.

Nu toţi cei care s-au ocupat de folclor au înţeles, atunci cinci a fost cazul, că anumite concepţii şi metode trebuie să fie depăşite, că ele devin inoperante în condiţii social-culturale mai noi.

De aceea, implicaţiile romantismului şi istorismului în tratarea fondului de legendă istorică folclorică românească au fost vii încă multă vreme. Folcloriştii amatori din primele decenii ale veacului nostru (S. FI. Marian, C. Rădulescu-Codin, Şt. Şt. Xuţescu, P. Danilescu ş.a.) erau oameni fără o atitudine teoretică proprie, şi – în general – fără o atitudine teoretică închegată, acceptând punctele de vedere cu care întâmplător veniseră în contact, pe baza autorităţii numelui celui care le susţinuse. De aceea, culegerile lor sunt susceptibile de îndreptări aduse în spiritul practicilor pe care le mai întâlniseră în atâtea rânduri. Încât, chiar dacă o colecţie de legende folclorice istorice a apărut la 1913, ea nu poate fi ruptă de spiritul culegerilor din a doua jumătate a veacului al XIX-lea; chiar dacă în câmpul dezvoltării generale a teoriei despre creaţia populară la români, romantismul şi tradiţionalismul erau acum atitudini învechite, *rodat* lor putea fi încă cules pe ogoarele muncite cu râvnă multă şi pricepere – adesea – puţină.

În aceste condiţii generale de alcătuire a culegerilor folclorice, este de înţeles pentru ce problema raportului dintre legendă şi realitate apare ca destul de complicată, datorită dependenţei sale.

Identificarea amănuntului istoric, chiar atunci când se poate-realiza, din pricinile arătate rămâne neconvingătoare. Descendenţa romanică a eroilor din cântecele bătrâneşti publicate de Alecsandri, caracterele geto-dacice ale colindelor la care se referă adesea Nicolae Densuşianu, sunt necontrolabile şi îndoielnice, câtă vreme

amintirea unor fapte de viaţă ar fi trebuit să se păstreze milenii. Dar dacă în cazul acestor atitudini îndoiala noastră apare susţinut, cu atât mai mult îşi face ea loc, atunci când identificarea se face netalentat, total împotriva firii lucrurilor, ca la Oh. Asachi, care în Dochia o vedea pe Dacia.

Incit, singura atitudine indicată rămâne cea pe care, cu clarviziunea-i caracteristică, gânditorul deosebit care a fost N. Bălcescu, o enunţa încă la 1844, în legătură cu valoarea general-documentară a folclorului istoric. Bălcescu aştepta de la legende şi tradiţii, cum era şi potrivit, numai dezvăluirea „simţimintelor" epocilor de mai înainte şi nicidecum dezvăluirea amănuntului pe care nici istoricul contemporan nu-l poate procura în forma cea mai potrivită. Toate aprecierile ulterioare au atestat limpezime» acestei judecăţi şi oamenii de bună-credinţă au încetat demult să mai caute în creaţia folclorică tablouri ale faptelor şi eroilor da acum multe veacuri, pe care să nu se fi aşternut cute de uitare.

S-au făcut Unele aprecieri potrivit cărora ar acţiona în folclor, anumite legi care nu permit păstrarea amănuntului decât cel mult trei-patru veacuri. Alţii s-au opus acestor puncte de vedere şi au susţinut limite deosebite. Dar ni se pare nepotrivit să se creadă că „memoria" populară tratează la fel toate faptele de viaţă. Ea poate păstra ceea ce îi este scump, câtă vreme simte acest lucru, după cum poate uita îndată tot ceea ce i se pare lipsit de interes.

Sute de domnitori au stat pe tronurile Moldovei şi Ţării Romaneşti. Dar din aceştia numai câţiva au rămas în amintirea celor mulţi: vitejii, iubitorii de dreptate, oamenii cu stiflet mare. blânzi şi înţelegători ai nevoilor mulţimii. Ceilalţi au fost daţi uitării, ca toate necazurile obişnuite. Dacă am socoti – pe baza materialelor din această

antologie – volumul acordat lui Ştefan-vodă şi lui Cuza-vodă, am vedea că el întrece eu mult tot ceea ce s-a mai putut păstra despre alte câteva zeci de domnitori luaţi împreună. Această stare de fapt nu este consecinţa unui capriciu, ci rezultatul aşezării îndelungi în cumpăna judecăţii cu care poporul a obişnuit să-şi măsoare fiii.

Vitejia vreunuia din domnitori (cazul lui Mihai-vodă.) nu a ajuns pentru a-i putea croi acestuia loc prea însemnat în tradiţie. Mai era nevoie de bunătate, de apropiere caldă faţă de oş-tenii-ţărani. De aceea, Mihai-vodă – deşi cu o existenţă mai recentă decât Ştefan-vodă – rămâne mult în umbra lui. Ţăranii pe care i-a legat de glie i-au recunoscut ce era de recunoscut şi n-au putut să-i treacă cu vederea marile greşeli de politică internă.

Incit, ni se pare că legea pe care unii au vrut s-o scoată în legătură cu capacitatea reală a „memoriei” maselor populare

VIII

creatoare de folclor, nu se determină cu cifre, ci cu sentimente trainice care – atunci când este cazul – înfruntă cu mult limitele „admise”. De aceea, legenda istorică a unui popor înseamnă aplicarea selecţiei faptelor şi eroilor de către el însuşi, considerarea cea mai atentă şi mai judicioasă a valorilor, considerare la care cercetătorul de bibliotecă nu poate ajunge cu aceeaşi precizie şi în aceeaşi măsură. Iată de ce, o antologie mai temeinică decât aceasta, care să cuprindă toată legenda folclorică istorică românească, cu toate variantele pe care le are, ar putea însemna un indice al poporului, despre el însuşi.

În acest fel, chestiunea raportului dintre legendă şi adevăr capătă singura înţelegere potrivită.

Dacă aceasta este situaţia obişnuită a reflectării adevărului general în legendă, unele chestiuni deosebite se pun în legătură cu pronunţarea adevărului anumit, legat

de fapte şi eroi care au propria lor particularitate. Aproape totdeauna, acest fel de adevăruri apare subordonat adevărurilor generale. Amănuntul poate fi ignorat sau inventat, în scopul slujirii mai depline a ideii generale care urmează să fie subliniată prin el.

Câteva momente spicuite din materialele pe care le avem la îndemână, susţin această concluzie.

Dragoş-vodă, în legătură cu existenţa căruia au fost exprimate atâtea îndoieli, spune legenda (*Dragoş-vodă*), a fost aflat într-un mormânt, la o biserică, fiind acolo înscris numele său. Ştefan-vodă era înzestrat cu însuşiri supranaturale, încât şi calul pe care îl avea a trăit multă vreme după aceea, năzdrăvan fiind, „dacă nu cumva mai trăieşte şi astăzi”. În aceste cazuri se procedează la invocarea amănuntului care trebuie să împlinească mai bine o anumită atmosferă.

În povestirea-îegendă *Ficiorii spătarului*, numele boierului care s-a păcălit salvând de la înec copilul unui om din sat, crezându-l fecior al boierului din partea locului, nu mai are nicio însemnătate, câtă vreme sensul moralei şi convenienţei de clasă este îndeajuns subliniat.

tot aşa, în legenda *Ştefan cel Mare şi porcariu*, nu mai interesează care porcar anume a ajuns episcop, sau despre ce episcop este vorba, ci numai sensul preţuirii de care se bucura în faţa domnitorului isteţimea omului din popor.

Sunt unele situaţii când amănuntul, care ar vrea să fie un adevăr particular, îşi pierde caracterul de singularitate, fiind întâlnit peste tot unde poate ajuta la ceva, în construcţia epică, devenind un adevărat laitmotiv. Aşa, procedeul potcovirii cailor cu potcoavele întoarse, pentru a-i deruta pe urmăritori, poate-ţi

IX

Iivtilnit şi în tradiţiile despre Negru-vodă, ca şi în

cele despre VI ad-Ţepos, Ştefan cel Mare şi Minai Viteazul; tot aşa cum zăgăzuirea apelor pentru a spăla cu şuvoaiele lor văile pline de năvălitori ar fi fost folosită şi de Radu Negru şi de Minai Viteazul; cum retezarea copacilor până la a fi gata să se prăvălească peste duşmani ar fi fost cauza unor victorii ale maramureşenilor asupra tătarilor, ale moldovenilor asupra polonilor şi turcilor etc. Această migraţie a amănuntului, laitmotiv de la un episod la altul şi de la un erou la altul, probează încă o dată caracterul subordonat al adevărului particular din plăsmuirile legendare.

Încât, acest aspect al problemei discutate se dovedeşte a fi de mai puţină însemnătate şi a avea o mai redusă independenţă.

În esenţa lor, atât aspectele generale cât şi cele particulare ale adevărului concură la definirea a ceea ce numim în mod curent: legendar, corapletându-se reciproc, determinându-se, emulându-se, dând pagini de istorie în imagini artistic: „creând o literatură specifică.

O particularitate a reflectării adevărului în creaţia populară legendară este şi aceea dată de imprecizia prezentării noţiunilor de timp şi spaţiu. În cazul primei categorii, s-ar părea că ea nici nu este concepută în limite determinate. Nicăieri *şi* niciodată în tradiţiile folclorice nu se pot afla mai multe indicaţii privind o anumită perioadă decât că este vorba de epoca în care a trăit cutare sau cutare domnitor. Când anume a trăit acesta, în care veac, în care deceniu sau în care an, referinţele lipsesc cu desăvârşire. De aceea, dacă există totuşi posibilitatea de a distinge anumite etape în cadrul legendelor, ele se bazează pe figurile luminoase ale marilor personalităţi în funcţie de care epocile sunt despărţite între ele. Vom întâlni aşadar, consideraţii vagi ca: „Înainte de Ştefan-vodă”, „în timpul acestuia” sau „de la el încoace”. Pe bună dreptate, unii

cercetători au observat că folclorul practică o apreciere calitativă şi nu cantitativă a timpului. Niciun alt fel de măsurare a vremii nu poate fi recunoscut – mai ales – în cadrul legendei autentice folclorica. Orice rsferiri care spun mai mult decât atât sunt de origine cărturărească şi târzie.

Această reflectare particulară a noţiunii de timp în cadrul legendei populare se explică prin faptul că, specie a epicii folclorice, legenda întruneşte aceleaşi trăsături ca şi celelalte specii surori, asemănându-se basmului cu care în multe privinţe – lutru pe care îl vom mai vedea – stă atât de aproape.

X

În general vorbind, legenda nu cunoaşte decât un singur t. *; p şi acela este trecutul care poate fi mai apropiat sau mat depărtat.

O anumită relativitate apare şi în cazul reflectării noţiunii de spaţiu. Cadrul desfăşurării acţiunilor, chiar dacă este oferit cu detalii care fac posibilă localizarea, diferă de la o variantă la alta şi este susţinut cu aceeaşi tărie, de unde se poate deduce că unul şi acelaşi fapt s-a petrecut în acelaşi timp, în mai multe locuri. Dar tocmai în această multiplicare a unei singure posibilităţi reale aflăm relativitatea oglindirii spaţiului în legendă, care apare ca un procedeu ce ţine de psihologia creaţiei, pentru sublinierea adevărului general.

O altă chestiune deosebit de însemnată este aceea a raportului dintre legendă (ca specie folclorică) şi celelalte specii ale literaturii noastre populare. Este vorba de felul în care diversele compartimente ale folclorului literar se condiţionează reciproc. Prin forţa lucrurilor, fiind o creaţie epică în proză, legenda stă în strânsă legătură cu celelalte specii de substanţă similară.

Sunt numeroase situaţiile când basmul, prin unele

din elementele sale, poate fi recunoscut parţial şi în legenda istorică. Fără a fi vorba de reproducerea fidelă a unor tipuri de acţiuni caracteristice basmului, se întâmplă şi în legende ca eroii să reuşească abia la cea de a treia încercare. Din ei, atunci când fraţii sunt în număr de trei, cel mai înzestrat este mezinul (în antologia noastră, să se vadă în acest sens, materialul: „R.amânaş") tot aşa cum – uneori – şi fetele de împărat apar în acelaşi număr, una singură fiind în stare să aducă „apă moartă şi apă vie, de la râul lui Iordan", feciorul menit să ajungă domn (vezi materialul: *Negru-vodă*) ştie să aleagă şi să crească dintr-o herghelie un mânz care atunci când va deveni cal va putea să zboare dimpreună cu stăpânul. Eroii legendelor au adesea trăsăturile Feţi-frumoşilor, pentru că: Ştefan-vodă, „Za *15 ani o ucis un urs*, *fără să aibă ceva în nună*" (*Ştefan cel Mare şi Sfânt*); Pintea haiducul tot timpul „o umblat cu piatra morii-n baltag, de-a umăr" (*Tot despre Pintea*); viteazul Pavel Chinezul „ridica butoiul cu apă şi bea din el ca dintr-un pahar", iar odată „a jucat bătuta ţinând câte un turc în dinţi, subsuoară şi într-o mână" de. Pe încetul, toate aceste plăsmuiri fantastice se subţiază, eroii c'e felul celor de mai sus fiind anulaţi, fie şi în existenţa lor imaginară, de elemente ale culturii şi civilizaţiei care au corijat şi schimbat dimensiunile şi esenţa plăsmuirilor umane. Nova: „atunci când „au ieşit pe lume: puşca, praful de puşcă şi gheata… ce-a zis… Până acum mi-a fost vitejia. De-acu înainte însă, poate orice om, oricât de nimic ar fi, să mă cureţe de pe pământ, fără

Xt să dau piept cu el… Ca să nu mă poată răpune Orice oătăfleaţă mai bine mă omor singur!"

În baza celor remarcate deja, relaţia bas. n-legandă, pentru creaţiile care sunt mai vechi, apare în chip evident. Ea capătă mai multă subliniere în cazurile particulare, când purtătorii de legendă sunt şi buni purtători de basm,

mijloacele artistice folo – site în expunerea ambelor feluri de creaţii, fiindesimilare. Atunci/ tiranizarea personajelor, indiferent de faptul că vor fi stând pe «trepte, mai înalte ale ierarhiei sociale (în cazul românesc: boiereşti Sau domneşti), este procedeu divers. Presărareatextelor cu formule caracteristice basmului (introductive, mediane – mai ales – şi finale), ca şi colorarea lor cu fragmente recitate şi câatate, apropie şi mai mult cele două specii.

Înrudirea imediat apropiată se petrece între legendă şi bala – dă. Uneori ea este atât de directă încât manualele şcolare cu – rente vorbesc chiar despre faptul că legenda ar fi o specie epică1 în versuri, exemplificând aceasta cu cele câteva balade legendare istorice: *Meşterul Manola*, *Radu Calomfirescu* ş.a. În fapt, în toate aceste cazuri identificăm interesante treceri ale unor motive de legendă, în epica versificată; tot aşa cum unele motive de baladă, deosebit de bogate în elemente legendare, evadează în liberul câmp al prozei folclorice. În mod obişnuit, cititorii materialelor folclorice concep ca fiind posibilă identificarea numai în forme versificate a motivelor: căsătoria nelegitimă dintre frate şi soră (*Soarele şi luna*); lupta dintre voinic şi balaurul purtător de muscă înveninată (*Iovan Iorgovan*); înfruntarea dintre ostile turceşti şi gerurile răsăritene (Afarcoş Paşa fi *Crivăţul*); nevoia sacrificiului uman care să asigure trăinicia creaţiei (*Meşterul Mă-noie*); recunoaşterea de către domn a fratelui pierdut încă din copilărie (*Mircea Ciobănaşul*) etc. În viaţa faptelor folclorice, Iu crurile stau altfel – aşa cum probează şi textele antologiei de faţă –, din numeroase cauze, variantele unor balade descompunându-se în proză, pe care, din lipsă de motive, n-am putea-o aprecia ca fiind o formă degradată a operelor respective. Este aici, printre altele, un interesant fenomen de atracţie din partea unor forme generale şi curente de existenţă a unor creaţii de un

anumit fel, faţă de unele puţine şi asemănătoare prin conţinut, dar diferite ca formă; tot aşa cum mai poate fi aici şi manifestarea cea mai evidentă a legii consumului minim de efort al memoriei.

Cele mai numeroase situaţii pun legenda alături de poveste, istorioară, povestire. Nevoia de concret, resimţită în determinarea istorico-geografică a faptelor narate, cere localizări permanente. Se produce în acest caz ancorarea variată a unuia şi aceluiaşi

XII

motiv, în nenumărate împrejurări asemănătoare şi totuşi diferite. (Mărturisirile legendelor toponimice sunt incontestabile. Baba Dochia, de pildă, ar fi trebuit să existe şi să se pietrifice de nenumărate ori, numai în Carpaţii româneşti, dacă ar fi să dăm crezare variantelor cunoscute.)

În cazul înrudirii cu aceste specii, legenda se prezintă depăr tată de postamentul fantastic pe care se sprijină de obicei. Miezul său este realist, numai dimensiunile eroilor şi faptelor rămân să poarte semnul fantasticului, ca nişte enorme umbre ale unor reale existenţe. Cine vrea are îngăduinţa să ignore tot ce creşte din imaginaţia creatorului care a plecat de la adevăr şi să-l considere numai pe acesta. În istorioară, poveste şi povestire, legendarul e simplă convenţie artistică, lucru de care însuşi povestitorul pare conştient. Este aici faza mai tânără a fantasticului care din funcţie explicativă ajunge să împlinească doar o funcţie eti-co-estetică.

Adesea, şi acolo unde la prima vedere întâlnim doar o relatare realistă a unor fapte aşa cum s-au petrecut ele, transpar rezonanţe ale unor vremuri cu adevărat legendare, dar a căror esenţă mitologică a fost erodată de rutina cotidianului a toate impunător. Scena târgului de scule, la care Negru-vodă ar fi recurs pentru a procura

neveste oştenilor săi este ecoul, astăzi insens, al unor moravuri altă dată cunoscute curent. (*Negru-vodă*).

Alteori, consideraţia aparent insignifiantă ascunde adevăruri de mare importanţă cândva, uitate astăzi, întrucât reţinerea lor este inutilă. Aşa stau lucrurile în cazul transparentelor referiri la „*teutonii*”, cum i-am numit noi, care ar fi pus temeliile cetăţii Neamţului (*Cetatea Neamţului*), ori al referirilor la strădaniile lui Negru-vodă (poate Litovoi sau Seneslau) (*Comoara lui Negru-vodă*) şi cele ale doamnei lui Sas-vodă (*Doamna lui Sas-vodă* şi *Sas-vodă*), pentru a zidi biserici în legea celor de dincolo de munţi. Se întâmplă adesea ca vălul de uitare de care spuneam, să fi fost scormonit de pana cărturarului culegător de legendă.

Cum am mai spus însă, toate referirile amintite au incontestabilă relaţie cu legenda, or măcar cu legendarul.

Dispersat în nenumărate forme posibile, legendarul apare şi ca mod de tratare a realităţii, putând fi distins în cele mai neaşteptate situaţii, ataşat speciilor care au caractere total deosebite. Astfel, un anumit gen de legendar regăsim până şi în snoave; fără a ne referi numai la eroii sau personajele cumulative, de genul autohtonilor Păcală şi Tândală, ci având în vedere motive sau tipuri de motive călătoare între inşii şi epocile însuşite. Însăşi ideea de variantă, în folclor are un subtext de legendă, din moXIII

ment ce constă în a fabula, a inventa, plecând de la anumite date iniţiale. Explicând foarte adesea proverbe, zicători şi snoave – potrivit definiţiei legendei – nu sunt decât „legende” ale acestora, întărindu-se şi în acest chip, relaţia urmărită.

Privită deci în permanentele şi complexele sale raporturi cu celelalte specii ale creaţiei populare, legenda nu apare ca un capitol deosebit de individualizat al

folclorului nostru, cu toate că poate fi vorba de câteva trăsături distincte asupra cărora vom vorbi mai încolo.

Pentru o mai corespunzătoare interpretare a legendei este nevoie de cunoaşterea cât mai adâncită a tuturor materialelor prin care se exprimă. Ca întotdeauna în cazul prozei folclorice, antologiile mai vechi – şi într-o oarecare măsură şi cele mai noi – nu separă prea net speciile epicii folclorice în proză, între ele. Şi aceasta, deoarece, aşa cum am putut vedea din prezentarea întrepătrunderilor care le caracterizează, ele nu există în realitate, în forme pure. Cine are de gând să se documenteze asupra uneia dintre ele trebuie să treacă cu atenţie prin toate şi să desprindă cu grijă tot ceea ce îl poate interesa. Mai ales, colecţiile amatorilor despre care am mai vorbit abia izbutesc să facă diferenţiere între basm şi celelalte specii. Unii dintre cei care s-au interesat de legendă, când au publicat-o, şi-au subordonat eforturile unor scopuri despre care nu putem să nu amintim, mai ales dacă s-au ocupat de legenda istorică.

Popularizarea creaţiilor folclorice în rândurile tineretului şcolar a preocupat şi mai înainte, însă potrivit unor rânduieli ah: vremii; legenda trebuia exploatată în anumite direcţii, trebuia făcută să vorbească într-un sens anumit. Domnitorii care au fost iubiţi de masele populare pentru spiritul de dreptate care îi guverna în toate faptele întreprinse, era mai bine să apară ca nişte viteji fanatici, patrioţi de pe poziţiile patriotismului vremurilor moderne. Ei trebuiau să apară ca nişte aprigi luptători împotriva „liftelor străine”, să fie gata de sacrificiu fără altă raţiune decât cea a sângelui pe care îl purtau, să fie separaţi de sensul social pe care l-au avut întotdeauna. De aceea, au fost unii (N. Drosu) care au fabricat legende despre romanitatea conştientă şi voită a poporului, plăsmuind pe seama bucuriei cu care cuceritorii romani ar fi fost

întâmpinaţi de populaţia dacă. Alţii au preferat să procedeze la o publicare selectivă a legendelor istorice (M. Steureanu), trecând cu repeziciune peste reprezentativa figură a lui Cuza-vodă şi închipuind povestiri adulatoare la adresa monarhiei habsburgice. La unii s-a manifestat însă mai mult bun-simţ (N. P. Boierescu, D. Bârzotescu şi G.C. Mielcescu), preferând

doar să facă în legătură cu perioadele mai noi decât anul răscoalei de la 1821.

În mod firesc, neautorizate de sentimentele mulţimii, aceste încercări ar fi trebuit să rămână fără rezultate concrete asupra dezvoltării legendei istorice. Puterea lor de influenţă însă, reprezentând rezervorul permanent din care manualele şcolare ex-trăgeau materialele ilustrative, n-a fost deloc mică. Atunci când nu s-au impus prin ceea ce publicau, s-au impus direct prin modul cum publicau, învăţătorii şi alte categorii de intelectuali din lumea satului care se ocupau cu strângerea folclorului, luându-le – ne mărturisit – ca exemplu.

Este bine să amintim însă şi de încercările meritorii pe care unii pedagogi le-au făcut, extrăgând legendele din cronici (N. Gri-goraş, M. Popescu şi mai cu seamă N. Iorga) şi oferindu-le circulaţiei, pe măsura însemnătăţii lor reale.

Gustul pentru legenda istorică este manifestat în chip deosebit de scriitorii şi poeţii mai însemnaţi care au intuit preţuirea ce era oferită de masele cititoare unor opere cu astfel de teme. De la generaţia paşoptistă (prin Asachi, Alecsaniciri, Russo, Bolintineanu) şi până la contemporani (prin Mihail Sadoveanu), legenda a stat la baza unor poeme şi naraţiuni valoroase. Plecate din legenda istorică folclorică, toate aceste opere s-au întors de fapt în legenda istorică folclorică, întreţinând-o, dându-i viaţă, reanimând-o pe căi care, cu toată artificialitatea lor, au condus în

direcţia u-nor rezultate foarte practice.

Aşa se face că, prin cercurile largi de oameni cărora se adresau, legendele folclorice istorice au ajuns să ocupe un loc larg în câmpul literelor naţionale, un loc care complică întrucâtva posibilităţile de studiu al acestui gen de literatură.

Din acest tablou al răspândirii legendelor şi legendarului, este de reţinut faptul că mijloacele de circulaţie de care poate fi vorba atunci când urmărim literatura de acest gen arată înfăţişări deosebite de cele tradiţionale. Oralitatea nu constituie o manifestare legică a existenţei legendei istorice, mai c. u seamă în realitatea culturală a ultimului veac, manuscrisul (mai de mult) şi tipăritura (mai de curând) servind deopotrivă procesul de păstrare şi vehiculare. Consecinţele acestor stări particulare sunt numeroase şi dau speciei trăsături care o prezintă deosebit în raport cu alte creaţii din folclorul literar.

În primul rând, este vorba de o abundenţă neologistică, potrivită bagajului lingvistic al colportorului, care, uneori, diferă vădit de purtătorul de folclor tradiţional. (Să se observe, mai ales, legendele istorice culese şi publicate de Ion Pop Reteganul

XV

şi Simeon Florea Marian!) În al doilea rând, există la unii culegători tendinţa căreia noi i-am spune spre epopee, adică de a închega unitar mai multe tradiţii legate de acelaşi erou’s.; u de acelaşi eveniment, tradiţii care în mod obişnuit comportă individualitate. (Excelează, în acest sens, S.T. Kirileanu şi S. FI. Marian.) În sfârşit, mai este de remarcat ritmul precipitat al acţiunii, când ea există, numit în mod curent „bolintinian”, pe care – lipsiţi de tehnica naraţiunii tradiţionale, plină de înfloriturі, nu fără farmecul lor însă – purtătorii şi culegătorii moderni şi contemporani

l-au adoptat fără reţinere. (În esenţă, originea ritmului bolintinian este tot folclorică, dar descinde mai curând din basm decât din legendă, pentru că, în basm, timpul şi spaţiul prezintă formele cele mai deosebite, despre care am vorbit şi în altă parte.) Aşa că diversitatea condiţiilor păstrării şi dezvoltării legendelor istorice folclorice explică varietatea structurală a materialelor acestei antologii şi apare ca o consecinţă obiectivă a unor realităţi solid întocmite.

Din multe puncte de vedere, acest capitol al legendei, legenda istorică, este mai complicat decât celelalte capitole despre care mai poate fi vorba: religioase, zoologice, botanice, toponimice chiar. Acolo, materialele sunt cam de aceeaşi vârstă şi nu aduc în faţa cercetătorului chestiuni atât de multe şi deosebite. Totodată, nefiind măcar vorba de pretinsa autenticitate a legendei istorice, aproape totul este îngăduit, fără ca cineva să poată ridica vreo nedumerire. Fantezia tronează acolo nestingherită, iar caracterul autohton al elementelor componente nu este deloc obligatoriu, universalitatea lor fiind aproape o condiţie. De pildă, atât de plină de poezie legendă indiană despre crearea femeii, întâlnită şi în Jawaharlai Nehru (*Descoperirea Indiei*, Bucureşti, 1956, pp. 108 – 109), pe care nu ne putem reţine să o reproducem integral, mai ales că exemplul său este aici şi folositor: „La început, când Tvaştri (creatorul divin) se apucă să creeze femeia, îşi dădu seama că folosise toate materialele pentru crearea bărbatului şi că nu-l mai rămăseseră materiale consistente. După ce se gândi puţin, procedă astfel: luă rotunjimea lunii şi sinuozităţile plantelor agăţătoare, tenacitatea cârceilor volburii şi tremurul frunzelor ierbii, mlădierea trestiei şi farmecul florii, uşurinţa frunzelor şi forma trompei elefantului, privirea căprioarei şi coeziunea roiului de albine, bucuria

zglobie a razelor soarelui, plânsul norilor şi nestatornicia vântului, timiditatea iepurelui şi înfumurarea păunului, moliciunea penelor papagalului şi duritatea diamantului, dulceaţa mierii şi cruzimea tigrului, căldura focului şi răceala zăpezii, zarva gaiţei şi elnguritul porumbelului, perfidia

XVI

cocorului şi fidelitatea raţei sălbatice şi, amestecând toate acestea, crea femeia şi i-o dărui bărbatului", prezintă – am zice – inexplicabile paralele, pe meridiane atât de depărtate, replici corespondente întâlnite chiar şi în oraţia de nuntă pe care Dimi-trie Cantemir o publică în *Descrierea Moldovei*, în pasajul care imaginează frumuseţea miresei spune: „… era cu părul de aur, cu ochii de vultur, cu dinţii ca un şirag de mărgăritare, cu buzele mai roşii decât cireşile, cu mijlocul ca de leoaică, cu pieptul de gâscă, cu gâtul de lebădă, cu degetele mai moi ca ceara, iar la faţă mai strălucitoare decât soarele şi luna".

În legendele istorice numai când apar elemente anecdotice se iveşte posibilitatea identificării unor episoade de circulaţie universală. Altminteri, sâmburele de adevăr de la care trebuie să se plece germinează numai atât cât permit limitele statornicite de convenţii care n-au fost nicăieri scrise sau formulate, dai care sunt pretutindeni respectate, practicate. Doar atunci când sensul eroilor însuşiţi de anumite trăsături este în linii mari acelaşi, elementele portretistice (morale) care au servit la realizarea unui personaj al cărui renume scade trec pe seama altui personaj care se află în plină înflorire legendară. Dar acest fenomen are loc în cadrul folclorului naţional, date fiind condiţiile istorice concrete care dau un anumit conţinut idealului social-artistic. Doar comunitatea parţială de istorie a unor popoare deosebite poate favoriza

temporar împrumuturi parţiale de legendă istorică, fapt confirmat de încercările folcloristice comparatiste balcanice, din care – pentru situaţia literaturii folclorice româneşti – apar frecvente trăsături comune ale eposului.

Prin valoarea lor etică şi estetică, legendele justifică interesul care le este acordat, cu atât mai mult legendele patriotice al căror sens naţional este deosebit de subliniat. Relatările privind trecutul poporului nostru, aşa cum sunt ele făcute de operele istorice, au, fără îndoială, o însemnătate peste care nu se poate trece cu vederea. Totdeauna însă paginile de istorie, oricât de frumos ar fi concepute, de oricât talent ar dispune cel care face acest lucru – afară de cazul unic care se numeşte Bălcescu –, sunt tributare unui caracter arid de care nu se pot desprinde, prin forţa împrejurărilor. Istoria povestită de poporul însuşi, în legendele sale naţionale, are căldura faptului trăit, faptului la care naratorul a participat sufleteşte măcar. Studiile de istorie ni-l prezintă pe Ştefan cel Mare – pe bună dreptate – ca pe un iscusit militar, ca pe un mare strateg, ca pe un politician abil. Naraţiunile folclorice, având în vedere aceleaşi însuşiri ale personajului respectiv, pun în prim-plan dragostea pentru pământul şi locuitorii

C-iJa 133 coala 2

XVII

ţării a căror răspundere o purta, dragoste din care au izvorât toate trăsăturile pozitive de care poate fi vorba. Oştenii voievodului vedeau în el un sfătuitor încercat şi luminat, iar nu un comandant care ştia să dea numai porunci. Poruncile lui Ştefan erau poruncile pe care, în numele celor mulţi, el era chemat să le dea. Şi de aceea, războinicul neastâmpărat este prezentat ca un om blajin, plin de omenie, vesel şi petrecăreţ, iubitor al tihnei în vreme de pace. Documentele vremii ni-l prezintă adesea pe

Cuza-vodă, aşa cum dictau şi interesele celor care l-au izgonit de pe tron, în numele unor clase sociale nemulţumite de politica pe care o ducea, ca pe un domn ambiţios, petrecăreţ din cale-afară> chiar viciat, în timp ce autenticele relatări populare despre acelaşi domnitor trec peste unele elemente care ar putea să susţină câte ceva din toate acestea, tratându-le potrivit locului adevărat pe care l-au ocupat în conturarea personalităţii eroului. Pentru cei mulţi, Cuza este luptătorul care s-a străduit să împartă pământ CÂT mai mult celor care de veacuri l-au muncit, forţa care a îndrăznit să smulgă vălul fals al smereniei sub care se ascundeau hidoase figuri de clerici venali, omul care a urmărit să dea o altă întocmire ţării aservite unui grup de oameni pe care îi ura.

De aceea, atitudinile faţă de istorie, aşa cum ies ele în relief din folclor, sunt sentimentale, dar nu subiective, constatară care ne îndreptăţeşte să susţinem înalta valoare educativ-patriotică pe care legenda istorică folclorică românească o are pentru masele populare.

În condiţiile când dezvoltarea social-economică aduce după sine o corespunzătoare dezvoltare a culturii, când folclorul tradiţional urmează să fie doar o parte conştient păstrată şi apreciată a culturii socialiste, publicarea unei antologii de legende istorice este echivalentă cu împlinirea unei datorii către înaintaşii care au împlinit toate faptele despre care este vorba şi către contemporanii care ştiu să nu le uite şi să le preţuiască.

VASILE ADASCÂLIŢEI

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Întocmirea unei antologii a legendei istorice, se dovedeşte a fi necesară, mai ales în procesul educativ al tinerelor generaţii. Această sarcină a revenit, după opinia noastră, folcloristului, deşi în unele cazuri el se află constrâns să opereze şi cu elemente care îi depăşesc

vizibil domeniul. Pentru că, chiar dacă noţiunea de legendă este aproape inseparabil legată de folclor, se mai ivesc destule cazuri când geneza acesteia să se plaseze colateral, în medii sociale intelectuale care poartă alte trăsături distinctive decât cele neîndoielnic creatoare de folclor. Din această cauză, întocmirea antologiei de faţă a trebuit să aibă în vedere realitatea arătată, cu preţul – uneori – al depăşirii, aparente măcar, a graniţelor de incontestabilă esenţă folclorică. În cazurile când depăşirea remarcată s-a făcut, am găsit totdeauna certa justificare că, indiferent de sursă, legendele respective – prin circulaţia şi larga lor răspândire – au *căpătat caracterul folcloric care iniţial ar fi putut fi pus la îndoială. Rostul mediilor livreşti în înflorirea literaturii folclorice istorice, din momentid răspândirii – la început timide, apoi masive –* a *cunoştinţelor ştiinţijice, e un fapt care, indiferent dacă este sau nu acceptat, se impune efectiv.*

Sunt unele situaţii când pentru determinarea celui care a scris şi publicat pentru prima dată o anumită legendă istorică s-ar fi putut face incursiuni încununate de succes. Preluarea ei potrivit legilor generale folclorice, rapida convertire la anonimat şi oralitate – şi de aici dobândirea caracterului colectiv – determină lipsa de necesitate a acestor străDanii.

Încât selecţionarea materialului inclus în prezenta antologie, din punctul de vedere al datelor sale folclorice, s-a făcut prin prisma acestor principii.

Dificultăţi deosebite a ridicat şi chestiunea definirii cât mm concrete a noţiunii de legendă. Dacă am fi optat pentru alegerea

XIX

acelor materiale care din punctul de vedere al structurii lor li-texar – artistice, al structurii lor de gen, ar fi prezentat totdeauna *însuşirile speciei pe care în mod*

obişnuit o numim legendă, *din antologie ar fi lipsit numeroase piese. Este adevărat că adesea am acceptat chiar numai prezenţa* legendarului, pentru ca să *admitem folosirea 7 naterialului. Dar* legendarul, *lucru bine cunoscut, nu se constituie doar în specia literară la denumirea căreia participă, ci invadează adesea nenumărata alta specii folclorice, epice – mai ales. El le colorează substanţial, dându-la sens aşa cum – în alte direcţii –* o *fac şi alte procedee de tratare literară, aşa cum şi alte moduri de reprezentare a realităţii ajung în zona mijloacelor de creaţie.*

Nu am făcut loc legendelor versificate care (în folclorul nostru) s-au constituit invariabil în baladj sau cântece bătrâneşti şi în cântece istorice, compartiment adesea străbătut şi evidenţiat de sectorul editorial contemporan. Numai civ. noi când motivele de baladă s-au cristalizat, din cauze pe care nu-i locul să le discutăm aici, în naraţiuni cu caracter legendar, am socotit nimerit să le includem în volum, dacă răspundeau şi conţinutului istoric urmărit.

De aceea, titlul de legenda istorice răspundă doar în general cuprinsului acestei *antologii care – prin forţa împrejurărilor arătate – prezintă şi materiale ca s-ar putea enumera printre poveşti, istorioare, snoave* etc.

Bibliografia folosită, cum uşor se poate observa, este variată şi de factură diversă. Uneori, autorii aveau exerciţiul culegătorului de folclor care ştie să pună pe hârtie ceea ce aude, fără să altereze nici conţinutul, nici forma. Alteori, ei credeau că *sunt datori să îndrepte ceea ca li se părea denaturat de uitarea pe care timpul o aşterne în chip obişnuit şi o făceau fără nicio reţinere. N-am crezut nimerit să mai intervenim şi noi, şi, de aceea, când piesa era rară şi însemnată, am folosit-o aşa cum ne-a fost oferită, iar când se putea renunţa la ea, alte variante*

*stâ*ndu-*ne la îndemână, am făcut-o. În general am evitat prezentarea variantelor, acceptând numai câteva care aduc desluşiri, reale asupra procesului formării şi transformării motivelor de legendă folclorică.*

Varietatea bibliografiei folosite explică lipsa de unitate stilistică a volumului, tot aşa cum varietatea mediilor sociale investigate nuanţează vizibil legendarul din fiecare material prezentat, făcându-l să oscileze între mitul naiv chemat să explice, şi cel care nu face decât *să poleiască portretul eroului preferat.*

XX

Singurele intervenţii pe care ni le-am permi. i sunt. cele dictate de normele ortografice în vigoare. Când. În ediţiile de bază. lipseau titluri pentru unele din materialele publicate, am propus noi unele (înscrise în paranteze drepte).

Am fi putut organiza materialul după criteriul geografic (de. fi menţiunile în legătură cu locul şi timpul culegerii, cu informatorii folosiţi, sunt rare şi nesubstanţiale, potrivit unor practici pe> *care folcloristica amatoare de mai înainte nu le-a putut depăşi totdeauna). În acest fel am fi distins, în capitole separate, legendele. fiecărei provincii istorice româneşti. Dar, plecând de la ideea că peste împrejurările cunoscute care au separat atâtea veacuri fiii unuia şi aceluiaşi popor trebuie astăzi* să *trecem, am acceptat criteriul grupării pe teme în interiorul cărora am opt*** *rat cronologizarea pieselor, după eroii de care vorbesc şi evenimentele la care se referă. Ca* toată *cronologiile faptelor de folclor, şi cele făcute de noi rămân aproximative, deoarece ceea ce: într-un loc stă pe seama lui Ştefan-vodă, într-altul poate fi pus tot atât de bine în legătură cu Vasile-vodă. Încât adevărul, mai ales când este vorba de legendă, e dificil de hotărât unde anume şi în ce măsură există.*

În sfârşit, am mai avea de adăugat o consideraţie care poate nici nu se mai justifică prea mult, astăzi, când – în general – valoarea documentar-istorică a folclorului este judicios apreciată: *că din toate acestenaraţiuni, cititorul are da citit a. dar sensul general spre bine şi progres, iar nu amănuntul pe care nici cronicile ale căror cuvinte stau zugrăvite în cerneală, nu-l pot furniza. Veridicitatea şi exactitatea din toate acestea reuşesc să dea* o *imagine generală cuprinzătoare a trecutului nostru, semnificativul faptului divers constituindu-se în mărturie neîndoielnică.*

Includerea unor legende cu pronunţat caracter geografic explicativ a fost făcută pentru că totdeauna faptele istorice stau în strânsă legătură cu acestea. Istoria fiecărui punct geografic de pe întinsul ţării, chiar dacă acest punct nu este neapărat corelat cu un ştim care mare domnitor anume, ci doar cu un sătean sau haiduc, oarecare, duce la concluzii deosebit de însemnate cu privire la istoria socială, concluzii pe care din studiile de istorie le-am extrage pe căi mai aride şi uneori mai puţin grăitoare. Când am deschis acest capitol am avut în vedere că istoria este tabloul desfăşurării existenţei tuturor celor ce alcătuiesc societatea, frământările celor mulţi determinând în ultimă instanţă caracterele personalităţilor conturate, în funcţie de care ne-am o-bişnuit adesea să hotărnicim perioadele mai însemnate.

XXI

Jlegretăm că antologia nu a putut să extragă şi mai «nulr *din materialul răspândit pe care literatura de până acum l-a imprimat în paginile sale. Cel prezent poate însă – deocamdată – să potolească setea de regăsire înţeleaptă şi poetizată* o *trecutului.*

Explicarea cuvintelor mai rar întâlnite am făcut-o cu ajutorul indicaţiilor cuprinse în dicţionare şi numai uneori, în lipsa acestora, pe baza contextului sau după unele

informaţii orale.

Notele care însoţesc materialele incluse în antologie ni s-*au părut necesare*. *Când ele proveneau de la autorii, colecţiilor şi vizau altceva decât lexicul, le-am reprodus integral*. *Spre a*le. *deosebi de acestea, notele noastre sunt urmate de menţiunea*: (n.ed.) – *nota editorului*.

La sfârşitul fiecărui text am indicat sursa din care provine.

*Pentru o mai lesnicioasă orientare a cititorilor în cronologia eroilor şi faptelor la care multe din legendele volumului se referă, un indice prezintă alfabetic numele mai însemnate întâlnite în texte, cu indicarea anilor de care a fost legată existenţa lor. Avându-l la îndemână, cititorii sunt scutiţi de a mai apela singuri la alte izvoare de documentaţie, operaţie ce ar îngreuia lămurirea unora din ch*estiunile *ce se ridică la lectura materialului*.

V. AD.

DIN VREMEA STRĂMOŞILOR ROMANILOR

Ieri-împărat

Cică în vremea veche, veche de tot, a trăit prin părţile Răsăritului un împărat vestit, mare şi puternic, care se chema Ieri-împărat. Palatele şi curţile lui erau ale mai frumoase din lume şi stăpânea el peste multe ţări şi mări, ba chiar şi peste ţara noastră.

Odată însă s-a întâmplat că au venit peste ţara lui neamuri cumplite şi puternice. Şi s-au repezit şi s-au războit vreme lungă, până ce au risipit împărăţia lui I/eri-împărat; iar bietul de el a pierit, săracul, „ca leurda în ziua de Paşti” 1! Palatele şi curţile cele mari *i-au*. rămas până mai încoa.

D-aia, vezi, zic eu, în descântece, la unele boli:

„Să vă duceţi şi s-ajungeţi în loc depărtat.

La curţile lui Ieri-împărat!

Că-acolo v-aşteaptă

Cu mese-ntinse.
Cu făclii aprinse.
Cu pahare pline…” 2
C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru*, p. 29 – 30.

1 Expresie regională inexistentă în dicţionare; leurda este o plantă cu flori albe sau galbene care creşte în condiţii de unii ditate şi căldură deosebită (n.ed.).

2 Cea mai mare parte a materialelor legendare referitoare la epoca romană provoacă adesea suspiciuni asupra autenticităţii lor, datorită exagerărilor latiniste care s-au manifestat şi în domeniul culegerii folclorului.

În cazul concret al referirilor lui Ieri-împărat, se pire că îndoielile pot fi măcar parţial înlăturate, unii cercetători (Silviu Dragomir, *Scriitorii raguzani şi colindele noastre* în *Anuarul Arhivei de folclor*, IV, Bucureşti, 1937) stabilind prezenţa mai multor

1

BRAZDA LUI Tlâă IAN

Apoi, era odată prin părţile astea un şearpe cu şapte capete. Şedea la un puţ şi pe cine se ducea să ia apă îl mânca repede, repede. Şi era o secetă mare pe vremea aia şi numai puţul cu şearpele se afla prin împrejurimi.

Prăpădise el multă lume, până venise rândul şi unei biete femei sărace, sărace, să se ducă să iea apă. Dar ce credeţi, că ea s-a dus? Ferească Dumnezeu!

A făcut femeia o turtă de mălai cu urină, în loc de apă, şi a potolit foamea copiilor, să nu piară şi d-ai ei, cum pieriseră aci în fiecare zi câte un copil de la orice casă.

Dar tocmai când mâncau copiii din turta cu urină, uite că nemereşte la casa femeii un voinic. Era Iorgovan.

— Dă-mi şi mie niţică turtă!

— Nu pot, că e spurcată. Şi-i spune cum a făcut-o.

— Păi, de ce n-ai luat apă?

— Apoi, maică, nu ştii ce foc e pe la noi? Din puţ iese

un şearpe fioros, nevoie mare, închină-te să nu-l visezi la noapte! Şi şearpele ăsta mănâncă în fiecare zi câte un cap de creştin. D-aia am făcut păcatu' ăsta!

— Hai de mi-l arată!

— Aoleo! Nu pot, păcatele mele! Mă ia frigurile numai când mă gândesc.

— Hai, creştină, de-mi arată măcar locul!

Se duce femeia şi i-l arată. Da tocmai atunci, şearpelui i se adusese un copil din sat şi s-aşezase să-şi înghită prada.

Iorgovan s-a dus încet, încet, de şi-a făcut în pământ, la o mică depărtare de şearpe, o groapă. S-a ascuns apoi în nătmtru şi, ca să nu bănuiască şarpele, s-a acoperit cu blăni şi iarbă.

Pe urmă, uitasem să spuiu, el îşi luase d-acasă un iatagan şi nişte foarfeci mari, mari şi lungi şi, în fieaare elemente de tradiţie care atesta păstrarea memoriei lui Aurelian în tradiţia romanităţii balcanice (n.ed.).

Autorul culegerii dă următoarea notă: Despre Ieri-împărat – împăratul Galeriu – a se vedea studiile lui A.T. Dumitresai, în *Revista de istorie*, *arheologie şi filologie*, an XIV… şi studiile asupra Coli*ndelor.*

2

zi cirul scarpele înghiţea câte un copil şi nu se putea apăra, volnicul făcea clanţ cu foarfecele ori harşt! cu iataganul! Tăia câte un cap al şearpelui.

Azi aşa, mâine aşa, până ce auzi odată pe şearpe grăindu-i:

— Hei, hei, Iorgovane! Socoteş n c-ai făcut mare is pravă? Parcă m-ar fi pişcat un purece.

S-a îndârjit atunci voinicul şi a dat mi-ai cu foc de i-a tăiat şearpelui, rând pe rând, cele şase capete, până l-a mai lăsat cu unul.

Atunci, pe balaur l-au răzbit durerile şi a luat-o la

fugă. Iorgovan însă, nu s-a lăsat. A încălecat p-un cal năprasnic şi s-a luat după şearpe. Fugea nămetenia răsturnând pământul pe unde mergea şi croind brazdă, fugea şi Iorgovan după el, să-l răpuie.

Se cunosc şi azi urmele copitelor calului lui Iorgovan. Le-am văzut pe nişte pietre: copită mare, mare şi frumoasă!

În fuga lui de mânca pământul, uite că – el ştie cum a făcut – s-a ascuns şearpele chiar în Dunăre, la satul Gura Văii.

Şi, spre nenorocul lui şi al nostru, Iorgovan, care se ţinea după şearpe, urmărindu-l pe brazdă, nu l-a mai putut prinde. Odată intrat în Dunăre, mai iiea-l dacă mai ai de unde!

Doar cum sta el uluit şi amărât, a ieşit şearpele din valuri şi a grăit:

— Hei, Iorgovane, Iorgovane! Mi-ai tăiat tu cele să se capete, băiete! Dar mare păcat te paşte şi pe tine şi-i pe tot neamul tău. Că mi-a rămas al şaptelea cap şi, cu puterea lui, *o* să trimit, Iorgdvane, curând-curând, o muscă care să omoare şi calul tău şi vitele celor care nu m-au scăpat!

Şi aşa s-a întâmplat. Iorgovan a rămas fără cal şi musca a prăpădit toate vitişoarele din împrejurimi. Ba, ce zic eu? D-atunci, în fiecare primăvară, când bate vântul, vine musca în timpul arăturii şi, dacă nu se bagă de seamă, omoară multe vite d-ale creştinilor.

Scapă doar acelea păzite bine, afumate cu fum făcut în câmp şi unse cu păcură.

De atunci a rămas brazda aceea care se vede prin satul nostru şi merge mai departe. E brazda făcută de şearpe, în fuga lui spre Gura-Văii. Oamenii îi zic brazda

lui Iorgovan ori brazda lui Novac; dar de pele mai multe ori îi zic brazda lui Traian, că lui Iorgovan i-au mai

fost zicând bătrânii şi Traian, de care mai credeau unii că a tras brazda cu sabia.

Auzită de la dl. învăţător Ilie Dima din Almăjel, jud. Mehedinţi.

C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, p. 15 – Ifi.

TRAIAN ŞI PODUL DE PESTE DUNĂRE

Împăratul Traian n-avea decât o soră finimoasă, frumoasă de n-avea pereche. Şi împăratului, Doamne fereşte, i-a alunecat ochii şi i-a picat tare dragă soru-sa. I-a zis el ba una, ba alta", pe urmă, nu şi nu, să păcătuiască cu el.

Când a înţeles biata fată de ce e vorba, parc-ar fi trăsnit-o Cel de sus.

— Vai de mine, frate, unde s-a mai pomenit aşa ruşine?

A cercat, sărmana, să fugă încoa, încolo să în alte ieri. Dar era chio? Că, de Traian ăsta bătuse toate limbile de pe pământ şi o prindea, chiar în gaură de şearpe să se fi vârât.

Dacă a văzut aşa, sora împăratului s-a mai domolii şi s-a gândit să-i dea împăratului lucrări peste puteara omenească. O da Dumnezeu să nu le poată săvârşi şi aşa o scăpa fata de păcat.

— Dacă vrei să te îndrăgesc şi eu, frate, fă pod peste Dunăre!

— Bine, fac!

Şi curând, ourând, Traian a adus meşteri vestiţi de a făcut un pod strâjnic de frumos. Minune, moşieuie! Ai văzut că şi azi i-au rămas doar stâlpii. Se zăresc la Tuttvu-Severin.

Mirată şi neştiind încotro să mai apuce, fata i-a zis:

— Făcuşi podul?

— Îl făcui. Îţi place?

4

— Îmi place. Hai acu să trecem amândoi dincolo, peste pod!

— 1 [ai!

Şi au mers cât or fi mere, unul lângă altul. Dar când socotea Traian că-i e lumea mai dragă, tocma-n dreptul unde Dunărea era mai tulburată, odată vede pe fată că dă un ţipăt puternic, se smunceşte de lângă el şi… tâlvâcă… se aruncă-n Dunăre.

Chiu şi vai pe măria-sa! Cheamă slugi, cheamă ostaşi, dă porunci s-o caute; ba sare şi împăratul, doar – doar o scăpa-o de moarte. De surda! Parc-o înghiţise şi pământu-l, nu numai valurile.

Abia după trei zile i-au pescuit trupul şi l-au scos la mal.1

Povestită de Dumitru Ion Ciocanu, zis şi Bobocică, de 80 de ani, din comuna Vlădaia, jud. Mehedinţi. Povestitorul mai adaugă *„chiar după ce a scos-o moartă din apă, împăratul tot* o *săvârşit păcatul”*. Legenda aceasta am mai auzit-o şi de la Constantin Ispăşoiu, din Vlădaia, care, spre a mă încredinţa că ştie bine de cine vorbeşte mai adaugă: *„De li Traian am şi un bănuţ de aur, găsit în gunoi”*. De asemenea, am auzit-o şi de la Ghiţă al lui Dinu Radului din Almăjel. Acesta, vorbindu-mi de sora lui Traian, sfârşeşte: *„ca să scape de foc, s-a aruncat în Dunăre”*.

C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice*… p. 14.

Înzestrarea neamurilor

După ce Dumnezeu a isprăvit pământul de lucrat şi a aşezat neamurile de oameni care unde să trăiască, de-a zis românului să fie român; turcului – turc; ţiganului

Motivul incestului înlăturat prin stăruitoarea apărare a surorii este caracteristic baladei *Soarele şi luna*, de la care s-a ajuns aici la o ciudată naraţiune alegorică, unde

Traian, cuceritorul Daciei, este identificat cu cel ce siluieşte voinţe (n.ed.).

5

— ţigan, las’ că ăsta n-are ţară, şi altor naţii, aşa după cum le este sângele, cică, aşa am auzit şi noi, câte Unul din naţiile astea, adică un român, un turc şi-un ţigan, s-au unit şi au plecat la Dumnezeu ca să-i dăruiască cu ce le făgăduise.

Acu, românul şi cu ţiganul au încălecat pe cai, de ca mai sprinteni, şi fugi, băică! Da turcul tot turc, a încălecat pe un măgar şi ciuş-ciuş, ciuş-ciuş, la drum.

Mergând ei aşa, mult şi bine, li se face înainte un câmp, numai safi2 cu mure.

Românul nostru şi ţiganul – le luase Dumnezeu satul – au rămas să mănânce mure şi cică de-atunci sunt lacomi, şi turcul, mai hoţ, a trecut pe lângă ei: ciuş-ciuş, cu măgarul, şi a luat-o înainte…

Aştelalţi tot nu credeau c-o să le facă aşa turcul, că, îşi ziceau şi ei, au caii şi merg mai iute…

Ajuns la Dumnezeu, turcul fu întrebat:

— Tocmai pe-aici, tu, bre, Ali, ori cum i-o fi zis, ce-i mai căuta?…

— Biiine, Doamne, răspunse tutxsul clipind des din ochi şi bucurându-se.

Ba Dumnezeu:

— Cu *binele* să rămâi!

Şi i-a dat drumul.

Şi cică de-atunci tot bine se cam ţine de turci3.

Acu, românul a văzut că nu e glumă cu turcul. S-a gândit că ce să facă, ce să dreagă, să scape barem de ţigan.

I-a spus:

— Mă ţigane! Pânm-oi duce eu s-adăp calul şi să beau şi eu niţică apă, tu să mai mănânci mure, că te mai aştept

eu la fântână…

Cică de-atunci e tot înşelat ţiganul.

Şi-o ia la drum românul, tropo-tropo, tropo-tropo, pe calul lui.

Mai târziu ajunge şi el la Dumnezeu, că întârziase la mure, el, lacomul.

1 Bădica (n.ed.).

2 Probabil, în expresia informatorului, verde – safir (dicţionarele nu atestă cuvântul) (n.ed.).

3 Povestea îşi are rostul ei din vremea mai veche pre când<î prin faima vitejiei lor uimiseră lumea!… Iar aici nu avem decât o rămăşiţă de adevăr!

6

Şi Dumnezeu:

— Apăi, tu ce-ai mai căuta pe-aici… aproape nevăzut ce eşti?

— Biiine, răspunse şi românul cam sfios şi după cum îl luase cu vorba…

— Bine, bine dar „binele” l-a luat turcul.

— Daaar eu? adaugă, românul, mângâindu-şi barba, semn de căinţă târzie…

— Apoi tu, cu *darul* să rămâi!…

Şi cică de-atunci tot *dăruieşte* românul şi *binele* tot nu-l mai ajunge.

Heee… colo, mai într-un târzior, ajunge şi ţiganul, cu părul vâlvoi, la Dumnezeu, păcălit de român şi sătul de mure, şi cică din vremea asta ţiganul este tot lacom şi păcălit, că n-a vrut să treacă peste mure, să ajungă mai întâi el la Dumnezeu. Dar mai bine a făcut, că dacă se întâmpla aşa, apăi cine ştie ce minune mai era…!

Şi Dumnezeu, din scaunu-i, ce:

— Aba, măi ţigane… Apăi, tu pe-aici? Ce-ai mai căuta?

— *Biiine*, Doamne, răspunse ţiganul.

— Eu văd că e bine; dar *binele* l-a luat turcul.
— Daaar eu?
— Şi *darul* l-a luat românul.
— Aoooleo!
— Tot cu aoZeo să rămâi, ţigane!
Şi l-a dat afară.

Şi, cică de atunci se tot văietă ţiganul şi i-a rămas în gură vorba *aoleo*, că dacă i-ai zice ceva, ori de l-ai strâmt ora cu ceva, el numaidecât de colo:

— Aoleo, mânca-te-aş!

Povestire foarte cunoscută în satul meu, Boureni, jud. Doljiu. N.T. Duraitraşcu, *Moşteniri. Povestiri*, p. 10 – 12.

DESPRE LUPTELE ÎMPOTRIVA COTROPITORILOR DIN VREMEA TĂTARILOR

ROMÂNCA ŞI TĂTARII

Năvăliseră odată tătarii în Moldova şi veniseră până în părţile acestea.

Au prădat ce-au prădat şi, pe urmă, au plecat ducând cu ei în robie mulţi creştini, vite şi alte multe lucruri de-ale românilor.

Între cei prinşi era şi o femeie din satul Stânca-Doamnei.1

Au dus-o în ţinutul Crâmului, şi acolo, tătarii ăştia cari – uitasem să spui – erau foarte furioşi la vedere şi numai cu câte un ochi în frunte, au pus-o la chinuri, doar – doar şi-or mai scoate din focul ce-l aveau pe domnii Moldovei, că le mai dădeau uneori câte o păruială. Pe urmă s-au hotărât s-o îngraşe şi s-o mănânce… D-aia au ascuns-o într-un loc întunecos şi, timp de trei luni, i-au dat să mănânce pâine cu nuci.

Când au socotit că românca s-a îngrăşat, tătarii au scos-o de unde era ascunsă şi au lăsat-o în seama mamei lor, tătăroaica a bătrână, s-o frigă şi să ţi-o gătească de masă; iar ei au plecat iarăşi după prăzi, cum le era

meşteşugul.

Acu, în casa ăstor fiare era un cuptor în care aveau de gând să coacă pe româncă, iar baba avea un inel în deget.

Când i-au plecat feciorii, tătăroaica a dat foc la cuptor, a pregătit lopata, punând-o acolea, lângă jăratec, şi a strigat:

1 Stânca Doamnei este în comuna Ştefăneşti. jud. Botoşani

8

— Ţup, fată pe lopată!

— Ţup, babă, de-mi arată!

Tătăroaica se suie pe lopată să-i urate cum să stea: iar românca, voinică, n-o mai lasă să se scoale, ci o împinge cu putere în cuptor, cu lopată cu tot. Avea loc căci cuptorul era straşnic de mare.

Ţipa baba şi se zvârcolea în cuptor şi tot da buzna să iasă aşa friptă cum era; iar românca noastră nu-i da răgaz, ci într-o clipă se repede în tindă, ia piatra de la rişniţă şi o trânteşte la uşa cuptorului, de o acopere bine.

— Arzi, babă afurisită, că nici vie nu eşti bună!

Şi cu nădejdea în Dumnezeu, românca noastră, care cunoştea bine drumul pe unde fusese adusă, a tulit-o la fugă şi, numai într-un suflet a ajuns la Nistru. Acolo, norocul ei! A văzut pe nişte morari băsărăbeni. Când au auzit-o ţipând şi cerându-le ajutor, li s-a făcut milă; de româncă, au urcat-o într-o ciobacă şi au trecut-o apa dincoace, pe malul moldovenesc. Apoi, românii aceia i-au arătat drumul spre satul Braniştea, de lângă Ştefăneşti, unde ajungând a fost trecută Prutul la Stânca-Doamnei.

Şi aşa a scăpat.

În urma ei, tătarii întorcându-se de la prădăciuni, s-au mirat mult de lipsa tătăroaicei, căci ei socoteau că femeia cea friptă e românca de la Stânca-Doamnei.

Tocmai când o mâncaseră pe jumătate au dat de inel şi au înţeles şiretenia.

Au urlat, au alergat în sus şi-n jos să mai prinză ceva, au trimis iscoade… Ţi-ai găsit! Românca trecuse de mult în Moldova.

Legenda aceasta mi-a fost povestită de dl. Gheorghe Botez, plutonier în reg. *Dragoş*, no. 29 de infanterie. A auzit-o şi domnia sa de la Maranda Cărădăneasa, din.com. Ştefăneşti, jud. Botoşani.

C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, p. 35 – 36.

TĂTARII ŞI HOLDELE DE GRÂU

Cică, înainte vreme, demult, demult, mai tot românul avea holde de grâu; iar paiul era încărcat cu boabe şi cu spice, de jos de la pământ şi până-n vârf, nu numai în vârf, cum e azi.

Spre nenorocul nostru însă, au năvălit odată tătarii în ţară, după robi şi după prăzi. Au cotelit încoa, au cotelit încolo, în sus, în jos… dar n-au găsit fiarele astea niciun pui de român. Fugiseră toţi, cu căţel, cu purcel, cu tot ce aveau şi se făcuseră băjenari prin păduri, pe dealuri şi pe la coade de vâlcele, până s-o îndura Dumnezeu să aducă vremuri mai bune.

Ce să facă tătarii? Negăsind nici vite, nici bani ca să-i ducă în ţara lor, cum le era obiceiul, s-au hotărât să facă altă pieişte pe capul ţărişoarei noastre. Ştiţi ce?

Văzuseră holdele cele minunate de grâu ale români lor, aşa de mândre şi de frumoase, că le luau ochii. Şi, ca să nu mai. aibă oamenii ce mânca atunci când s-or întoarce la căminurile lor, s-au pus din toate părţile pământului şi, cu toate puterile lor, au dat ioc holdelor.

Au ars toate, toate, nenişorule, că n-avea cine să le scape. Să fi văzut atunci! Era un pârjol şi o pieişte, şi o fumărie pe tot pământul, că te-ai fi smuls cu mâinile de

pâr!

Şi a ţinut pârjolul zile, săptămâni şi luni întregi.

Acu, ce era să mai facă lumea fără grâu?

Era gata-gata să se facă toate holdele cenuşă şi să nu mai rămâie nici de sămânţă, când vru bunul Dumnezeu de ne ajută să avem şi azi pâine.

Ştiţi cum? Uite că într-o curte a unui biet de român rămăsese, sub prispă, un câine.

Şi bietul dobitoc, cum a văzut că tătarii au fugit dar vâlvoarea îl ajunge, s-a repezit cum a putut prin flăcări, la un pai de grâu plin de boabe şi, până a nu-l cuprinde flăcările, l-a îmbucat şi, rupându-l, a luat în gură ce a putut. Pe urmă, chelălăind şi lătrând, a fugit cât a putut în pădure, departe, unde erau ascunşi românii. Şedeau bieţii oameni acolo, vedeau şi ei prăpădul ce era pe pământ şi se tot văitau:

— De unde să mai luăm noi, fraţilor, grâu, măcar de sămânţă?

Cum se tânguiau însă, norocul lor, văd dinele; i se pârlise o parte din păr, sărmanului dobitoc! îi mai iau seama şi odată încep toţi să salte de bucurie:

— Uitaţi-vă, fraţilor! Vedeţi ce ne aduce dinele în gură?

10

Se uită toţi şi văd că sărmanul câine, niciuna, nici alta, se opreşte în mijlocul lor, pune boabele jos şi începe să sară în sus şi să latre, spunându-le parcă în limba lui, de isprava ce făcuse.

Românii au pus boabele bine, iar în primăvară, când s-au încredinţat că spurcăciunile de tătari au fugit de prin locurile astea, au pus cu sămânţa adusă de câine, un petecel de loc, la care se uitau toţi ca la soare.

De-aci înainte, din griul ăla au tot întins mereu semănăturile şi s-au făcut cu vremea iar la loc, cum sunt

azi.

Dar neajuns tot a [u] avut din focul ăla, că d-atunci paiul n-a mai fost încărcat cu boabe şi cu spice pe d-antregul, din pământ până-n vârf ci a făcut şi face spic numai în vârf, pentru că numai atât a putut apuca câinele în gură.

Şi uite, vezi? D-atunci are grâul spic.

Iar câinelui e bine să-i dai pâine cât de multă, de unde ai, de unde n-ai, că el, bietul, a scăpat griul de la pieire.

Altminteri n-ai mai vedea azi pe nicăiri pâine, că cică în vremea aia altă ţară nu mai avea grâu decât a noastră; iar grâul nostru a fost scăpat de câine.

Auzită de Ilie N. Gogoncea, de 27 de ani, din Priboeni, jud. Muscel.

C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, p. 46 – 47.

[O UMBLAT TĂTARII P-AICIA]

De mult, am audzât c-o umblat tătarii p-aicia. Ş-apoi îi omorie pă oameni dipt1 avere. O fost tare hâdzi, ca cânii la cap. Apoi oamenii o fugit în tată lumea, ş-o băgat banii-n pământ. Ş-apoi tătarii o mărs cată Sigliet ş-acolo o fost un drum strâmt peste deal, numa cât o fost carii. Pă marginea drumului o fost multă pădure. Ş-apoi oamenii o audzât ş-acolo c-amu vin tătarele. Ş-apoi s-o

1 Drept p-tra.

C-da 183 coala S

II

sfătuit că ce-or fa [cel că şi pe iei i-or omori. Da Q" dzis unu bătrân:

— Să merem acolo-n deal, unue-i drumu' ăl strâmt, să iasă tăt satu cu săcuri şi să taie lemnele pă marginea drumului, şi din colo, şi din colo. Da să nu le oboare de tătului gios, până când or vini ş-or fi acolea. Când or fi-n

drum, să taie tăţ şi să le oboare lemnele pă iei, să-i omoare. Ş-aşa o făcut, ş-acolo i-o omorât pă tăţ.

Ion Muşlea culege din Boineşti, de la Petre Ţăran, 61 ani.

„Anuarul Arhivei de Folklor”, Cluj, I (1932), p. 66.

NEGRU-VODA

He, ho!... Multă vreme s-au bătut Negru-vodă cu tătarii, cu gândul că doar – doar i-o scoate din pământuăsta al nostru. Da, geaba s-o trudit; că tătarii erau ca frunza şi ca iarba şi l-au spăriat sălbaticii ăştia pe Negruvodă.

Atunci ştiţi ce-a făcut el?

S-a dus, de mare foc, şi s-a băgat herghelegiu ia caii craiului de peste munţi.

— Ei, Radule! Ce simbrie îmi ceri? i-a zis craiul, când l-a văzut.

— Urma alege, măria-ta! Acum mă bag aşa.

Aşa. Şi Radu-Negru a muncit în credinţă la craiul acela. Când s-a împlinit luna, l-a întrebat craiul: – Mai stai?

— Mai stau.

— Îţi place la mine?

— Îmi place.

Acu, în herghelie, Negru-vodă avea în pază şi multe iepe şi le păzea şi pe ele, da şi pe mânjii lor.

Aşa. A trecut toată toamna, iarna, şi a sosit şi primăvara. Negru-vodă, tot herghelegiu; da, tu gândul săracul, tot ia fraţii lui din ţara noastră.

12

Într-o noapte însă, ce se întâmplă? Toate iepele au făcut mânji şi... mare bucurie era pe herghelegiul craiului.

Da a dat o ploaie şi mânjii, fiind pe câmp, au răcit. Pe unde să scoată atunci cămaşa, herghelegiul?

S-a sculat şi a încurat1 mânjii pe câmp, ea să se înfierbânte. Acolo însă, minune, neicuţule! Un mânz era

flotocos, flotocos şi alb ca oaia.

A început să se mire, să se crucească şi să-l ia la minajeală, ca să vază: ce chip de cal este ăla?

I-a tot luat seama şi, tot stând el şi mirându-se, a văzut că au început mânjii să se joace; iar mânzul cel ca oaia, ştiţi ce-a făcut?

Odată a scos haripile din păr şi a început să zboare pe sus. Minune, nu alta!

Bucuria lui Negru-vodă:

— Doamne, Doamne! a strigat el, ăsta e norocui meu!

Şi l-a minajat aşa până la trei ani.

Atunci l-a încercat să vază, d-a minune: cu el zboară?

Aşa. Şi l-a dus departe, departe, pe câmp. Acolo, cum a încălecat odată, neicuţule, a început calul să fâlfâie din aripi şi a zburat cu Negru-vodă până în slava cerului.

— Ţin-te bine, stăpâne, să nu te prăpădesc! a strigat calul, uitându-i-se ţintă-n ochi.

Apoi, după ce-a făcut câteva rotocoale prin înaltul cerului, calul a început să se lase încet-încet pe pământ şi să-şi strângă aripile.

L-a adus în herghelie; apoi s-a înfăţişat înaintea craiului de peste munţi.

— Acu te las, mărite crai! Mă duc în ţara mea.

— Bine, Radule, du-te! Da ce simbrie îmi ceri?

— Ia! Să-mi dai, măria-ta, un cal din herghelie, pe care l-oi alege eu!

— Numai atât?

— Ba să-mi dai şi haiducii pe care îi ai închişi în temniţele măriei-tale. Îmi trebuie şi mie oaraeni cu vitentă?!

Craiul unguresc i-a dat lui Negru-vodă calul cel zbu

1 *A încura* – a goni, a pune pe fugă (n.ed.). Vitejie (n.ed.).

rător, fără să-l ştie că e năzdrăvan; şi i-a mai dat şi oamenii cei cu vitenţă, pe care-i ceruse. Ba, la toţi hai ducii le-a dat cai şi Negru-vodă i-a potcovit cu potcoavele d-a-ndărătelea, potcoavele având colţii înainte.

Apoi, Negru-vodă a pornit călare pe armăsarul cela năzdrăvan; iar ceilalţi haiduci pe caii lor şi au tot venit în ţară aici, fugărind pe tătari şi ei opârţindu-i pe unde-i nimereau. Pe urmă, s-au mai odihnit şi ei oleacă, de atâta muncă şi alergătură, colo departe unde se scocioară Dăm – boviţa dintr-un munte.

Dar când s-au strâns iarăşi tătarii, sumedenie, de nu-i mai răbda pământul, l-au aflat pe Negru-vodă unde e şi l-au tot fugărit. Odată chiar erau gata-gata să-l răpuie, mai cu seamă că-l brodise la Tâmpa, colo, ştii ia *Săritoarea lui Negru-vodă*.

Atunci, minunea lui Dumnezeu, moşule! A avut noroc cu o coadă de vâlcea. Odată a sărit-o Vodă cu ai lui. I-a mai ajutat apoi şi un codru de pădure, şi potcoavele întoarse ale cailor, şi aşa… tătarii iar le-au pierdut urma

Pe urmă, tătarii l-au tot căutat; în sus, în jos, în răsărit şi la apus… mult şi bine; până s-au deschebăluit1 ei că sunt potcoavele cailor întoarse. Au spus atunci mai-marelui lor tirişenia.

— Ei! Acu, fiindcă aţi aflat cum stau lucrurile, prindeţi-i! a poruncit căpetenia.

— Nu putem, stăpâne, oricât ne-am trudi noi. Că domnul ăsta zboară şi pe sus.

— Nu cred.

— De nu crezi, ia uită-te, în partea aia, spre apus

Căpetenia tătarilor şi-aruncă ochii şi ce să vază?

Tocmai atunci Negru-vodă se înălţa în slava cerului, cu calul cel năzdrăvan şi priveghea de deasupra toate mişcările liftelor străine; apoi se întoarse la ai săi şi grăi că glas puternic:

— Pe ei, băieţi!

Şi i-a bătut strâjnic pe toţi tătarii, pe toţi, pe rudă – pe sămânţă.

Şi tătarii, ca să scape de furia lui, s-au dus de s-au amestecat prin turci…

1 *A deschebălui* – a-şi scoate gluga. Aici, a se desmetici, a-şi veni în fire (n.ed.).

14

Iar Vodă, rămânând stăpân pe ţară cu românii lui, cum să-i prăsească şi cum să-şi mărească moşia?

A făcut un târg de scule femeieşti, dincoace de brazda Moldovei, ca să vie femei din Moldova, să cumpere scule – aşa zicea el – dar cu gândul ca să aibă voinicii lui de unde să-şi ia femei.

Şi aşa. Când era târgul în toiul lui, s-au repezit ai lui Negru-vodă şi şi-au luat neveste; fiecare câte o fată sau fămeie, ce le-a plăcut. Şi au dat fuga cu ele în ţară, aici.

Au venit şi s-au aşezat făcându-şi oamenii case şi sate ca lumea. Şi au stat aşa ce-or fi stat.

Peste câtăva vreme însă, au venit moldovenii cu război. Da, când erau ostile faţă-n faţă, gata să înceapă lupta aprigă, odată au sărit cu gura şi s-au aşezat între ei muierile cele cu pricina:

— Aici ne-am măritat? Aici rămânem de-acu!

Când le-au auzit aşa, părinţii şi fraţii şi soţii dintâi au pus armele jos şi-au plecat de-unde-au venit, cu buzele umflate…

De la Niţă Troneciu, din Uluba.

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru*, p. 59 – 63.

RADU-NEGRU

Ţara asta a fost o ţară străină şi au venit tătari să robească pe Radu-vodă. Gârla a fost oprită de Radu şi a făcut stăvilar. Când a văzut că vin tătarii, a ridicat stăvilarul şi a dat drumul apei şi apa a înecat pe tătari.

Când au venit odată turcii, doamna lui Radu-vodă a trecut pe podul de piei care se întinde peste apa Bâmboviţii – Radu l-a făcut ca să poată trece la oştirea lui şi să vază dacă nu vin duşmanii. Doamna a văzut pe turci venind. Turcii voiau s-o prindă şi ea s-a aruncat de-o stâncă, şi-i zice până azi: Colţu-Doamnei. Şi Radu.

15

ca să scape, a potcovit caii cu potcoava îndărăt şi a trecut dincolo, în Transilvania.

Ovid Oensusiantl, *Tradiţii şi legende populare*, p. 1.

CUM A SCĂPAT NEGRU-VODA ŢARA DE TĂTARI

Ca să se poată scăpa oricând de tătari şi de alte neamuri sălbatice, Negru-vodă şi-a făcut pe Dâmboviţa, la Cetăţuia, un loc de apărare, întărit straşnic, unde şedea cu doamna, cu boierii şi cu o parte din oastea sa. Şedeau pe scaune de piatră şi mâncau pe masa care se vede şi azi.

Apoi, cât a stat acolo, a făcut dintr-un mal al Dâmboviţei până în celălalt un zid puternic, în curmezişul văii, să nu-l poată răzbi apa; iar la mijloc a lăsat o poartă, drept stăvilar, prin ajutorul căreia putea opri ori da drumul apei din Dâmboviţa, când voia.

Şi ştiţi la ce i-a folosit zidul ăsta? Să vă spun:

După ce a sfârşit şi podul de piei de bivol, făcut pe deasupra apei, se suia măria-sa pe pod, punea ochianul şi se uita pe dealuri şi pe văi, cât e întinsul ţării până la Dunăre, să vadă nu cumva o zări vreun picior de duşman?

Cât o fi stat acolo nu ştiu. Ştiu numa că într-o zi de toamnă, când privea cu ochianul, odată zăreşte măria-sa o urdie înaintând în grabă din vale, chiar spre locul unde locuia Vodă cu ai săi.

Erau tătarii, mulţi, mulţi, ca frunza şi ca iarba. Îşi aşezaseră corturile pe valea Dâmboviţei, în josul zidului şi se găteau de bătaie. Ba începuseră să urle şi să facă un haraiman1 de se cutremura pământul.

Nu le-a ţinut însă mult bucuria, că dacă i-a zărit Vodă, a dat porunci de s-a pus stăvilarul de la mijlocul zidului şi s-a strâns în susul Dâmboviţei apă multă, multă, de mai-mai să treacă peste maluri.

Pe urmă? Cum a sosit noaptea, a ridicat stăvilarul şi a dat drumul apei devale.

Să fi văzut, nenişorule! Când s-au pornit valurile de apă, tocmai pe când tătarii erau în somnu ăl mai dulce.

1 Zarvă, gălăgie, tărăboi (n.ed.).

le a luat apa aproape toate corturile şi le-a dus cu sălbatici cu tot; le-a dus unde? Nu se ştie.

Dintre cei scăpaţi cu viaţă, unii au rupt-o la fugă iar alţii au fost ciopârţiţi de ostaşii lui Vodă.

Prin ajutorul zidului apoi, a scăpat Negru-vodă şi de alţi duşmani, înecându-i cu apă. Ba nu numai măria-sa, ci şi alţi domni, în urmă-i, s-au folosit de zidul de la Cetăţuia.

Urmele zidului se văd şi azi.

Auzită de la Niţă Ungureanu, din mahalaua Mărcuş, Câmpulung.

C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, p. 48 – 49.

NEGRU-VODA FUGIND ÎN ŢARA UNGUREASCA

Năpădiseră odată tătari mulţi în ţara asta, prădaseră în sus şi în jos şi luaseră o mulţime de robi.

Pe vremea aceea stăpânea în ţară Negru-vodă. Viteazul acesta se luptase el mult şi bine cu tătarii şi abătuse de mâna morţii, socotind că doar – doar i-o izgoni din pământul nostru.

Dar a putut măria-sa? Că tătarii ăştia erau mulţi, mulţi, de nu ai fi putut să-i numeri; iar el, biet, numai cu o mână de români.

Ce să facă Negru-vodă? Ca să nu-l prinză a rupt-o la fugă spre Ţara ungurească. Fugea pe un cal potcovit cu potcoave de argint întoarse, să nu-i cunoască păgânii

urma.

Când a ajuns la Dâmboviţa, a făcut biserica ce se vede şi azi şi căreia îi zice Cetăţuia. Ba a şi luat masa sus pe piatră, acolo unde-i zice masa lui Negru-vodă.

Până aci Negru-vodă a venit alături de doamna pe care nu se îndurase s-o lase pradă paginilor. De la Dâmboviţa însă, doamna, ostenită d-atâta cale, i-a cerut lui

Negru-vodă un loc de ascuns, că nu poate să-l mai însoţească.

Vodă, ce să facă? A trecut cu doamna Dâmboviţa şi i-a arătat loc de ascuns după o stâncă ce se vede şi azi, dincolo de apa asta, în dreptul bisericii, pe partea dreaptă.

Pe urmă, Negru-vodă, socotind că doamna e scăpată, a dat pinteni calului şi a fugit cât a putut, de a trecut munţii.

Dar uite că, după câtăva vreme, au dovedit tătarii cărarea pe care fugiseră Negru-vodă şi cu doamna şi au început să răcnească ducându-se postornol1 spre Dâmboviţa, la locul unde socoteau că e ascuns Negru-vodă.

Aici însă era numai doamna şi, ei ştie ce-or fi făcut, i-au descoperit ascunzătoarea şi s-au repezit ca fiarele, urlând şi zbierând, spre stâncă, să răpuie viaţa celei fugite.

Atunci, ce să facă doamna? Văzând că nu mai are nicio nădejde de scăpare, odată şi-a făcut cruce şi., grozăvie! S-a aruncat de pe stâncă, din înălţimea aceea, tocmai jos, jos de tot, în albia Dâmboviţei!

A căzut biata de ea, jos pe pietre, în apă, şi s-a făcut fărâme. Când a sărit de pe stâncă, după ce şi-a făcut cruce, a strigat doamna cât i-a luat gura:

„Decât eu roabă la tătari, Mai bine carne la croncăni!”

Şi d-atunci stâncă aceea de peste Dâmboviţa, în partea dreaptă, se cheamă *Piscul Doamnei*.

Legenda aceasta mi-a spus-o cunoscutul profesor *de* istorie din Câmpulung, dl. G. Şapcaliu. A auzit-o şi domnia sa de la sătenii din Cetăţeni şi Stoeneşti, jud. Muscel.

D-l Şapcaliu mi-a spus că în cele mai multe sate din partea de miazănoapte a Muscelului se vorbeşte nu despre Negru-vodă venind de peste munţi, ci despre un Negru-vodă fugind în Ţara ungurească.

C. Rădulescu-Codin, *Legende*, *tradiţii* îi *amintiri istorice*, p. 47 – 48.

1 Grămadă, buzna (n.ed.).

1”.

ROMANII ŞI TĂTARII

I

Cică la început, românii n-aveau domnitori şi stăpânitori ca-n ziua de azi, ci ei trăiau răzleţiţi prin deosebite ţinuturi şi se cârmuiau singuri de sine. Ei îşi alegeau din mijlocul lor, pe câte trei ani de zile, trei bărbaţi dintre cei mai deştepţi şi anai înţelepţi, şi bărbaţii aceia apoi, carii erau ca nişte filosofi, se sfătuiau întreolaltă, puneau împreună toate trebile obşteşti la cale şi toţi ceilalţi se supuneau şi ascultau de sfaturile şi poruncile lor.

Aşa o duseră ei un timp mai îndelungat, şi mai bine şi mai rău, după cum era adică şi firea, năravurile şi apucăturile feluritelor popoare păgâne cu carile veniră în decursul acestui timp în atingere, şi după cum o duceau şi alţi oameni în lume, carii trăiau şi se cârmuiau ca şi dânşii, singuri de sine.

De la un timp însă, văzând tătarii, un popor păgân, neastâmpărat, prădător şi foarte crud, că românii n-au pe nime stăpânitor şi că ţinuturile în care locuiesc aceştia sunt foarte întinse, frumoase şi mănoase, se purtară cu gândul ca să-i subjuge, să le ieie toate averile şi moşiile, şi după aceea să se facă ei stăpâni peste dânşii şi peste ţinuturile lor.

Din minutul acela apoi, când li-a plesnit tătarilor un astfel de gând drăcesc prin minte, românii nu avură mai nicio zi bună şi senină, căci nu era an în care tătarii să nu năvălească cel puţin o dată în ţinuturile lor, să prade, să omoare, să ardă şi să nimicească tot ce le sta sau le venea în cale.

Văzând românii că tătarii nu şuguiesc, ci, dincontră, că totana-i bântuiesc şi-i pradă şi multe alte neplăceri şi supărări le fac, iară pre cei ce au nenorocirea să cadă în mâinile lor, parte-i ucid, parte-i ieu şi-i duc cu sine în robie, prinseră dintr-un început a se aduna la un loc şi a da piept cu dânşii. Mai pe urmă însă, văzând ei că nu sunt în stare a ţinea piept cu un număr atât de mare de tătari, câţi veneau de fiecare dată asupra lor, prinseră a se ascunde prin stufăriile iazurilor, lacurilor şi ale bahnelor, cugetând că poate în aceste locuri mlăştinoase vor putea scăpa de prigonirea şi urgia păgână.

Dar, degeaba le-a fost lor toată ostineala şi nădejdaa, căci tătarii auzind acuma de la cine vor fi auzit, şi îa-*W*

că – dintându-se mai pe urmă şi ei singuri ce fac românii ca să scape de dânşii, nici în aceste locuri mlăştinoase şi pline de tot feliui de gângănii, nu le deteră pace. Din contră, ei. când se porneau acuma asupra românilor, luau cu dânşii un feliu de păsări învăţate, ca şi capăii1, ia vânat, numite nagâţi sau câni tătărăşti, şi pre păsările acestea apoi, cum ajungeau în apropierea vreunui lac sau iaz mai mare, le da drumul ca să adurmece şi să vadă de nu e cineva ascuns într-însul.

Nagâţii, cum se vedeau slobozi, deauna începeau a zbura încolo şi-ncoace pe deasupra stuhăriilor şi, cum zăreau printr-însele pe vreun român ascuns, îndată prindeau a se roti pe deasupra lui, a ţipa şi a ţivli2 de-ţi lua auzul.

Tătarii, auzind nagâţii ţipând şi ţivlind, se duceau

drept în partea aceea în care auzeau ţipătul, înconjurau din toate părţile pre românii ascunşi, îi scoteau cu ne-pusa-n masă de prin stuhării afară, şi după aceea: dă, Doamne, bine! Schingiuirile, chinurile şi muncile lor nu erau proaste. Şi dacă ar fi rămas numai cu atâta, tot ar mai şi fost cum ar mai fi fost, dar cele mai de multe ori niciun suflet de român nu scăpa viu din minele acestor lifte sălbatice.

Aşa o păţiră bieţii români în mai multe rânduri, cu toate că ei în fiecare an căutau să se ascundă cu mult mai bine decât în anii trecuţi şi cu toate că uneori sta zile şi nopţi întregi, cufundaţi până în grumaz în apă, cugetând că dacă vor sta astfel, afurisiţii de nagâţi nu – t vor putea descoperi.

Într-o vară însă, văzând ei că numai degeaba se ascund prin stuhării, că şi-n aceste locuri sunt descoperiţi, se adunară iarăşi cu toţii la un loc şi se sfătuiră ca să facă şi ei o dată tătarilor o moară de vânt, adică, dacă nu-i pot învinge şi fugări din ţară, cel puţin să-şi bată joc de dânşii. Căci aşa-i românul, uneori chiar şi la cea mai mare nevoie îi place să facă câte-o şagă, doară-i mai trece din cel năcaz. Căutară vreo câteva iazuri mai mari pe unde ştiau ei că trec mai adeseori tătarii, aşezară pe vârfurile papurii şi a trestiei de prin cozile şi marginile iazurilor acelora o mulţime de cuşme, şi, după aceea, luându-şi toată averea cea mişcătoare, se retraseră cu toţii de la şes spre mianţi, cu hotărârea ca, în caz când

1 Copoii (n.ed.).

2 A scoate strigăte lungi, ascuţite şi repetate (n.ed.).

ar fi să-i urmărească tătarii şi-acolo, să le întindă o cursă din care, dacă vor cădea într-însa, să nu mai poată scăpa cu obraz curat.

Nu mult după retragerea românilor spre munţi, iată

că iarăşi năvălesc ca la vreo 80.000 de tătari, în ţinuturile lor, cu gândul ca de astă dată să puie mâna şi să stârpească pre toţi românii de pe faţa pământului.

Dar bine-a zis cine-a zis, că ulciorul merge la fântână numai până atunci, până când i se frânge toarta. Făcut-au ei multe daune, neajunsuri şi neplăceri românilor. Mult sânge românesc au mai vărsat şi multe lacrimi au mai stors din ochii părinţilor, fiilor, fraţilor şi ai neamurilor acelora pre cari i-au ucis sau i-au dus în prinsoare, dar de astă dată o păţiră şi ei.

Nagâţii, carii şi de astă dată au fost sloboziţi cu scop ca să adurmice1 pre români, zburând pe deasupra stuhăriilor şi dând de cuşmele aşezate pe vârfurile papurii şi a trestiei, începură ş-acum a se învârti şi a ţipa pe deasupra acestora, ca şi mai înainte, când da de români. fără tătarii, bucuria lor, cum îi văzură învârtindu-se şi-i auziră ţipând, tăbărâră din toate părţile ca nişte fiare sălbatice, asupra stuhăriilor unde se învârteau nagâţii şi-n care credeau că se află românii ascunşi. Însă, când colo, ce să vadă?... În loc de români cu trup şi suflet, numai cuşmă lângă cuşmă, şi alta nimica, căci românii erau acum de mult retraşi spre munţi şi adăpostiţi prin văgăunele şi fundoaiele acestora. Ciuda şi mânia tătarilor, când văzură aceasta!... Căci unde s-a mai pomenit să păţească ei o ruşine aşa de mare!... Şi-n furia lor nu mai steteră pe gânduri: ce e de început şi de făcut, ci presupunând că românii se vor fi retras spre munţi, se luară şi ei în urma lor, şi tot prădând şi nimicind orice le sta în cale, se tot duseră înainte până ce ajunseră aproape de locul unde se află satul de azi Vama, din munţii Bucovinei, şi unde s-a fost retras o parte de români.

O romăncă, care tocmai atunci mergea cu un val împăturit de pânză pe cap, şi cu un copil de ţâţă în braţe, spre apa Moldovei, zărind din depărtare că vin tătarii, despături degrabă pânza, înfăşa copilul într-însa şi astfel îl

duse şi-l anină de cetina unui brad de sub poalele

1 Să adulmece, să ia urma (n.ed.).

Bârnărelului, anume ca să stea acolo până ce se va întoarce îndărăpt şi-l va lua. Apoi alergă tot într-o fugă, în dreapta şi-n stânga, dând de ştire românilor de prin apropiere, că, iacă, iară vin tătarii asupra lor.

N-a apucat românca bine a anina copilul de cetina bradului şi-a da de ştire câtorva români ca să se adune la un loc şi să facă ce vor face, doară le pot veni prigonitorilor de hac, când iată că tătarii şi ajung lângă Bârnă-relul.

Tătarii cei dinainte, cum zăriră o parte de pânză fiuturând ca un steag pe la mijlocul bradului, şi cum auziră copilul care era ceva mai jos aninat, ţipând, cugetară că de bună seamă acolo trebuie să fie românii ascunşi, şi deci se duseră ţintă spre brad. Dar când sosiră mai aproape şi nu văzură alta nemică, fără numai pânza fluturând şi copilul legănându-se ca într-un leagăn în aer, un fior rece ca gheaţa le trecu prin tot trupul şi niciunul nu se încumetă să treacă mai departe, ci toţi se opriră deodată ca înlemniţi locului.

Hanul, adică domnitorul şi conducătorul lor, care asemenea venise cu dânşii şi care se afla ceva mai în urmă. văzând că înaintaşii cetei s-au oprit deodată locului şi nu vor să meargă mai departe, se miră ce s-a întâmplat. Deci se duse să vadă ce este. Şi cum a ajuns în fruntea cetei, a început a striga şi a zice:

— Ce staţi locului?... De ce nu treceţi mai departe? Ce s-a întâmplat?

— D-apoi nu vezi, măria-ta, de ce nu trecem! – răspunse unul din mijlocul tătarilor, care se vede că era vreun căpitan sau aşa ceva, arătând cu mâna spre pânza ce fâlfâia şi copilul ce se legăna încolo şi-ncoace.

— Ei!… Şi-apoi?… N-aţi mai văzut voi până acuma copii de ţâţă?… Acuma vi-i întâia oară!… De-un copil să vă temeţi! – strigă hanul, după ce se uită şi el spre bradul de-a cărui cetină era copilul aninat.

— Nu-i vorbă de temut din pricina unui copil, căci am mai văzut noi destui copii în viaţa noastră… Dar alta e la mijloc!… Pânza aceasta şi copilul înfăşat într-însa e un semn rău pentru noi… Prin urmare, eu sunt de părere să nu mergem mai departe, ca nu cumva să ni se întâmple vreo nenorocire… Românii, după cum vă este cunoscut, sunt prefăcuţi!… Acum câteva săptămâni ne-au pus să le pescuim cuşmele de prin stuhăriile lacurilor şi

2»

ale iazurilor, iar de astă dată cine ştie ce cursă ne-au mai întins şi ce au de gând să facă cu noi!… Mai bine să ne întoarcem înapoi!

— Ce-ai zis!… Noi să ne întoarcem înapoi!… Încă numai atâta ni-ar trebui ca să ne râdă toate babele – strigă acuma hanul înfuriat.

— Eu n-am zis să fugim, ci numai să ne întoarcem de unde am venit. Dar dacă e vorba de fugă, apoi bine ar fi chiar să şi fugim până ce e încă timp, căci fuga-i ruşinoasă, dară-i sănătoasă, vorba românului. Şi mie unuia, drept să-ţi spun, mi-i cu mult dragă şi mai scumpă viaţa noastră decât moartea românilor carii s-au vârât, ca nişte urşi, prin crierii acestor munţi!

— Închipuire!… Haideţi numai cu mine şi veţi vedea că nimica n-o să vi se întâmple!

— Dă Doamne să fie aşa cum spui măria-ta şi nu cum presimţesc eu!

Nu apucară bine hanul şi căpitanul a schimba cuvintele acestea întreolaltă, când iată că se şi treziră încun – juraţi din toate părţile de românii carii se adunară de prin fundoaielo şi sihlele munţilor, şi carii luându-i cu

nepusă-n masă ia răfuială, în vreo câteva oare îi şi măcelăriră pe jumătate. i

Patruzeci de mii de tătari, adică partea cea ce-a rămas în viaţă, văzând că românii nu glumesc, ci, din contră, că ei au de gând să-i nimicească pre toţi, nu statură mai mult la luptă, ci o tuliră la fugă, de-a dreptul peste Bârnărelul, spre Valea caselor, iară de-aici apucară repede pe lângă apa Moldovei în sus, pe locul unde se află astăzi Câmpulungul, şi nu se opriră până ce nu ajunseră la strânftura dintre Măgura Pojorâtei şi Muncelul Sadovei. Aice, fiind foarte greu de trecut, o luară ceva mai pe încetul, se înşirară tot doi câte doi şi aşa trecură pe plaiul ce ducea pe lângă Piatra-Străjii şi ieşiră pe locul unde se află astăzi satul Pojorâta.

Ajunşi dincolo de Măgura Pojorâtei, statură puţin locului de se odihniră şi se puseră în cale încotro să se ducă ca să poată ieşi mai bine la capăt: s-apuce de-a dreptul peste munţi spre Ardeal, ori să se întoarcă îndărăpt de unde au venit? Şi după multă chibzuire şi cumpenire, aflară cu cale că ar fi mai bine să plece spre Ardeal şi de-acolo apoi să se întoarcă pe altă cale, îndărăpt spre ţara lor.

Şi aşa şi făcură... Se porniră mai departe. Însă de-aice

23

Începând nu mai merse pe atare vale, cum au venit până într-acest loc, ci apucară de-a dreptul în sus, peste Run-cul-Pojorâtei, iară după ce suiră şi trecură Runcul, o luară tot pe culmea munţilor, anume ca întâmplându-se să-i urmărească românii, să nu fie aşa de lesne şi pe neaşteptate surprinşi, ca lângă poalele Bârnărelului.

După ce au trecut Runcul-Pojorâtei, o luară peste vârvul Arsinesei şi ieşiră în Opcina Arsinesei, iară după aceea, trecând peste munţii Sterpariu, Colacul, Botoşul-

mare, Senatorul şi Dădul, se coborâră drept spre locul unde se află astăzi satul Cârlibaba şi de-aice se-ndreptară apoi, parte pe valea Bistriţei, parte peste alţi munţi, spre satul Borşa din Maramureş.

Ardelenii şi moroşenii, sau ungurenii, după cum se mai numesc românii din Ardeal şi Maramureş, prinzând de veste, acuma de la cine vor fi prins, că vine o ceată de tătari asupra lor, se adunară mai mulţi inşi la un loc şi prinseră a tăia o parte de pădure de pe munţii Opcioa-ra şi Tătarca, pe unde presupuneau ei că vor trece tătarii, însă n-o deteră la pământ, ci numai o întinară. Iar când văzură că tătarii întru-adevăr se îndreaptă spre dânşii prin locurile acestea, tăiară şi cealaltă parte de pădure, pe care asemenea o lăsară întinată.

Când sosiră acuma tătarii şi deteră să coboare spre Borşa ca să intre în Maramureş, românii din Borşa, precum şi cei de prin vecinătate, în frunte cu un moroşan înalt, spătos şi foarte tare, că te băgai în toate răcorile când numai te uitai la dânsul, le ieşiră înarmaţi înainte şi începură pe neaşteptate a-i respinge şi a-i alunga înapoi, de unde au venit.

Tătarii, surprinşi, apucară repede spre Opcioara şi Tătarca. Însă românii adunaţi în apropierea acestor doi munţi, cum simţiră că tătarii se apropie de dânşii, începură care dincotro a repezi copacii întinaţi asupra lor.

Copacii, cumpănindu-se şi răsturnându-se cu un pocnet şi un huiet îngrozitor, de se răsuna cine ştie unde prin văile şi fundoaiele munţilor de prin apropiere, pre care tătar cum îl ajungea, deauna mi-l şi culca la pământ şi-l făcea fărâmi.

Şi aşa, unii fiind omorâţi de românii ardeleni şi maramureşeni, iară alţii de copacii cari se răsturnau şi picau peste dânşii, în câteva oare toţi tătarii fură măcilăriţi şi nimiciţi, afară de hanul care nu ştiu singur cum

s-a-ntâmplat că a scăpat şi s-a îndosit prin desimea şi întunecimea pădurilor.

Dar ce folos că, mai pe urmă, rătăcind hanul încolo şi-ncoace, prin munţii de prin apropiere, anume Dădul, Manaila, Orăţile, Senatorii şi alţii, fără ca să poată da de plaiul pe care a venit sau de vreun alt plai ca să se întoarcă în ţara sa, fu în scurt timp şi el prins şi dus înaintea moroşanului celui voinic.

Moroşanul despre care ni-i vorba avea o casă tocmai pe vârful Tătarcei. Şi când a fost hanul tăiărăsc prins, tocmai atunci se afla şi el la casa sa de pe Tătarcă.

Românii carii puseră mâna pe han şi-l duseră conducătorului lor, cum ajunseră la starea locului, ziseră:

— Mai deunăzi, când am măcilărit pre tătarii carii veniseră asupra noastră, nu numai că ni-ai luat anume de rău, ci chiar ne-ai şi batjocorit cum de-am putut fi aşa de nebăgători de seamă ca să nu punem mâna şi pre capul lor, pre han. Ei, bine! Iată că acuma ţi l-am adus şi pre dânsul! El ne-mbia pe drum cu bani, numai să-i dăm ceva de băut, că moare de sete. Se vede că multă carne de român trebuie să fi mâncat în viaţa sa, dacă e aşa de însetat!… Poate că dumneata vei fi având şi-i vei putea da ceva de băut, ca să nu piară – bietul om – de sete!

— D-apoi bine, ce să-i dau? – întreabă moroşanul, măsurând pre han cu ochii, din cap până-n picioare. N-am nemică alta dinclămână, fără numai un poloboc cu moare de curechi… Doară să-i dau moare să beie! apoi întorcându-se către han şi arătându-i polobocul cu moarea zise:

— Oamenii iştea-mi spun c-ai fi foarte însetat. Şi eu încă văd că eşti cam mahmur, deci… ia colo, în polobocul cela e moare! Dacă vrei, potoleşte-ţi setea!

Hanul, ce era să facă, se-nvoi să beie şi moare, numai

să nu piară de sete. Dar cum se apropie de poloboc şi se plecă ca să beie moare dintr-însul, moroşanul deauna-l şi apucă de picioare, îl ridică în sus, îl cufundă cu capul în moare şi după ce îl ţinu astfel vreo câteva minute, răsturnă polobocul şi-l slobozi apoi, cu han cu tot, la vale.

Polobocul, rostogolindu-se şi ducându-se ca o săgeată în jos, peste trunchiuri răsturnate de copaci şi peste col

25

(un ascuţite de pietri, cât ai bate în palmi, se *fhcu* mii de bucăţele, şi dimpreună cu dânsul şi hanul.

De-atunci încoace, muntele pe care s-a aflat casa moroşanului şi de pe care a fost hanul tătărăsc slobozit cu polobocul la vale, s-a numit Tătarca; valea unde a ajuns polobocul cu dânsul, Apa sau Valea Tătarcii, iară locul unde au fost ceialalţi tătari măcilăriţi de românii ardeleni şi maramureşeni – Opcina Tătarcii.

Şi aşa au scăpat românii de tătari!

S. FI. Marian, *Tradiţii poporane române din Bucovina*, p. 16 – 21.

POIANA TĂTARILOR

Se spune că în vremurile de demult, pe când trăia Ştefan-vodă, năvăliseră tătarii în ţară.

Tot jefuind în dreapta şi în stânga, o parte a năvălitorilor ajunse cu jaful până în valea Bicazului. Nişte plăieşi de-ai lui Ştefan le simţiră apropierea. Ei se frământară ca să găsească un mijloc spre a-i face să se întoarcă îndărăt. Planul le fu gata. Câţiva se aşezară în dosul unor copaci uriaşi, cu săgeţile la arcuri, având cu ei şi vreo trei buciumaşi, iar ceilalţi trecură apa Bistriţei pitulându-se şi ei în dosul unor copaci, tot cam cu atâţia buciumaşi. Când se apropiară tătarii de ascunzătoarea moldovenilor, o ploaie de săgeţi porni asupra liftelor, iar buciumaşii începură a răscoli măruntaiele codrilor cu huietul buciumilor. Tătarii, crezând că au dat piept cu

oastea lui Ştefan, se îngroziră. Cum nu vedeau pe nimeni, şi neîndrăznind să meargă înainte, o cotiră de fugă pe unde veniseră, urmăriţi de săgeţile moldovenilor. Cum dădură [cu] ochii de grosul celorlalţi tătari, le spuseră că Ştefan e pe urmele lor şi cu toţii o porniră, îngroziţi, înapoi spre ţara lor.

Prăzile şi robii luaţi au rămas în voia Domnului. Toţi se grăbeau să iasă mai degrabă din culcuşul ghiaurului de Ştefan, despre a cărui vitejie mersese faima peste nouă ţări şi nouă mări.

Aşa scăpă ţara de tătari.

26

Locului unde s-a întâmplat ciocnirea între tătari şi săgeţile moldoveneşti i-a rămas numele de Poiana Tătarilor.

După I, Popescu-Băjenaru, *Prin codrii Ceahlăului*, Bucureşti (f. a., I, p. 54).

Tudor Pamfile, *Mănunchi nou de povestiri*, p. 34 – 35.

CUM SCAPĂ ŞTEFAN-VODĂ DE TĂTARI, PRINTR-O MINUNE

Odată năpustise tătarii iar în ţară. Ştefan-vodă, auzind de treaba asta, le-a ieşit în cale cu ostaşii lui viteji şi. cum s-a-ntâlnit cu paginii, s-a şi iscat o bătălie cumplită. Ce-au făcut, ce n-au făcut ostaşii lui Ştefan, dar de la o vreme, văzând că nu pot izbuti în potriva în ul-ţimei tătarilor, apucară la sănătoasa.

Nu mult după asta, ceriul se-ntunecă şi Ştefan-vodă. care era în fruntea oştirei, văzu nourul care întunecase lumina soarelui şi, temându-se de o primejdie mare, îndată a dat poruncă la oaste ca să ieie câte un snop de paie de pe miriştea care era în apropiere şi să-l împlânte ia vârful suliţelor, şi atunci când s-a apropia nourul de dânşii, să deie foc la snopi.

Când s-a apropiet nourul de oaste, toţi au dat foc la

snopi.

Nourul nu era nour de ploaie, ci nour de furnici, şi partea aceea de nour care se lăsase pe oastea lui Ştefan au ars toate furnicile, iar celelalte care s-au lăsat în tabăra tătarilor i-au pişcat şi i-au muşcat aşa de tare, încât i-au prăpădit cu totul.

Şi aşa au scăpat Ştefan-vodă de urgiea tătarilor.

După cele ce a auzit d. Ilie Veslovsebi din Câmpulungul Moldovenesc.

S. T. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt*, p. ISC – 187.

C-da 113 coala 4

27

BĂTĂLIA CU TĂTARII, DE PE VALEA BERHECIULUI <.

Mai în sus de satul Vultureni, pe valea Berheciului, ţinutul Tecuciului, în nişte râpi, se aşezasă acolo tătarii, ca la dânşii acasă şi nu să dădeau duşi, căpcânii; gândeau c-au dat peste ţară fără stăpân.

Ştefan-vodă tocma-n vremea aceea nu prea avea de unde să strângă atâta oaste ca să alunge tătarii, cu nepus în masă; ori să vede că nici nu ş-a bătut capul să mai stârnească atâta lume pentru nişte tătari.

Şi ce-a făcut Ştefan-vodă? I-a hăituit cu meşteşug. Ş-a luat Ştefan v-o câţiva ostaşi vrednici şi buni de gură, şi toţi călări. Cu dânşii a strâns o gireadă1 de boi, la un loc cu vaci, cu viţei, cum s-a-ntâmplat şi a pus mai pe toate vitele: clopote, tălănci, clopoţei şi le-a luat la goană, cât ci puteau fugi, înspre vetrele tătărăşti.

Tătarii, când au auzit huitul clopotelor, tropotul vitelor, mugetul lor, holca2 ostaşilor, nu ştiau ce urgie şi mânie a lui Dumnezeu vine peste dânşii, ca să-i prăpădească. Şi n-au mai aşteptat să vadă ce-i şi cum, au luat-o la picior, care cum a putut, lăsând toate-n pământ,

numai ca să scape măcar cu sufletul.

Şi i-a fugărit Ştefan într-o părere, pân-ce-a socotit că nu le-a mai fi poftă altă dată să mai poposească tătarii prin ţara Moldovei.

Astăzi încă se mai găsesc, pe valea Berheciului, oale pline cu oase, tocmai din vremea tătarilor acelora.

După spusele domnului M. Zamfir din satul Vultureni, ţin. Tecuci.

S.T. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt*, p. 187 – 188.

[MIHAI-VITEAZUL ŞI TĂTARII]

Venise odată Mihai-Viteazul cu oastea lui până-n părţile noastre şi se înşirase oastea pe coastă. Iar Mihai în

1 Cireada (n.ed.).

2 Larmă, zgomot, gălăgie (n.ed.).

linsese o masă mândră cu mai marii oştirii şi acolo grăiau căpitanii lui, tot ridicând şi ciocnind paharele:

— Să trăieşti, măria ta şi să stăpâneşti de-acu ţara numa-n pace şi noroc! Că iată, pe turci i-am bătut şi pe tătari p-aşijderea; iar aici, la munte, chiar duşmanii să vie, iute-iute le luăm piuitul.

Minai le mulţumi, îi lăudă pentru isprăvile lor şi le spuse să aibă totdeauna nădejde-n Dumnezeu, că el e mare şi puternic. Apoi îi rugă frumos să puie oastea-n rânduială, de pază, că el vrea să aromească puţin.

Zis şi făcut.

N-apucă însă să adoarmă domnul, ca de când m-apucai să vă spun, şi iată, din vale venea în goana mare o oaste de tătari. Erau mulţi ca frunza şi veneau în grabă, chiar spre muntele Pleaşă.

Apoi, cum zăriră oastea lui Mihai, tătarii sloboziră un tun. Căpetenia tătarilor însă, cu mai marele lor, se afla mult mai devale, în Priboiu. Şi d-aia Mihai, când pricepu ce şi cum şi văzu atâta liotă 1 de lifte păgâne, ce se gândi?

— Marc eşti, Doamne! Da eu numai cu mâna asta de oameni ai mei n-o să-i pot răzbi repede. Să văz, oare n-oi găsi vreun mijloc?

Şi tot socotindu-se Mihai, odată cheamă pe un ostaş d-ai lui şi-i porunceşte:

— Du-te repede colo, devale, în lagărul tătărăsc, la Priboi! Acolo să dai hârtia asta, în mâna căpeteniei tătarilor. Ai înţeles?

— Înţeles, măria-ta! zice ostaşul şi se duce ca vântul; iar Vodă se întoarce către boieri şi le spune:

— Ştiţi ce-am scris în hârtie?

— Ce?

— Le-am scris să nu vie la luptă acum, ci mâine, să ne încercăm puterile.

— Păi, o să fie aşa de proşti?

— Să-i vedeţi.

Aşa. Ostaşul s-a dus în tabăra tătărască şi a dat hârtia cu pricina.

Iar tătarii, când au văzut, nu-şi găseau locul de bucurie.

1 Mulţime, droaie, grămadă (n.ed.).

— O să ne mai odihnim o noapte şi o să aibă vreme. şi ajutoarele să vie!

În vremea asta, Mihai punea de închidea muntele şi oprea Dâmboviţa, punând şi stăvilar. Aşa, apa venea în susul Dâmboviţei, dincolo de stăvilar, mare-mare, să poată umbla o mie de mori.

Când văzu asta, Mihai, care era cu toţi ai lui pe munte, se odihni în pace şi dormi fără grijă.

Aşa. Cum se ivi ziua următoare, tătarii, care se înmulţiseră şi erau ca frunza şi ca iarba, plecară pe Dâmboviţa în sus, să se bată cu oastea lui Mihai, cum le fusese vorba.

Dar au cercetat ei încoa, încolo, în sus şi-n jos, fără să-i dea de urmă; că oastea românească era sus pe munte şi nimeni nu le putea arăta cărarea pe unde să urce păgânii acolo.

Şi au tot cercetat. Acu, aproape de Cetăţenii din vale, era un cârciumar care se chema Baciu. Au început tătarii să-l strângă-n chingi şi să-l cerceteze.

— Unde este, măi, Mihai! Că hârtia i-am primit-o dar oastea nu i-am văzut-o!

— Este – zice baciul când văzu că nu mai scapă – este sus pe Piatră, cu toată oastea, strânsă buluc, ca o ceată. Dacă vă luaţi acum la luptă, măi tătarilor, n-aţi câştiga nimic. Dar, ascultaţi-mă pe mine!

— Cum?

— Opriţi oştirea! La noapte! Că le câştigaţi pe toate.

Tătarii, şi acu proşti de dau în gropi, ascultară de povaţa lui Baciu şi se opriră în Cetăţenii din vale, fără să-şi dea cu socoteala de planu lui Baciu.

Le spusese aşa, ca să fie timp şi mai îndelungat, să se strângă şi mai multă apă în susul stăvilarului.

Aşa. Iar Baciu se urcă sus pe Pleaşă, la Mihai care îşi făcuse divan, chiar pe valea lui Coman.

— Doamne, măria-ta! Fii pe pace de-acu! Pe tătari i-am mai oprit o toană.

Şi atunci, când Mihai socotea că tătarii-s toţi tăbărâţi1, odată a ridicat stăvilarul şi a dat drumul apelor.

1 Orânduiţi în tabără, poposiţi (n.ed.).

IO

Pe urmă?

Ca pe muşte mi-i ducea la vale, Dâmboviţa, pe toţi tătarii, îi luase tocmai pe când ei dormeau fără grijă. Până la ziuă nu s-a mai aflat niciun picior de tătar prin împrejurimi. Ba să nu mint: ieşea câte unu la mal, umflat şi bumben, pentru totdeauna.

Şi iacă… aşa s-o cotorisit Mihai Viteazu şi de tătari.

De la Niculae G. Zavrogiu.

Aceasta nu e – după cât se pare – decât legenda prin care se spune că Negru-vodă a scăpat ţara de tătari, înecindu-i cu apa Dâmboviţei.

C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii ţi amintiri istorice*… p. 109 – 112.

PREDA BUZESCU

În timpul domniei lui Radu Şerban, ctitorul mânăstirii Comana, veni o năvală cumplită în ţară, a tătarilor.

Comandantul oştii româneşti trimisă împotriva năvălitorilor era Preda Buzescu. Oastea românească se întâlni cu cea tătărască, la Teişani, pe Neajlov.

Ca să nu se piardă ostaşi în luptă, căci domnului îi trebuiau ostaşi în lupta ce începuse cu turcii, Preda Buzescu, ca să cruţe o vărsare de sânge, ieşi în fruntea armatei sale şi zise căpeteniei tătarilor:

— O, tătare! De nu ţi-e frică şi ai milă de ostaşii tăi, vino şi te luptă cu mine şi cine va învinge, acela să fie biruitor!

Comandantul tătarilor primi propunerea şi se încinse atunci o luptă în doi, de scăpărau săbiile încovoindu-se, până se făcură fărâmi, fără ca lupta să se decidă.

S-au învoit atunci să se ia la luptă dreaptă, voinicească.

Se încordară amândoi bărbăteşte, strângându-se unul pe altul în braţe, aruncându-se peste cap, fără ca lupta, şi de data aceasta, să se decidă.

1 Galben (n.ed.).

Tătarul, simţind că-i slăbesc puterile şi că românul este mai vânjos în luptă, vrei să întrebuinţeze o viclenie, lovind pe Buzescu cu o secure ce o avea la şold.

Românul, văzând aceasta, se înfurie, apucă repede

buzduganul, şi-l lovi cu toată puterea pe tătar, în frunte, încât i-a despicat-o în două, lăsându-l mort pe loc.

Oastea tătărască, văzându-se fără comandant, o luă la fugă. Românii se luară după ei şi-i vânară până ia unul.

În felul acesta îşi făceau datoria faţă de ţară şi domn. comandanţii români.

După luptă, nici Preda Buzescu n-a mai trăit mult şi din cauza rănilor se sfârşi şi el, iar domnul a pus să-l înmormânteze cu mare cinste, luând şi el parte la înmormântare şi deasupra mormântului a poruncit să se pună o piatră pe care se pomeneşte, în litere de aur, vitejia lui Preda Buzescu.

M. Popescu, *Legende istorice ale românilor*, p. 55 – 57

3J

DIN VREMEA TURCILOR VRĂJMAŞI

ROMÂN AŞ

Pe vremea când se băteau nemţii cu turcii şi cu tătarii, iar românii ajutau pe nemţi, straşnic s-a mai luptat şi Românaş cu turcii şi cu tătarii!

— Daţi-vă la o parte, fraţilor! a strigat el celor doi fraţi ai săi:

,.Că de-or fi tătari o mie, Abia mi-or ajunge mie!”

Iar d-or fi mai mulţi, tăiaţi şi voi marginile!

Şi s-a luptat Românaş, s-a luptat singur cu urci ia-ntreagă, de a răpus şi pe grozavul, feciorul lui Ciu-păgeţ, cu o mână de oţel şi cu un picior de lemn.

Da fraţii lui, socotiţi că au cunoscut?

De unde? Dimpotrivă, au prins ciudă pe Românaş şi când le-a venit bine l-au tăiat făcându-l ciopârţicio-părţi; tot le mai era teamă că o mai învia.

Pe urmă s-au dus să petreacă tot la moviliţa aceea unde mai petrecuseră înainte cu cele trei fete de împărat, aduse de Românaş din Ţarigrad.

— Neică Dine şi neică Constantine – au întrebat ele – unde este Românaş?

— Unde? zic ei. Trebuie să fie şi el la luptă crâncenă, că şi noi ne-am luptat de a dat inima din noi, da de surda.

— Aşa?

— Aşa.

Pe fete însă le-a ars la inimă că fraţii i-or fi făcut lui Românaş de petrecanie şi au şters-o câte trele spre locul cu lupta cea crâncenă.

Acolo însă ce să vază?

33

„Nu era porumb, nici grâu. Numai sânge până-n brâu; Şi nici porumb, nici secară, Numai oase de catană!”

Iar mai la o parte, aproape de izvor, zăcea fără suflare Românaş, tăiat şi ciopârţit. Doar faţa i se mai cunoştea.

Când l-au văzut aşa, fetele au început să-l jelească şi să-l sărute cu foc; iar pe urmă, cea mai mică şi mai mândră a dat fuga-fuga la râul lui Iorda» de a luat d-acolo apă moartă şi apă vie.

Sosind la cel mort, au strâns ciolanele la loc şi an turnat peste ele apă moartă; apoi a turnat apă vie şi atunci, odată Românaş s-a înfiripat iar în carne şi oase, a început să mişte şi să se şteargă la ochi:

— Mă, da greu somn mai dormii!

— Ai fi dormit tu mult şi bine, dacă nu mai eram noi p-aici, zic fetele şi-l iau cu ele la Ţarigrad. „>

A se vedea *Copil român*, în col. mea de legende, vol. I.

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru*, p. 144 – 115.

MARCOŞ-PAŞA ÎN LUPTĂ CU CRIVATUL

Era odată mai mare peste ostile turceşti un paşă vestit, voinic şi tare meşter în războaie, care se chema

Marcoş-paşa.

Pe toate limbile le bătuse turcu ăsta şi, nemaiavând ce lucra, ce se plănui el într-o zi?

— Ia să mă duc să mă bat cu Crivăţul!

Şi-a îmbrăcat deci ostaşii cu cojoace multe şi cu ipângele 2, i-a încălţat cu cizme de capră stearpă, „să ţie bine la apă”, şi a plecat spre răsărit.

1 Legenda este singulară prin aceea că pe seama eroului, un viteaz exponent al năzuinţelor poporului român, nu au apărut multe variante. Elementele constitutive decurg în chip vizi bil din arsenalul basmului tradiţional (n.ed.).

2 Manta cu glugă (n.ed.).

Dumnezeu însă, care stă împotriva celor făloşi, nu i-a ajutat. Cum a sosit Marcoş-paşa la Fântâna Gerului, a dat sfântuleţul puţinei soare, să-i bucure pe turci; pe urmă s-a pornit o ploaie de a udat pe păgâni până la piele, chiar în corturi, unde se vârâseră.

Nu mai puteau bieţii turci să ducă cojoacele, aşa cum erau leoarcă de ploaie. Pe urmă, ţinte pânză! S-a pus un ger de crăpau lemnele şi pietrele.

Ca să se dezmorţească soldaţii, Marcoş îi punea să spargă şeile cailor şi să aţâţe focurile cu ele.

Zis şi făcut! Dar Dumnezeu trimite un vâat care înalţă focurile în slavă şi păgânii rămân tot încremeniţi de ger.

Ce să facă atunci Marcoş? îndemnă pe ostaşi, cari îl mustrau:

— Omorâţi-vă caii, scoteţi-le bordohanele şi intraţi în coşurile ăstor dobitoace!

Ostaşii fac şi aşa, dar e cu putinţă să scape cu viaţă? Că Dumnezeu dă zăpadă straşnică şi oamenii lui Marcoş pier pentru totdeauna, înnămeţiţi acolo, cu cai cu tot.

Atunci, cum se plimba Marcoş, amărât şi aproape îngheţat, iată că iese din fântână Crivăţul; îl mustră şi pe urmă îl ameninţă cu toiagul, de se face turcul Marcoş stană de piatră… 1

Legenda aceasta am auzit-o la moş Gheorghe al Ba* dii din Igripceşti. Eram copil pe atunci şi păzeam caprele cu moşul, pe Deal-la-vale.

C. Hădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, p. 92.

1 Ca şi în alte câteva cazuri (*Traian şi podul de peste Dunăre*, *Negru-vodă şi Mircea Ciobănaşul*, *Mănăstirea Argeşului*), legenda aceasta nu este decât o variantă în proză a unei cunoscute balade, în legătură cu care unii cercetători (P. Caraman: *Consideraţii critice asupra genezei şi răspândirii baladei Meşterului Manole* în *Buletinul Institutului de Filologie română* – Al. Philippide, Iaşi, vol. I, 1934, p. 63 – 102) apreciază că pleacă de la unele fapte reale petrecute în veacul XV, când armatele turceşti ajunse în sudul Poloniei au fost decimate de geruri năprasnice (n.ed.).

35

CONDEIELE LUI VODĂ

Mult au mai îndurat românii din Muntenia şi Moldova din cauza năvălirilor tătărăşti şi turceşti! Când nici nu se gândeau, năvăleau când tătarii de dincolo de Nistru, când turcii de dincolo de Dunăre şi jefuiau, ardeau, omorau şi duceau oamenii în robie. Uneori încercau şi ungurii şi polonii să cuprindă ţara.

În vremile acelea nu era armată permanentă ca acum. Dacă intra duşmanul în ţară, toţi trebuiau să iasă împotriva lui. Nu erau nici puşti şi tunuri; nici depozite de arme. Fiecare român trebuia să-şi pregătească singur armele: sabie, lance, ghioage, arc, dar mai ales săgeţi multe, pentru ca fiecare să-şi aibă tolba plină. Cel ce nu

avea toate armele, dar mai ales dacă-i lipseau săgeţile, era pedepsit cu moarte.

Cam pe la anul 1400, domn al Munteniei era Mircea-vodă. El bătuse zdravăn, în câteva rânduri, pe turci; bătuse şi pe unguri. Dar linişte nu era şi românii trebuiau să fie tot gata. De aceea, Mircea-vodă trecea uneori şi prin sate, ca să vadă ce mai fac oamenii şi de sunt pregătiţi.

Într-o zi trecu printr-un sat din judeţul Argeş. Era zi de sărbătoare, oamenii îmbrăcaţi frumos stăteau pe la porţi. În curtea judeciului (cneazului, primarului), lume multă. Mircea intră acolo şi întreabă:

— Ce faceţi, oameni buni?

— Condeie, măria-ta.

— Ce condeie, că voi nu ştiţi scrie? Şi cum de lucraţi în zi de sărbătoare?

— Noi facem altfel de condeie, nu de care scrii cu ele. Sunt de cele ascuţite bine, cu care să scriem, pe pielea dujmanilor noştri o scrisoare care să nu se mai şteargă.

Mircea-vodă s-a bucurat foarte, când a văzut că românii sunt bine pregătiţi pentru luptă. De aceea a lăudat şi pe judeciu, şi pe oameni, apoi a plecat mai departe.

V. A. Urechla, *Legende române*, *p*... 39 – 39.

3 fi

CÂND A FUGIT ŢEPEŞ PESTE MUNŢI

...Şi dacă s-a văzut copleşit de numărul cel mare al turcilor, în care zadarnic secerase o noapte întreagă, cu gând că i-o răpune, a dat viteazul porunci să se ascundă în codri oastea ce bruma îi mai rămăsese. Apoi în fruntea ei şi pe poteci ascunse, a mers măria-sa în munţi la cetatea ce-şi clădise pentru vremuri grele şi care-i purta numele: Ceta*tea lui Ţepeş. Ac*olo s-a închis între ziduri şi, stând zile întregi, se ruga într-una lui Dumnezeu să aducă vremuri mai bune pentru neamul nostru şi plângea cu multă jale, gândindu-se la vitejii căzuţi în luptă cu păgânii.

Turcii, însă s-au luat după el şi, cercetând, i-au aflat culcuşul sus în munţi, pe valea Argeşului. Şi atunci s-au pornit cu toţii, câtă frunză şi iarbă; iar când s-au apropiat de culcuşul lui Vodă, au tăbărât mai în vale. Apoi căpetenia lor şi-a ales câţiva turci pe sprânceană şi i-a pornit pe dealuri, mai în apropierea stâncii pe care era aşezată cetatea, să cerceteze cam câţi voinici ar avea Vodă şi în care loc anume or putea aşeza tunurile, ca de acolo să poată bate păgânii cetatea maiou folos. Căutau, vedeţi dumneavoastră, locul cu norocul, de unde să silească pe Ţepeş a ieşi din ascunzătoare, ca să poată fi răpus.

Dar nu le-a ajutat Cel-de-sus.

Că… s-au dus ei, turcii, nu-i vorbă, şi, cercetând, au găsit tare bun dealul Pietrăria, mai în partea cealaltă de unde e stânca pe care se vede cetatea; bun pentru tunuri, fiind mai înalt decât stânca de care ne fu vorba, şi bun pentru că dealul Pietrăria putea folosi şi ca drum de căruţe.

Dar între turcii trimişi ca iscoade era şi un nepot al celui urmărit, nepot pe care Vlad-vodă îl ştia de mic între turci.

Şi *„sângele apă nu se face”*, iar iubirea de neamul şi de ţara lui era mai tare decât iubirea ce-o fi avut-o de păgânii care-l crescuseră. Deci, ştiind că peste două zile turcii au să bată cu puteri mari cetatea în care erau nădejdile neamului său, ce şi-a zis nepotul?

— O, doamne! Cum să-l scap de urgia turcească? Oare n-ar fi bine să-i dau de veste chiar de-aici, de pe Pietrărie?

37

Şi tot socotindu-se el, a luat o săgeată şi a scris pe ea, cu ce s-o fi priceput, numai câteva vorbe: *„Află un chiuie, că turcii sunt pe aproape. Peste două zile or să bată cetatea cu tunurile ţi or pune în primejdie şi viaţa măriei-*

tale. Fugi!”

A pus apoi săgeata în arc şi, furişându-se de tovarăşi, colea pe înserate, a azvârlit-o cu putere în cetate. A avut grijă însă să pândească vremea când Vodă şedea la masă şi i se vedea faţa la lumina unui feşnic şi a mai avut grijă ca, ochind în lumina feşnicului, să îndrepteze săgeata chiar prin fereastră, înăuntru.

Şi n-a greşit ţinta, căci săgeata a căzut chiar lângă picioarele lui Ţepeş. Când a intrat pe fereastră, s-a stins luminarea şi s-a speriat măria-sa.

— Doamne, ce să mai fie şi asta?

Dar desşumenindu-se 1, a aprins iar lumina, a dibuit pe jos unde auzise zgomotul şi, găsind săgeata, a cetit răvaşul nepotului.

— Trebuie să plecăm, băieţi! a grăit Vodă, sărind în sus ca ars. Şi fiindcă nu cunoştea bine cărările şi împrejurimile, mult s-a bucurat măria-sa când a văzut că se găsesc în cetate şi câţiva români din satul vecin, astăzi satul Aref. Cu ei s-a sfătuit Ţepeş: cum să plece, pe unde să plece şi cum să facă să nu-i afle turcii urma.

— Eu, zice un român mai tânăr şi mai îndrăzneţ, după ce se înţeleseră pe unde să apuce, te sfătuiesc, mă na-ta, să potcoveşti toţi caii cu potcoavele întoarse şi apoi să fugiţi, că numai aşa ţi-or pierde păgânii urma!

— Bine ai grăit, voinice! Aşa o să fac, a glăsuit Vodă şi, după ce au făcut cum au fost povăţuiţi, au dat pinteni cailor şi au plecat pe muscele2 în sus, peste munţi, în Ardeal, cu gândul că doar – doar, acolo fiind tot creştini, or găsi oaste şi mai multă ca să izgonească pe turci de aici.

Drept mulţumire către românii cu care s-a sfătuit în acele zile grele, a avut Vodă grijă ca, înainte de a pleca, să lase o carte de danie, carte scrisă pe piele de iepure Prin ea dăruia acelor viteji toţi munţii din împrejurimi.

Mare parte din aceşti munţi sunt stăpâniţi şi azi de

locuitorii Arefului.

vă se dessumeni – a se desluşi, a se dezmetici (n. ed).

1 *Muscel* – deal (în Muntenia nord-vestică) (n.ed.).

38

Acu, să nu uităm vorba. După două zile de la trimiterea săgeţii scrise, au venit turcii de au aşezat pe Pietrărie tunurile şi au început să bată cu putere în cetate Dar abia după multă vreme şi după multă caznă au dărâmat-o, lăsând-o cum e azi. Şi mare le era bucuria că or pune mâna pe Vodă şi pe oastea lui.

Când caută însă, ce să prindă? înăuntru nici pui de domn, nici picior de om!

— Căutaţi, mă, prin apropiere, că trebuie să îi fu gât I

Cotelesc atunci în toate părţile, cu de-amănuntul, că i-ar fi găsit şi în gaură de şearpe să se fi ascuns. Care nu le fu însă mirarea când, cercetând urmele cailor, le-au văzut că merg toate în cetate, nu afară din ea? Potcoavele întoarse fuseseră ele bune la ceva!

— Mare minune! strigară turcii şi spuseră mai marelui lor tirişenia.

— Căutaţi băieţi, tot prin cetate, că… cine ştie un de-or fi ascunşi ghiaurii!?

Şi atunci iar răscolesc ăia tot, tot, prin pietre şi pe sub pietre; scofelesc în sus şi în jos, răcnesc şi strigă numele aceluia de care tresăreau şi în somn. Dar zadarnic:

„Vodă nu răspunde, Că n-are de unde”.

Dacă nu-l găsesc, vin de spun căpeteniei.

— Bre, bre, bre! zice acela. Hai, bre, să ne cărăbănim de pe aici, că, după câte-mi dau cu părerea, ghiaurii ăştia trebuie să fi intrat în pământ!

Povestită de dl. învăţător M.B. Preda, care a auzit-o de la sătenii din.com. Şuiei, jud. Argeş şi publicată întâia oară în *Vremea nouă*, an. II, no. 1.

O variantă, tot de prin partea aceea, publicată în

Prietenul nostru, an. I, no. 5, pag. 77, spune între altele:

„Când turcii au venit împotriva domnului, viteazul, prinzând de veste, s-a scoborât repede din cetate prin deschizătura ei, iar la gura uşii, ca să nu bage

1 *A scofell* – a scotoci, a căuta stăruitor (n.ed.).

39

de seamă duşmanii că domnul e ieşit, a aşezat calul cu copitele înainte. Văzând turcii urmele potcoavelor cu deschizătura înainte, au părăsit aceste locuri. Au prins însă pe portarul cetăţii şi l-au silit să-i călăuzească până la cetate şi să le arate averea domnului, căci numai astfel îi vor cruţa viaţa. Portarul le-a arătat-o, dar paginii nu s-au ţinut de vorbă şi pe urmă l-au omorât.

C. Rădulescu-Codin*, îngerul românului*. *Povestiri şi legende*, p. 83 – 85.

UN OSTAŞ DE-AL LUI ŢEPEŞ

În timpul luptelor de hărţuială pe care le purta Te-peş cu turcii, conduşi de însuşi sultanul Mohamed, un soldat român căzu prizonier. Sultanul, poruncind să-l aducă înaintea sa, îl întrebă răstit:

— Spune, ghiaure, pe unde se ascunde domnul vostru?

— Pretutindeni şi nicăieri, iar dacă vrei să-l găseşti, du-te de-l caută!

Uimit de răspunsul şi îndrăzneala soldatului, îl întrebă iarăşi:

— Câţi soldaţi are el, cu toţii?

— Mai puţin cu unul... Şi dacă vrei să ştii câţi i-au mai rămas, du-te de-i numără!

Tulburat de mânie, sultanul strigă bătând din picior

— Dacă nu vrei să spui, ghiaure, voi porunci să te spânzure.

— Aceasta e pedeapsa care o merită orice soldat care

se lasă a fi prins.

Văzând că n-o scoate la cale cu asprime, sultanul zise cu glas dulce:

— Ascultă ghiaure, îţi dăruiesc viaţa, îţi dau avere şi te fac paşă în ţările mele, numai spune-mi ce te-am întrebat!

— Nici spânzurătoarea, nici comorile şi nici însuşi tronul tău nu mă vor face să-mi vând ţara şi pe domnul meu.

40

— Toţi soldaţii lui Ţepeş sunt isteţi ca tine?

— Din toţi, evi sunt cel mai prost, căci altfel eram şi eu ca ceilalţi: mort ori liber.

Văzând Mahomed atâta curaj şi atâta credinţă, rămase gânditor; apoi, întorcându-se către pastilele din jurul său, zise cu întristare:

— Dacă Ţepeş ar avea o sută de mii de soldaţi ca acesta, de mult ne-ar fi gonit din Europa!

Mahomed porunci apoi să scoată pe soldat din fiare, îi dărui o pungă cu bani de aur şi-l lăsă liber.

Soldatul trecu mândru printre şirurile musulmanilor şi se duse la ai săi.

Petre Ispirescu, *Poveşti despre*... p. 13 – 14.

VLAD ŢEPEŞ ŞI SOLII TURCEŞTI

Se spune că pe timpul domniei în Ţara Românească a lui Vlad-vodă Ţepeş, sultanul Mahomed al II-lea i-a trimis nişte soli.

Aceştia, după ce au intrat în sala de primire a domnului român şi se închinară după obiceiul lor, nu-şi scoase fesurile din cap. Atunci Ţepeş îi întrebă:

— De ce vă purtaţi voi aşa? Aţi venit înaintea mea şi-mi faceţi mare necinste.

fără solii turceşti răspunseră într-un glas:

— Aşa este obiceiul la stăpânitorii ţării noastre.

Ţepeş vodă le spuse atunci:

— Vreau şi eu să întăresc obiceiul vostru, ca să-l ţineţi şi mai tare.

Porunci atunci la slujitorii săi să-i aducă cuie îndată, ca să întărească cu ele fesurile solilor, în cap.

După ce făcu lucrul acesta, dete drumul solilor zicându-le:

— Mergeţi de spuneţi stăpânului vostru că el este obişnuit să sufere asemenea necinste din partea voastră, noi însă nu suntem învăţaţi. Altă dată să nu mai trimită la noi, ori în alte ţări şi la alţi stăpânitori, soli cu obiceiurile sale, căci noi nu voim să i le primim.

M. Popescu, *Legende istorice*, p. 15 – 16.

41

SCĂPAREA LUI VLAD ŢEPEŞ

Vlad Ţepeş era domnul Ţării Româneşti. El era tare aspru cu hoţii şi boierii care i se răzvrăteau, căci pe toţi aceştia îi trăgea în ţeapă. De aceea i-a rămas numele Ţepeş.

Vlad a avut şi multe lupte cu turcii earfe. năvăleau în Ţara Românească. Uneori bătea el pe turci, ori îl băteau aceştia pe Vlad. Într-o luptă a fost biruit. Ca să scape de urmărirea turcilor, s-a refugiat în Munţii Argeşului unde avea, pe o stâncă înaltă, o cetate tare. Turcii s-au luat după el până în munţi. Ei voiau să-l prindă şi să-l omoare, căci nimeni nu prăpădise atâţia turci ca Vlad.

Ajungând până aproape de cetatea lui Ţepeş, au văzut că în faţa ei e un deal de pe care ar putea bate ce tatea cu tunurile. Au trimis deci după câteva tunuri

aveau să sosească peste câteva zile. – ° „C

Pe vremurile acelea, turcii răpeau copii creştini pe carbâi creşteau şi făceau din ei soldaţi turci numiţi ieniceri. Între ienicerii din faţa cetăţii lui Ţepeş era chiar un nepot de-al lui Vlad. Nepotul acesta nu-şi uitase de viţa

lui, de aceea scrise pe un petec de hârtie, ce vreau să facă turcii. Hârtia a prins-o de o săgeată, pe care a aruncat-o în cetate. Îndată ce a citit Vlad scrisoarea, a plecat din cetate printr-o galerie care ducea pe sub pământ şi a luat-o peste munţi, în ţara Făgăraşului. Iar turcii, spărgând după câteva zile cetatea cu tunurile, n-au mai aflat suflet de om în ea.

V. A. Urechea, *Legende române*, p. 46 – 47

VLAD ŢEPEŞ

Hei, măre! Era rău din partea turcilor, pe vremea lui Vlad Ţepeş!

Veneau biglirgii şi luau oamenii în zălogire, ori să-i

1 *Biglirgiu* – oştean turc (n.ed.).

facă soldaţi de-ai lor; ba luau şi vitişoare d-ale noastre: tot din zece oi, una.

Şi ce era mai bun şi mai din belşug, pe vremea aceea, decât oaia? Ea, săraca:

„Vine vara, te-ndulceşte;
Vine iarna, te-ncălzeşte…”

Era aşa de mult laptele, că, pe atunci, moşii noştri făceau inămăliga cu lapte, în loc de apă, că era mai ieftin laptele!

Şi d-aia avea Vlad-vodă necaz pe turci.

Îi căuta, pe rudă pe sămânţă, şi cum îi prindea, îi trăgea în tapă.

Vlad-vodă pedepsea şi pe boierii care îşi dau de multe ori coatele cu turcii, ori nu se purtau cinstit cu oamenii ca d-al de noi.

Odată, ca să-i prinză mai lesne, a făcut un ospăţ mare şi a chemat la el şi pe boierii pe care avea pică.

Cum au venit însă ăia, el i-a tras în tapă!…

De la Ghiţă a lui Dinu Radului din Almăjel, jud. Mehedinţi.

I C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice*... p. 65.

RĂZBOIUL DE LA PODUL-ÎNALT

Îşi puseră în gând turcii ca să răpuie pe Ştefan cel Mare şi pe urmă să robească şi Ţara Moldovei. S-au într-armat turcii şi-au pornit la război cu oaste câtă frunză şi iarbă, ca doară-doară l-a birui pe Ştefan, că altfel îi cam duceau frica.

Ştefan-vodă ş-a rădicat şi el oaste şi le-a ieşit în cale numai c-o mână de oameni dar cu credinţă în Dumnezeul cel puternic, cu nădejde în braţele lor cele vân-joase şi cu meşteşugul ostăşesc moştenit din moşi-stră-moşi.

Când a văzut Ştefan pozderia cea de turci, n-a fost de chip să se bată făţiş şi la loc larg, îndată a cotigit-o

C-da 183 coala 5

*3

Ştefan cu oastea îndărăpt, pe ici, pe colea. Şi tot i-a tras pe turci, încet-încet, drept pe unde ştia năzdrăvanul Moldovei că i-a face chisăliţă pe duşmanii care Vrau să-i închinăm ţara, cu voie ori fără voie.

Cu şâriclic i-a băgat pe turci într-o vale înconjurată numai de codri mari şi locuri fioroase, aşa că te uitai numai în cer şi-n pământ, încolo nu vedeai decât codru sălbatic, văi mocirloase, râpi prăpăstioase şi locuri întunecoase.

Turcii, care se bizuiau pe ostaşii lor cei mulţi, tot îl urmăreau mereu pe Ştefan, gândind că şi în borta şoarecului dacă s-ar băga, tot ar să-l bată odată pe Ştefan, să spuie încaltea morţilor de patima lui.

Oastea lui Ştefan cel Mare ştia prea bine locurile din Valea Racovei şi, ştiind ce-o aşteaptă, îşi făcuse în pripă cetăţui de apărare, movili de priveghere şi şanţuri de adăpost, de jur-împrejurul Văii Racovei.

Aşa, pe vârful dealului Paiu a fost Cetăţuie, pe Vale a

fost silistrărie de praf de puşcă, prin satele Porcăreţ, Păuneşti, Valea Ră şi Poiana Cârnului au fost tot movili şi şanţuri.

Bătălia s-a început în Valea Similei, pe dealul care se cheamă Cetatea, unde să văd şi astăzi două tabii (şanţuri); pe urmă la gura văii Racova şi de-acolea s-a tot bătut în sus, pe apa Bârladului, în Bârzeşti, pe valea Rebricei şi până la târgul Scânteia, pe şleahul cel mare care merge spre Iaşi, tot o bătaie a fost şi-i omora pe turci ca şi cum i-ar fi luat din oală.

Pe unde-i satul Fundătura a fost bătălie amarnică. Ştefan îşi aşezase oştirea pe dealul Măgura, care-i cel mai înalt deal de pe acolo şi trăgea-n turci de-i potopea. Şi astăzi sunt urmele de şanţuri şi a unui beci care-i zic oamenii: Beciul lui Ştefan-vodă. Pe şăsul Bârladului, unde-i astăzi satul Ştefan cel Mare, a fost iar o bătălie cu turcii. La Podu-Harapului de peste pârâul Racova – aproape de satul Chiţocu – oastea lui Ştefan a ucis un paşă harap şi de aceea se cheamă şi podul: Podul-Ha-rapului. Podul acesta a fost făcut de Ştefan-vodă.

Şi câţi duşmani au pierit şi câţi au rămas ciolnavi 1 pe câmpii, tot nu se lăsau, că parcă răsăreau din pământ, aşa de mulţi turci erau.

1 *Ciolnav* – cu oasele rupte (n.ed.).

4!

Ştefan, dacă a văzut nevoia, a prins a se trage din calea lor, că-l urmăreau să-l prindă.

Fiind strâmtorat de turci, s-a suit într-un stejar care venea pe locul unde se află astăzi biserica din Scânteia şi, cum sta în copac, Ştefan s-a rugat lui Dumnezeu.

— Doamne! scapă-mă de focul în care mă găsesc astăzi şi în locul stejarului aistuia, voi zidi un lăcaş dumnezeiesc!

Turcii au trecut înainte fără ca să-l zărească şi Ştefan

a scăpat cu viaţă.

După întâmplarea asta, Dumnezeu i-a ajutat şi i-a bătut cu istovul pe turci, la Poduî-înalt, care venea mai sus de satul Scânteia2; şi pe urmă i-a alungat pe turci în jos, spre Dunărea.

În ţinutul Tecuciului iar i-a bătut amarnic pe turci! a un vad care de-atunci i-a rămas numele: Vadul-Turcilor.

Şi aşa a scăpat ţara de robie şi oastea moldovenească a făcut minuni de vitejie.

Cum a sfârşit războiul, Ştefan a poruncit să facă în Scânteia o biserică cu hramul sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavril, şi a mai făcut şi un pod de piatră peste pârăul Rebricea.

Morţi, câţi au căzut în vremea războiului cu turcii, i-a îngropat înspre miazăzi şi răsărit de Pungeşti, în locul unde-i zic oamenii: Ţintirimul lui Vodă. Iar celor care-au trăit şi s-au purtat vitejeşte în cumpănă asta aşa de mare, Ştefan i-a răsplătit dăruindu-le pământ, ca să aibă cu îndestulare, neam de neamul lor.

Unora din căpitani le-a dăruit chiar locurile unde ş-au arătat ei faptele? lor vitejeşti. Aşa a fost la bătălia din sătul Fundătura.

Răzeşii din Bucătăria, Cănţălăreşti, Chetreşti, Ciofeni, Coşeşti, Gârceni, Mirceşti, Telejna de Sus şi Tătărăni, toţi sunt împământeniţi din vremea războiului de la Racova, pentru c-au ştiut cum să-şi apere: crucea, Vodă şi moşia.

1 Până la sfârşit (n.ed.).

Ceea ce nu-i adevărat, lupta s-a dat tot la Cănţălăreşti. N. Iorga.

Ş-aşa, cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu bărbăţia ostaşilor moldoveni, a scăpat Ştefan-vodă ţara de necaz şi de închinare înaintea păgânului.

După arătările răzleţe de C. Chiriţă, *Dleţ. geogr. al jud. Vaslui*, f. 33, 37, 39, „, 43, 55, 67, 123, 124, 135, 142, 150, 153, 154, 1G5, 172, 186, 189 şi T. Ciuntu, dict. geogr. jud. Tecuci, f. 265.

S. T. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi sfânt*, p. 75 – 7 (3.

MINTEA MOLDOVEANULUI CEA DE PE URMĂ

Stăpânea ţara Moldovei, într-un rând, un domn mare întru toate. Şi numele lui era Ştefan-vodă. Şi neamul nostru o ducea bine şi de aceea sămânţa pizmei încolţi în inima liftelor străine. Sculatu – s-au leşii şi tătarii şi la urmă au purces şi turcii, mulţi ca frunza codrilor şi pe atâta încă mai mulţi şi au intrat în ţară pustiind şi pârjolind, iar mai apoi, prinzându-ne şi oastea noastră cea mică şi în grabă strânsă o sfarmară şi-o împrăştiară.

Şi se făcea prin locurile acelea o pădure deasă şi-n faţa pădurii o gârlă lată şi plină de stuhăris. Ştefan-vodă îşi adună puţinele rămăşiţe în dosul lor, făcu sfat şi din sfat ieşi poruncă să meargă mai înainte câţiva surlaşi şi să deie bucium de strângere. Surlaşii începură chema – rea, iar Vodă Ştefan cu ostaşii lui începură să chiuie a mărime.

Turcii pe dată crezură că acolo-i gloata cea mare a norodului de oaste şi dădură năvală peste gârlă, unde rămaseră înnămolite o mulţime de tunuri şi de rânduri.

Moldovenii atâta aşteptau. Repede sar ca nişte leiparalei peste capul păgânului, şi-l strivesc, şi-l buchisesc, şi pe urmă îl lasă să se întoarcă în ţara lui, pe drumuri scurte, cu ce mai rămăsese neatins.

Turcii s-au întors cu nespusă mânie în suflet şi mânioşi au rămas împotriva noastră până astăzi şi spun cei ce ştiu că, de câte ori se închină turcii, în loc de amin zic:

46

— Dă-mi, Doamne, mintea moldovanului cea de pe urmă!

T. Pamfile, *Firişoare de aur*... p. 35 – 36.

[ŞTEFAN-VODA CEL BUN]

Ştefan-vodă cel Bun, bătându-l turcii la Războieni, au mărsu să intre în Cetatea Neamţului. Şi fiind mumă-sa în cetate, nu l-au lăsat să intre şi i-au dzis că păşirea în cuibul său nu piere. Ce să se ducă în sus, să strângă oaste, că izbânda va fi a lui. Şi aşe, pe cuvântul mâne-sa, s-au dus în sus şi au strânsu oaste.

fără împăratul turcescu au vinit cu toată puterea lui la Cetatea Neamţului. Şi au suit puşcile deasupra unui munte pre despre Moldova. Şi au început a bate Cetatea Neamţului foarte tare. Iar; pre aceea vreme era un neamţu închis în cetate. Şi vădzind că bat cetatea, au dzis păzitorilor să spuie mumei lui Ştefan-vodă să-l sloboadă de la închisoare, din temniţă, pre dânsul, că el va mântui cetatea de acel greu. Deci, slobodzindu-l pre acel neamţu de la închisoare, sau şi apucat acel neamţu şi au îndreptat puşcile din cetate asupra turcilor, unde sta acolo în munte, de ave nevoie 2 cetatea. Şi au şi lovit în gura unii puşci turceşti, de au sfărmat-o. Şi au început a bate în corturile turcilor, cât şi boldul3 de la cortul împăratului l-au sfărmat. Deci n-au mai putut sta turcii întru acel vârvu de munte, de unde ave cetatea nevoie, ce numai le-au căutat a să dea în lături de la acel locu.

fără Ştefan-vodă, mergând de la Cetatea Neamţului în sus pre Moldova, au mărsu pe la Voroneţ, unde trăia un părinte sihastru, pre anume Daniil. Şi bătând Ştefan-vodă în uşa sihastrului, să-i descuie, au răspunsu' sihastrul să aştepte Ştefan-vodă afară, pană ş-a istovi ruga. Şi după ce ş-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ştefan-vodă. Şi s-au ispovedit Ştefan-vodă la dânsul. Şi

1 *Ptişcă* – tun.

2 Nevoie – necaz.

3 *Bold* – vârf ascuţit.

4 *A* (*-i*) *căuta* (cuiva, ceva) – a impune.

au întrebat Ştefan-vodă presihastru ce va mai face, că nu poate să se mai bată cu turcii: închina-va ţara la turci, au ba? Iar sihastrul au dzis să nu o închine, că războiul este a lui, numai, după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghie, să fie hramul bisericii. Deci au şi purces Ştefan-vodă în sus pe la Cernăuţi şi pre la Hotin şi au strânsu oaste, feluri de feluri de oameni. Şi au purces în gios. Iar turcii, înţălegând că va să vie Ştefan-vodă cu oaste în gios, au lăsat şi ei Cetatea Neamţului de a o mai bate şi au început a fugi spre Dunăre. Iar Ştefan-vodă au început a-i goni în urmă şi a-i bate, până i-au trecut de Dunăre. Şi întorcându-s-înapoi Ştefan-vodă, s-au apucat de au făcut mănăstirea Voroneţul. Şi au pus hramul bisericii Sfântu Gheorghie.

I. Neculce, O snmă *de cuvinte*, p. 21 – 22.

[VODĂ RAREŞ ÎN CETATEA CICEULUI]

Petru-vodă Rareş, când era închis în cetatea Ciceulni în Ţara Ungurească, ave nevoie de1 nemţi şi de unguri. Iar fiind doamna lui sirboaică, de neamul Despoţilor, fată lui Despot-crai, au scris o carte2 sirbască la împăratul turcescu şi la vizinul, cu rugăminte. Şi au slobodzit car tea pre o fereastră, gios din cetate. Şi au învăţat pre o slugă a lor, sirbu, ce ave, să se ducă cu cartea la Poartă, la vizinul. Şi mergând sluga aceea la Poartă, a lui Petru-vodă, au scris vizinul la unguri să-l sloboadă pre Petru-vodă. Şi după ce l-au slobodzit, s-au dus la Poartă.

fără după ce s-au dus Petru-vodă la Poartă, a se vorbăscu oamenii, că au grăit vizinul împăratului să-l ierte şi să-l puie iar domnu' în Moldova. Iar împăratul au răspunsa că-i giurat, pană nu va trece cu calul peste din – sul, să nu-l lasă. Deci vizinul au dzis că-i: „pre lesne a plini măria-ta giurământul". Şi l-au scos la câmpu şi l-au culcat la pământ, învelit într-un harariu3, şi l-au

1 A avea necaz din partea cuiva (n.ed.}.

Scrisoare (n.ed.).

I Ţesătură groasă şi rară, din păr de capră.

sărit împăratul de trii ori cu calul. Iar alţii dzicu că au şedzut supt un pod, şi împăratul au trecut de trii ori pe pod. Deci l-au îmbrăcat cu caftan, să fie iarăşi domnu' în Moldova. Deci cum au slujit mai pre urmă turcilor, scrie letopisăţul...

I. Neculce, O sumă *de cuvinte*, p. 27.

MIHAI VITEAZUL

Când s-a bătut Mihai Viteazu cu turcii, a venit aici cu oaste cu tot şi au tăbărât pe vale, în satul nostru, ca să aştepte aici pe ceilalţi români, de peste munţi şi din Moldova.

Ca să-şi poată pune în rânduială ostile pentru bătaie şi să poată pândi venirea turcilor care-i urmăreau şi veniseră pe valea Dâmboviţei, Mihai Viteazu s-a suit în Colţu-Albinei, colo unde se vede stânca aia de piatră, şi a pus streajă. Acolo, şedeau uneori ostaşi d-ai lui; iar aL-teori, Mihai singur, capului. Aici au făcut înţelegere între ei domnii românilor: cum să scape mai lesne de păgâni.

Se cunosc şi azi treptele vechi pe care se urcau sus oamenii de pază. i

Aici în Stoeneşti, au fost şi lupte. Pe Stoienească, unde înainte a fost biserică, s-au găsit oase grozav de mari şi multe.

Unii din bătrânii noştri povesteau că Mihai Viteazu ar fi avut la Kucăr, în dealul Sasului, un palat ale cărui urme se văd şi azi.

De la I. Răuţoiu din Stoeneşti. C. Rândulescu-Codin, *Din trecutul nostru*... p. 108.

1 A numi domn al uneia din cele două ţări româneşti (n. ed).

49

POPA Sllth UE LA PAJURA

Apoi, nene, multe s-au mai întâmplat şi pe-aici, în timpul zaverei! Cică a venit un popă sârb cu vreo sută de arvaţi, cărora popa le era mai mare şi şi-au ales loc bun de luptă, ca să poată bate bine pe turci, că-i goneau de foc, paginii, din urmă.

Şi popa mai trecu şi luă şi de peste munţi ceva oaste şi se aşeză cu ea pe munţii Colţi, acolo unde-i zicea Valea Muierii; se întări straşnic şi începu să se bată cu turcii cari şi sosiseră în Rucăr. Şi bătându-se amarnic, a omorât popa peste o sută ele turci şi tot striga: „Înainte!” la ai săi:

— Nu vă lăsaţi, fraţilor!

Da’ pe urmă, văzând că oastea i se împuţinează şi că e vorba ca turcii – cari veneau mereu ca frunza şi ca iarba – să-l ia pe la spate, se trase cu ai lui peste munţi, uncie era oastea neamţului.

Păgânii însă, după el! Şi văzând că nu-l poate prinde, cerură nemţilor să le dea pe popă cu oastea lui, ori numai pe el singur.

Da nemţii se împotriviră.

— Aşa? a strigat mai marele turcilor. Şi a poruncit să intre oastea păgână în Braşov.

Când au văzut, aşa, nemţii ziseră popii să iasă afară de unde-şi avea culcuşul.

Şi ieşi bietul popă. Da, tot cu curaj. Îşi ceru armele şi calul. Aia însă, în loc să-i dea sabia cu care băgase pe turci în vidănii!, i-au dat altă sabie.

Şi au mai mers cu popa câţiva tovarăşi şi s-au repezit în turci, popa fiind cu sabia scoasă.

Şi prin stânci, şi prin văi, popa se lupta de foc. Chiar el, cu mâna lui, a mai doborât câţiva păgâni. Şi da înainte, de mâna morţii, şi nu se lăsa.

Da, nenorocul lui!… alunecă de pe o stâncă şi-şi

frânge sabia. Şi aşa au căzut cu toţii în mâinile turcilor. Pe tovarăşii popii i-au tăiat, iar pe el l-au dus viu la Paşa, la Bucureşti.

— Dulce e, măi popo, carnea de turc? îl întrebă, încruntat mai marele turcilor.

1 *Vidanie* – spaimă, nălucire (n. e că.).

5C

— Dulce, dulce, jupâne! răspunse popa, Dar ce folos? Când să-i simt gustul, mi s-a frânt sabia.

Pe urmă au poruncit să trimită pe popă în ţara turcească, ca să vază toţi şi să se minuneze de aşa viteaz.

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru*, p. 154 – 156.

NESTOR URECHE ŞI SIHASTRUL

Nestor Ureche, marele logofăt al lui Aron-vodă, primeşte ştiri de la domnitor, din Constantinopol, că întorcându-se la Iaşi are să ucidă pe boierii, duşmanii săi.

Nevoind să ia parte la faptele cruntului domn, Nestor Ureche încalecă şi fugi din capitală.

Urmărit de aproape de oamenii lui Aron, Ureche apucă de-a dreptul prin munţi, spre Târgul Neamţului.

Pe o zi de vară foarte fierbinte, fugind în goana calului, Ureche era însetoşat ca şi calul său şi nici picătură de apă în ploscă, iar de seceta cea mare secaseră şi izvoarele. Abia putu afla calul, mergând pe matca unui şuvoi, pietre umede, pe care să-şi poarte limba uscată, după ce le răsturnă cu copita.

— Pârâu sec, zice Ureche, dar unde duce albia ta, us cată? Deodată, la o întorsătură de picior de deal, Ureche se găsi faţă în faţă cu o locuinţă omenească, lângă o bisericuţă de lemn.

„Să intru? Să nu intru? Cine o fi locuind acest schit?” aşa se întreba boierul, când iată că iese din chilie un călugăr cu barba lungă, albă ca zăpada. „Un călugăr, un

schimnic, îşi zise Ureche, nu poate să fie un suflet rău”. Şi se apropie cu calul de călugăr.

Bătrânul ridică anevoie capul spre călăreţ şi-l privi printre lungi sprâncene care-l cădeau ca perdelele de borangic alb, peste ochi.

— Un călător în codrii aceştia? zise călugărul. Fii binevenit, fiule!

51

— Dar unde sunt cu, părinte cuvioase, cum se chiamă aici?

— Ce, nu ştii? E schitul ce Dumnezeu a ajutat, pe o rudă a mea, Zosima, să-l facă. Sunt nepotul acestui schimnic care odihneşte acolo, lângă altarul bisericii.

Nestor Ureche şi calul său îşi potoliră setea şi se odihniră în linişte. Atunci cunoscu Ureche locurile acelea frumoase şi pe atunci anevoioase de umblat, precum şi rxul căruia îi rămase numele de Secul. Ospătat şi bine îngrijit de bătrânul călugăr, câteva zile, Nestor Ureche jură lui Dumnezeu că, dacă s-o întoarce cu sănătate în patrie, va ridica în locul bisericuţei lui Zosima, o mândră şi mare mănăstire.

Se ştie că el şi-a împlinit jurământul şi că mănăstirea Secului urmă schitul neştiut de lume, al lui Zosima.

Pe zidul pridvorului mănăstirii se află portretul lui Nestor Ureche, iar amintirea sihastrului Zosima a rămas numai în documente şi în legendă.

P. Ispirescu, *Poveşti despre vlad-vodă Ţepeş*, *p*. 39 – 41.

MIRON COSTIN ŞI VIZIRUL

În timpul domniei, în ţara Moldovei, a lui Petriceicovodă, luând vizirul turcesc cetatea Oameniţa, a trimis poruncă domnului moldovean să aleagă pe un boier, care-i mai de treabă, şi să-l trimită la cortul său, să-l întrebe ceva.

Ales-a Petriceico-vodă, din toţi boierii ţării, mai de treabă la vorbă, pe Miron Costin, care a ajuns mai pe urmă şi logofăt mare. Mergând Miron Costin la cortul vizirului, de a şezut înaintea lui, i-a spus vizirul să-i spună drept: „Pare-le lor bine că au luat turcii cetatea Oameniţa, ori ba?”

fără Miron a răspuns că se teme a spune drept.

Vizirul a zâmbit cu râs plăcut şi i-a poruncit să grăiască fără teamă.

52

Atunci Miron Costin a spus:

— Suntem noi moldovenii bucuroşi să se lăţească împărăţia turcească, în toate părţile, cât de mult, iar peste ţara noastră nu ne pare bine să se lăţească.

Iar vizirul iară a râs şi a răspuns:

— Drept ai grăit.

Ce bine cugetau strămoşii noştri când era vorba de ţară!

M. Popescu, *Legende istorice*, p. 74 – 75.

JURĂMÂNTUL ROMÂNULUI

L-a pus dracul pe-un român şi… a furat de la un turc un ulei1 plin cu miere.

Asta a fost de când cu turcii.

Turcul îl bănuieşte şi-l cheamă să-l dea pe mâna agăi.

Românul, văzându-se prins cu mâţa-n sac, ce era să mai facă? O ia cu gura înainte, şi unde începu să se închine şi să se blesteme, măi tată, făcând şi nişte mătănii dă-le cu coadă, zicând:

— Agă! Cine a furat mierea, s-o mănânce cu muie rea, cu ceara să-şi lumineze seara; hodorogul să-l arză focul!… Dracii-n păgubaş că hoţul stă de faţă!…

Atunci, turcul păgubaş, auzind atâtea vorbe de blestem şi fiindu-i frică să nu cumva să se întoarcă asupra lui, şi mai văzând atâtea cruci făcute, îi luase românu]

minţile, i-a zis:

— Destul, bre, destul!… că m-o bate Dumnezeu şi pe mine!… Acum te cred… Du-te acasă!…

Şi a scăpat românul!

Şt. Şt. Tuţescu şi N.I. Dumitraşcu, *Din Boureni* pf*nă-n Cătane*, p. 15 – 16.

Ştiubei (n.ed.).

r.

DE CÂND CU TURCII

Ne-nvăţasem, măi taică, cu turcii, parc-am fi trăit de când lumea cu ei! Trăiam şi noi cum puteam, ca pomul cu cuiul bătut în el!

Şi s-au dus! S-au dus de parcă n-ar fi fost vreodată! S-au dus cum s-au dus şi alte neamuri ce-au zălătuit1 pe-aici.

În *Băileşti* să mergi, s-auzi poveşti de pe vremea lor; băileştenii să spuie, că pe capul lor cădeau întotdeauna!

Ştiu c-acu, odată, era bătaie mare între turci şi ruşi: iar turcii tăbărâseră în Băileşti şi-i apucase aci taman Crăciunul lor… Bag-seamă, nu le era frică de ruşi, că ştiţi ce-au făcut?… I-a pus dracu' de s-au dezbrăcat, s-au descălţat, au făcut focuri, au tăiat oi şi s-au pus pe gătiri, ca pentru Crăciun… Nici nu ştiau ei ce-i aştepta dinspre Cioroiu, de la ruşi!…

Şi să vedeţi, un băileştean, nu-mi aduc aminte cum îl chema, are şi astăzi nepoţi şi trăiesc în Băileşti, scapă din sat şi fuga la Cioroiu, la ruşi. Le-a spus toată tărăşenia, aşa, aşa, aşa… cum petrec turcii în sat, dezbrăcaţi. Ruşilor, atât le-a trebuit! Năvală peste ei noaptea!… Şi i-a luat ca din strachină! Şi ucide, ucide, omoară, omoară la ei, fără milă, că păn-a băga de seamă ei, îi copleşiseră ruşii…

Atunci, ce să facă turcii? Să fugă? Nu puteau!… Să se bată? Nu mai aveau cum, că toghiile2 şi puştile nu le-aveau la îndemână… Dezbrăcaţi erau. Ce să facă? Au fugit care

încotro a văzut cu ochii, prin copcile3 paielor oamenilor, de se ascundeau să scape de mâna rusului... Şi cum mai fiecare turc avea ogarul lui, că uitai să spun că fiecare turc nu pleca la drum fără ogar, zic, căuta şi bietul ogar să-l însoţească pe stăpân şi se ducea. şi el la copcă...

Ajunsese vremea în noaptea aia, ba şi a doua zi, să nu mai rămână un turc viu, în picioare... Şi asta până a băga de seamă ruşii... Că-i scoteau pe turci de prin paie, cu cârligul de tras paiele!... Că rusul, unde vedea ogarul încolăcit la gura copcii, băga cârligul şi-l scotea pe bietul

1 *A zălături* – a hălădui (n.ed.).

7 Toghie – dispozitiv pentru aruncarea suliţelor (n.ed.).

3 *Copcă* – gaură (n.ed.).

turc cu matele vărsate, ori cu pielea spintecată... Căci numai acolo îi mai putea afla, unde era ogarul încolăcit... Aşa era pe-atunci, pe când cu turcii!

Povestită de săteni, din comuna Boureni, jud. Dol-jiu.

N. I. Dumitraşcu, *Moşteniri. Povestiri*, p. 41 – 43.

DE PE VREMEA MUSCALILOR

Pe când se luptau turcii cu muscalii şi ăştia din urmă făcuseră biserici muscăleşti, câte una în fiecare sat, luau muscalii de aici de la noi, care de podvoadă1. Şi le luau cu luna.

A luat şi din Ţigăneşti, pe moş Niculae Geabelea.

Aşa.

Pe când mergeau ei cu carele cu zalhaneaua2 – vreo două sute de care – iată un baiarac3 de turci călări, veneau spre carele cu zalhanea. Da la carele alea erau numai doi muscali, cu doi cai ai lor.

Când îi văd românii cari mânau boii, arătau pe turci muscalilor.

— Iată jupâne, vin turcii!

— A! Moldovan! Nicivo! răspund ei, arătând prin se: une că nu le pasă.

Apoi le-au arătat românilor să aşeze carele pe două rânduri, unul lângă altul, şi să dejuge boii.

Şi atunci, unul din muscali a încălecat un cal, pe deşelate, şi a ieşit înaintea turcilor. Celălalt muscal s-a culcat într-o căruţă încovâltiritâ – căruţa cea din fruntea şirului de care – şi s-a băgat sub coviltir şi a legat calul alături lângă căruţă.

Aşa.

Acu, cel care mergea cu calul în goană a avut grijă ca, apropiindu-se de baiaracul cu oaste păgână, să lase calul numai în jocuri, ca şi cum i-ar necăji pe turci; iar

Prestaţie transport gratuit cu carul (n.ed.).

2 Abator; aici, provizie (n.ed.).

3 Steag, drapel; aici, unitate militară (n.ed.).

când s-au apropiat mai bine paginii de el, a întors calul înapoi – ca să-i întărite pe turci – şi a luat-o cu calu în goană, spre care.

Turcii, iute-iute, s-au repezit după el, să-l prinză El fugea însă înainte şi păgânii erau înşiruiţi după el, în rând, unul după altul.

Iar când s-au înşiruit pe partea stângă a carelor, ca să prinză pe muscalul care fugea înainte, ce să vezi dumneata?

Odată s-a sculat muscalul care era sub coviltir, s-a aruncat şi el pe cal, pe deselate şi cu sabia trasă, s-a luat după turci, din urmă. Şi zbura, nu mergea.

Apoi! Pe care îl sosea, îl şi tăia.

Aşa. Când au sfârşit turcii goana lor pe partea dreaptă – că pe acolo se întorsese muscalul de care am vorbit la început – până atunci, muscalul cestălaât a ieşit şi

ei cu toţi turcii tăiaţi, pe rudă pe sămânţă 1.

După ce i-au tăiat, ai doi muscali i-au dezbrăcat de haine şi le-au dus la un puţ din apropiere, de le-au spălat de sânge.

Apoi, banii şi armele le-au luat muscalii, iar hainele le-au împărţit la oamenii cu carele.

Chiar moş Geabelea a venit acasă cu o pereche de poturi2.

Povestită de preotul Dimitrie Ioan – ca amintire – şi ca să-mi arate îndrăzneala şi vitejia muscalilor.

C. Rădulescu-Codin*, îngerul românului*. *Povestiri ţi legende* p. 300 – 301.

NAZAT

Când simţiră boierii craioveni că Grigore Ghica-vodă părăsise Bucureştii, temându-se de vreun iureş al turcilor, pe la începutul lui mai 1828, fugiră care încotro, spre munţi. Numai Solomon, Magheru şi Ciupagea, cu cetele

1 Tot neamul (n.ed.).

5 Nădragi largi, garnisiţi cu găitane şi cusături, purtaţi de arnăuţi (n.ed.).

lor de panduri, din care mulţi fuseseră ai lui Tudor, nu părăsiră Oltenia.

Pe dată ce plecă generalul maior cneaz-Gorceacov, care fu primul muscal sosit în Oltenia, cu oşteni, în căruţi de poştă, ca să ajungă la Craiova înainte de vreun iureş turcesc, cei trei căpitani români se pun sub comanda lui Gorceacov. Acesta este înlocuit însă la finele lui iunie 1828 prin generalul Gheismar, care înaintează cu oştirea rusească spre Dunăre, pentru a respinge pe turci, care deja înaintaseră în Oltenia. Solomon, Mă-gheru şi Ciupagea, cu pandurii lor, făceau minuni de vitejie.

Turcii vidinlăi1, sub căpetenia lui Ceapanoglu, nu mai puţini de 15.000 şi cu artilerie numeroasă şi puternică,

înaintaseră în Oltenia şi îşi aşezaseră puternica tabără, în sat la Băileşti. Gheismar, având în cortul său pe Ciupagea cu ceata lui de panduri, se hotărăşte să izgonească pe turci din Băileşti, căci îi tăiau calea spre Calafat.

În dimineaţa zilei se împarte votchi din belşug la oşteni; se fac toate pregătirile obişnuite premergătoare! bătăliei. Pandurii nu beau. Românul nu se bate cu capul ameţit, el ţine să aibă deplină conştiinţă de făptuirile sale în luptă. Ciupagea e în mijlocul lor.

— Mă băieţi, le zice el. Unde mă veţi vedea, într-acolo să daţi iureş. Greu e că nu pricepem comanda pe ruseşte, dar ca să răzbeşti tot înainte până la duşman, trebuie mai multă vitejie decât comandă. Sunteţi viteji, voi, şi Dumnezeu nu vă părăseşte.

Acum trâmbiţele răsună, tunurile ruseşti aşezate în baterii au deschis focul împotriva Băileştilor. Grenadirii muscali, pâlcuri-pâlcuri, înaintează prin câmp, de-a dreptul, fără drum, înspre sat. Ciupagea cu pandurii săi ocupă flancul drept al oştirii ruseşti. Zgomotul armelor este asurzitor. Fumul tunurilor şi al puştilor e luminat numai de focul fulgerător ce iese din arme.

Dar turcii din Băileşti nu întârzie de a răspunde şi ei cu cele 30 de tunuri ce au, Sub protecţiunea acestora, aşezate pe o culme de lângă sat, doboară ca secera spicele, şirurile muscăleşti. Din sat iese întru întâmpinarea

1 Din Vidin (n.ed.).

muscalilor, oştirea turcească. Acum ei sunt faţă în faţă cu oştirea rusească; încă câteva sute de paşi şi puştile vor ajunge să bată, să împrăştie moartea în ambele oştiri.

Deodată, din ambele flancuri, generalul Gheismar vede înaintând în goana cailor cavaleria turcească.

— Suntem înconjuraţi, strigă Gheismar către ofiţerii ruşi de pe lângă el: suntem pierduţi!

La moment, Gheismar opreşte calul şi dă comanda nazat, nazat1!

De la general până la cel din urmă prapurcic2, toţi strigă: nazat! nazat!

Căpitan Ciupagea aude şi dânsul comanda: nazat!

— Auziţi, voinicilor, generalul ne strigă: La sat! La sat! La sat, copii!

Şi fără a mai căta să deosebească prin nourii de praf cum oştirea rusească se pregătea să ia fuga îndărăt, Ciupagea cu pandurii săi, într-un avânt nerezistibil, cu pas de goană, apucă înainte spre Băileşti. Peste câteva minute, înainte de ce cavaleria turcească să fi putut învălui flancul drept muscălesc, pandurii izbeau pedestrimea turcă din faţa satului. Comandantul turc e surprins de acest atac neaşteptat, crede că în loc de a înconjura el pe muscal, din contră aceştia au înconjurat oastea turcească. Deci, la rândul său, dă comanda de fugă îndărăt.

Gheismar, care a observat la timp mişcările pandurilor, trimite în goana calului ordonanţa, ca să strige lui Ciupagea: nazat!

— Da, la sat, strigă viteazul căpitan.

Acum comandantul rus vede pe turci la rândul lor, dând îndărăt. El ordonă trâmbiţaşilor să sune semnalul de schimbare de front. Într-o clipă soarta bătăliei e în mâna muscalilor. Ciupagea ridică drapelul românesc în Băileşti, de unde turcii au fugit, iar muscalii îi urmăresc dincolo de sat, pe când cavaleria turcească, care şi ea primise ordin de retrocedare, nu se opri din goana cailor decât pe ţărmii Dunării.

Gheismar nu urmări departe pe turci, lipsit de cavalerie. Întors în sat, el cheamă pe Ciupagea.

— Când am ordonat nazat, zice generalul, n-ai înţăles comanda?

1 înapoi (rus.) (n.ed.).

2 Purtătorul drapelului în armata veche rusească (n.ed.)…

58

— Ba da, excelenţă şi am împrăştiat-o şi pandurilor mei pe limbă românească, strigându-le: la sat! la sat!

Prin intervenţiunea unui ofiţer care ştia româneşte, se explică lui Gheismar tălmăcirea dată de viteazul Ciupagea, la nazatul muscălesc.

Gheismar râse şi luând după pieptul unui ofiţer crucea Vladimir, o puse pe pieptul lui Ciupagea zicând:

— Iată, pentru tălmăcirea românească a lui nazat!

V. A. Urechea, *Legende române*, p. 251 – 255.

DIN 1877

Parcă mă uit şi-acum. Eram în dreptul Lomului, în vale, la Dunăre, la Rast, împrejurul unui singur tun. Ne uitam la el şi ne tot miram, dacă vom face vreo ispravă ori nu, numai cu el.

Aveam de ofiţer pe domnul colonel Dumitrescu. Era pe la o vreme. Tunul îl aşezasem pe un mic parapet şi împrejuru-i făcusem nişte şanţuri pentru adăpost, toate astea între nişte sălcii, aşa fel ca de aici să se vadă dincolo, iar de dincolo aici, nu.

După ce am încărcat tunul, domnul colonel se sui la el şi pe mine mă *mină* la roată. Se aşază la ochean să se uite dincolo şi numai ce-l auzii!

— Învârteşte înspre dreapta…

Eu învârtii.

— Puţin mai la stânga… Mai încet… încetinel! Destul!

Şi-l lăsai.

Ne uitarăm şi noi ăştelalţi soldaţi într-acolo şi, de unde, ce să vezi? Nimic, mai ales noi cari eram infanterişti nu vedeam nimic.

Sărirăm în şanţ. Şi domnul colonel, el cu mâna lui trase. Şi repede sări şi el la noi.

Ne temeam că vede turcul fumul tunului şi ne prăpădea.

Numai ce auzirăm dincolo o bubuitură de se cutremură pământul, şi nişte scântei albe pe sus.

C-da 183 coala 6 59

— Bravo! Ura! Trăiască România! strigă domnul colonel din răsputeri.

— Ura!… Ura!… îi răspunserăm şi noi…

Ce se întâmplase? Nemerise ghiuleaua drept în tunul turcesc.

Şi ce să vezi? Turcii, crezând că cine ştie ce armată trebuie să fie dincoace, nicio clipă n-au mai întârziat, ci-au şi şters-o în altă parte, unde îi aştepta, poate, altele şi mai şi.

De-aici am luat-o spre Calafat ca să dăm de veste şi altora despre procopseala noastră.

Povestită de veteranul sergent-major Ion Titirifia, din comuna Boureni, judeţul Doljiu.

N. I. Dumitraşcu, *Moşteniri*, *Povestiri*, p. 70 – 72.

DESPRE DOMNI DREPŢI, VITEJI APĂRĂTORI AI ŢARII ŞI POPORULUI

NEGRU-VODA ŞI MIRCEA CIOBĂNAŞUL

La obârşia Argeşului, la Găinaţu, a fost târg vreme multă, acolo unde chiar a judecat Negru-vodă pe Mir-cea ciobănaşul.

Şi uite cum s-a întâmplat asta!

Când se strânsese odată cu boierii la târg, hop că vine înaintea lui Negru-vodă un cioban şi începe să i se jeluie:

— Doamne, Măria Ta! Cum judeci în lume toate, să-mi faci şi mie dreptate.

— Spune, că te-ascult.

— Să vezi. De când eram mititel am rămas sărac şi de taica, şi de maică, şi de fraţi, şi de surori. Ce să fac? M-am

băgat slugă la oi. Când mă făcui mai mare, colea dănac, stăpânii m-au trimis cu oile la Baltă. Acolo am dus-o cum am dus-o; da când a venit iarna, chiu şi vai! A dat peste mine o zăpadă şi o viforniţă cari, amar de mine, mi-au nămeţit oile şi m-au lăsat doar cu câteva. Şi să vezi, măria-ta! Stăpânii, pesemne, doriseră să scape de mine; d-aia mă trimiseseră cu oile-n Baltă, că d-atunci nici pe la ele n-au mai venit. Da eu nu mă lăsai aşa de nevoie şi mă trudii cum putui de-mi făcui oile la loc; ba, cu ajutorul lui Dumnezeu, le-nzecii şi însutii. Acu, că le-am înmulţit, spune, măria-ta, câte oi să le dau stăpânilor?

Negru-vodă, care-l ascultase cu băgare de seamă, şopă-căi ce şopăcăi cu boierii lui, apoi grăi:

— Dacă aşa stă pricina, ascultă flăcăule! Dreptatea mea e asta. Să faci toate oile în trei părţi şi din ele una s-o opreşti pentru tine, iar două să le dai stăpânilor tăi

— Aşa?

— Aşa!

— Păi, să trăieşti, măria-ta. Aşa oi face.

A plecat la Baltă, şi-a strâns oile şi a venit la munte, în preajma Câmpulungului. Aci şi-a chemat stăpânii şi le-a dat oile hotărâte de Vodă.

Ei însă nu se învoiră, ci-l luară la bătaie; dă-i şi dă-i.

Atunci Mircea ciobănaşul se face foc, scoate paloşul şi le taie capetele.

Le pune într-o jacă şi vine cu ele la Vodă, căruia, cu lacrămi de foc îi spune ce s-a întâmplat şi-i arată tigvele.

Vodă însă, când vede, se încruntă, se face foc şi porunceşte:

— Auzi, auzi îndrăzneală! Luaţi-l de-l spânzuraţi!

Şi pun slujbaşii mâna pe el. Dar Mircea ciobănaşul, odată se uită urât la ei şi începe a vorbi către Negru-vodă:

— Ia mai stai, măria-ta! Nu pripi cu spânzuratul, ci

mai ascultă încoa, Măria-ta, tocmai acum te lapezi de frăţie?

— Ce spui tu, mă? Ce vorbă-i asta?

— Apoi să vezi. Noi amândoi suntem fraţi dintr-o mumă, dintr-un tată, născuţi din două păcate.

Şi-i arată pe şart, de unde până unde…

— Mare minune! – grăieşte Vodă şi pune să-l dezbrace, ca să vadă dacă are semnele domniei pe el.

Când îl dezbracă ăia şi-i iau seama, rămân miraţi: avea soarele-n piept, doi luceferi în umeri şi luna în spate.

Dacă a văzut aşa, Negru-vodă a început să plângă, a aruncat cât colo ştreangul şi a poruncit să puie masă întinsă la care să şadă cu Mircea ciobănaşul.

Aşa. Apoi, pe când beau şi chiuiau, ce zice Vodă?

— Măi frăţioare! M-asculţi tu pe mine? Hai să-ţi clau ţie domnia şi să-mi dai mie ciobănia ta.

— *Ba nu – zice Mircea – Fii tu cu domnia ta, Eu cu ciobănia mea. Decât în lârg cu papuci, Mai bine-n crâng cu opinci*!

Din Priboieni – Argeş.

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru*, p. 69 – 70.

C.2

MIRCEA CEL MARE

Mircea-vodă ăsta a fost cioban de oi şi el. Unde făcea focu nu şedea jos; făcea scaun de tufă, de ce era.

Intrând vitele odată, a mâncat o vie a unuia.

A făcut stăpânul judecata ca să-i ia vitele pentru vie. El a zis:

— Nu este judecată dreaptă! Luaţi-mi rodul vitelor, că vitele au mâncat rodul viei! Luaţi-mi rodul vitelor… că la dumneata a rămas butuşinele îndărăt! Să rămâie şi la mine butuşinele (vitele) îndărăt!

Stăpânul s-a mulţumit de aşa judecată, că aşa vine drept.

De aici înainte, de câte ori se făcea câte o judecată, stăpânul chema acest cioban de răspundea acolo, pia A a ajuns domn.

Din Ciorceni – Dolj.

„Ghiluşui, p. 14.

IOAN CORVIN ŞI CORBUL

În jumătatea a doua a secolului al XIV-lea trăiau în judeţul Hunedoarei, trei fraţi: Radu, Mogoş şi Voicu, care erau cneji români. Dintre aceştia, Voicu a plecat la curtea regelui unguresc din Buda, unde a intrat în garda regească. La plecare lăsase pe soţia sa cu un copil mic în faşe şi îi dete un inel, care să-l arate când va veni cu Ioan, căci aşa îl chema, la Buda.

După ce se făcuse băiatul mai mare, plecară la Buda, ca să-l caute pe Voicu. Cu mama şi cu Ioan, era şi fratele ei. Mergând pe drum şi fiind cald, hotăr-îră să se o«lihnească sub umbra unui copac. Mama şi unchiul adormiră, iar băiatul rămase jucându-se cu inelul. Un corb care era pe copac se repezi la Ioan şi-i smulse inelul sciipicios din mână. Băiatul începu să ţipe, unchiul său se deşteptă, luă iute arcul şi o săgeată şi trase în corb. Corbul căzu străpuns la pământ, cu el împreună şi inelul.

Călătorii îşi continuară drumul şi ajunseră la Buda, unde află pe tatăl lor. Regelui îi plăcu de Ioan şi-l dete la şcoală, ca să înveţe carte. Când a fost mai mare, se făcu şi el soldat şi ajunse şi general. În războaiele cu turcii, Ioan s-a arătat foarte viteaz, aşa că regele i-a dat drept răsplată, mai multe moşii şi castelul Hunedoara. La început îi ziceau şi lui, ca şi tatălui său, Ioan Românul; după castelul Hunedoara îi ziceau Ioan Hunedo-reanu (ungureşte Huniadi); fiindcă bătuse într-un rând pe turci lângă Sibiu, îi mai ziceau şi Iancu Sibianeu. Regele i-a mai dat şi dreptul ca stema sau semnul familiei lui să fie un

corb cu un inel în cioc, de aceea îi mai ziceau şi Ioan Corvinul, adică Corbeanul. Mormântul lui Ioan Corvinul e în Alba-Iulia.

V.A. Urechea, *Legende române*, p. 40 – 41.

IOAN CORVIN

În ajunul unei lupte cu turcii, Corvin fu întrebat de unul din ofiţerii săi dacă armata turcească e mai mare decât cea creştină. Corvin răspunse:

— Aşa poate să mă întrebe numai unul care se teme de umbra sa. La mine a mai fost un ofiţer. Acela însă n-a întrebat cât de mulţi sunt turcii, ci unde sunt turcii.

Şi când unii îl sfătuiau pe Corvin să nu ia lupta cu turcii, fiind aceştia prea mulţi, Corvin le zise:

— Dacă vrem să învingem pe mulţi, trebuie să ne batem cu mulţi.

În urmă, fiind întrebat câţi luptători are el în armată, Corvin răspunse:

— Atâţia câţi ne trebuie ca să învingem pe duşman.

Ispirescu, *Poveşti despre Vlad-vodă Ţepeţ*, p. 14 – 15.

VISTIERUL ŞERBAN

Mircea-vodă Basarab, ca să cunoască bine toate nevoile supuşilor săi, pleca adesea travestit prin ţară, în

soţit numai de câte un slujitor credincios şi intra în vorbă cu oricine.

Pe când străbătea o livadă frumoasă udată de un râuleţ minunat, zări sub umbra unui nuc un păstoraş cântând duios din caval, înconjurat de oiţele sale.

Păstoraşul se numea Şerban.

Vodă, intrând în vorbă cu el, îl găsi atât de curat la suflet şi de isteţ la minte, încât zise tovarăşului său:

— Eu cred că băieţandrul acesta ar deveni folositor ţării, dacă i s-ar da o învăţătură potrivită cu agerimea minţii lui.

Vodă luă pe păstoraş cu sine şi-l dete la învăţătură. După ce ajunse în vârstă, Mircea îl puse în cunoştinţă despre treburile ţării şi mai târziu îi încredinţa vistieria ţării, precum şi toate obiectele de preţ ale curţii domneşti.

În tot timpul domniei lui Mircea, Şerban s-a bucurat de iubirea şi încrederea domnului, cu toate acestea el nu putea să uite viaţa liniştită din timpul păstoriei sale: de aceea, el îşi păstra într-o cameră secretă ghioaga, cavalul şi îmbrăcămintea de păstor.

La 37 de ani după moartea lui Mircea, nepotul său, Vlad Ţepeş, îi ocupă tronul. Boierii, cari pismuiau pe Şerban, crezură că e timpul potrivit spre a scăpa de dânsul. Ei îl pârâră lui Ţepeş că ar fi furat, de când e vistier, mulţi bani şi scule preţioase.

Ţepeş, cunoscând bine firea lui Şerban, voi să se încredinţeze dacă este sau nu vinovat. Astfel, de faţă cu toţi boierii, îi porunci să-i aducă sabia pe care o purtase moşul său Mircea. Şerban o aduse îndată, dar lipsită de pietrele scumpe, cu care fusese împodobită. Bănuiala lui Ţepeş crescu, dar Şerban îi dovedi că pietrele au fost scoase şi întrebuinţate într-altă parte de fostul domn, înainte de a intra el în slujba de la vistierie.

Pârâtorii, văzând că nu şi-au atins scopul, se ruşinară, dar se înfuriară şi mai mult şi se hotărâră a pierde pe Şerban cu orice preţ.

Ei sfătuită pe Vodă a-l îndatora să dea socoteală, în termen de şase zile, de toată averea ce i s-a încredinţat îndată ce termenul se împlini, Vodă merse din cameră în cameră însoţit de boieri; cercetând după listă, văzu că toate lucrurile sunt în bună regulă.

5

Boierii însă nu se descurajară; ei arătară lui Vodă, în fundul unei galerii, o uşă de fier închisă cu trei zăvoare.

— Aceasta e camera – ziseră ei – în care am văzut pe

Şerban că stă câte 2 – 3 ceasuri pe fiecare zi. Aci trebuie să fi ascuns tot ce el a furat.

Vodă dete ordin lui Şerban să deschidă numaidecât şi acea uşă. La început el nu voi, căci acolo fiind numai lucrurile din timpul păstoriei sale, se temea să nu fie luat în râs de boieri; dar Vodă îl sili să îndeplinească porunca ce-i dedese. Şerban luă cheile şi deschise. Atât Vodă, cât şi boierii, rămaseră uimiţi, negăsind în cameră decât ghioaga, cavalul şi îmbrăcămintea de păstor, pecari Şerban le păstra cu sfinţenie.

Vodă, înfuriat pe boieri, pentru că-l minţiseră, îi osândi să fie traşi în ţeapă, iar pe Şerban îl ridică la cel mai mare rang de boierie.

Şerban îi mulţumi pentru această mare cinste, însă amărât de intrigile boierilor, rugă pe Vodă să-i dea voie a se reîntoarce la viaţa sa de păstor.

După multe stăruinţe. Vodă nu se mai împotrivi la plecare îl îmbrăţişa călduros şi îi zise:

— Ferice de tine, Şerbane! De-acum înainte ai să fii liniştit! Şi mie mi-ar plăcea viaţa de păstor, dacă n-aş fi îndatorat eu cârmuirea ţării.

Şerban, îndată ce ajunse (acasă) la căminul părintesc, îşi împărţi toată averea cu neamurile sale şi cât trăi fu iubit şi respectat de consătenii săi.

Întâmplări din viaţa domnitorilor români, p. 8 – *9*:

POVEŞTI DESPRE VLAD-ŢEPEŞ

Povestea spune că pe vremea lui Vlad-vodă Ţepeş se înmulţise leneşii, nevoie mare. Ca să trăiască, trebuia să mănânce; căci nemilostiva burtă cerea. Şi ca să mă-nânce umblau în prosteală. Cerşeau şi cu cerşitul trăiau fără să muncească. Dacă vreun zghimboiaş 1 de om că

1 Zgâit, holbat, îndrăzneţ (n.ed.).

ruia îi place să zghimboişească şi să se amestece în

toate alea ca pătrunjelul, dacă vreun om, cum zisei, întreba pe câte vreunul din aceşti cerşitori, de ce nu lucrează şi ei ceva, unii răspundeau:

— Dară, nu umblu toată ziua? însă clacă nu găsesc de lucru, ce sunt eu de vină?

Unora ca acestora, zghimboiaşul le da în nas cu zicătoarea: „Mă duc să mă bag la stăpân, dar-ar Dumnezeu să nu găsesc!” Alţii, iarăşi găseau nod în papură, că: cojocarul îşi scoate ochii toată ziua şi noaptea şi când colo nu se alege cu nimic: croitorul munceşte toată viaţa şi agoniseala lui este cât o umbră de ac; pantofarul se cocoşează şi se gheboşeşte până îmbătrâneşte şi când moare tot cu talerul îl îngroapă… Şi astfel potriveau ei câte vreun cusur, pentru toate meseriile.

Ajungând la urechile lui Vodă, şi văzând şi însuşi cu ochii mulţimea de calici, mai toţi oameni buni de muncă, se luă de gânduri: „Numai prin sudoarea feţei sale, spune la carte, că-şi va agonisi omul cele spre hrana sa”, îşi zise Vlad-voclă. „Aceşti oameni trăiesc din sudoarea altora, prin urmare sunt nefolositori omenirii. Aceasta e un fel de tâlhărie. Tâlharul de codru, ce e drept, îţi cere punga. De eşti mai iute de mână şi mai voinic, scapi de el. Aceştia însă îţi ia avutul cu încetine-Iul şi cu milogire, dară îţi ia mereu. Aşadar sunt mai răi decât furii. Să se stârpească ăst soi de oameni clin ţara mea!”

Şi după ce se mai răzgândi, porunci să se dea sfară în ţeară că la o zi anumită, să se adune toţi cerşitorii laolaltă, că are să le împartă Vodă câte un rând de haine şi să le dea o masă înfricoşată.

La ziua otărâtă gemea Târgovişteа de mulţimea calicilor ce venise. Slujitorii domneşti le împărţi câte un rând de haine noi; apoi îi duse în nişte case mari unde erau pregătite mesele: Se minunară cerşitorii de dărnicia lui Vodă şi vorbeau între sine:

— Adevărat milă domnească!

— Tot din spinarea poporenilor este şi astă pomană! Nu care cumva că dă Vodă ceva din punga lui?

— S-a schimbat Vodă, mă; nu mai este cum îl ştiţi voi!

— Lupul părul îşi schimbă, dară năravul ba.

57

Se puseră la masă. Aci, ce să vezi dumniata? Bucate ca la masa domnească. Vinuri tot d-alea bunele, ce te culcă la pământ.

Traseră calicii un pui de chef, de se duse pomina. Mân – cară şi băură cu lăcomie. Cei mai mulţi se îmbătară de dădeau pe brânci. Tocmai când li se amestecă limbile, cum se zice, şi nu se înţelegeau între dânşii, odată se pomeniră cu foc de patru părţi. Vodă poruncise slujitorilor să puie foc casei. Dară năvală la porţi ca să iasă, însă porţile erau zăvorâte. Focul înainta, vulvoarea se ridica în sus ca nişte zmei înflăcăraţi. Ţipete, chiote, vaiete ieşeau din gurile tuturor cerşitorilor închişi acolo. Dară unde vrea să ştie văpaia ceva de plângerile oamenilor? Se aruncau unii asupra altora. Se îmbrăţişau. Cereau ajutor. Dară nu era ureche omenească care să-i asculte. Începură a se zvârcoli în chinurile vulvoatei ce-i învăpăia. Fumul înăbuşi pe unii, jăratecul făcu scrum pe alţii, flăcările pârjolifră] pe cei mai mulţi. Când se potoli focul nu mai era suflet de om viu.

Şi credeţi că s-a stârpit neamul calicesc? Fugiţi d-aco-lo; nu mai credeţi toate fleacurile! Căutaţi în giuru-vă şi vă încredinţaţi! Astăzi chiar nu este vremea mai brează decât atunci. Cerşitorii se vor sfârşi odată cu lumea. 1

Ispirescu, *Poveşti despre Vlad-vodă Ţepeş*, p. 3 – 4.

DREPTATEA LUI ŢEPEŞ

Pe timpul domniei lui Vlad Ţepeş, un neguţător car? se afla în călătorie pe la noi, spuse să se strige pe la răspântii, că a pierdut o pungă cu o mie de lei. El făgădui o

sută de lei acelui care o va găsi şi l-o va da Nu trecu mult şi un creştin, om cu frica lui Dumnezeu.

1 Mulţimea dezacordurilor dintre subiect şi predicat, prezentate de text, se explică prin folosirea abuzivă a construcţiilor gramaticale populare munteneşti, la care autorul a recurs. Editarea postumă a acestor pagini, făcută de filologul Lecca Morariu, le-a respectat cu fidelitate (n.ed.).

cum se aflau mulţi români pe vremea lui Ţepeş, se arătă păgubaşului şi-i zise:

— Jupâne neguţător, mergând pe cale, la cotitura drumului de la răscrucile din dosul pescăriilor, am găsit punga aceasta. Eu socotesc că e a dumitale, deoarece am auzit strigând că ai pierdut o pungă cu bani.

— Într-adevăr, a mea este, şi-ţi foarte mulţumesc că mi-ai adus-o.

Neguţătorul, începând să numere banii, se frământa cu mintea cum ar face să nu dea suta cea de lei făgăduită.

După ce numără toţi banii, îi puse la loc în pungă, apoi zise celui ce i-o adusese:

— Am numărat, dragul meu, şi am văzut că dumneata ţi-ai oprit făgăduiala. În loc de o mie de lei, am găsit nouă sute. Şi bine ai făcut, căci era dreptul dumitale.

— Jupâne neguţător, a răspuns creştinul, rău şi fără cale zici dumniata că-ţi lipseşte din pungă o sută de lei. Eu nici n-am dezlegat-o, să mă uit câţi bani sunt într-însa. Cum am găsit-o, aşa ţi-am adus-o!

— Îţi spusei, zise neguţătorul cu glas scurt, că am pierdut punga cu o mie de lei şi mi-ai adus-o numai cu nouă sute. Asta e! Omul nu mai zise nimic, ci ieşi şi se duse drept la Vodă, spre a se tângui.

— Măria-ta, zise el, nu mi-a dat suta de lei cea fă găduită şi nu mi-e ciudă atât pentru suta de lei, cât mi-e

ciudă că mă bănuieşte a nu fi fost om de omenie. Eu am fost curat ca argintul şi nici prin gând nu mi-a trecut să mă ating de lucrul altuia.

Vodă pricepu tertipurile neguţătorului şi porunci să i-l aducă. Ascultând şi pe unul şi pe altul şi punând vorbele ambilor în cumpăna dreptăţii, văzu în care parte bate. Apoi, uitându-se ţintă în ochii neguţătorului, zise:

— Dacă tu, jupâne neguţător, ai pierdut o pungă cu o mie de lei, iar acesta a găsit una cu nouă sute, este dovedit că această pungă nu este a ta. Tu, creştine, ia punga cu banii ce i-ai găsit şi s-o dai acelui care se va arăta că a pierdut o pungă cu nouă sute de lei; iar tu, jupâne neguţător, aşteaptă până se va găsi punga cu cei o mie de lei, ce zici că ai pierdut-o!

Aşa se şi făcu, căci nu era chip să se facă într-altfel. Vlad-vodă Ţepeş judecase.

59

Neguţătorul o păţi cât de bună şi se căi în toată viaţa de fapta neomenească ce săvârşise.

Ispirescu, *Poveşti despre Vlad-vodă Ţepeş*, p. li – 13.

NEGUŢĂTORUL FLORENTIN

Pe când domnea în Ţara Românească Vlad Ţepeş, trecu prin ţară venind din Transilvania, un mare negustor florentin ce avea cu el marfă şi bani foarte mulţi.

Cum ajunse la Târgovişte, capitala ţării pe atunci, neguţătorul se duse îndată la palatul domnesc şi ceru lui Ţepeş slujitori, ca să-l păzească şi pe el şi marfa, şi banii ce-i avea.

Ţepeş îi porunci atunci să lase marfa şi banii în piaţă iar el să vină să doarmă la palat.

Neguţătorul, neavând ce face, se supuse poruncii domneşti, dar peste noapte, cineva trecând pe lângă căruţa cu marfă, luă din bani 160 de galbeni.

A doua zi, dis de dimineaţă, neguţătorul se duse la

căruţă, găsi marfa cum o lăsase, din bani lipseau însă 160 galbeni. Se duse la domn şi-i spuse lipsa banilor. Domnul îi porunci să n-aibă nicio grijă căci se vor găsi îndată şi banii şi hoţul. Porunci să pună din vistierie banii la Joc, însă cu unul mai mult.

Oamenilor din capitală le porunci să caute îndată pe hoţ, că de nu-l vor găsi pe hoţ, va pierde toată cetatea.

Neguţătorul, mergând din nou la căruţă, numără banii, o dată, de două ori şi a treia oară şi cu mirare găsi toţi banii însă cu un galben mai mult.

Atunci se înapoie la domn şi îi spuse:

— Stăpâne, am aflat toţi banii însă cu un galben mai mult.

În acel moment fu adus şi hoţul. Atunci Ţepeş spuse negustorului:

— Du-te în pace! Dacă nu mi-ai fi mărturisit galbe nul cel de prisos, aş fi poruncit să te puie şi pe tine, împreună cu acest hoţ, în ţeapă.

70

Aşa se purta Ţepeş cu supuşii săi cei credincioşi şi cei necredincioşi.

M. Popescu, *Legendele istorice ale românilor*, p. 16 – *R*.

ŞTEFAN CEL MARE ŞI SFÂNT

Ştefan cel Mare şi Sfânt zice că nu era mare la statură, ci om mărunţăl, dă-i vorba că era mare-n cap; mare la minte şi cu chibzuială; era mare în sfat şi în fapte, cum n-a mai fost altul ca el şi… poate nici n-a mai fi vodată. 1

Deşi era mic la stat, da era iute amarnic încât se bătea cu 30 de oameni deodată, fără să se teamă c-a fi bătut.2 Uneia spun că era de şapte palme-n frunte.3

Când l-a făcut mă-sa, ursâtorile l-au ursât că ar să fie om mare şi vestit în toată lumea, şi multe fapte bune ar să

facă şi pe mulţi duşmani i-a prăpădi – după cum a şi fost – şi i-au pus numele *Ştefan*.

De mic era frumos şi creştea iute, ca din apă. Încă de băieţel era ghiznovat şi unde găsea băieţi voinici se juca cu dânşii de-a buzduganul.

La 15 ani împliniţi a ucis un urs, fără să aibă ceva în mână.

Când rătăcea prin păduri, că el umbla mult de-a vânatului, zice că un înger i se arata şi – 1 scotea la drum. Acela era îngerul lui, care ţinea la Ştefan şi nici ca cum nu se dezlipea de dânsul.

Odată, când s-a fost rătăcit prin păduri, a dat peste-o căsuţă unde erau doi îngeri prefăcuţi în moşnegi şi aâşti doi moşnegi l-au dăscălit cum să trăiască-n lume, cum să se poarte înţelepţeşte şi să facă fapte mari pentru

1 După eelea ce-a auzit d. Ioan Bârna din corn. Vaca (Tran silvania), de la un bătrân de 80 ani care a fost în România, în tinereţile lui.

2 După celea ce-a auzit dl. const. Baltă de la un bătrân din Buhalniţa, ţinutul Neamţului.

3 După celea ce-a auzit dl. N. Trofin de la Vasile Morariu din satul Glodeni, corn. Parpaniţa (Vaslui).

cinstea neamului şi a ţării. Ş-aici a stat Ştefan în credinţa şi frica lui Dumnezeu, mai mulţi ani de-a rândul, până ce-ntr-o vreme ducându-se el prin pădure, numai ce vede o pasăre măiastră, care nu era decât un înger prefăcut, şi pasărea a prins a grăi lui Ştefan, ca să se-ntoarcă în ţară. Ştefan se duce la moşnegi, le spune ce i-a zis pasărea şi bătrânii îl blagoslovesc dându-i drumul.1

Când a ajuns domn în ţara Moldovei, după cum au ursit ursâtorile şi aşa a vrut Dumnezeu, apoi cle-atunci a fost vai şi amar de duşmanii ţării şi de păgânătate! Câţi căpcâni şi câte lifte au venit prin ţară la noi, pe toţi i-au

făcut prav şi cenuşă, că era viteaz în război şi ca dânsul erau toţi voinicii lui, viteji, tot unul şi unul.

Când se lupta Ştefan-vodă în bătălie, totdeauna de-a dreapta lui era un arhanghel cu o sabie de foc şi piereau vrăjmaşii câte zece paşi înaintea lui Vodă, fără ca cineva Vi fi pălit ori puşcat; vezi că piereau de sabia cea de loc a arhanghelului. De aceea şi Ştefan cel Mare şi Sfânt făcea biserici şi mănăstiri lui Dumnezeu şi Dumnezeu era tot în ajutorul lui şi nu-l părăsea.2

Orişicine îndrăznea şi se scula asupra lui, el îl învingea şi-l făcea să poarte frica un timp îndelungat, că ora e: nul lui Dumnezeu, smerit, îndurător, cu dreptate şi totdeauna de câte ori avea să poarte război eu v-un duşman, nu se pornea de-aeasă până nu însura 24 de flăcăi şi mărita 24 de fete, dându-le tuturor averi şi făcându-i pe toţi gospodari.

Afară de asta, nu se pornea niciodată la război până nu alegea mai înainte un loc oareunde, de mănăstire, ca întorcându-se de la război, biruitori şi deplin sănătoşi, să zidească mănăstire pe locul acela.3

El a alungat pe turci de pe aici şi noi se cuvine să batem matane şi să rugăm pe Dumnezeu pentru hodina sufletului lui, că ne-a scăpat de duşmani…

Pe cât era de vrăjmaş (amarnic) în vreme de război, pe atâta era de bun şi blând şi cu dreptate, în vreme de pace. Celor săraci le da bani şi moşie; tot aşa şi celor

1 După eclea ce-a auzit dl. Th. A. Bogdan din Câmpia Ar dealului.

2 După celea ce-a auzit d-i I. Bârna.

3 S. FI. Marian. *Tradiţii populare române din Bucovina*, f. 115.

4 După celea ce-a auzit d-na El. Voronca, de la Petrea Beicu din Mihalcea, Bucovina.

viteji şi cu credinţă către domn. Celor năpăstuiţi şi asupriţi le făcea dreptate, aşa că-n ţara lui era numai belşug şi toate cele de mulţămită.

Ştefan-vodă cununa, boteza şi petrecea la cumătrii alături cu ţăranii, laolaltă, şi striga ca sub cetatea Neamţului:

…Gioacă nurcă!

Lângă burcă 2

Şi papuc lângă opincă" 3

Singur Ştefan-vodă era gospodăros având podgorii vestite în Cotnari şi la Ştefăneşti, şi pe lângă toate curţile şi la moşiile lui erau gospodării ca acelea, că nu mai aveau păreche.

Doamnele lui erau bărbătoase, şi gospodăroase, mă rog, erau vrednice de însuşirile lui cele vitejeşti şi înţelepţeşti. Ele îl întovărăşau de obşte, nu numai în vremi liniştite, dar şi în vremi grele, cum era în vreme de război ori în alte cumpeni şi necazuri. Şi cu vorba şi cu fapta, îndemnau şi alinau pe năzdrăvanul lor soţ, cât şi pe vitejii ostaşi ai nebiruitului domn.

*

Lumea crede că Ştefan cel Mare şi Sfânt n-a murit, făr' s-a-nălţat la cer, cu trup cu tot, ca să-şi deie seamă de faptele lui bune şi creştineşti.4

Sufletul lui Ştefan cel Mare, după ce-a ieşit din cinstitul său trup, întâi era vânt şi pe urmă se prefăcu în chip de hulub, zburând afară din curţile domneşti şi s-a pus pe streşina casei celei mai frumoase din târgul acela.

Acolo, sufletul lui cunoştea faptele cele bune a lui Ştefan, de aceea l-a vestit Dumnezeu ca să zboare către cer unde are locul de hodină.

În rai, sufletul lui Ştefan stăpâneşte toate sufletele câte-s acolo şi în iad; şi mai are puterea de a descoperi şi a omorî pe hoţii care fac moarte de om.5

1 Blană scumpă purtată în vechime ca podoabă la hainele boieroaicelor (n.ed.).

1 Strai, ca tundra; un fel de sarică, fără mâneci, cu viţe pe marginea de jos.

3 Gn. T. Kirileanu, *Convorbiri literare*, XLIV, f. 661.

4 După celea ce-a auzit dl. Th. A. Bogdan din Câmpia Ar dealului.

6 După celea ce-a auzit dl. const. Baltă de la un bătrân din Buhalniţa (Neamţ).

73

Când a murit Ştefan cel Mare, trei zile şi trei nopţi i-a ars o luminare la mormânt, fără ca s-o fi pus cineva acolo şi niminea nu o putea s-o stingă.1

După moartea lui Ştefan cel Mare, când mai aveau moldovenii bătălii, el ştia din mormânt şi începea să plângă. Şi cum începea cu plânsul, îndată încetau cu bătăliile şi era pace.2

Mormântul lui îi la mănăstirea Putna din Bucovina şi câtă vreme a sta el în mănăstirea asta, Bucovina n-ar să fie supusă altei naţii.3

Duhul lui Ştefan-vodă umblă când şi când pe pământ, mai ales când naţia noastră-i în cumpănă mare. Aşa, zăce că la 77, când a fost bătălia cu turcul – la Plevna – Ştefan, când a văzut că se strânge lume din munţi şi din câmpii să pornească la război, el s-a sculat clin mormânt şi duhul lui a cârmuit şi a povăţuit oştirea noastră, de-a făcut pe turc să mai simtă o dată trecând printr-înşii spaima de altă dată.

Ş-aşa, dacă nu era duhul lui, te mi-era de biruiam pe ture, scăpând ţara de sub stăpânirea păgânului şi să ni-o facă iar slobodă ca înainte vreme”.

Peste care taberi zbura sufletul lui Ştefan, numai acelea învingeauu totdeauna pe duşmani.5

Ştefan cel Mare şi Sfânt ar se-nvie înainte de învierea

cea de obşte, calare pe calul lui şi cu sabia în mâna dreaptă, ţâind-o drept în sus?, dar atunci trebuie să fie mare necaz pe neamul nostru. Alţii zic că duhul lui are să se întrupeze în alt trup omenesc.7

1 După celea ce-a auzit dl. I. Bârna.

— După celea ce-a auzit dl. const. Baltă.

3 După celea ce-a auzit dl. const. Paulic din Volovăţ (Bucovina).

— După celea ce-a auzit dl. Gr. A. Tabacariu de la Ştef. Preda din satul Hemeuşi, corn. Fântânele (Bacău).

5 După celea ce-a auzit dl. const. Baltă de la un moşneag din Buhalniţa (Neamţ).

O După celea ce-a auzit dl. Ilie Veslovschi din Câmpulung (Bucovina). I.A. Candrea, O. Densuşianu, T. Speranţă, *Graiul nostru*, I, f. 542; „Calul lui Ştefan paşte de una prin păduri, dar cine-l poate prinde!”…

După celea ce-a auzit dl. Gută V. Arghir normalist din Panciu, jud. Putna.

74

Bucovina se va întrupa iarăşi cu ţara Moldovei, când Ştefan-vodă a scoate-afară din mormânt vârful sabiei lui Amu nu vra să se iste război, dar când l-a războ mila de traiul nostru între străini, are să scoată vârful sabiei de trei degete afară din mormânt şi are să se încaiere la război toţi împăraţii de pe faţa pământului, că atunci are să fie *războiul cel mare*. Locul războiului are să fie pe valea cea mare de pe apa Moldovei, la Şese băi şi atâta vărsare de sânge ce-ar să fie acolo, încât caii are să înoate până-n coame în sânge omenesc.

Războiul aista va fi cel din urmă, şi după aceea n-ar să mai fie hotar nemţesc între Bucovina şi România.1

Atunci când a-nvia Ştefan-vodă, ar să vadă cum ne-am stăpânit şi ne-am îngrijit bucăţica noastră de pământ, care ne-a lăsat-o mândră şi îmbelşugată şi pentru care s-a

bătut el de 40 de ori, cu vitejie şi dragoste de moşie.

Toţi banii şi toate odoarele care sunt zidite în temelia mănăstirii Putna, la învierea lui Ştefan-vodă are să-i scoată şi are să-i împărtăşea celor care cred faptelor lui, în legea creştinească şi în naţia românească.2

Norodul aşteaptă ca altceva învierea lui Ştefan-vodă, doară a mai curaţi ţara [...] şi să deie pământuri oamenilor.3

Numele lui Ştefan cel Mare şi Sfânt se pomeneşte până şi înţeleseântece ca putere de alungat duhurile rele şi felurite boli primejdioase. Se mai pomeneşte şi-n strigături de joc, după cum se poate vedea în cântecele acestea:

„Pe vreme de secerat Ştefan calu-a încălecat şi la Baia a plecat, Pe unguri de i-a secat".

1 După celea ce-a auzit dl. Gh. D. Manoliu, normalist de ia

V. Logigan din satul Calafindeşti.com. Sănăuţi, ţinutul Şiretiului

(Bucovina). Ştefan Georgescu-Sergent: *„Lumea ilustrată*, II, f. 86, găsim*: „În vremea lui Stejari cel Mare era tare bine în ţara*

Moldovei. Iar bătrânit spun că Ştefan nu-i mort. El are să mai vie ş-atunci are să fie ferice de ţara asta".

2 După celea ce-a auzit dl. Ilie Veslovschi.

3 După celea ce-a auzit dl. Victor Popovici de la un moş neag din târgul Paşcani (Suceava).

C-da 183 coala 7

75

Altul:

...Ştefan, Ştefan pui de leu A mâncat pe locul meu; Mâncat carne de buhai, şi-a bătut pe şapte crai. "1

În Bucovina lui Ştefan-vodă cel Mare şi Sfânt, îi mai zic şi *împăratul Ştefan.2*

S. T. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt*, p.]3 – 20.

ŞTEFAN CEL MARE ŞI LUPII

Poate aşa vrea Dumnezeu ca pe unii oameni să-l învrednicească cu mai multe daruri ca pe alţii. Unii se trudesc o viaţă întreagă ca să facă un lucru, iar alţii, fără multă bătaie de cap, îl nimeresc îndată. Aşa şi cu Ştefan-vodă [al] moldovenilor, domnul, cel vestit. Cine a fost nu ştiu, că pe vremile acelea nici neam de neam de-al meu nu o trăit. E destul că a fost, că de nu era, nu s-ar povesti atâtea minunăţii despre el.

Spunea moşul meu – Dumnezeu îl hodinească în pace, că e mai un veac de când a murit –, că acel împărat era mai sprinten decât orice om pe lume. Mic de statură, dar iute cum îi prisnelu!

Când era mic, poate aşa de vreo 10 – 12 ani, mamă-sa, care era o femeie săracă şi năcăjită, se zice că să-l fi trimis în pădure, după vreo două vreascuri, să aibă cu ce să-şi fiarbă o biată de mămăliguţă. Îl trimise colea, cam în prânzişor, ca până în amiaz să vină cu vreascurile... Aşteptă până să sui soarele în crucea amiezii, dar copilit nu mai vinea, mai aşteptă până la ojina cea mare, clar nu mai înturna nici cu vreascuri, nici fără vreascuri. Mamă-sa, văzând că nu mai vine, se spărie crezând că l-or fi mâncat vreo fiară sălbatică ori că s-o fi rătăcit. Năcăjită cum era, luă drumu' către pădure. Când era să intre în pădure, mai mare îi fu spaima văzându-şi copi

1 După celea ce-a auzit dl. Victor Popovici din Paşcani.

2 După cele ce-a auzit d-na El. Voronca din corn. Mihalcea

(Bucovina).

lui între doi lupi mari cât doi ursi, cari urlau în roanile lui.

Mamă-sa, spăriată, strigă după ajutor, dar copilul îi

zise:

— Nu-ţi fie frică, căci ăştia-s numai cât doi şoareci, mâne-poimâne şi mai mari o să prind!

T. Bogdan, *Ştefan cel Mare. Tradiţii*, p. 10 – 11.

ŞTEFAN VODĂ ESTE DE-AICI, DIN BORZEŞTI

Se spune din bătrâni că în vremile acelea a trecut prin meleagurile estea un voievod mândru, cu oaste multă. Apucându-l noaptea pe-acolea, s-a abătut el şi cu curtea lui în satul ista, Borzeşti, cu gândul să mână la vreo casă de creştin. Numai iacă, aude că în sat, nu tare demult, murise preotul şi preoteasa rămăsese tânără şi frumoasă. Voievodul a tras la preoteasă. În zori de zi, voievodul a purces la drum, spre casă, lăsând preotesei, drept dar, un inel de aur, cu coroana ţării şi cu iscălitura lui pe el.

De-acolea, a trecut o vreme îndelungată. Preoteasa făcu un băiet şi-i puse numele de Ştefan, un băiet bălăior, avalnic 1 şi cu probe de om mare. Masa, văzându-l că samănă cu tată-său, îl crescu cu mare băgare de seamă, povestindu-i adesea că are să se facă împărat.

Acu, Ştefan ajunse ca de 10 ani, voinic şi frumos cum rar se vede, şi se juca pe tăpşanul ista, unde-i biserica acu, în preajma stejarului. Era cu mai mulţi băieţi, mai mari şi mai mititei, şi se jucau de-a soldaţii. Luptându-se aşa, numai ce prind un vrăjmaş. Îl legă burduf, îl acăţă de-o creangă a stejarului, şi-l spânzură. Lupta a mers înainte şi, până să se întoarcă, băietul muri. Oamenii satului au bănuit că Ştefan l-a omorât, că doar el fusese împăratul soldaţilor, că el îl judecase. Numai că mi-l iau pe Ştefan, cu masa cu tot, şi cu oamenii din sat, şi purced spre Suceava, să-l judece la domnie.

1 Neastâmpărat (n.ed.).

Ajungând acolo, se pun boierii să-l judece. Numai ce vine ştafeta de la Vodă, ca să se lase de judecat şi pe

oameni să-i trimită pe la vetrele lor. Preoteasa arătase lui Vodă inelul, şi Vodă văzând pe fiu-său aşa de isteţ încă de mic, l-a luat pe lângă el de-a crescut mare, de-a ajuns şi el Vodă, de-a bătut toate liftele, de-a făcut atâtea biserici şi mănăstiri.1

Ştefan a fost fecior de ţăran de-ai noştri; de aceea a fost aşa de cuminte şi ne-a ajutat atât de mult.

Legenda e auzită de la un locuitor din Bogdana, sat vecin cu Borzeştii, în ziua de 2 iulie 1904 şi publicată de dl. Tabacaru în *Şcoala* (1908), p. 11 – 12.

T. Pamfile, *Mănunchi nou de povestiri*, p. (i – 7.

DIN COPILĂRIA LUI ŞTEFAN CEL MARE

Când era de 10 ani, Ştefan se arăta isteţ şi plin de năzbâtii: nu găseai în sat copil netrântit de el.

De la o vreme a fost luat din satul Borzeşti, ţinutul Bacăului şi dus la Suceava, din Bucovina, unde tatăl său avea scaunul de domnie. Nici aici nu s-a domolit. Când era între copii nu ştia multe, şi cum nu se dădeau biruiţi, jos cu ei la pământ! Aşa de meşter era la trântă, încât nu se găsea nimeni să-l întreacă sau să-l biruiască.

Se dusese vestea în lume, că ficiorul măriei-sale e voinic şi amarnic, iar adesea îi auzeai zicând: „ce-a fi de el când va ajunge mare?”

Se ştie apoi că tatăl său Bogdan-voievod, a fost omorât la o petrecere de Aron, care ajunse în urmă vodă. Cum se văzu acesta pe scaunul domniei, căută valvirtej să-l omoare pe Ştefan. Ostaşi scump plătiţi erau puşi să-i aducă capul. Ştefan aflase de una ca asta şi se făcu nevăzut. Şi umblau trimişii peste tot locul. În cele din urmă

1 *C*: F. Herodot, ed. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1909, p. 45 – 49. Şi copilul Mandanii, fiica lui Ăştiag persanul, scăpat de la moarte de Arpag medul, creşte între ciobani şi bate la joacă pe fiul unui „om de folos, între Midi”. Dus la judecată, copilul Chiros este recunoscut de Ăştiag, bunicul

său.

78

aflară că Ştefan o pornise spre Ţara de Jos şi că nişte drumeţi ar fi văzut un băieţandru ca de 12 ani, alergând pe drumuri. Cum simţi Ştefan că ostaşii cu porunca domnească se apropie, pe nebăgate în seamă se ascunse într-o căruţă încărcată cu saci şi acoperită cu paie. Cum ajunseră şirul de căruţi, trimişii începură să scormonească prin căruţe, cu nişte suliţe ascuţite. Văzând că din căruţe nu lase niciun ţipet de om, mai întrebară ce mai întrebară pe drumeţi şi îşi căutară de drum.

După o bucată bună de drum, numai ce vede un cărăuş că din căruţa lui tot picură necontenit sânge. Când caută, ce să vadă? Un băiat împuns în şoldul piciorului, de unde sângele curgea încă. Atunci cu toţii pricepură pricina şi se minunau între ei: cum de n-a zis nici care, atunci când l-au împuns. Şi dându-i îngrijire l-au dus tot ascuns până la Galaţi. Aici le-a spus toată întâmplarea şi drumeţii cu căruţele i-au spus de unde veneau.

Când Ştefan ajunse voievod peste Moldova, a dat la toţi acei drumeţi moşii din belşug şi ranguri de boierie, căci zicea el: *„Cu credinţă mi-aţi fost la mare cumpănă şi omul la nevoie se cunoaşte ce fel e”*.

Vulturul, an. V, ar. 170 din 7 noiembrie 1910.

S. T. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt*, p. 20 – 22.

O MINUNE A LUI ŞTEFAN CEL MARE ŞI SFÂNT

Cică Ştefan cel Mare şi Sfânt, după bătălia de la Războieni, a intrat într-un sat tocmai când ducea popa un om la groapă. După năsălia mortului nu era lume de loc; să vede că cel ce murise era sărac ori n-avea neamuri.

Ştefan-vodă, când a văzut aşa, a cumpărat răpede nişte testemele de-a pus la prapur şi lumânări, iar colacii i-a pus într-un coş mare, împletit numai cu fire de aur. Coşul ducea în urma mortului, însuşi Vodă şi cu un general de-a

lui.

Oamenii, când au văzut colacii cei mari şi frumoşi, au început a se strânge ca de pe loc şi ei, mergând după sicriu zmeriţi şi cu capetele plecate.

79

Când au ajuns la biserică şi după ce să sfârşi slujba, oamenii coboară sicriul în pământ, preotul cântă veşnica pomenire şi tocmai când groparii vrau s-arunce întâiul hârleţ de ţarină, Ştefan-vodă s-apropie de sicriu, suflă o dată asupra mortului şi când a suflat întâi, mortul a mişcat din mina dreaptă, când a suflat a doua oară, a mişcat şi mâna stângă, când a suflat a treia oară, mortul deschide ochii, să uită împrejur şi iar îi închide pentru totdeauna.

Ştefan-vodă începu să plângă şi a se ruga pentru hodina sufletului lui; de-acolea a dat bani celui ce săpase groapa şi colacii îi împărţi preotului, dascălului şi groparilor, iar celorlalţi oameni nu le-a dat nicio fărmătură de colac, pentru că n-au venit din capul locului după mort, ci numai de dragostea pomenelor.

După cele auzite de Const. Baltă din corn. Buhalniţa. jud. Neamţ.

S. T. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sunt*, p. 85 – 8 (5.

SABIA LUI ŞTEFAN-VODĂ

Se povesteşte că Ştefan-vodă, când era aproape să moară, a luat ochiana şi s-a uitat în jos peste draga lui Moldovă, s-o vadă bine de tot şi să moară măcar cu ea în gând.

Şi cum se uita Ştefan-vodă aşa, a zărit venind asupra lui. din şepte părţi, şepte neamuri pline de duşmănie. Atunci bătrânul domn luă sabia lui şi-o-mplântă într-un părete, grăind către cei ce stăteau în preajma lui:

— Dragii mei, de-a veni vrăjmaşul şi va cere să vă supuneţi lui, spuneţi-i că-ngenuncheaţi, numai şi el să-şi arate puterea dacă-i vrednic să fie stăpân. Şi el va întreba

cum. Tar voi să-i răspundeţi: „să scoţi sabia asta împlântată de Ştefan al nostru pe patul morţii!”

Şi Ştefan a murit.

Duşmanii au sosit pe rând şi au dat cu ochii de sabie şi-au aflat de istoria ei şi şi-au încercat puterile, dar ca s-o scoată, pace!

m

Şi de asta n-a fost Moldova în veacuri cotropită.

S. T. Kirileanu, *Amintiri ale poporului despre Ştefan cel Mare*, p. 91.

PLOPUL LUI ŞTEFAN-VODĂ

În satul Plopu, comuna Dărmăneşti, judeţul Bacău, era un plop bătrân [care] a căzut astă-vară de bătrâneţe [şi] pe care se zice că l-a sădit Ştefan cel Mare, cu însăşi mâna sa. Despre acel falnic copaciu, de la care s-ar fi trăgând şi numele satului, se spun multe lucruri. Aşa se zice că l-a fost blăstămat Ştefan-vodă, ca să nu-l taie nimeni; nici topor ori beşchie să nu se atingă de el.

Într-un rând, se zice, au încercat doi oameni din sat să-l rateze cu beşchia, şi cum s-au apucat, au şi rămas înlemniţi, morţi. Jurământul venea de acolo că ar fi avut ascunsă sus o comoară. Se spune că era şi o portiţă care dădea-n scobitura cu aur.

Acum nu se mai înălţa falnic uneheşul care făcea cinstea [locurilor], purtând peste 400 de ani povară în spate. Negura vremurilor l-a răpus.

C. Vartolomei în *Ion Creangă*, VI, p. 303; se adaugă: „Livada şi *grădina în care era plopul sunt ale gospodarului Vasile Cojocaru*”.

T. Pamfile, *Mănunchi nou*... p. 04 – 95.

CALUL LUI ŞTEFAN-VODĂ

He, he, he! Săracul Ştefan-vodă! Să-nvie el, altă făină s-ar măcina! 1 Şi când a fi, la vremea vremii, crezi că n-are să-nvie?

1 Altfel ar merge tocmirile dintre oameni.

El

Calul lui îi cal, nu smârţoagă ca a mea. De una paşte prin pădure, da cine-l poate prinde!?

După I.A. Candrea, Ov. Densuşianu, T. Speranţă: „Graiul nostru”, I, p. 542.

T. Pamfile, *Mănunchi nou de povestiri*, p. 93 – 94.

t

SCĂRILE LUI VODĂ

În mijlocul munţilor Vrancei, spre fundul apei Năiuja, se află piscul cu numele: Scările lui Vodă.

Povestea spune că, în timpurile vechi, Ştefan cel Mare rătăcind prin codri cu o ceată de ostaşi, au ajuns în golul Verdelui, într-o poiană mare şi frumoasă, unde ceata marelui Voievod se puse de a se hodini.

Dar Vodă, având nevoie să cerceteze cât mai bine împrejurimile, pentru a şti în ce loc se află şi a nu se trezi înconjurat fără veste de duşmani, se gândi ca să se urce pe creasta muntelui Petrosul, cel mai înalt vârf din apropiere şi care se ridică chiar în faţa poienei unde poposiseră.

Şi fiindcă muntele era stâncos şi coasta din cale-afară de povârnită şi prăpăstioasă, oştenii au săpat nişte trepte pe zarea piscului, până ce Vodă şi ai săi s-au putut ridica în vârf.

De aici au pornit cu toţii încotro i-or fi îndreptat ochii şi mintea. Poate spre o nouă biruinţă, pe care numai iscusinţa şi destoinicia fără margini a marelui Ştefan se învrednicea s-o câştige, în acele vremuri, cu arcaşii săi, puţini la număr, dar voinici şi meşteri la luptă.

De atunci, piscului acesta i-a rămas până în zilele noastre numele de: Scările lui Vodă, iar pe ici, pe colo, se mai observă şi acum treptele săpate de ostaşii lui Ştefan.

Ştefan-vodă şi VTĂ – neenii, *p. 19* – 20.

B2

CLOPOTUL LUI VODA-ŞTEFAN

Mare era Moldova pe vremea celui Vodă, fără seamăn de mare, şi crainici atât de mulţi, ca să vestească în tot cuprinsul ei ceasurile de primejdie, nu s-ar fi putut afla. De aceea, puse domnul meşteri în Ţarigrad, să-i facă clopot mare, pe care mai de-apoi să-l atârne în stâncă de piatră, pe malul mării.

Şi l-au făcut meşterii şi l-au aşezat la locul cuvenit.

Acolo a stat toată viaţa lui Ştefan-vodă, trezind mulţimea norodului cu glasul lui răsunător, de câte ori sta nevoia grabnică să se strângă ostile.

Mult bine a prins Moldovei acel clopot sfinţit de vlădica Ţarigradului, şi limba lui pornea cu încredinţare că era ascultată cu sfinţenie; dar după moartea stăpânitorului cel mare, când nimeni nu mai băga în seamă chemarea de pe malul mării, de jale adâncă clopotul a crăpat şi desprin [zân] du-se de unde stătea atârnat, s-a prăbuşit şi s-a pierdut, în funduri ascunse de ape.

De-acolo vuieşte şi azi amar, şi cine voieşte să-l audă îl poate asculta, din locul acela de pe malul mării.

T. Pamfile, *Firişoare de aur*. *Povestiri*, p. 74 – 75.

IAZUL DE LÂNGĂ SULIŢA

Iazul sau lacul Dracşani de lângă Suliţa (jud [eţul] Botoşani) este domnesc. Ştefan-vodă l-a iezit cu lâna şi cu mare greutate a putut să-i oprească apele pentru multă vreme. Până mai dăunăzi se vedea talpa caicului în care Ştefan se plimba pe iaz în zile de sărbătoare, când mai răsufla şi el de atâtea războaie. Cât a năcăjit el şi cu iezetura asta! Că era străşnicie mare cu apele prin părţile noastre; şi până n-a bătut toată iezetura cu lână, şi până n-a pus acolo, în gura apelor, un ţigan şi un cucoş, n-a fost chip! Lanţuri cât pumnul de groase ţineau piept cu şuvoaiele. În miezul nopţii, când e bine şi frumos, ţiganul iese şi azi şi scapără din cremene şa

din amnar, iar cucoşul cântă de se răsună toată valea, până departe, şi bate din aripi la opust1.

Tot Ştefan cel Mare a pus în iaz o ştiucă şi un crap, cu câte un cercel de aur în urechi. Crapul s-a dus degrabă – semn rău pentru dânsul! – dar ştiuca s-a găsit nu demult, mare, mare, cu cercelul în urechi, aşa cum o azvârlise-n apă Vodă, atunci când petrecea pe care, cu lăutarii. Azi iezetura s-a rupt, pescarii au cutezat să sfârşească de zile şi ştiuca domnească, semn de vremuri rele… Căci şi iazul când se mânie, dar mai cu seamă la Iordan, când preoţii sfinţesc apele, face uuu!… arătând că cere om!

În legătură cu sursa materialului, Tudor Pamfile trimite la D. Furtună, *Cuvinte scumpe*, Bucureşti, 1914, p. 33 (n.ed.).

T. Pamfile, *Mănunchi nou de povestiri*, p. 90 – 91.

ŞTEFAN-VODĂ ŞI UNGURII

Ştefan-vodă umbla prin ţară să vadă cum trăiesc oamenii, cum se poartă bogaţii cu săracii, cum ţin popii slujba la biserică, mai pe scurt, voia să ştie tot ce se petrece în ţară; şi pentru aceea îl iubea poporul, pentru că nu [-l] lăsa să fie jefuit de boieri, după cum se întâmpla subt alţi domnitori, înaintea lui şi după el. Când năvăleau paginii în ţară, toţi săreau la luptă, fără să aştepte poruncă de la Vodă, că pentru ţărani, Ştefan-vodă era al doilea după Dumnezeu, căci ca Dumnezeu era bun şi drept.

Odată au năvălit ungurii în Ţara de Sus, ca să prade şi să jefuiască ţara, şi, după ce se vor încărca cu prăzi, să se întoarcă înapoi în ţara lor. Tocmai în timpul acela, după cum am spus, Ştefan-vodă umbla prin ţară, îşi schimbase hainele de domn în haine de ţăran şi venise pe valea Bistriţei în sus, să vadă cum trăiesc ţăranii în părţile muntelui. A venit până în satul Cruci, pe-o zi

1 Zăgaz (n.ed.).

frumoasă de vară, când pe nimeni nu-l mai prinde vremea să mai steie în casă.

Pe la amiazi, iacă vine un călăreţ de pe vale în sus, cu calul numai spume, şi din capul satului începe a striga:

— Vin ungurii!

Tot satul s-a spăriet; fiecare căuta încotro să fugă, temându-se de sabia tâlharilor de unguri. Ştei an-vodă tocmai atunci era în casa unui gospodar pe care îl ruga să-i deie ceva de mâncare, că-i călător, dar auzind vestea că vin ungurii, a lăsat mâncarea, a ieşit afară, văzând oamenii fugind în toate părţile.

Înţelegând frica oamenilor, aleargă repede în calea lor şi nu-i lasă să fugă, zicându-le:

— Ce va zice Ştefan-vodă când va auzi că voi muntenii, înalţi ca brazii şi tari ca zmeii, fugiţi de nişte tâlhari unguri?

Atunci oamenii s-au ruşinat când au auzit vorbele astea din gura unui străin, şi-au luat toţi cari ce-au putut: topoare, furci, coase, măciuci, şi-au ieşit înaintea ungurilor, pe muntele Rarăului.

Cum s-au întâlnit cu ungurii au şi început lupta, care cu ce avea în mână. Şi după o luptă crâncenă i-au învins, luându-le toate prăzile ce le aveau cu ei.

După ce au învins pe unguri, Ştefan-vodă a spus că cine-i, şi totodată a pus de s-a făcut o bisericuţă în locul unde-a fost lupta cu ungurii şi din bisericuţă s-a făcut mai pe urmă mănăstire, care e şi în ziua de astăzi: mănăstirea Rarăului.

Aşa spun bătrânii.

Teofil Bizoni în *Ion Creangă*, VI, p. 14. În „tradiţiile" publicate vdintr-o condică ce se află la schit", de dl. M. Lupescu, în *Şezătoarea*, XVI, p. 16 – 22, nu se spune nimic.

T. Pamfile, *Mănunchi nou de povestiri*, p.30 – 31.

BATÂLIA DE LA BAIA

Cât a trăit Ştefan cel Mare şi Sfânt, numai de duşmani a avut parte: când intrau turcii în ţară pe la mare;

când veneau leşii prin pădurile şi dealurile dinspre miazănoapte a Moldovei, când năvăleau tătarii de la răsărit ori ungurii dinspre asfinţit.

Aşa, intrase odată ungurul în ţară, fără veste, şi-l apucase pe Ştefan, fără să fie gata, cum se cuvine, de bătălie.

Ungurii au dat buzna peste oastea moldovenească şi-a fugărit-o pe la Rădăşeni, că doar a prinde pe Ştefan.

Ştefan-vodă dacă a văzut că nu-i chip de scăpare, s-a tras în târgul Baia şi acolo, dacă a simţit nevoia, s-a suit într-un arin, ca să s-ascundă de vrăjmaş.

Ungurii au trecut şi pe dedesubt şi mai pe de lături de arin, dar cui li-a trăsnit prin gând că Vodă stă ascuns într-un arin? După ce-au ajuns ungurii în Baia, l-au căutat fel şi chip, în toate părţile pe Ştefan-vodă, şi dacă au văzut că n-au avut noroc să puie mâna pe dânsul, de ciudă, au prădat casele oamenilor şi s-au dat pe băute şi la petrecanii ca acelea.

Ştefan cel Mare, când s-a văzut scăpat de primejdie, s-a scoborât jos din arin, a mulţămit lui Dumnezeu, de-acolea ş-a strâns oastea împrăştiată, a tăbărât peste unguri în vreme de noapte şi cum erau ei morţi de beţi şi nu mai ştiau pe ce lume sunt, le-a tras o bătaie de gândeau ungurii că-i mânia lui Dumnezeu şi nu nimereau pe unde să fugă mai degrabă.

După ce-a alungat Ştefan-vodă pe duşmani din ţară, în locul arinului în care a scăpat cu viaţă, a zidit o biserică, care se cheamă şi astăzi: Biserica Albă, mulţămind lui Dumnezeu că nu ş-a primejduit viaţa în bătălie şi a scăpat ţara de duşmani.

Ostaşii care au murit în bătălia asta, a pus de i-a-ngro-pat în Movila Borţoasă, care se vede şi în ziua de astăzi. Iar unia spun că s-a mai îngropat dintr-înşii pe hotarele Băei dinspre satul Oprişeni, unde este astăzi o mocirlă.

După cele auzite de P. Gheorgheasa, satul Cotrâgaş.com. Broşteni (Suceava) şi după *Dicţionarul geografic al jud. Suceava*, p. 211 şi 223.

Kirileanu: *Ştefan cel Mare*... r 49 – 50.

B6

APRODUL PURICE

Ungurii veniră în Moldova, să ne-o jefuiască şi să ne-o cuprindă. Ştefan strânse oaste în grabă şi le ieşi înainte. Se începu între români şi unguri o luptă îngrozitoare. Pământul se înroşi de sângele celor care picau morţi. Pe când Ştefan s-arunca cu vitejie împotriva duşmanilor, îi căzu calul, străpuns de un glonte. Între călăreţii domnului se afla şi aprodul Purice, un om mititel la trup, dar viteaz. Văzând Purice primejdia în care se afla Ştefan, descălecă repede şi dete calul său domnului. Fiindcă şi Ştefan era mic la statură şi nu putea să încalice singur, aprodul Purice se făcu jos, la picioarele lui, ca o moviliţă, pe care domnul se urcă şi încălecă uşor.

Zâmbind, Ştefan se întoarce către Purice şi îi zise:

„Purice, băiete, de voi câştiga.

În Movilă-naltă eu te voi schimba!”

Viteazul domn se aruncă apoi din nou în luptă, cu mai multă furie. Ungurii fură coprinşi de spaimă. Românii ieşiră învingători. După război, Ştefan dărui aprodului Purice moşii, pentru fapta lui şi dragostea ce-i purtase. Purice ajunse bogat şi luă numele de Movilă. Din. el se trage neamul boierilor Movileşti, dintre care unii ajunseră şi domni.

T. Bogdan, *Ştefan cel Mare. Tradiţii*... p. 8.

VÂRFUL MĂNĂSTIRII

Ştefan cel Mare se învrăjbise cu toţi vecinii, din pricina că aceştia, de dragul jefuitului, năvălit-au din vreme în vreme ţărişoara lui, care pe cât era de mică, pe atâta era de bogată.

Veniră leşii şi turcii, dar mâncară o bătaie straşnică. La un an după asta năvăliră şi vecinii săcui, dar nici acestora nu le merse mai bine, căci zbiciul şi buzduganele lui Ştefan erau sfinţite de un sfânt călugăr şi binecuvântate de Dumnezeu.

87

Matiaş craiul, văzând vitejia lui Ştefan, şi-a strâns o armadie de nouă ori aşa de mare şi porni în contra lui, cu gândul că unde-l va găsi, îl va şterge de pe faţa pământului. Dar omul gândeşte şi Dumnezeu croieşte.

Matiaş şi-a gândit, şi-a plănuit, dar Dumnezeu altcum a voit să se întâmple, iar nu după gândul lui. Ştefan, auzind de la un drumar că armadie mare să prăbuşeşte asupra sa, şi-a strâns o mână de oameni voinici, sănătoşi şi viteji până la unu şi îi ieşi duşmanului înainte, căci gândea Ştefan că de îl va lăsa să intre în ţară, numai cu greu îl va mai putea scoate.

Trecând muntele în ţara Ardealului, oamenii începură a i se îmbolnăvi. Ştefan oprindu-şi armadia, îşi făcu corturi şi să hodini, bine ştiind că pizmaşul e departe. Apoi făcu jurământ, că de îl va ajuta Dumnezeu să biruiască, în locul unde va ieşi biruitor va face o mănăstire întru pomenirea vecinică.

După aceea, scoborând ai lui Ştefan în ţară, se întâlniră cu un sfânt călugăr, care stropindu-i cu aghiazmă sfinţită, le binecuvântă armele.

vEtefan, încurajat de această întâmplare, nu merse mult şi să întâlni cu duşmanii. Fără multă trăgănare, să aruncă asupra lor. Văzându-i îndrăzneala, o luară la fugă şi

nu se opriră până la cetatea Ciceului. Matiaş, cu o parte din armadie, să ascunse în cetate, cealaltă parte, care nu încăpea, fiind mulţi, rămase jos în vale. De către seară, Ştefan deschise foc contra duşmanului. Matiaş, în învălmăşala cea mare, neştiind că unde e Ştefan, începu să puste şi el.

Cei dira cetate puşcau în vale, cugetând că acolo e Ştefan cu ai lui, iar cei din vale puşcau în cei din cetate, gândind că numai Ştefan poate ca să puste în cătanelo lui Priatiaş. Ştefan însă, în vremea pe când armadia duşmană se bătea ea între ea, sta cu ai lui pe un vârf de dea!, uitându-se la ei cum se nimicesc unii pe alţii.

În revărsatul zorilor, cei din vale biruiră pe cei din cetate şi sfărâmând porţile, intrară înăuntru, dar mai mare le-a fost spaima când văzură că ei pe ei s-au nimicit.

Pe vremea când să deschideau porţile intrară şi Ştefan cu ai lui şi spunându-le că nu el i-a bătut, ci puterea lui Dumnezeu, le luă cetatea şi în ea puse oaste moldovenească, iar pe dealul unde a stat noaptea şi s-a uitat

!!!

la bătaie a ridicat o frumoasă mănăstire, ale căroi urme şi astăzi să mai văd, iar dealul acela să zice „Vârful Mănăstirii.

Din Mihăieşti – Suceava.

T. Bogdan, *Ştefan cel Mare*. *Tradiţii*... p. 27.

ŞTEFAN CEL MARE ŞI HATMANUL

Să zvonise în ţară că vin ungurii să ne prade şi să făcuiască biata ţară. Şi vorba ceia: „vorba rea merge ca plumbul”, aşa că a ajuns în pripă până la urechea lui Ştefan.

Când a auzit el una ca asta, nu s-a încrâncinat de loc, ci îndată a trimis pe hatmanul lui, Peştiovici, om credincios şi cu multă trecere, ca să iasă în pripă înaintea ungurilor,

să le taie pofta de prădăciuni şi să-i alunge-na-poi pe unde-au venit.

Peştiovici, îndata-şi mare, a pus pe cale oastea, a trecut degrabă Şiretiu şi a apucat cu ostile către munţi, gândind că i-a strâmtori, cumva, şi să le tragă ungurilor un pui de bate, de să le meargă peticele.

Ş-au mers până ce-au ajuns la un boier mare, bogat şi înţelept, căruia îi dăduse Ştefan multe moşii, pentru slujbele ce făcuse ţării şi lui Vodă.

Dar boierul acesta, de o bucată de vreme, nu să prea înţelegea cu Vodă, ci mai pe lesne să înţelegea cu duşmanii lui Vodă.

Cum a ajuns Peştiovici aici, a poposit cu oastea, şi hatmanul a tras în gazdă la boier.

Boierul se înţelesese din bună vreme cu ungurii, că de-a trămite Ştefan v-o oştire şi de-a veni pe la dânsul, el să facă ce-a face şi să ungă ochii hatmanului, cu daruri şi cu plocoane, oricât ar fi de scumpe, numai să izbutească şi ungurii să bată pe neînvinsul Vodă al Moldovei, căci cu puşca şi cu lupta făţiş, nu să bizuiau c-or fi viteji.

Dar socoteala de acasă nu să potriveşte cu cea din târg I

w

Cât s-a muncit boierul şi cât s-a năcăjit ca să-l celuiască pe Peştiovici, da nici că-l putea; până nu i-a dat bani de aur, de s-a prea îndestulat. Că nu degea ba zice românul: „banu-i ochiu’ dracului”, ţ-a apucat a face cu ochiul, toate le-ai dat pe una şi nici aceea nu-i bună.

Şi cum era pe vremea secerişului, Peştiovici a dat poruncă că toată oastea să lese puştile la o parte şi să deie boierului o clacă de secerat căci cele ce s-au zvonit nu-s adevăruri.

Ostaşii lui nu s-au pus pe pricină, ba încă le părea bine la o seamă, că i-a păzit Domnul de prădăciuni şi câte

stricăciuni şi, unde, măi tată, s-au dat flecăii noştri la secerat, că cum ştiau să poarte cu ghibăcie puşca, aşa ştiau să poarte şi secerea şi coasa şi plugul, căci acestea erau jucăria românului şi uneltele de trai şi vitejie.

Boierul, pe de altă parte, a luat puştile şi s-a apucat binişor de le-a descărcat pe toate, şi hatmanul nici cu spatele nu ştia de treaba asta.

Hăt pe urmă, boierul s-a făcut a ieşi şi el la clăcaşi" care se purtau şi aici voiniceşte.

Unii secerau de nu le zăreai mâinile, alţii legau snopi cât ai clipi din ochi, alţii făceau clăi mari cât ai bate-n palme, alţii trăgeau câte un cântec de voinicie de te lua fiori, mă rog, era o treabă şi un chef de-ţi curgea ochii la ei şi nu te-ai mai fi dezlipit de dânşii.

Hatmanul, într-o vreme, îşi aruncă ochii în zarea dealului de către munţi, şi, când colo, ce să vadă? Ungurii veneau cât puteau în goana cailor, asupra săcerătorilor.

Ostaşii noştri, fără zăbavă, iau puştile şi fuga, înaintea ungurilor, dar când să deie foc… pace! iar ungurii pătuleau la pământ oastea moldovenească, de te lua groaza.

Nu multă vreme au trecut la mijloc şi ungurii au împrăştiet pe moldoveni şi s-au dat ia prădat şi jacuit, până când s-au săturat şi pe urmă s-au dat cu toţii pe petrecut, făcând chef şi bucurie.

Ştefan cel Mare a auzit de scârba asta şi îndată a trimis alte oşti şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, i-a bătut pe unguri, de numai hoituri de-a lor era pe unde săcerase oastea noastră, şi câţi au mai rămas teferi n-au ştiut pe unde au trecut munţii în ţara lor.

90

Oblicind Ştefan că Peştiovici a fost nechibzuit şi lacom de aur, a poruncit ca, în faţa lui, să-i toarne aur topit pe gât ca să se sature în veci şi pururea de aur „dacă n-a

vrut să se sature de vitejie, după cum îi dat românului.

După Nec. Trofin care a auzit-o de la Vasile Morariu din satul Glodeni.com. Parpaniţa, ţinutul Vasluiului.

S. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt. Istorisiri*... p. 154 – 156.

IZVORUL LUI ŞTEFAN CEL MARE

Mai demult nu era atâta pace în ţări, ca acuma Vrăjbile erau mai dese şi bătăile erau lucru de toate zilele. Aşa, în ţara moldoveanului, ca şi în alte ţări, nu se potolea bine o vrajbă şi se şi începea alta. Când să băteau cu tătarii, când cu turcii, când cu ungurii, când cu alte limbi străine.

Odată s-au bătut leşii şi cu Ştefan cel Mare care era împărat neastâmpărat, căci nu era an lăsat de Dumnezeu în care el să nu să hărţuiască cu cineva.

Din ce le-o venit vrajba, din ce nu, nu se ştie. Destul că le-o venit şi atâta!

Fiecare împărat îşi strângea armată, care de care mai multă şi mai vitează. Cel leşesc şi-o strâns Ieşi de ai lui, cel moldovenesc – români de ai lui. Ş-o făcut puşti, cari de care mai oţelite, şi ş-o strâns iască de prin toţi codrii. Astfel înarmaţi, s-o bătut azi, s-o bătut mâne, însă fără să se dovedească care e mai biruitor. La urma urmelor li se gătase iasca şi li se rupse şi cremenea puştilor, dar tot de împăcat nu se împăcară. Poate că Ştefan, ca om mai creştin, s-ar fi împăcat, dar cel al leşilor nu se învoi, odată cu capul; căci doar se lăudase la lume că el va fi voinicul care va bea sânge din sângele lui Ştefan şi va mânca carne din carnea lui.

Gătându-li-se şi mâncarea pentru ei şi cătanele lor, se hotărâră că numai amândoi să se lupte, luptă dreaptă.

C-da! 83 coala 8

91

luptă voinicească. Fără multă bătaie de cap se

învoiră, căci doară nici unuia nu-i prea era frică de luptă, fiind colea voinici, nu cum suntem noi, abunăoară. Suflecându-şi mânecile, se luară la trântă şi se zoliră până ce era soarele în crucea amiezii, dar nu se biruiră. La ameazi beură câte o înghiţitură de apă, căci li să uscase limba şi cerul gurii de înfierbântaţi ce erau, apoi se hărţuiră până la ojina cea mică, când împăratul leşilor, mai slăbind din picioare, căzu peste un bolovan de i s-au sucit grumazii şi cu ei suciţi s-a întors acasă, rugându-se lui Ştefan de iertare.

Ştefan, milostiv şi bun la inimă cum era, l-a iertat şi l-a lăsat să se întoarne în ţara lui, aducându-i aminte că nimic nu să poată face fără voia lui Dumnezeu.

Izvorul din care au beut apă, s-o chemat apoi izvorul lui Ştefan cel Mare. Care e şi unde e nu să ştie, că de atunci e mult şi oamenii au murit fără a ne lăsa vreun răvaş, ori vreo însemnătură.

Să crede că cine ar bea din apa acelui izvor, oricât de bolnav ar fi s-ar face sănătos…

T. Bogdan, *Ştefan cel Mare*. *Tradiţii*… p. 154 – 156.

DEALUL LEAHULUI

Dealul Leahului se află între comunele Horodnicul de Jos, Horodnicul de Sus, Voiţinel şi Vicovul de Jos, din judeţul Rădăuţi.

Se zice că, după ce au fost învinşi leşii la Codrul Cosminului, de către Ştefan cel Mare, puţini din ei, după ce au fost chinuiţi grozav de tare, au scăpat în ţara lor.

Vestea despre înfrângerea leşilor s-a lăţit în toată Polonia, afară de un mic ţinut, care se afla în Munţii Carpaţi, în partea de apus a Poloniei.

Locuitorii din acel colţ de ţară, neştiind ce-au păţit fraţii lor la Cosmin şi auzind ei de bogăţiile neîntrecute ale Moldovei, s-au hotărât să năvălească în Moldova, ca să guste şi ei măcar ceva din acele bogăţii, căci ţara lor era

săracă şi n-aveau cu ce să trăiască bine în ea.

92

Sărmanii Ieşi! De-ar fi ştiut ce pot moldovenii când e vorba ca să-şi apere pământul care-i udat cu sângele strămoşilor lor, atunci de bună seamă că s-ar fi mulţămit şi cu felul de viaţă pe care-l duceau în patria lor. Ei nu ştiau că în ţara Moldovei este neadormitul Şte-fan-vodă, meşterul neîntrecut în războaie.

Era într-o zi de primăvară, pe la sfârşitul postului mare. Pământul era zvântat de vântul cald ce plutea prin aer. Soarele în acea zi, îngrozit de mulţimea leşilor cari se apropiau de hotarele Moldovei, s-a oprit din mersul lui, astfel ca prin aceasta să deie semn că se apropie un pericol asupra moldovenilor.

Şi iată că pe la amiază vine la curtea lui Ştefan-vodă un om în fuga mare şi-i spune că leşii au intrat în ţară şi că pradă totul ce găsesc în calea lor.

Ştefan, auzind aceasta, îşi strânge o ceată de voinici în jurul său şi pleacă cu ei din Suceava spre Putna, căci a auzit că leşii s-ar fi îndreptat de la Putna spre Suceava.

Oştirile s-au ciocnit pe câmpul dintre orăşelul Rădăuţi şi satul Horodnicul de Jos. Ştefan i-a pus pe fugă pe Ieşi de rupeau pământul.

Văzând ei că Ştefan nu se dă cu una cu două, s-au hotărât să stea şi să se lupte, căci nu mai puteau fugi. Lupta s-a dat pe dealul dintre Horodnicul de Jos, Horodnicul de Sus, Voiţinel şi Vicovul de Jos. Leşii cădeau grămadă de săgeţile moldovenilor, care întunecau văzduhul. Oastea leşilor scădea văzând cu ochii, pe când a moldovenilor se mărea, căci mulţi din ei erau la lucru în câmp şi au fost înştiinţaţi mai pe urmă de sosirea leşilor. Ei lăsau plugul în brazdă şi plecau, fără îndărătnicie, înarmaţi cu coase, cu furci sau cu topoare, spre a-şi apăra pământul la care ei ţineau atât de mult.

Lupta a ţinut până a doua zi dimineaţă, când aproape toţi leşii erau ucişi de vitejii moldoveni.

Ştefan-vodă, întru amintirea acelei izbânzi, a numit dealul pe care s-a dat acea luptă „Dealul Leahului”, apoi a poruncit ostaşilor săi, ca toate cadavrele leşilor să fie adunate în cincisprezece movile, pe coastele acelui deal, şi să le acopere cu lut.

Şi în adevăr, s-au făcut cincisprezece movile, pe care le-au numit „Uricele lui Ştefan-vodă”.

93

Şi astăzi cine merge prin părţile acelea vede pe coastele acelui deal cincisprezece movile. Atât dealul, cât şi movilele încă îşi păstrează numele.

Astfel, leşii, cărora moldovenii le mai ziceau poloni sau poleci, n-au mai îndrăznit a călca în ţara lui Ştefan – vodă cel Mare şi Sfânt.

Din mănăstirea Suceviţa.

În revista „Frângurele”, Şendriceni-Dorohoi, 193P p. 355.

ŞTEFAN-VODA ŞI TĂBĂCARUL

Odată, Ştefan-vodă, cum mergea prin ţâră cu boierii lui cei mari, ajunge la un vad de gârlă şi acolo găseşte pe un om bătrân care spăla nişte piei, duminica.

Pesemne, era tăbăcar.

Vodă, când vede aşa, se face foc:

— Bine, mă creştine. Nu-ţi ajung şase? Acu lucrezi şi în a d-a şaptea?

— Nu, măria-ta! Nici în a da opta.

— De ce?

— He! Uite de ce: că mi-a ars casa de două ori şi are să-mi mai arză de nouă ori.

— Aşa, zise Vodă înţelegând ce vrea să spuie un chiaşul!

— Aşa!

— Hei! Atunci să ştii: pe unde-a ieşit graiul iese şi sufletul. Ai înţeles?

— Înţeles.

Şi pe urmă, Vodă cu ai lui şi-au văzut de cale. Aşa. Pe drum, Ştefan-vodă s-a luat la ciocmăneală cu boierii.

— Ce vorbă fu asta, măria-ta?

— Păi, nu ştiţi? N-auziră̆ţi?

— Auzirăm dar nu ne pricepem.

— Aşa? Păi dar, cu ce judecaţi voi tara? Aşa sfetnici am eu? zise măria-sa răstindu-se şi uitându-se urât la boieri. Pe urmă mai adaugă: Cu mine, boieri, nu e nici de glumă, nici de pus în coporâie! 1 Vreau să ştiu şi să mă lămuriţi voi: ce-a vrut să zică tăbăcarul când a spus că i-a ars casa de două ori ş-are să-i mai arză de nouă ori. Aţi înţeles?

— Înţeles, zic ei tremurând.

— Şi, mai grăi Ştefan-vodă, dacă în trei zile d-acum înainte n-aţi şti să-mi daţi răspunsul ce vă cer, e vai şi amar de voi: pui gealapii2 să vă taie capetele!

Sosiră acasă. Vodă, supărat foc, îi lasă şi se duse în treaba lui; iar boierii, cât erau de boieri, o mâlciseră3. Ştiau bine că nu o pot scoate oricum la capăt, cu domnul Ştefan-vodă.

D-aia, cum pleacă acesta, începură să se tăinească:

— Măi, măi!… da ce-o fi vrut să zică hoţu ăla de tăbăcar?

Se-ntrebară, se-nvârtiră, se suciră, cercetară şi nimic nu aflară… O luară apoi prin înţelepţi, prin babe, prin unchiaşi şi prin tot felul de tălmaci… Socotiţi că a aflat ceva? Aş! Unde era pomana aia?

Nu-i tăia capul, nu-i tăia. Şi… pace!

Aşa. Veni însă ziua sorocită şi atunci se întâlniră boierii, toţi trei – că trei erau – la un loc şi iar se luară la doandă 5:

— Ei, ai aflat ceva?

— Nimic. Dar tu?

— Tot aşa.

— Dar tu?

— Ca şi voi.

— Atunci, grăi cel dintâi, ce e de făcut? Că deseară ne taie capetele!

— Iată ce, zice unul din ceilalţi. Eu am trei sute de galbeni.

— Am şi eu!

1 Coada de lemn a coasei; aici: a nu glumi, a nu face prietenie (n.ed.).

2 *Gealap* – gâde, călău (n.ed.).

3 *A milei* – a rămâne mut de uimire, a nu scoate o vorbă:

(n.ed.).

— A sta de vorbă, a tăinui (n.ed.)

5 Discuţie nesfârşită, şuşoteală, pălăvrăgeală plictisitoare (n.ed.).

— Şi eu!

— Hei!… Dacă aveţi, nu e mai bine să-i dăm noi toţi banii ăştia tăbăcarului, ca să ne tălmăcească el, decât să intrăm singuri în boloată 1?

— Hai! Şi se duc acolo să cumpere vorbele.

Încep să se milcoşească 2 şi să-l tot roage, ca să le spuie. Dar tăbăcarul tot da câte una de-alea îndesate, ca să râză de ei şi apoi mai zicea:

— Păi, bine, boierilor! N-aţi auzit vorba măriei-sale, că pe unde iese graiul, iese şi sufletul? Cum să spun?

— Am auzit. Da, ce? O să te de veghem 3 noi? Hai, nene! Spune-ne, că doar n-o fi foc!

— Nu fac eu una ca asta.

— Ba spune-ne! Uite, pentru binele ăsta îţi dăm o

sută de galbeni.

m Nu!

Puseră două sute de galbeni.

— Nu. Puseră trei.

— Nu.

Până puseră toţi banii pe care-i aveau la ei.

— Hei, dacă-i aşa, v-oi spune. Da vă legaţi că nu iese grai?

— Ne legăm. Nu ţi-am făgăduit de la început?

Aşa. A luat banii şi a început să le tâlcuie vorbele.

— Ce-ai vrut să zici, nene, când ai spus că ţi-a ars casa de două ori şi are să-ţi mai arză de nouă ori?

— Ce-am vrut să zic! Iată, boierilor: am avut unsprezece fete şi am măritat până acum două din ele. Da, foc şi amar! Că fata, când o măriţi, îţi ia şi scaunul de su tine şi te lasă jos. E ca şi când îţi arde casa. Şi, cum vedeţi, aşa mi-a ars casa de două ori şi are să-mi mai arză de nouă ori, că mai am nouă pietre-n casă. Ei, acu aţi priceput?

— Priceput, că doar nu-i mare lucru.

Şi boierii erau gata să dea fuga la Vodă, când, ce să vadă? Iată că intră şi măria-sa în casa tăbăcarului. Până aci fusese la uşă şi ascultase tot. Se uită urât pe ei şi începe:

1 Încurcătură, boală, situaţie neplăcută (n.ed.).

2 *A se milcoşi* – a se milogi (n.ed.).

3 *A de veghea* – a da pe faţă, a da la iveală (n.ed.).

— Frumos, frumos vă şade vouă, boieri ce vă aflaţi, să vă dea învăţătură un tăbăcar? Cum văz eu, umblaţi cu mine numa-n gheobecuri1! Da’ o să vă arăt eu! Cum om ajunge acasă, pui gealapii să-şi facă meşteşugul!

Ce să facă boierii? încep să tremure şi apoi căzură în genunchi.

— Iartă-ne, măria-ta! Iartă-ne! Nu l-am fi întrebat pe tăbăcar, dacă nu ne era de capetele noastre, de ju-pânese

şi de copii.

Când auzi aşa, Vodă, suflet bun, se mai potoli. Îi mustră ce-i mustră, cu fel de fel de cuvinte, grele, apoi îi iertă.

Aşa. Iar tăbăcarul a rămas cu galbenii şi cu multă cinste de la Vodă.

De la Niţă Troneciu, din Uluba. A se vedea colecţia *Legende*: *Ştefan-vodă şi moşneagul*.

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru*. *Legende*... p. 89 – 92.

ŞTEFAN-VODĂ ŞI MOŞNEAGUL

Cică a plecat odată Vodă Ştefan la plimbare, cu boierii lui cei mari, după cum îi era obiceiul în vremuri de pace, să cutreiere ţara în lung şi-n lat, în drumul lui, să vadă sate d-astea d-ale noastre, să aleagă locuri pentru biserici şi mănăstiri, să cerceteze păsurile creştinilor, să ajute pe cei nevoiaşi şi să mai şeadă când şi când la pilde şi la tâlcuri, cu uncheşi ca d-alde mine.

Acu, după trei zile de la plecare, numai uite că se opreşte la un ogor. Acolo ara un unchiaş. Era bătrân-bătrân şi n-avea pe nimeni să-i dea ajutor, decât p-un copilaş de vreo şapte ani. Unchiaşul, bătrân – copilul, copil Ce ispravă erau să facă bieţii? Se canuniau urât.

Că uitasem să vă spui: unchiaşul avusese în tine-reţele lui o spuză de copii, dar când îi colea dănaci2, ve

1 *A umbla în gheobecuri* – a călca în străchini (n.ed.}.

2 *Dănac* – băiat mare, flăcăiandru (n.ed.).

nea moartea şi-i înghiţea pământul care nu se mai sătura. Şi hăt târziu, când îşi luase omul nădejde de la binele lumii acesteia păcătoase şi-şi aştepta sfârşitul, mai dobândi o odraslă. Creşte copilul, creşte, până, vezi dumneata „altă năpastă la casa omului: moare mătuşa iar unchiaşul o duce şi mai greu. Să-şi ia alta? Ferit-a sfântul!

Ce e întâi nu e pe urmă.

D-aia, măi taică, s-amăra rău creştinul.

Acu, să nu uităm vorba! Vodă, cum zăreşte pe moşneag, mai să-l cuprindă plânsul. Era milos, nevoie mare, măria-sa. A intrat în vorbă cu el.

— Bună ziua, moşule!

— Mulţămim măriei-tale, prea luminate doamne.

— De ce te-ai sculat târziu?

— Hei, măria-ta! Nu m-am sculat târziu; m-am sculat de dimineaţă dar n-a vrut Dumnezeu cu mine.

Lui Ştefan-vodă îi place răspunsul moşneagului, începe să se mai gândească şi-şi aruncă ochii spre holde.

— S-or face bucatele, moşule?

— Apoi de măria-ta. Sunt trei galioane 1 pe mare; dac-or veni pline nu se fac bucate; dac-or veni goale., iar nu se fac. Dacă or veni însă pe jumătate, se fac.

Vodă, mirat, se pune pe gânduri.

— Mă, da isteţ mai e moşneagul ăsta! Aşa Roma; * mai zic şi eu.

Pe urmă:

— Moşule, am doisprezece berbeci. Când le-o veni vremea, vii să mi-i tunzi?

— Viu, măria-ta, cum nu?

Atât a vorbit şi s-a depărtat Ştefan-vodă cu ai lui” după ce a dat moşneagului câţiva leişori acolea, să-şi împace nevoia şi un argat să-i ajute la arătură, până sară.

Hei, după vreo câteva zile, Vodă vine la divan.

— Boieri dumneavoastră, zise el celor care îl întovărăşiseră, îţi şti care să răspundeţi la întrebările ce v-oi pune?

— Apoi, cum nu? S-ar putea altfel, măria-ta? răspund boierii.

— Dacă-i aşa, ştiţi că mie-mi plac oamenii iscusiţi şi d-aia vă ţin pe lângă mine. V-aduceţi aminte când ne-are

întâlnit dăunăzi cu unchiaşul în ţarina cutare?

Galion – corabie (n.ed.).

58

— Ne aducem, răspunseră toţi într-un glas.

— Ce am întrebat eu şi ce a vrut să zică moşul când a răspuns că s-a sculat de dimineaţă dar n-a vrut Dumnezeu cu el?

Se gândesc boierii dar ce să răspundă? Că nu-i tăia capul.

— Păi, de măria-ta! Ştim noi ce s-o fi gândit moşul? Să ne ierţi dar n-am putea răspunde.

— Dar cu bucatele? De ce galioane a vorbit uncheaşul şi ce e cu ele?

— Nici la asta nu ne pricepem, măria-ta. Bătu-l-ar sfinţii de moşneag!

— Apoi, ce ştiţi dumneavoastră, dacă nici la atât fiu vă taie capul? zice Vodă supărat.

Pe urmă iar mai întreabă:

— Dar despre ce berbeci e vorba? Se gândesc, se gândesc dar…

— Să ne ierţi, măria-ta, nici p-asta n-o ştim.

— N-o ştiţi? zice Vodă încruntându-se şi răstindu-şi la ei. Păi, să ştiţi, că aşa vreau eu! Până-n trei zile aştept răspunsul la câte trele întrebările, că altminteri în torc cojocul pe dos. Unde vă stă capul v-or sta şi picioarele i

Hei, acu-i acu! Boierii o sfecliră, măi taică! Cercetează ei încoa, cercetează încolo, în sus, în jos, cheamă babe şi tălmaci, fel şi chip – degeaba! Nimeni nu le putea da răspunsurile cerute de Vodă.

Dacă văd şi văd că li s-a apropiat veleatul, hotărăsc să le dea toate pe una şi să roage pe unchiaş. Aşa strâng douăsprezece sute de lei şi trimit pe unul mai guraliv să-l ispitească ce şi cum. Vodă ştia tot că aflase prin oameni de şiretlicurile lor, dar tăcea să vază până unde-or ajunge.

Se duce boierul cu pricina şi ispiteşte pe unchiaş, doar o afla ceva. Da, se vede, unchiaşul i-a priceput gândul. Nu se da omul cu una cu două. Dacă vede că n-o scoate la cale aşa, îi spune că aşteaptă boierii la divan şi că mare bine o avea de la ei.

— Aş veni dar nu pot să las plugul, boierule.

— Hei, moşule, şi dumneata acum! Ţine banii aiştia şi ţi-i împăca nevoia. Numai, vino!

Unchiaşul, când vede banii, Doamne, Doamne! Bucuria lui.

Vine la divan să le facă pe plac.

Acu, divanul ăla avea mai multe odăi. Boierii soco te-au că Vodă-i dus departe, dar el, care le pricepuse gândul, vine încet-încet şi se furişează într-o odaie de alături, să le auză vorba şi sfatul.

Din una în alta, cum şedea unchiaşul pe un jeţ d-alea. mirat şi el de cinstea ce-l găsise, numai încep să-i ispitească:

— Ia spune-ne, moşule, ce-ai crezut că te întreabă măria-sa Vodă când te-a întrebat de ce te-ai sculat târ*7Ău*? Şi ce ai vrut să zici când ai răspuns că te-ai sculat de dimineaţă dar n-a vrut Dumnezeu cu dumneata?

— Hei, mă miram ce-o să fie vorba! Apoi, măria-sa m-a întrebat de ce m-am însurat bătrân şi eu am răspuns că nu m-am însurat bătrân, ci tânăr, că aş fi avut acum şi nepoţi, de sapă, clar n-a vrut Dumnezeu să-mi trăiască copiii cei dintâi şi d-aia mă amărăsc aşa.

Se miră boierii.

— Da cu bucatele ce ai vrut să zici? mai întreabă ei.

— Ei, ce? Am zis că sunt trei galioane pe mare. Dac-or veni încărcate nu se fac bucate; d-or veni goale iar nu se fac; iar d-or veni pline numai până la jumătate, se fac. Adică, orice om pricepe. Dacă o ploua în lunile de vară

totdeauna, nu se fac bucate; dacă n-o ploua şi o fi secetă, iar nu se fac; iar d-o fi ploaie şi soare potrivit, aşa cât trebuie, s-or face bucatele.

— Mă, mă, mă! Ce unchiaş isteţ, zic boierii care însemnau pe hârtie, ca să ştie ce răspuns să dea lui Vodă.

— Da, moşule, mai zic ei, ai doisprezece berbeci ce sunt? Şi când te duci să-i tunzi? 1

— Cine să fie? zise unchiaşul râzând. Nu sunteţi dumneavoastră? Uite, să vă număr: unu, doi... tocmai doisprezece. Şi ce să vă mai tund? Nu v-am tuns când mi-aţi dat douăsprezece sute de lei?

Când aud aşa, rămân tare ruşinaţi boierii, da odată intră şi Vodă din odaia lui de alături. Vedeţi dumneavoastră, nu mai putea răbda. Ei rămân încremeniţi.

1 Aminteşte vorbele călăului lui Tomşa-vodă, cu privire la *boieri*: „*Doamne*, *s-au îngrăşat berbecii*: *buni sunt de junghiat*!” (Letopis. I, 263).

100

— Frumos, frumos, boieri dumneavoastră! Să vă dea învăţătură un moşneag. De la moş v-am cerut eu să aflaţi răspunsul?

— Iartă-ne, măria-ta, zic ei. Ne vom învăţa minte de-acu. N-am fi chemat pe moşul, dar ne era de capetele noastre, de jupânese şi de copii.

Vodă, suflet bun, îi mustră ce-i mustră şi-i iartă. Pe urmă încarcă pe unchiaş de bani şi de scumpeturi, că se mira şi moşul de ce l-a găsit, şi-i spune să mai vie când şi când pe la măria-sa, să se sfătuiască, că tare mult îi plăceau, măi taică, lui Ştefan-vodă, moşnegii isteţi.

Autorul volumului trimite la C. Rădulescu-Codin, *Legende*, *tradiţii şi amintiri istorice*, Bucureşti, 1910, p. M – 09, arătând că povestirea este culeasă din Muscel. Indică şi varianta din S. FI. Marian, *Tradiţii poporane române*, p. 15 (3 sq. (n.ed.).

T. Pamfile, *Mănunchi nou de povestiri*... p. 75 – 7!).

SECETA DIN VREMEA LUI ŞTEFAN-VODĂ

Pe vremea lui Ştefan cel Mare veni, vreo doi ani de-a raidul, o secetă peste ţara Moldovei, că se uscase toate holdele, şi iarba, şi tot...

La trei ani, în prour 1 de primăvară, se deschise şi cerul şi ploiie începură, dară de arat cine să s-apuce? Nimeni, că nimeni n-avea un fir de sămânţă.

Şi Ştefan-vodă dădu vestea-n ţară că va răsplăti cu de toate pe cel ce-i va aduce sămânţă bună.

Târziu de tot, se zvoni la curtea domnească anume, că nimeni nu are sămânţă, fără numai un moşneag, dar nu o baniţă, ci într-atâta de multă, c-ar putea semăna cu dânsa, o jumătate din cuprinsul Moldovei.

Vodă, cum auzi, îl chemă la dânsul şi-i zise:

— Dacă ai, vinde-mi-o mie!

— Ba de vândut n-o vând, ci mai bine trimite plugurile să are pe unde-oi şamana eu!

1 În ajun, înspre (n.ed.).

Vodă i-a dat la-ndămână toate plugurile curţii, şi-a poruncit tuturor celor mai mari peste sate şi târguri, să-njuge boii şi să are pe unde-a semăna unchiaşul.

S-au strâns cu toţii, şi după vorba moşneagului, au început să are numai drumurile, şi noaptea numai să-mana el; ca să nu se dioache munca, iar brăzdatul se făcea după ridicarea zorilor.

Şi treaba s-a sfârşit, şi grâu a răsărit des şi frumos, iar toamna, când Ştefan-vodă a chemat la răsplată pe moşneag, i-a spus tot şireclicul pe care lesne-l înţelegem şi noi.

Răsărise adică, sămânţa scuturată în anii de sloate şi ascunsă în praful drumurilor.

Vodă, cică, s-a minunat mult de înţelepciunea

bătrânului.

Pân-atunci, la curte, erau numai oşteni tineri, cei care călcase hotarele duşmanilor şi primise-nlăuntrul hotarelor pe duşmani.

De-atunci însă îşi alcătui un Divan de oameni bătrâni, de unde iese sfatul greu de aflat la cei tineri.

Terteleţ din corn. Ţepu Tecuciului.

Auzită de dl. G. Pamfile de la moşneagul Icn.

S. T. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt. Istorisiri*... p. 127 – 128.

ŞTEFAN CEL MARE ŞI PORCARIU

Zice că Ştefan cel Mare era în târgul Roman şi se-ntr-arma împotriva leşilor care veneau cu duşmănie asupra ţării. Tocmai atunci veni ştafetă că a murit mitropolitul de la Rădăuţi – că pe vremea aceea era mitropolit la Rădăuţi – şi amu trebuia să aleagă pe altul în focul celui care murise.

Boierii şi toţi curtenii lui Vodă au pus vorbă pentru un preot văduvoi din satul Porceşti, de lângă Roman. Vodă s-a înduplecat şi l-a chemat să-l vadă şi el ce fel de vlădică vrau boierii. Îndată i l-a adus pe popa din Porceşti şi l-a înfăţoşet lui Vodă.

Ştefan cel Mare, când l-a văzut, nu ştiu cum i s-a părut lui, că numai ce i-a zis:

— Părintele, să-mi dezlegi trei întrebări ca să te fac vlădică, iar dacă nu li-i da de capăt, să ştii că te pun în tapă, să nu mai înşăli lumea. Uite la ce ai să-mi răspunzi: *1) În câtă vreme voi înconjura Moldova*? *2) Cât preţuiesc eu ca domn*? *şi 3) Ce gândesc eu*? Hai, du-te, părintele, şi peste o săptămână să vii cu răspuns ori pentru vlădică, ori la tapă!

Popa se închină cu smerenie înaintea lui Vodă şi a cotigit-o înapoi, la Porceşti; iar Ştefan ş-a cătat de treaba războiului.

Trecu cinci zile din săptămână şi popa nici că putea găsi v-o dezlegare, măcar la un răspuns. Era vai şi a-Kiar de capul lui; nici hodină n-avea, nici mâncarea nu-i ticnea, nici zi bună nu petrecea. Gătise pământul!…

Da' el avea un argat care păştea porcii şi când a venit cu porcii acasă, în sară celei din urmă zi din săptămână sorocită de Vodă, nu a găsit mâncarea făcută şi cum era rupt în coş ele foame, l-a întrebat:

— Ce ai taică, de eşti scârbit şi mâncare nu ffil-ai făcut?

Stăpânu-su, crămăluit cu necazul lui, tăcea. Dar pe porcari nu-l ralxia foamea şi iar l-o întrebat:

— Taică, spune-mi ce ai de eşti aşa de berghelit1, că doară şi eu, hâlbetem 2, om sunt, te-oi scapă de alean!

Popa, cum era amărât, de voie, de nevoie, i-a spus porcarului de întrebările lui Vodă şi ceea ce-l aşteaptă: ori se face vlădică, ori să-nalţă în tapă, că cu Ştefan-vo-clă nu era de şuguit.

Când a văzut porearíu în ce cumpănă era stăpânu-su, i s-a făcut milă de dânsul şi l-a sfătuit:

— Ascultă, taică: mâne dimineaţă, să facem schimb cu straiele, eu să mă-mbrac cu cele popeşti şi tu, taică, să-mbraci pe-a mele, să te ungi pe obraz cu ceva, ca să nu te cunoască şi să iei porcii de dinapoi că eu m-oi duce să mă puie-n tapă în locul tău, taică.

Popa, când a auzit una ca asta, se împlu de bucurie că l-a scăpat porearíu din gura morţii, fiindcă auzise de moartea lui Ştefan-vodă, dar amu era chiar s-o guste.

1 Urâţit (n.ed.).

2 Lasă pe mine.

A doua zi de dimineaţă, popa porni cu porcii la câmp şi porcariu s-a îndreptat către târgul Roman. I-a fost greu până a nimerit unde stă Vodă şi până ce-a răzbătut de-a

intrat la el, iar când s-a văzut în faţa lui Ştefan, a strigat din toată inima:

— Să trăieşti, măria-ta! Eu-s popa cu poruncile.

— Ei, părintele, ia spune-mi amu, să văd unde te trimit, la Rădăuţi ori la călău?

— La întrebarea întâi, adică: *în câtă vreme ai incunjura Moldova*, ce să spun!? Soarele, că-i soare care aleargă cu cai de foc şi tot îi trebuie o zi şi o noapte să-ncunjure Moldova şi măria-ta nu eşti soare, nici n-ai cai de foc, aşa că-ţi trebuie şapte zile bune să-ncunjuri Moldova, calare.

— Brava, părintele, ai brodit-o bine!

— M-ai mai întrebat: *cât ai preţui măria-ta*, iată Cum m-o luminat mintea mea cea proastă! Domnul nostru Iisus Hristos, împărat în cer şi pe pământ, a fost preţăluit de jidani cu 30 de lei, apoi măria-ta, ca domn pământean, preţuieşti numai 28 de lei.

— Brava, părintele, zi-nainte c-ai nimerit-o şi asta

— Iaca şi *ce gândeşti*, *măria-ta*: măria-ta gândeşti cum că vorbeşti cu popa Ion din Porceşti şi vorbeşti cu Ghelasie, porcariu din Trifeşti.

Vodă fiind mulţămit şi de răspunsul acesta, i-a zis porcariului:

— Brava, Ghelasie, să trăieşti să-ţi păstoreşti norodul cu înţelepciune, după cum te văd că ţi-i firea şi să te duci de-amu la Rădăuţi. Şi a spus logofătului să-i ducă la Mitropolitul cel mare ca să-l pomăzuiască mitropolit la Rădăuţi.

Iaca aşa, Ghelasie, 1 porcariu din Trifeşti, s-o făcut mitropolit la Rădăuţi.

Narcis Creţulescu a auzit-o de la gen. Gr. Ipătescu Lachelărescu din Iaşi.

S. T. Kirileanu, *Ştefan cel Mart*). *Şi Sfânt*, *Istorisiri*, p. 151 – 154.

1 Se zice că Ghelasie era răzăş fruntaş şi că din

neamul lui se trage Inochentie, Vlădică la Huşi între anii 1752 – 1782. *Cronica Românului*, apendice, f. 229.

104

MAI MARE DECÂT VODĂ

S-a fost războit Ştel an-vodă de-a valma eu oştenii, mai multe zile, numai să scape ţara de urgia păgânului. Şi nu i-a fost munca în zadar, căci duşmanul, răzbit de oastea moldovenească, şi-a luat tălpăşiţa, şi pe-aici ţi-e drumul. Vorba ceea: fuga-i ruşinoasă dar e sănătoasă.

După atâta trudă ar fi vrut şi Vodă să aibă o noapte de ticnă, sub un acoperemânt creştinesc, şi de aceea a chemat pe-un boier de credinţă şi l-a trimis într-un sat din apropiere, să-i caute gazdă.

— Dar, vezi să fiu eu mai mare în casa aceea, a adăugat la urmă Ştefan-vodă, surâzând pe sub mustaţa-i groasă.

— Aşa voi face, măria-ta, zise boierul plecându-se cu umilinţă.

Nu târzie vreme, boierul porni în goana calului, aşa că îndată se pierdu în zare. Dar, cu cât se depărta de tabără, cu atât contenea din mers, până ce calu-i abia mai păşea pe cărăruşa îngustă şi cotită.

Trebuia să îndeplinească porunca lui Vodă, şi încă fără greş, căci cu măria-sa nu era de şăguit. Ferit-a sfântul să-l fi mâniat, că apoi foc şi pară!

Şi de aceea a contenit, lăsându-se în voia gândurilor: „Gazdă mai bună ca la boierul de sat, nici că se mai poate… Dar, dă, ştiu eu!… Dacă el o fi umblând cu gânduri ascunse asupra domniei?… Şi numai asta trebuie să fie, căci ce-a putut să înţeleagă măria-sa, când a zis: Să fiu eu mai mare!…”

O întorcea în felurite chipuri, doar l-a tăia capul ce să facă, să fie bine.

Calul, lăsat în voie, apuca din când în când câte o de

iarbă, că se găsea, slavă Domnului, cu îmbiel-şugare, pe marginea drumului.

A mers aşa o bucată bună, când deodată, faţa boierului se însenină, dovadă că-i venise în gând ce avea de făcut. Struni calul dându-i pinteni şi apucă în goană, să ajungă mai degrabă în sat, căci acum nu era departe

Cât ai scapără a şi fost la marginea satului.

Soarele era pe la toacă.

La cea dintâi casă, boierul strigă la poartă. A ieşit femeia.

— Acasă ţi-e gospodarul, nevastă?

— Acasă! răspunde femeia îngânând vorba.

— Spune-i să vie oleacă afară, că are să vorbească cu mine!

În vremea asta, omul auzind că-l cheamă, n-a mai aşteptat poftă şi a ieşit.

— Plecăciune, boierule! Cum e porunca?

— Porunca e asta: să te pregăteşti, căci Ştefan-vodă, mândrul nostru domn, vra să găzduiască în astă noapte la tine.

— Se poate una ca asta? au zis deodată bărbatul şi femeia, deoarece nu le venea a crede.

— N-am venit să mă joc de-a pâcâlitul.

— Dar iar m-oi întoarce şi-oi zice: se prea poate, bărbate; ce, nu vezi că măria-sa Vodă Ştefan mai mult spre norod se abate? Hai să ne pregătim, ce stai, parcă eşti de piatră!

— Apoi, spune măriei-sale, să vie sănătos!

Boierul, după aceea, întoarse calul şi porni înapoi spre tabără.

Ce mai pregătire la casa omului! Şi n-avea dreptate? Doar stăpânul ţării trebuia să vie la el. În scurt, toate erau orânduite: ograda măturată, iar de la uşă până la poartă,

aşternute lăicere nouă-nouţe, scoase atunci pentru întâia oară din clidul 1 de pe ladă. D-apoi în casă! Adevărat: sfântă-i femeia şi binecuvântată-i mâna ei! într-o minută de ceas schimbase totul, de nici să mai cunoşti: scuturat, de să nu găseşti un fir de colb, iar pe păreţi stau bătute scoarţe cu fel de fel de alesături, chimpoşăte2 de dânsa încă de când era fată mare. De jur-împrejurul casei, păretarii3 în felurite feţe se întreceau cu lăicerile şi pernişoarele de pe laiţă.

După ce-au mântuit cu dereticatul, gospodarii s-au apucat să înjghebe şi de-ale gurii.

Vestea că vine Vodă se răspândi ca fulgerul în sat. Lumea a început a curge care încotro. Vedeai moşnegi şi babe, gârboviţi de povara anilor ce-i purtau în spate, cu nepoţei de mână, grăbind pasul ca şi cei mai tineri, ca să fie şi ei de faţă la venirea măriei-sale.

1 Teanc (n.ed.).

2 Migălite (n.ed.).

3 *Păretar* – covor mic de perete (n.ed.).

Cei ce veneau de la muncă uitau de casă şi se opreau şi ei. Mai mare drugul să priveşti: mulţime multă de oameni, iar pe deasupra capetelor străluceau coasele în bătaia soarelui.

Puteai să juri că e o oaste ce aşteaptă să-i vie căpitanul.

Soarele sta mai să scapete după dealuri, când iată că se arată în zare mare alai. Fiecare ar fi vrut să vadă mai bine ce-i; copiii se înălţau în vârful degetelor, bătrânii puneau mâna dreaptă streaşină la ochi.

— E Vodă!

— E Ştefan-vodă!

— Viteazul nostru domnitor!

— Vodă!

— Vodă!

Zbucni mulţimea. Pornesc cu toţii înainte.

Încet, încet, alaiul s-a apropiat.

Odată, ca un singur glas, răsună:

— Ura, ura! Trăiască Ştefan, viteazul nostru domnitor! Ura! Ura!

În depărtare, văile şi pădurile răspund: ura! ura!, de parcă şi firea se bucura de venirea domnului.

Soarele asfinţise. Sătenii s-au împrăştiat pe la casele lor; doar câţiva copii mai stau căţăraţi pe gard, înălţându-se să vadă pe Vodă.

Oamenii din casă nu ştiau cum ar umbla mai repede, să pregătească cele trebuitoare pentru oaspeţi.

Vodă, în casă, sta de vorbă cu boierii, tot despre treburi de-ale ţării.

Când vorba era mai în toiul ei, deodată se aude un ţipet de copil mic…

Tiii! Uitasem să vă spun că gazda avea un băieţel. Să fi fost de vreun an, dar arăta de doi, aşa era ele răsărit, de grăsuţ şi rumăn. Mă-sa îl acioase mai de cu vreme în albiuţă, colo, pe cuptior.

Plodanul, auzind vorbă, se trezise şi o ţinea a lui înainte, ţipa cât îi luă gura.

Femeia, vrând să-l liniştească mai degrabă, i-a pus mâna la gură.

— Ce faci, nevastă? zice Ştefan-vodă; lasă-l în pace! i

j

C-da 183 coala 9

107

— Mă iartă, măria-ta, dar din pricina lui nu te-ai putea stăvi1 în casă.

— Trebuie să-l sufăr, căci copilul e mai mare în casă! a adăugat Vodă, privind o clipă pe boierul ce-l trimisese să-i caute gazdă. Apoi, uitându-se cu drag la băieţel, adăugă:

Viteaz oştean al ţării!

D. V. Ştefănescu, în rev. *Făt-Frumos*, I (1904), p. 120 – 3, cu însemnarea: „povestită de tata”. Variante cari nu cuprind numele voievodului, în *Ion Creangă*, I, p. 141 – 143; una din aceasta e reprodusă în Pamiile, *Firişoare de aur*, *p*. 9 – 11, şi *Ion Creangă*, VI, p. 176; D. Furtună, *Vremuri înţelepte*, *p*. 6B – 9.

T. Pamiile, *Mănunchi nou de povestiri*, p. 14 – 17.

ŞTEFAN-VODA ŞI FATA LUI CALIN

Una din cele mai frumoase ape ale bătrânilor Carpaţi este Bistriţa. Această fată frumoasă a Carpaţilor noştri pletoşi nu samănă deloc cu celelalte surori ale ei. Cursul ei sălbatic, mai cu seamă după ce atinge graniţa între Bucovina şi România, murmură ca un uriaş mânios, blăstămând pe cine a despărţit acest pământ în două părţi.

Locul cel mai pitoresc de pe valea Bistriţei este de la cătunul Călineşti – Bucovina şi până la Broşteni – România. Această fată frumoasă – căreia îi putem zice că-i cu părul de aur, a trebuit să aibă mult de luptat până ce şi-a deschis drum prin livezile tatălui său Carpat. Tot a învins, nu i-a păsat, nici nu-i pasă de stâncile uriaşe cari o păziseră pe de-amândouă părţile, care se pare că vor gata să se arunce asupra ei.

În acest loc unde sunt astăzi cătunele Călineşti, Ciril şi Cojoci, trăia acum câteva sute de ani un moldovan cu numele Călin. Ca toţi muntenii, atât în timpurile de demult ca şi în timpurile de acum, şi Călin trăia din ţinerea vitelor, dar mai cu seamă oi şi capre. El avea o fată şi un fecior. El păzea oile şi fecioru-său caprele, pentru

LI *A stăvi* – a linişti (cuvântul nu apare în dicţionar) (n.ed.).

că era mai iute de picior. Fata şedea în târlă, spăla, măturа, mai pe scurt, ţinea târla în rânduială.

Într-o zi spre seară, iată că ies doi oameni tineri, călări pe cai, de credeai că-s nişte crai, dar unul din ei avea un cal de nu-ţi puteai închipui de frumos ce era; era năzdrăvan, nu cal. După ce s-au apropiat de stână, s-au dat jos de pe cai, lăsându-i pe lângă nimăt1 să pască. Fata şedea şi cosea la nişte altiţă cu ceiţă2, şi când a pus ochii pe cei doi vânători, a tresărit, acul din mână i-a sărit. Unul din cei doi tineri

„De frumos ce era

Minţile ţi le fura”; s-a oprit în pragul stânei şi a întrebat pe fată, dacă nu poate rămânea la ea, de mas. Fata le-a spus să aştepte până ce va veni tată-său cu oile, şi poate i-a primi.

A venit Călin cu oile, dar când a văzut cei doi cai pe lângă nimăt, păscând, s-a cam speriat, gândind că iară a mai venit cineva să-şi icie bir fără să-l întrebe pe dânsul. Acel bir era un berbec care era mai gras, caş şi urdă cât puteau duce doi oameni în spate.

A intrat în stână şi când a dat cu ochii de cei doi vânători, a văzut că nu-s nişte oameni de rând. Unul din ei era frumos îmbrăcat, de credeai că-i în aur scăldat, dar de zece ori mai frumoasă îi era faţa decât îmbrăcămintea. Când vorbea cu tovarăşul său, acela îi zicea „măria-ta”.

Ş-a primit Călin de mas, i-a ospătat cum a socotit el mai bine, ca să fie mulţămiţi. A venit şi feciorul lui Călin cu caprele, un fecior înalt şi spătos, ca un brad care-i mai frumos.

A trecut noaptea. Cei doi tineri vânători s-au sculat dis-de-dimineaţă, au încălecat pe cai luându-se

„Pe-o potec-aleasă Prin pădurea deasă”.

Unul din cei doi vânători era Ştefan-vodă, iar celălalt, unul din cei mai buni tovarăşi ai săi de arme. Vodă Ştefan, în timp de pace, se ducea prin ţară ca s-o cunoască mai de-aproape; dar vânătoarea era pentru el sufletul lui.

După ce a pornit Ştefan din stâna lui Călin, i s-a
1 Ocol (n.ed.).
2 Găurele (n.ed.).

părut că o parte din inimă a rămas acolo. A umblat dealuri şi munţi, a vânat cerbi şi căprioare, dar fata lui Călin nu-i ieşi din gând. S-a hotărât atunci, când s-a înturna spre casă, să meargă pe la ea, s-o mai vadă. Aşa a şi făcut. Încărcat de vânat, dimpreună cu tovarăşul său, s-au luat pe apa Bistriţei în jos. Când a fost aproape de stâna lui Călin, a auzit pe cineva cântând. Fata şedea pe pragul stânii şi cânta un vers de dor:

„Frunză verde de pe fag. De-a veni cine mi-i drag. Păr negruţ aş pieptăna, Faţă alb-aş dezmierda, Ochi negruţi aş mingii)".

Început şi el a

Ştefan-vodă, auzind fata cântând, a cânta tot cu acelaşi vers:

„Foiliţă de cicoare Al tău pui vine călare, Cu pâoscuţa la oblânc, Vin drăguţă să te strâng; Să te strâng la pieptul meu. Să m-ating de sânul tău".

După ce-a cântat Ştefan-voclă acest cântec, s-a dat jos de pe cal, a strâns pe fată în braţe, i-a dat un sărut mai dulce decât mierea şi mai fierbinte ciecât focul.

Când a venit Călin seara cu oile de la păscut, iară a aflat pe cei doi vânători la stână; unul îi ţinea fata pe braţe şi un îi cânta dintr-un fluier de văile răsunau, codrii vechi îi d. ezrniprda.

Vânătorul cel tânăr po care-l ştim cine era, ar fi voit ziua aceea să nu se mai sfârşească, clar ce-i folos că totdeauna ce-i dulce şi plăcut nu durează mult.

Cei doi vânători iară au mas la stâna lui Călin. S-au sculat iară de dimineaţă şi când au fost să plece, cel frumos ce-a ţinut fata în braţe, când a încălecat pe cal, a

chemat fata la el şi i-a dat o pungă de galbeni. Fata a rămas înlemnită şi cei doi vânători s-au îndepărtat cântând, pe coasta muntelui Rarău.

A trecut mult timp şi Ştefan-vodă n-a mai venit prin munţi, la vânătoare, că nevoile ce veniseră peste ţară nu l-au lăsat.

110

Având odată o hăituiala cu ungurii care năvăliseră în ţară, Ştefan-vodă i-a bătut, şi bătându-i i-a alungat până departe, în ţara Ardealului, ca să le treacă pofta de a mai năvăli în Moldova.

Înturnându-se Ştefan-vodă, după ce a bătut bine pe unguri, nu s-a dus pe drumul Câmpulungului, ci a luat apa Bistriţii în jos, însoţit numai de doi căpitani ai săi. Gândul lui a fost să meargă pe la Călin şi să vadădacă mai este frumoasa fată de odinioară.

Timpul era cam în toamnă şi Călin nu şedea la stână cu oile; îşi făcuse o casă bună, grajduri şi corle1, aşa că Ştefan-vodă puţin mai cunoştea din aceea ce ştiuse.

A intrat în casă. Călin era mult mai bătrân, fata lui Călin nu mai era fată, ci era mamă a doi copii. Un băieţel frumos de vreo patru ani, frumuşel ca un trandafir, şedea în braţe la moşu-său şi se juca cu mânuţa prin barba în doi peri a lui Călin.

Uitându-se bătrânul Călin la Ştefan-vodă şi la băieţelul pe care îl ţinea în braţe, a zis:

— Doamne, da cum îi samănă!

Şi, într-adevăr, băietul, bucată-bucăţică era tot Ştefan-vodă.

Aceasta este toată povestirea rămasă din strămoşi la moşi, şi din moş la tată, şi din tată la fiu, până ce a ajuns la mine care scriu.

Teofil Bizon

„Ion Creanga”, III (1910), p. 300 – 302.

ŞTEFAN-VODA ŞI TOLPA

Se zice că în vremea lui Ştefan-vodă era pe lângă curtea domnească un ţigan, *Tolpa*, care era deştept, glumeţ şi totodată foarte prefăcut.

Într-o zi, venind nişte oameni de la ţară ca să se jeluiască înaintea domniei pentru nedreptăţile din partea

1 *Corlă* – Urlă (n.ed.).

pârcălabului lor, întâmpinară tocmai când avea să intre în curte, pe ţiganul Tolpa.

— Ce vreţi voi, oameni buni? întrebă ţiganul.

— Avem să vorbim oarece cu măria-sa Vodă. Aca-să-i? răspunseră românii veniţi, socotind că cine ştia ce domn mare îi acela cu care vorbesc.

— Acasă! Dară ce aveţi voi să vorbiţi cu măria-sa? Nu puteţi să-mi descoperiţi şi mie tainele voastre? Eu v-aş putea foarte mult ajută, deoarece şi eu sunt unul din cei mai mari sfetnici ai măriei-sale!

Românii veniţi, necunoscându-l cine-i şi văzându-l aşa de vorbăreţ, i se încrezură ţiganului, gândind că ceea ce le spune îi adevărat, şi-i istorisiră taina lor, adică cum că pârcălabul îi asupreşte din cale-afară, cum că li se ia bir peste măsură, ba încă pe lângă aceea în mai toate zilele îi batjocureşte, îi bate şi-i chinuieşte fără milă şi fără vo pricină. Iaca de ce au venit ei să se jeluiască lui măria-sa Vodă!

— Oameni buni! zise Tolpa, nu purtaţi nicio grijă; întoarceţi-vă pe-acasă în voia cea mai bună, că eu vi-s omul!… Voi vorbi cu măria-sa. Lasă dacă v-a mai asupri şi bate pârcălabul vostru, de astăzi înainte!

Românii îl ascultară şi se întoarseră bucuroşi spre case.

Tolpa, după depărtarea lor caută un prilej bun să intre la măria-sa în odaie.

Într-o zi, Ştefan-vodă era voios.

Ştiindu-l atunci numai singur în divan, Tolpa intră deodată la dânsul înnuntru, plângând şi ţâindu-se cu mânele de cap.

— Ce-ţi este ţie Tolpo? Ce plângi? îl întrebă Vodă, văzându-l văietându-se ţâindu-se cu minele de cap.

— Mi-a tras popa o palmă, măria-ta!

— Pentru ce?

— Pentru că n-am ştiut pe *Tatăl nostru*.

— Ei, tu păgânule! îi zise Ştefan-vodă mânios, tu să nu ştii *Tatăl nostru*? Păcat că n-am ştiut eu asta mai demult, că de-atuncea te-aş fi alungat de la curtea mea!… Mă, dar ce eşti tu? Păgân? Turc? Tătar? Ori ce liftă rea? Să nu ştii tu Tată*l nos*t*ru? St*ai numai!…

— Ba îl ştiu, măria-ta, da-l greşesc într-un loc.

— Spune-mi-l dar!

112

— Tatăl nostru carele eşti în cenuri, sfinţească-se numele tău, vie împărăţia ta…

— Mai departe!

— Aici am uitat o vorbă.

— *Fie-n voia la*… zi acuma mai departe!

— Fie în…

— Fie în voia ta… Zi o dată de la început că iarăşi ai uitat!

— Tatăl nostru carele eşti în cenuri, simţească-se numele tău, vie împărăţia ta, fie în!…

— Fie în voia ta!… Măi, da ce bătut cu leuca!… Un cuvânt să nu-şi poată însămna! Zi încă o dată de la început şi ţine bine minte: fie în voia ta!

— Tatăl nostru carele eşti în cenuri, sfinţească-se numele tău, vie împărăţia ta, fie în…

— Na, să mai ţie minte! Zi mai de multe ori: *fie în voia ta*.

— Fie în voia mea, fie…

— Nu aşa! ci *de in voia ta*, adică a Celui de sus, a lui Dumnezeu şi nu într-a ta, prostule şi năucule!

— Fii! Fie! D-apoi, dacă uit!

— Apoi nu uita, că doară nu 1 i – i dogit capul!

— Şi ca să nu uit, măria-ta, scrie-mi vorbele acelea pe-o hârtie şi te iscăleşte, că aşa să-mi poci aduce aminte totdeauna, când oi lua hârtia în mână.

Ştefan-vodă nici visând de gândurile ţiganului, luă o hârtie albă curată şi scrise: *de in voia ta*, apoi se iscăli mai dedesubt: *Ştefan-vodă*. şi i-o dete ţiganului, ca să nu-l mai supere…

Tolpa, bucuria lui… Ia hârtia în mână şi ieşind din divanul domnesc, îndată a şi pornit la ţară, anume către satul acela de unde erau românii ce au fost venit la domnie să se jeluiască pentru asuprirea peste măsură din partea pârcălabului.

Ajungând el în satul acela, dete poruncă să se strângă toţi sătenii la un loc, dimpreună cu dânşii şi pârcălabul, căci vine de la curtea domnească şi le aduce o vorbă mare de la măria-sa Vodă, pe care fiecine trebuie s-o asculte şi s-o împlinească…

După ce s-a strâns tot satul, dimpreună cu pârcălabul la un loc, Tolpa, vârându-se în mijlocul oamenilor şi puindu-se faţă în faţă cu pârcălabul pe carele a început mai întâi a-l mustra înaintea satului întreg pentru ne

omenia lui cu sătenii şi cu toţi românii de primprejurul acela, apoi arătându-i iscălitura lui Ştefan-vodă îi zise:

— Vezi ce este scris aici?

— Văd: *fie în voia ta*, răspunse pârcălabul, dar eu nu ştiu ce să însemneze aceasta.

— Nu ştii?… bine! Lasă că ştiu eu! strigă Tolpa furios,

şi atunci, pe loc, porunci oamenilor să-l întindă jos înaintea oamenilor şi să-i măsoare vo 50 beţe bune şi pipărate, zicând:

— Iscălitura măriei-sale porunceşte să pedepsim pe toţi aceia ce nu ştiu de omenie şi asupresc pe fraţii lor din calet-afară şi fără v-o dreptate!…

Pârcălabul era nevoit să sufere bătaia, crezând că aşa a poruncit Vodă.

El însă era unul din cei mai credincioşi, mai supuşi şi mai plăcuţi domniei, şi ştiind aceasta se mira foarte mult cum de-a făcut Ştefan-vodă să poruncească să-l bată ţiganul Tolpa înaintea sătenilor, mai cu seamă nefiind cu nimic vinovat!

La v-o câteva săptămâni însă după ce-a fost bătut, având treabă numaidecât să se ducă la curtea domnească, se duse şi ajungând intră la măria-sa.

Ştefan-vodă, bucurându-se de sosirea lui, îl primi cu aceeaşi prietenie şi inimă bună, ca şi mai înainte.

Pârcălabul s-a mierat mult de primirea asta bună.

Pricepând atunci că nu poate să fie ceva rău la mijloc, că trebuie să-l fi pus cineva la cale şi de aceea poruncise ca să-l pedepsească, îl întrebă pe Vodă:

— De ce-ai poruncit, măria-ta, lui Tolpa ca să mă bată înaintea sătenilor mei, că doară n-am făcut nimănui niciun rău?

Ştefan-vodă, uitându-se lung la dânsul, mierându-se şi el de vorbele pârcălabului, îi zise:

— Ce spui?…

— Ce spun?… d-apoi iaca cum şi iaca cum, şi începu a-i povesti toată istoria cum s-a întâmplat.

— Ei, mişelul! zise Vodă mânios, de aceea mi-a spus el să mă iscălesc eu la cuvintele ce nu le ştia din *Tatăl nostru*, ca să aibă cu acea iscălitură putere să te bată!… Aşa-i treaba?… Lasă că mi ţi-l-oi învăţa eu!…

Ştefan-vodă se făcu foc; porunci curtenilor să-l prindă pe Tolpa şi să-l spânzure.

Il4

Tolpa însă, când istorisea pârcălabul lui Vodă şi când

Vodă porunci. să-l piindă şi să-l spânzure, stătea la uşă şi asculta toate, şi cum a auzit aceasta, îndată s-a făcut nevăzut, ascunzându-se în grădina domnească care era foarte mare, ştiind că acolo nu va da nimeni de dânsul, iar trecând mânia domnului, poate să scape cu viaţă.

În zadar l-au căutat curtenii să-l prindă, că Tolpa nu era nicăieri. El, bietul, de spaimă şi de frică c-a să-l spânzure, s-a fost ascuns în grădina aceea, aşa că nici ziua mare cu lumina nu-i puteau afla, ele l-ar fi tot căutat.

Mai spre sară, fiind o zi frumoasă şi călduroasă, iest Ştefan-vodă singur din curte şi se duse la plimblare prin grădina domnească, tocmai în partea aceea unde era Tolpa ascuns. Ţiganul, văzând de departe că vine Vodă, se sui iute într-un măr şi se legă cu brâul ce era încins peste mijloc, de un crac, lăsându-şi apoi picioarele să spânzure în jos, iar o aţâşoară ce-o avea asemenea pe lângă dânsul, o legă de altă creangă, deasupra capului său.

Văzându-l aşa, Vodă zise cu milă:

— Zău că-mi pare rău de sărmanul Tolpa. Bietul, de bună seamă, auzind că am poruncit să-l omoare pentru că a bătut pe pârcălabul, s-a spânzurat el singur, nemaiaşteptând pe alţii…

Tolpa numai trăgea cu urechea.

— Dacă ar fi viu, eu l-aş ierta…

— *Fie în voia ta*! strigă Tolpa sărind jos şi îmbrăţişând picioarele măriei-sale.

— *Fie în voia ta 1* Bine că măcar de frica spânzurătoarei ai învăţat *Tatăl nostru*. zise zâmbind de râs Ştefan-vodă. Atunci m-ai prins cu iscălitura, acum cu vorbar dar altă dată nu mai scapi nici cu *voia ta*, *nici* fără

de *voia ta*!...

Era sagaci Ştefan-vodă şi-i plăcea şi şăgile altora, dar într-o şagă şi o altă şagă ţinea la mijloc câte nouă fulgere şi vai de acela pe care îl nimerea, printre şăgi, săgeata mântei domneşti!

După S. FI. M, f. 13R.

S. T. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt. Istorisiri*... p. 340 – 346.

115

MATEI CORVINUL ŞI PRIMARUL DIN CLUJ

Matei Corvinul era fiul lui Ioan Corvinul. Fiind foarte vrednic, ungurii l-au ales rege al lor. Matei era un rege iubitor de dreptate şi ţinea ca toţi slujbaşii să fie drepţi cu poporul. Ca să-i vadă cum să poartă, umbla adeseori travestit prin oraşe.

Odată plecă spre Cluj, unde se născuse. Suita şi-o lăsă însă în Huedin, iar el veni singur în oraş, îmbrăcat ca un om sărac, să vadă cum să poartă boierii şi slujbaşii cu oamenii. Umblând pe stradă a fost înhăţat de un om al primarului şi dus cu sila la acesta, să-i taie lemne. A tăiat cât a tăiat, apoi a spus că pleacă şi şi-a cerut plat3 pentru lucrul făcut. Atunci primarul l-a înjurat, iar servitorul primarului i-a tras o bătaie bună, aşa că a trebuit să taie toate lemnele din grămadă. Pe când tăia şi-a însemnat câteva bucăţi, scriindu-şi numele pe ele.

A doua zi a venit şi suita la Cluj, iar Matei s-a îmbrăcat în hainele lui de rege. S-a dus apoi la primar şi l-a întrebat cum merg lucrurile în oraş, dacă săracii găsesc dreptate şi nu sunt apăsaţi de cei mari. Primarul a început să se laude că el e ca un părinte cu ei şi nimeni nu e năpăstuit. Atunci l-a întrebat regele:

— Dar mie, ieri, de ce nu mi-ai plătit lucrul, ba m-ai şi bătut?

Primarul a răspuns:

— Aşa ceva nu se poate! La mine nu a fost om muncitor pe care să nu-l fi omenit.

Atunci a poruncit Matei să iasă cu toţii afară şi ducându-i la grămada cu lemnele tăiate de el, a poruncit să o răscolească şi să caute bucăţile semnate de el. Acum nu a mai putut tăgădui primarul şi căzând în genunchi s-a rugat de iertare. Dar Matei nu a vrut să-l ierte, ca să bage spaimă în toţi asupritorii. Pe primar l-a spânzurat în faţa porţii, iar pe servitorul care l-a bătut, l-a tras n tapă.

De aceea toţi îi ziceau regelui: *Matei cel drept*.

V. Lazăr, *Legende istorice*... p. 42 – 44

116

REGELE MATEI ŞI VISTIERUL DE LA BAIA DE ARIEŞ

Baia de Arieş e o comună în Munţii Apuseni. În dealurile ce înconjură această comună sunt mine bogate de plumb, fier, aur şi pucioasă. Băile de aur de aici au fost înainte vreme foarte bogate în aur.

În timpul acesta, se spune că aveau băile un vistier foarte bogat dar şi foarte mândru. Atât era de mândru că nici la biserică nu voia să calce cu picioarele pe pământ, ci îşi făcuse nouă talere de aur şi servitorii i le puneau înainte, ca el să calce numai pe aur.

Îi mersese vestea în toate părţile, ba a ajuns şi la regele Matei.

Acesta s-a dus să se convingă despre adevăr.

După ce a văzut cum se preumbla vistierul, s-a dus şi a scris pe uşa casei unde trăsese în gazdă: „Aici a fost regele Matei, a mâncat şase ouă şi a văzut vistierul preumblându-se pe talere de aur”.

Când a aflat vistierul despre aceasta, s-a speriat şi. s-a ascuns dinaintea oamenilor.

P. Ispirescu, *Povestiri despre Vlad-vodă Ţepeş*, p. 17 – 18.

MATEI LA SĂPATUL VIEI

Pe timpul lui Matei, ţăranii erau foarte asupriţi căci trebuiau să facă clacă la boieri, adică să le lucreze pe nimic mai multe zile pe săptămână, iar femeile lor trebuiau să lucreze tot pe nimic, la curtea boierească. Ţăranii nu-şi puteau vedea de puţinul pământ ce-l aveau ei, aşa că rămâneau tot săraci. Ţăranii mai erau şi bătuţi şi altminteri chinuiţi, iar dacă unul voia să se mute în alt sat, unde era un boier mai cu frica lui Dumnezeu, era oprit. Matei Corvinul nu-şi uitase că şi strămoşii lui au fost ţărani români, de aceea simţea mare dureje pentru năcazurile celor săraci. El a dat poruncă să fie lăsat fiecare ţăran să plece din satul unde erau boieri fără inimă.

117

Regele era odată la masă, cu mai mulţi boieri. Între altele veni vorba şi despre munca grea a ţăranilor. Unul dintre boieri zise:

— Mă mir că se tot vorbeşte despre muncă grea la ţărani! Ce muncă fac ei de e aşa de grea? Că ce sapă, sau seceră, sau cosesc?

Atunci zise Matei:

— Să poftiţi cu mine la vie, că e tocmai săpatul viei!

Boierii au trebuit să asculte. S-au dus la vie şi fiecare a luat o sapă de la lucrători şi a început să sape. Era cald în după-amiaza aceea, dar fiindcă şi regele săpa cu ei, n-au avut încotro şi au trebuit să sape până către seară. La toţi le curgeau sudorile şi îi dureau mâinile şi mijlocul.

Seara s-au adunat iară la masă cu regele şi atunci i-a întrebat Matei:

— Ei, ce ziceţi, e uşoară munca ţăranului?

— Ba e tare grea, maiestate, răspunseră toţi boierii.

— Atunci fiţi cu mai multă milă faţă de ei!

Dar boierii totuşi urau pe Matei, pentru că avea milă de ţăran şi pentru că era român de viţă. Pe ascuns îl

batjocoreau zicându-i *crăişor valah*. După moartea lui, poporul zicea: „A murit Matei, a pierit şi dreptatea!”

V. Lazăr, *Legende istorice*... p. 44 – 45.

MIMAT VITEAZUL

Mihai Viteazul era fiu de domn clar, murindu-i părinţii, a rămas a nimărui, că neamurile lui voia să i se piardă de urmă, pentru că aveau presimţire. că din Mihai avea să iese un om mare. A rămas bietul băiet pe la rasele oamenilor, ca orişicare băiet orfan. Umbla toată ziua cu alţi băieţi, prin munţi, cu oile şi caprele, fluierând şi fâşcâind.

Într-o primăvară, pe la un Ispas, suia c-o turmă de oi pe un deal, numai ce vede într-un mijloc de poieniţă o mulţime de şerpi şezând toţi cu capurile laolaltă, făcând un bâzâit înfioros, într-un muşunoi de spume. Acolo se strânsese douăzeci şi patru de şerpi, să facă mărgea. Mihai

U8

Viteazul auzise de la moşnegii satelor că şerpii se strâng în fiecare an şi fac mărgea, şi dacă se întâmplă om pe-ndămână şi ia mărgeaua, din coada şerpelui celui mai mare. pe ce gândeşte, pe aceea are noroc.

Minai auzise de pe la oamenii de prin sate că el n-ar fi de neam prost, că din ura ce purtau părinţii lui cu celelalte neamuri, l-au dezmoştenit pe el ca să le rămâie averea lor şi să n-aibă teamă că făcându-se el mare, să le fie lor primejdios.

Când a văzut Minai şerpii făcând mărgea, toate aceste i se oglindeau înaintea ochilor; sta ca înlemnit în marginea poieniţei şi se gândea cum să puie mina pe mărgea şi să-şi îndeplinească dorinţa de a răzbuna pe toţi făcătorii de rele şi de-a curaţi ţara de pagini, că pe-atunci tara era stăpânită de turci.

Cum şedea băietul aşa gânditor, numai ce vine un corb şi se pune pe umărul lui şi nimic mai mult, se repede în mijlocul şerpilor, ia mărgeaua în cioc şi zboară în sus.

Atunci Mihai, în buimăceala ceea, uită de şerpi şi s-o ia la fugă încotro zbura corbul.

Mihai fugea necontenit, ca să nu piardă corbul din ochi, şi nu simţea că pe unde mergea, trecea prin

„Păduri întunecoase şi văi prăpăstioase, Prin târffuri şi sate, Rămânând ia spate Ţara Muntenească, Cu viţă domnească”.

Şi corbul nu s-a oprit până în oraş la Ţarigrad. Şi, când a ajuns în marginea oraşului, corbul a lăsat mărgeaua jos, dinaintea lui Mihai.

În momentul acela tocmai trecea pe colo împăratul turcesc, în butca cu şase cai, şi cunoscând pe Mihai că e copil de român, l-a luat la el ca să-l crească şi să-l treacă la legea turcească. Şi aşa a şi fost. Mihai, deşi trecuse în legea turcească, că n-avuse încotro cârni, dar el credinţa creştinească o păstră în inimă şi cu ea în inimă a şi murit.

Mihai slujea în curtea împăratului turcesc, creştea şi se întărea pe fiecare zi, aşa că şi împăratul se mira de frumuseţea, înţelepciunea lui Mihai.

119

Când a ajuns vârsta de douăzeci de ani, era de trei palme între ochi, căciula pe cap din trei piei de urs şi cojoc din treizeci de piei de berbece; paloşul şi cămeşa de za cântăreau trei măji.

După ce a trecut de vârsta de douăzeci de ani, pe Mihai l-a pălit dorul die ţară şi doru de răzbunare şi ştia că în grajdurile împăratului turcesc era un cal năzdrăvan. A mers şi l-a luat şi încălecând pe el, a venit în Ţara Muntenească, a curăţit-o de păgâni şi de făcători de rele, de cei ce îl dezmoştenise şi de toţi cei ce trăiau din munca altuia, iar în urmă a ajuns domn peste Ţara Românească şi a domnit şapte ani. Şi, într-acei şapte ani, s-a luptat şi a biruit şapte crai şi împăraţi, a zidit şapte biserici şi mănăstiri, ca să fie numele lui neuitat şi pomenit în veci.

Teofil Bizom în revista „Ion Creangă”, nr. 8, p. 235 – 237.

MIHAI-VODA ŞI CALÂUL

Pe când era bănişor la Mehedinţi şi îşi îndeplinea slujba cu multă grijă şi cinste, fiind iubit de boieri şi popor, şi peste ţară domnea un domn rău şi viclean, ce se chema Alexandru cel Rău, ieşise vestea că el este fecior de domn şi are dreptul la domnia ţării.

Atunci Alexandru cel Rău trimise îndată o ceată de călăreţi să-l prindă şi să-l aducă la scaunul domniei, în Bucur eşti. Ostaşii merseră pe dată la Strehaia, unde Mihai îşi avea reşedinţa banatului său, îl luară şi porniră cu el la scaunul domniei, la Bucureşti, după cum li se poruncise.

Mihai presimţi că nu degeaba îl aduc la scaunul domniei, înaintea lui Vodă. De aceea, cum intră în Bucureşti, Mihai ceru voie soldaţilor să-l lase să intre în biserica ce întâlni în cale, ca să se roage lui Dumnezeu. Ostaşii îi îndepliniră cererea şi Mihai intră în biserica jupânesei Caplea şi se rugă lui sfântul Nicolae, al cărui hram îl avea biserica, să-l ajute şi să-l scape de urgia dom

nitorului, promiţând că dacă va scăpa, va înălţa o biserică în cinstea sfântului.

După terminarea slujbei, Mihai ieşi din biserică cu sufletul îmbărbătat. Ostaşii îl duseră înaintea lui Alexandru cel Rău care chemă boierii ţării în divan, ca să-l judece pe Mihai dacă este fecior de domn, cum se spunea. Judecata îl găsi vinovat şi-l condamnă la moarte, pentru ca Alexandru cel Rău să nu aibă rival.

Când îl duseră ca să fie omorât, călăul cu barda în mână, privind figura măreaţă a lui Mihai, fu cuprins de tremur, se îngrozi, aruncă barda din mână şi spuse în gura mare: „Nu pot omorî un asemenea viteaz, e păcat de Dumnezeu să piară un asemenea om!”, şi plecă.

Boierii ţării şi poporul ce era de faţă, văzând în această întâmplare un semn dumnezeiesc, merseră la scaunul domniei şi rugară într-un glas pe domn, să-l ierte pe Mihai, că-i nevinovat.

Domnul, neputând rezista rugăminţii boierilor şi poporului, l-a iertat şi l-a făcut ban de Craiova, înălţându-l în rang.

Mai târziu, Mihai ajungând domn, n-a uitat această întâmplare şi a poruncit de s-a zidit o biserică măreaţă în cinstea sfântului Nicolae, biserică ce trăieşte şi azi şi se află pe un deal în Bucureşti, deal ce se numeşte *Dealul lui Mihai-Vodă*, iar pe călău l-a luat la curtea domnească, făcându-l servitorul său credincios.

M. Popescu: *Legende istorice*... p. 44 – 46.

MOŞNENII DIN PLOEŞTI ŞI MIHAI-VODA

Mihai-vodă Viteazul hotărâse să înfiinţeze oraş din satul moştenesc al Ploeştilor. Deci, chemă la sine pe pârcălabul satului şi îi zise:

— Pârcălabe, vrei să-mi vindeţi satul, că am să fac târg în calea Ardealului, la ieşirea Prahovei din munţi.

— Mărite doamne, zise pârcălabul, ploeştenii sunt oameni slobozi, oşteni credincioşi, ai măriei-tale, şi, cum

Răzăşesc, de moşneni.

12X

oşteni şi oameni slobozi vor să rămână, ei sărută mâna mâriei-tale, dar ei nu-ţi vând moşia lor.

— Îmi trebuie totuşi moşia voastră, mă înţelegi, pârcălabe?

— i-Păi, nu ţi-om da-o, măria-ta! Mare şi puternic eşti, mărite doamne, dar dreptatea este puterea măriei-tale. Şi dreptatea este să ne laşi nouă ce este al nostru. Noi iobagi nu vrem să fim şi moşneanul ce se leapădă de ogorul său strămoşesc nu mai e om, ci rob. Noi vom rămâne oameni slobozi, cu voia măriei-tale!

Cât era el de strâjnic, Mihai-vodă era însă şi om drept. Deci îşi înghiţi mânia că nu i se supuseră ploeştenii şi se gândi cum să-şi poată ajunge cu de-al binele, scopul.

O lună după aceea, Mihai-vodă chemă la sine iarăşi pe jupâri pârcălabul din Ploeşti şi-i zise:

— Vă dau pământ îndoit pentru al vostru. Iată, am cumpărat moşie mare, Băicoiul, la o fugă de cal de pe moşia voastră. Vă dau Băicoiul în schimb, pentru ocina voastră… şi rămâneţi oameni slobozi şi oşteni credincioşi.

— Să trăieşti, măria-ta, aşa primim! Nu pentru că Băicoiul o fi mai mare, dar pentru că noi ne ţinem de moşneni slobozi şi măria-ta dăruieşti Ţării Româneşti un târg nou la pogorâtul din plaiuri.

— Dă mâna într-a mea, jupân pârcălabe! Batem târgul!

Şi târgul se făcu de atunci şi-şi păstrează numele de moşnenie, numele de Ploeşti.

P. Ispirescu, *Povestiri despre Vlad-vodă Ţepos*, p. 41 – 42.

RĂSPLATA DOMNEASCA

Matei-vodă Basarab avea obiceiul de a se plimba adesea prin mahalalele Bucureştilor, schimbat în haine pentru a nu-l recunoaşte nimeni.

Într-o zi întâlni o fetiţă palidă la faţă, cu ochii înecaţi în lacrămi. Oprind-o în cale, o întrebă:

— Unde te duci, dragă copilă?

— În târg, boierule, să vând hainele ce mai avem, iar cu banii ce voi prinde pe ele, să cumpărăm pâine.

— Dar tatăl tău nu lucrează, ca să nu mai fiţi nevoite a vinde lucrurile din casă?

— Eu n-am Uită, căci a murit în războiul de la Finta. Dacă trăia el, noi nu ajungeam astăzi în aşa lipsă.

Matei Basarab, pătruns de milă, adaose:

— Cred că Vouă nu v-ar fi lăsat fără ajutor, dacă ar fi aflat despre nenorocirea voastră; ba, chiar acum dacă ar afla, el n-ar putea suferi ca soţia unui vrednic ostaş al său, care şi-a dat viaţa pentru ţară, să îndure sărăcia şi o copilă orfană să plângă pe drumuri. Nu, Vodă e om bun, iubeşte dreptatea şi răsplăteşte întotdeauna vitejia ostaşilor. Matei întrebă apoi pe fetiţă cum l-a chemat pe tatăl său şi unde şade. După aceea îi zise:

— Să faceţi în grabă o jalbă în care să arătaţi împrejurarea voastră şi s-o daţi lui Vodă prin vreunul din boierii săi.

— Ah, boierule! Nu mai ţiu minte câte jălbi a făcut biata mamă şi pe câţi de-ai curţii domneşti i-a rugat ca să le dea lui Vodă. La început toţi îi făgăduiau, dar mai târziu, unul spunea că nu a găsit timp potrivit spre a vorbi lui Vodă, altul că i-a vorbit dar măria-sa n-a hotărât nimic…

— V-au minţit acei ticăloşi, zise cu mânie Basarab. Sunt sigur că niciuna din jălbi nu i-au dat şi nici măcar o vorbă n-au pus pentru voi. Să mai faceţi încă o jalbă şi mâine înainte de amiazi, s-o duci la palat, unde te voi aştepta negreşit! Deocamdată să nu vinzi aceste haine. Du-te acasă şi fii încredinţată că veţi căpăta ajutor din partea măriei-sale, dacă va fi adevărat tot ce mi-ai. spus.

— Prea bine, zise fetiţa, dar pentru deseară n-avemnici o fărâmitură de pâine.

— Iată, vă împrumut eu cu această sumă; şi Vodă îi dete doi galbeni. Apoi se făcu nevăzut.

Copila, plină de bucurie, puse banii în mâna mamei sale şi, spunându-i întâmplarea, amândouă se mirau şi se întrebau cine să fie binefăcătorul lor.

Un vecin însă le spuse că acela trebuie să fie însuşi Vodă, căci el a mai făcut asemenea fapte.

Biata copilă, auzind cuvintele vecinului, începu să se îngrijoreze fiindcă îndrăznise să vorbească eu Vodă fără

nicio sfială. A doua zi, cu multă greutate, mama sa o hotar! a merge la palat.

C-da *im* coala 10

123

Matei Basarab cercetase decuscară şi aflase despre tatăl fetei, despre faptele lui vitejeşti şi despre starea de sărăcie a celor două fiinţe nenorocite.

Îndată ce el zări pe fetiţă şi pe mama ei, porunci să le cheme în palat. Aci le dete în mână un hrisov domnesc – şi le zise:

— Ţineţi hrisovul acesta! El vă dă dreptul la o pensie din vistieria ţării şi să ştiţi că aşa răsplăteşte Vodă pe toţi aceia ai căror părinţi sau soţi s-au jertfit pentru ţară.

Ispirescu, *Povestiri despre Vlad-vodă Ţepeş*, p. 42 – 45.

MIHAI VITEAZUL ŞI STROE BUZESCU

Moşia Vlădaia rămăsese, cu vremea, a lui Mihai Viteazul.

Odată, Mihai avea o luptă crâncenă cu turcii, chiar aici în „Dealul Viilor”.

Veniseră turcii pe „Drumul Oii” şi Mihai îi aştepta cu oastea aici. Şi-a început lupta şi s-au bătut ei mult şi bine, zi de vară până-n seară, fără să se poată şti de partea cui e biruinţa.

De surda se lupta Mihai şi se sucea prin toţi şi prăvălea la pământ câte zece – douăzeci o dată, că nu era chip să isprăvească cu bine. Erau tare mulţi duşmanii şi Viteazul avea numai o mână de români.

Ba ce să vezi dumneata? Mai sosiră şi alţi duşmani; se îndârjiră aşa de mult şi-l împresurară pe domn, că erau mai-mai să-i răpuie capul.

L-a slujit norocul însă că, tocmai când nu mai avea nicio nădejde de scăpare, i-a sărit în ajutor Stroe Buzescu.

Dincotro o fi răsărit şi viteazu ăsta cu un pâlc de

oaste nu se ştie. Se ştie numai că a dat un iureş voiniceşte în turci: a tăiat pe unii, a fugărit pe alţii şi aşa a scăpat viaţa lui Mihai Viteazul.

124

— Mi-ai scăpat viaţa şi ţara, căpitane! Iată, ţi-o* face şi eu un bine; îţi dau să stăpâneşti cât îi li tu şi neamul tău, locurile astea pe unde ne-am luptat cu duşmanii…

Şi aşa, după ce au izgonit pe turci din ţară, Minai a dat Buzeştilor moşia Vlădaia, care acum se stăpâneşte de Vlădoieni, urmaşii Buzeştilor.

Iar casele astea tot Stroe Buzescu le-a făcut.

Le-a lucrat cu meşteri aduşi din Turcia. Şi uite cum s-au dărâmat! Pe „Drumul Oii" treceau într-una turcii spre Strehaia ori Calafat şi jecmăneau tot ce găseau în drumul lor.

De multe ori jefuiau şi p-aici, că le era în drum, iar când nu găseau ce jefui dădeau foc

Şi aşa, într-o zi, au dat foc şi la casele Buzeştilor.

N-au ars însă cu totul, căci prea puţin lemn era în ele; chiar bolta de sus era de cărămidă.

Buzeştii au avut şi vii pe moşia asta, vii cari au trăit sute de ani, până mai acum optsprezece ani.

Din Vlădaia Mehedinţii

C. Rădulescu-Codin, *Legende*, *tradiţii*… p. 7G.

AMINTIRI DESPRE CUZA-VODA

Despre Alexandru Ioan Cuza, bătrânii din comuna suburbană Colentina spun că a venit odată la zalhana (abator de oi şi berbeci), unde se prepară pastrama, une domn cu cioc şi mustăţi ca ale lui Napoleon al III-leav însoţit de alţi trei boieri îmbrăcaţi civil, ca bonjuriştii, şi au intrat în odaia de consumaţie a celei mai renumite crâşme de lângă zalhana. Cei patru boieri au comandat pastrama şi măruntaie la grătar.

După ce s-au adus toate aceste bunătăţi au comandat

nenumărate ocale de vin şi au pus lăutarii să le cânte» balade haiduceşti, romanţe şi cântece de alean, plătindu-i cu cinci galbeni. De bucurie, ţiganii începură să cânte un cântec popular:

12S

„Să trăiască cu/. a, care A făcut ocaua mare Petrecând cu mojieirr. ea. Alături cu boierimea! Băutura cu ocaua K mai mare ca daraua şi crâşmarul, mare hoţ. Dă acum din colţ în colţ. Pescarul şi cu băcanul, Brutarul şi măcelarul, Toţi se prăpădesc de frică Dacă-s prinşi cu-ocaua mică. Sfanţul e azi cât o roată şi-l câşti Ră lumea toată. Cuza-al nostru să domnească Peste ţara românească, încă cincizeci ierni şi-o vară, Căci avem acum o ţară…”

Se spune că lăutarii care au cântat acest cântec au mai primit încă un galben bacşiş, dar boierul cu cioc a. spart toate oalele din prăvălia crî. şmarului, pe motiv că nu aveau măsura unei oale mari şi l-a întrebat:

— Cu ce să te pedepsesc? Cu amendă de două sute de sfanţi sau să te port legat prin toată comuna?

— Doar n-ai fi Vodă ca să ai puterea de a mă pedepsi astfel, după ce mi-ai spart toate oalele din prăvălie.

În acel timp intră în odaie un ofiţer de roşiori cu doi soldaţi care salutară milităreşte pe boierul cu cioc, luară poziţia de drepţi şi anunţară:

— Măria-voastră, caleaşca aşteaptă afară.

Crâşmarul se îngălbeni, începu să i se moaie picioarele şi bolborosi:

— Iartă-mă, măria-ta!

Boierul cu cioc era Alexandru Ioan Cuza, iar însoţitorii săi: Vasile Alecsandri, Ion Brătianu şi Mihail Kogălniceanu.

Cuza-vodă iertă pe crâşmar, dar îi pretinse ca la fiecare praznic de sărac mort din comună, să ofere gratuit

câte zece ocale de vin.

G. A. Lăzărearm în „Izvoraşul”, XXI, nr. 1, p. 20 – 22.

126

[RADU LUI ANGHEL ŞI CUZA-VODA]

Pe vremea lui Cuza-vodă, Radu lu’ Anghel era închis şi sta voinicul la gros. D-acolo, ce-i vine într-o zi, că zice căpitanului temniţei:

— Căpitane, luminate, îndură-te şi mai sloboade strejiie!

— Bine, băiete, zice ăla care nu era cruce de închinat, îţi dau drumu’, da să faci şi tu o ispravă.

— Ce?

— Să-mi aduci o pereche de desagi, plină cu galbeni.

Faci?

— Fac.

Aşa. Şi a ieşit haiducul de la gros. Cum să facă însă rost de galbeni?

Auzise şi el de Vodă Cuza că era tare milos şi că ţinea la ai săraci, tot cum ţinea şi el; că Radu lua de la bogat şi da la sărac.

Se duse întins la palat.

— Să trăieşti, măria-ta! Scapă rob de la robie; dar milostivestite şi dă-mi şi mie drumul de la închisoare; că mult mi-e dor de codru, de ape şi de-ai mei din sat.

— Păi, bine, Radule, până aici cum ai venit?

Îi spune tirişenia cu căpitanul. Atunci Vodă grăieşte:

— Apoi, dacă te-ai legat, ţine-te întâi de vorbă; du-i galbenii şi-apoi i-oi plăti eu lui, că îşi face slujba aşa.

— Bine, măria-ta; să-i duc. Dar cum să fac? Că n-am ele unde.

— Du-te la Filer ovreiul, şi ia-i d-acolo. Să te văz, cât eşti de priceput.

— Mă duc, măria-ta; da, ca să izbândesc, dă-mi două plosci: una cu spirt şi alta cu ţuică bună…

Vodă, ca să-i vadă isteţimea, i-a dat. Şi Radu s-a dus la Filer cu gustare.

— I Am auzit, jupâne, că eşti amator de băutură. Aşa e?

— Aşa.

— Apoi, uite ce! Eu am la capul Podului Mogoşoaii, atâtea buti, câte-o fi spus, cu spirt şi atâtea cu ţuică. Am adus şi gustare. Uite proba!

— Ad-o-ncca, s-o gust!

— Ţine!

127

Şi Filer gustă:

— Bun! Câte parale vadra?

— R Atât! Apoi, dintr-una-ntr-alta, s-a ajuns scumpi» cu-nşelătorvi şi pe urmă:

— Nu ştii una, jupâne Filere? – Că pe ovrei e bine să-l jupâneşti.

— M-aş duce acum la capul Podului Mogoşoaii; dar mi-e frică de pungaşi. N-oi găsi să dorm undeva?

— Găseşti? Cum nu? Culcă-te aici!

— Bine. Acu, bea jupâne, ce vrei!

Acu, Filer avea la poartă santinelă şi oştire. Cum să scape Radu d-acolo şi să fugă cu banii?

Odată trăsneşte pe ovrei cu plosca peste nas:

— Unde-s banii, Iudă?

…Tremurând, i-a arătat cu mâna.

Radu i-a luat, a ieşit busna prin streji şi s-a dus la Cuza; apoi, la căpitan. Căpitanul însă, cum a apucat banii, l-a băgat iar la răcoare.

— Aşa ţi-e vorba, căpitane? a zis Radu şi a trimis ştafete lui Cuza-vodă.

Atunci, măria-sa a venit, a mustrat ce-a mustrat pe căpitan că ia plocoane şi l-a băgat şi pe el la închisoare, după ce a dat îndărăt toţi banii lui Filer. Iar lui Radu i-a dat

voie două luni, să se plimbe.

De la Niţă Troneciu din Uluba…

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru. Legende*… p. 163 – 165.

[CUZA LA SULTAN]

Când s-a dus Cuza-vodă la împăratul turcesc, atunci când s-a mirat lumea d-acolo de isteţimea şi frumuseţea lui şi s-au dat drepturi mai mari ţării noastre, ştiţi ce lucru de seamă s-a mai făcut?

Împăratul turcesc, de mare bucurie, a dat porunci să iasă din închisori şi din robie toţi românii cari, demult, demult, robeau în ţara turcească şi nu mai ştiau, săracii.

128

de atâta amar de vreme, nici de taică, nici de maică, nici ele fraţi, nici de surori. Şi să plece oamenii acasă, o dată – eu Vodă Cuza!

Şi aşa s-a întâmplat.

Acu, între cei robiţi, era şi un om de pe la noi, anumei Călin! Era rob şi el şi nevasta.

Când îl duseseră în ţara turcească, îl luase un turc, îi detese patru boi şi-un plug, şi-l trimisese la câmp, departe.

Bietul Călin, ce să facă? Ara ce ara acolo, iar duminica venea la casa turcului, care – mirat de hărnicia lui – îl lua de-l cinstea şi zicea păgânul:

— Bre, Călin! Harnic la tine, rumâne, bre!

Şi acolo a stat el doisprezece ani. Iar când a sosit Cuza-vodă în Ţarigrad, au început să bată tobele şi să se strige pe ui îţi:

— Să iasă toţi robii şi să se ducă în ţară, că i-a dez robit Cuza-vodă!

Şi ieşeau toţi; iar de nu ieşeau, îi tăiau turcii.

Călin, săracu', era la plug, departe în câmp şi el nu ştia de minunea asta. A avut însă noroc cu nevasta care era şi ea tot în ţara turcească, cu copiii. Când se striga pe

uliţi era cu vadra la apă şi auzi şi ea vestea cea bună. Se repede atunci înaintea lui Vodă Cuza şi îi cade în genunchi:

— Şi noi suntem robi, măria-ta!

— Păi, unde staţi?

— La cutare turc.

Şi s-au dus trimişii lui Vodă, acolo la plug, de l-au adus pe Călin şi au chemat şi pe turc.

— Să-i dai drumul acasă, jupâne!

Şi şi-a strâns Călin tot ce avea; iar turcul, când l-a A'azut că pleacă, a început să plângă.

— E, bre, bre! Multă avere îmi făceai tu mie, dacă mai şedeai, bre! N-am ştiut eu de una ca asta, că nu mai plecai, bre!

Apoi i-a dat turcul o vacă şi câteva sute de franci şi a venit Călin în Ţara Românească, cu nevastă cu tot; ştiţi unde? Chiar în Sămăila noastră.

129

El a bătut paru-ntâiu. Şi de la el, drumului de colo, de pe Frumuşelu, i-a rămas numele de *drumul lui Călin*. robul.

De la Maria N. Gosoncca, din Pribocni.

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru. Legende*... p. 165 – 167.

[SULTANUL DE FRICA A ISCĂLIT]

Cuza, îl strâmtora Sultanu să-i dea birul. El s-apucă şi face sfat cu boierii lui. Şi-a ales vreo douăzeci de oameni voinici de-ai lui, ş-a purces. Dar le-a zis: „de-oi muri, să-mi trimiteţi trupul să-l îngropaţi aici". Şi s-a dus cu vaporaş iute, şi-a ajuns acolo, la Constantinopole. A luat cu el vreo zece oameni de-ai lui şi s-a dus la palatul sultanului. A vrut unul să-l oprească să descalţe cizmele; dar el i-a dat brânci şi-a intrat la sultan, că era voinic; că de era prost n-ar fi făcut o treabă ca asta. Sultanul tocmai şedea-n tronul lui şi bea cafea, şi l-a găsit, a intrat la el şi i-a dat „bonjur" şi i-a pus cartea şi condeiul pe masă:

— Iscăleşte colea, ca să nu mai plătească ţara bir. Iscăleşti ori te tai?

Şi-a scos sabia. Şi sultanul, de frică să nu-l taie, a iscălit. Şi-a luat cartea şi mişcă, băiete! S-a suit în vapor şi drumu-nainte, la Bucureşti. Cică să se fi luat după el, dar nu l-au putut ajunge. Şi-aşa a scăpat bietul Cuza ţara de bir. Să fi trăit Cuza, he, he! Dumnezeu ştie ce-ar mai fi făcut! Oca lui Cuza era dreaptă.

„Graiul nostru", vol. I, 1906, p. 354.

CUZA-VODĂ.

Straşnic domn a mai fost şi Cuza-vodă! El a făcut şcolile, el ne-a dat pământ şi tot el a surpat şi pătulele împărăteşti. Şi bine a făcut! Că băga

130

acolo fitoce român treisprezece baniţe de porumb în tot anul şi, când să-şi ia şi el agonisita, tot ce răgăduisc1 acolo, tocmai după trei ani, i se dădeau numai trei baniţe din ce pusese.

Ziceau cârmuitorii că l-au mâncat şoarecii şi porumbul era mâncat de ciocoii satului.

Tot el a silit pe ciocoi să plătească bir şi să asculte de legi. Ba ălor care n-ascultau, le da fum!

Cuza-vodă nu era fudul. Umbla aşa ca noi şi, de multe ori, ca să prinză pe mulţi slujbaşi cu ocaua mică. Îşi schimba faţa şi hainele, să nu-l cunoască nimeni.

Unde pomeniai la el trăsuri şi slugi puzderie şi bogăţii strânse grămadă, cum erau la Bibescu? ăla se plimba prin ţară cu mare alai; avea la caleaşca şaisprezece cai albi, cu hamurile roşii şi vizitii stângaci.

Tot Cuza-vodă a unit ţărişoarele noastre, pe Valafia (U Ţara moldovenească, de a făcut ţara noastră straşnic de mare şi puternică, cum e azi.

Când s-a dus, cică, la împăratul turcesc, ca să-i ceară învoirea de a domni netulburat peste amândouă ţările, a

făcut lucruri aşa de minunate, că a pus pe gânduri pe turci!

Ştiţi ce?

Era obiceiul ca domnii ţării noastre, când intrau la împărat, se târau de la poarta curţii palatului până la picioarele împăratului, în genunchi.

Cuza însă nu era omul să sufere ruşinea asta! A mers la palat drept, cu fruntea sus şi cu sabia zornăind ca un Făt-Frumos.

— Îngenunche şi mergi târându-te, băiete, dacă vrei să fii primit! i-au strigat paznicii de la poartă.

— Asta n-oi face-o eu niciodată! a strigat Cuza supărat. Şi dacă vă-i vorba aşa, mă duc de unde-am venit!

Dacă l-au văzut plecând, turcii au spus împăratului şi ăsta a dat porunca să-l primească aşa.

A intrat Cuza-vodă.

— Bună ziua, înălţate împărate!

I-a mulţumit în limba lui şi apoi, mirat că-l vede înainte-i drept, soldăţeşte şi fără [sjfială, l-a întrebat:

1 *A răgădul* – a apuca, a pune mâna pe ceva (n.ed.).

— De ce ai venit aşa?

— *Aşa m-a trimis pe mine Ţara*! a răspuns Cuza cu aşa mândrie şi cu aşa curaj, că s-a mirat şi împăratul.

Şi, el ştie cum o fi mai vorbit şi ce o mai fi vorbit, că a îmblânzit inima turcului şi a ascultat împăratul dorinţa lui Cuza.

L-a pus pe urmă împăratul pe Cuza la masă cu el, au mai vorbit ei ba de una, ba de alta şi, când să plece, l-au adus turcii pe Vodă Cuza cu o cinste nemaipomenită, până la Constanţa.

Se mirau turcii, se mirau cadânele, se mirau paşii şi boierii lor când îl vedeau şi-l priveau ca pe un citea* din poveşti:

— Bre, bre, bre! La noi n-am văzut aşa om.

De la moş Coţandră şi C. Catană, din Priboeni. În

Oltenia e păstrată mult mai vie amintirea lui Cuza. Cei trei uncheşi din Almăjel, cari mi-au spus cele mai multe legende, mi-au adăugat când i-am întrebat de Cuza: „Nouă ne-a dat pământul ăla de l-am pus în pomelnic alaltăieri, să-i fie trupu aurit; că nu mai puteam de greci şi de ovrei. Ni se suise în cap". Iar Nică Burtea, bătrân de 90 ani, amintindu-şi de-vremile lui Cuza, începe să plângă şi zice: „Să ni» trăiască omul cât mine; nici nu-l blestem. Că sunt oameni acuma la patimă, nu la trai". Despre Cuza-Vodă sunt în satele României multe n-mintiri: se vorbeşte cu admiraţie de frumuseţea lui, de puterea lui, de obiceiul de a se schimba în haine spre a prinde pe cei cu ocaua mică, de chipul curre ajuta pe săraci ş.a.

C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri* istorice, p. 105 – 106.

CUZA-VODĂ ŞI TRIMISUL PATRIARHULUI

Când a aflat patriarhul din Constantinopole de legiuirea cea nouă prin care se luau averile mănăstirilor închinate, s-a scârbit amar. Fără zăbavă a şi adunat sfatul

tuturor fruntaşilor bisericii şi aceştia l-au sfătuit să trimită oameni şi scrisori în toate părţile, unde a crede şi să stăruiască din toate puterile că doar or cădea legile lui Cuza.

Patriarhul (Sofronie) a trimis la Cuza pe un arhimandrit (Eustaţiu Cleobul?), să se plângă împotriva luării averilor mănăstireşti. La început, domnitorul, sub cuvânt că are multe treburi, nu l-a primit pe arhimandrit, dar mai pe urmă şi-a făcut socoteală ca să-l asculte şi l-a chemat înaintea sa. L-a primit cu toată cinstea şi l-a ascultat cu băgare de seamă. Călugărul, văzând că domnul «paşnic şi prietenos, a început a se obrăznici, ca pe

vremea când erau mai mari grecii în ţara noastră; se înroşea, răcnea, da din mâini şi arăta domnitorului că a fost nedrept când a luat pe seama statului pământurile bisericilor închinate; că aceste pământuri sunt date de «creştini bisericilor pentru pomenire şi că patriarhia are drept de stăpânire asupra lor, şi aşa mai departe.

Domnitoruul Cuza, căruia nu-i plăcea să fie umilit de streini, nici el, nici ţara, a oprit din vorbă pe călugăr şi i-a zis cu un glas din ce în ce mai aprins:

— Nu te mai pot asculta, pentru că ai uitat că ai în faţa ta pe domnul românilor şi te obrăzniceşti peste măsură. Din pricina asta, în loc să-ţi dau mâna la plecare, ca la un om de omenie cum te-am socotit, îs nevoit să-ţi dau un picior, ca la un obraznic ce eşti.

Şi domnitorul, dându-i piciorul făgăduit, l-a dat afară

Auzită de la dl. Stroe Beloescu, mare făcător de bine şi ajutător al celor în nevoie din Bârlad.

L. Mrejeriu, S.T. Kirileanu şi Gh. Popescu-Vânătorî, *Cuza-Vodă. Istorisiri pentru popor*, 1909, p. 60.

CUZA ŞI CONSULII

Pe când se discuta cu furie chestia monastirelor zisa închinate, intervenţiile călugărilor greci pe lângă puteri erau foarte mari şi numeroase.

Toţi consulii puterilor garante aflaţi în capitală au cerut audienţă colectivă, ca să se poată înţelege verbal

133

cu Vodă, în această chestie. Cuza era hotărî't să facă secularizarea, nu voia să ţie cont de nimeni şi de nimic, dar a fixat o zi pentru primirea reprezentanţilor statelor străine. Pe la orele trei după amiază, trăsuri după trăsuri soseau la curtea palatului domnesc, iar salonul galben era plin de uniforme diplomatice de tot felul. Un aghiotant vesteşte pe Vodă că au sosit toţi consulii generali. Cuza, care era numai în halat şi în papuci, răspunde:

— Să mai aştepte!

După zece minute, aghiotantul vine iar:

— Mâria-ta, aşteaptă reprezentanţii puterilor. Binevoiţi de vă îmbrăcaţi!

— Să mai aştepte!

După un sfert de oră doi aghiotanţi intră şoptind:

— Măria-ta! Se impacientează consulii... Sunteţi aşteptat!

— Bine.

Şi strângând halatul în jurul corpului, ieşi din iatacul domnesc şi porni spre salonul galben unde se plictiseau diplomaţii; deschise uşa încet, îşi scoase scufia de noapte din cap, salută strângând şi mai bine halatul la piept şi zise consulilor, destul de tare ca să fie auzit:

— Domnilor, aici sunt la mine acasă!

Apoi s-a retras.

Puterile au înţeles atunci că faţă de un om aşa hotărât, orice intervenţie a lor era de prisos.

D. Teleor, *Anecdote*... p. ÎI – 12.

STEAUA LUI CUZA-VODA

Stelele acestea ce cad de pe cer ne prorocesc că se naşte sau că vine vreun mare stăpânitor peste neamuri. Asta doar n-o ştiu din auzite, zice moş Neagu, dar am văzut-o cu ochii.

Cine ţine minte, n-are decât să vă povestească de „Steaua lui Cuza". Cât ţi-i vara de mare, în toate nopţile, vedeai o stea cu o coadă lungă, cum tăia cerul de la răsărit spre miazănoapte şi lumina pământul ca ziua. Şi cu adevărat, bine a prorocit steaua, că-n toamnă nu

mai ce auzirăm că s-a urcat pe tronul ţării domnul Cuza, cel mai mare şi mai bun dintre toţi domnitorii.

Culeasă de S. Ureche în *Embrionul*, XXXII, Bucureşti.

I,. Mrejeriu, S.T. Kirileanu şi Gh. Popescu-Vânători.

Cuza-Vodă. Istorisiri pentru *popor*, p. 32.

[NE POVESTEA TATA]

Ne povestea tata.

— Eram la plug. Se suise soarele bine, încă bine de tot, pe la prânz, când mă pomenii c-un om că vine drept la mine. Era îmbrăcat ţărăneşte, atât că hainele le avea. cam rupte.

— Bun lucru şi bună ziua, om bun!

— Mulţumim dumitale şi bună ziua! Dar dincotro eşti şi unde te duci? îi întreb eu.

— Iaca, dincoa de la vale şi mă duc la deal, să mă bag la stăpân, c-am ostenit...

— ...Şi foame, poate, că e tocmai vremea prânzului.

Şi ne-am tras la căruţă, unde am aşezat masa; cu mămăligă, cu ceapă şi vreo câţiva ardei verzi, cu ce dă Dumnezeu, ca la plug... Numai ce-l aud:

— Tii! Da aşa mâncaţi pe-aici?

— Dacă n-avem ce...

Mâncarăm. Când să ne sculăm, văd că se descheie la piept şi scoate dintr-un sac de la şold o ploscă cu vin. Nu se desfăcuse bine, când văd atârnate pe pieptu-i, pe hainele lui, nişte alea strălucitoare... Când să zic ceva, îmi taie vorba întinzându-mi plosca şi zicând:

— Acum bea şi niţel de acesta, de care beau eu la palat...

— Atunci, noroc şi sănătate, mărite doamne, zic eu, că acum îl cunoscusem.

— Noroc să dea Dumnezeu, că norocul vostru o să vie în curând.

Mi-a dat mina şi m-am uitat după el până s-a pierdut în zare, printre plugurile oamenilor...

13 &

A doua zi aflase toată lumea despre isprava asta. Şi la vreo trei luni ne-a chemat stăpânirea pe la primării, să ne

dea pământ.

N. I. Dumitraşcu. Povestită de un bătrân.

„Ion Creangă”, IV (1911), nr. 9, p. 278 – 279.

cuza-vodă în ţara

Lângă satul Tereuja, hotar cu Obistav, în judeţul Vâlcea, unde acum e pod peste un pârâiaş, lângă drum, – astăzi şosea judeţeană, dincoace de un ciopor de case ce ţin de Obistav, – a fost cârciuma lui boier Răduţ, – acum nu mai este.

Era la un Paşti; mi-aduc aminte, parc-ar fi fost ieri… Eu eram flăcău, doar mă luase dorobanţ cu schimbul la Râmnic şi făcusem numai vreo două luni.

Mă duc şi eu la govia1 ce era la cârciuma asta a lui boier Răduţ.

Când era petrecerea mai în toi, ne pomenim că vine dinspre Slăveşti o căruţă cu nişte cai mici, c-un om în fund şi cu un băietan ce-i mâna caii… Cum ajung în dreptul cârciumii, opresc; iar cel din fundul căruţii fluieră cailor:

— Pfui-ui-ul… Ho-ho-hooo!

Apoi se dă jos, intră în cârciumă, cere o litră de vin, o bea şi o plăteşte patru crăiţari de-ai de-atunci. Apoi iese afară şi el, la govie. Oamenii, întinzându-i o ulcea cu vin, îl întrebă:

— De unde eşti, măi prietene?

— Sunt de la munte…

— Şi undu-te duci acum, în ziua de Paşti?

— La câmp, că am oi… Da’ ce mai aveţi nou pe-aici? Cum o mai duceţi?

— Bine… Mulţumim lui Dumnezeu!… răspundem.

— Mţţă!… Pe la noi nu prea merge.

— Ei, de ce? întrebăm.

1 *Govie* – petrecere la care iau parte toate satele din împrejurimi.

— De multe… Dumneavoastră plătiţi pe aici bir mare?

— Cam mare!… Vreo şapte sfanţi…

— Dar cu pătulele1? ne descusea mereu.

— Pătulele ni le-a fărâmat domnitorul…

— Bine, da când vindeţi plătiţi ceva?

Măi, ce să fie? Ce-o vrea omul ăsta de vrea să ştie toate? ne întrebam noi din ochi…

— Nu plătim nimica… zicem; da prea ne-a făcut domnitorul ăsta, ăl de-acuşi, ocoalele mici… Erau mai bune ale lui Ştirbei, că erau mai mari… Astea, prea de tot, zău! …

— Mai bine, cred eu, că-n loc să bei una de-alea, bei două de-astea!…

— Că bine zici…

— Da cu bucatele cum o duceţi?

— De bucate o ducem bine, bine de tot…

— …Dacă bun domnitor aveţi!

*

Trecu apoi ca o jumătate de an şi nu-şi cum vine vorbo şi mă dau în taină cu unul despre govie, şi-i spun şi despre omul ăsta… Şi mă pomenesc că mă întreabă:

— Avea barbă, măi Ioane? Eu îi răspund:

— Avea!… Avea o aia parcă-i era lipită de bărbie… Şi-mi spune:

— Tiu-u-u! Bată-vă-n cap prostia!… Da voi să nu-l cunoaşteţi!… ăla a fost Cuza, mă!…

— Ce vorbeşti?… Cuza să umble aşa?…

— Aşa, să ştii tu…

— M-a bătut Dumnezeu… că urât i-am vorbit…

— Cum i-ai vorbit urât?

— I-am spus că erau mai buune ocalele lui Ştirbei decât ale lui… Ai văzut greşeală?…

— Nu e nimic; nu se supără Cuza pentru atâta lucru.

Povestită de moş Ion Coconoiu, din comuna Obistav-Grădiştea, jud. Vâlcea, în 1909, dată când eram ea – învăţător în acel sat.

N. I. Dumitraşcu, *Moşteniri*, *p*. 67 – 70.

1 Coşarele (n.ed.).

133

OCA LUI CU/A

Multe şi frumoase lucruri se povestesc la Galaţi despre domnitorul Cuza.

De te cobori la vale spre Dunăre şi-n cale te abaţi pe la prăvălia vreunui negustor bătrân gălăţean, îndată ce deschizi vorba de timpurile trecute moşneagul porunceşte cafele şi, într-un uşor oftat, începe să-ţi istorisească amintirile trecutului, în care nu uită, Doamne fereşte, să-ţi pomenească pe Cuza. De urci în partea târgului ce duce către Vadul Ungurului, ori pe calea Tecuciului*ui la* trece pe la curtea răposatului Ion Soare, vechi şi bine cunoscut de-ai domnitorului Cuza, iarăşi întâlneşti în cale casele Clucerului ori ale altui boier bătrân ori negustor care-i gata să-ţi spuie câte-o-ntâmplare a lui, ori numai auzită, despre domnitorul Cuza.

Numai cică într-o seară, ce-i vine lui Cuza, fiind în Galaţi, hai să vadă singur dacă negustorii vând cu oca lui (Cuza).

Ş-a tras o sarică miţoasă deasupra hainelor strălucitoare milităreşti, luă o căciulă ciobănească pe cap, îndesând-o până peste urechi, şi cum era şi întuneric şi ningea de nu se vedea om cu om, o luă razna, tocmai spre târgul cel nou.

— Bună vremea, jupân negustor!

— Bună să-ţi fie inima, voinice! socotindu-l a fi vreun ţăran venit la târg.

— Ger şi ninge-n una, hai? îi mai spuse negustorul.

— Frig şi-aş vrea să mă-ncălzesc. la-h adă o oca de-a

lui Cuza!

După puţintel timp, domnitorul se trezeşte c-o ulcică de lut ca de-o jumătate oca.

— D-apoi bine, jupâne negustor, asta-i oca lui Cuza?

— Vezi bine că pentru voi ţăranii, aiasta-i!

Domnitorul se grăbi să plătească şi porni.

A doua zi, negustorul se pomeni chemat de pârcălab, care poronci de-i legă de gât, negustorului, ulcelele de lut în care vindea vinul drept oca lui Cuza; ş-a fost purtat aşa prin târgul cel nou, şi ruşinat. Din ziua aceea nu s-a mai găsit niciun negustor care să nu vândă cu oca cea dreaptă a lui Cuza, una şi pentru boieri şi pentru ţărani.

Î33

Aşa ştia domnitorul Cuza să afle şi să facă dreptate poporului.

Revista *Vulturul*.

L. Mrejeriu, S.T. Kirileanu, Gh. Popescu-Vânători, *Cuza-vodă*. *Istorisiri*... p. 106 – 107.

CUZA ŞI JUDECĂTORUL

Pe lângă multe nedreptăţi făcute de slujbaşii ţării, mai intrase în urechea domnitorului Cuza că judecătorii de prin ţară s-au cam deprins să împartă dreptatea şi după zimţii galbenilor.

Şi cum el era deprins să se-ncredinţeze întotdeauna singur, o ia iar la drum, hai, hai, hai, hai cu toiag şi cojoc şi căciulă mocănească în cap.

Şi aşa ajunge el într-un târg nu ştiu care, şi ca orice creştin se vâră într-o crâşmă, să ia o gustare.

Acolo, într-o odaie mai din fund, la o masă, după obicei, cinsteau mai mulţi ţărani care se uitară cam miraţi la noul oaspete.

Cu cojocul între umere, când Cuza trecu pe lângă masă, atinse într-adins cu poala cojocului sticlele şi paharele, care se făcură ţăndări jos.

De aici gâlceavă şi sfadă, mai ales că ţăranii cei de masă erau puţin ameţiţi de băutură. Cuza ieşi afară şi ţăranii droaie după el, să le plătească paguba.

În sfârşit, în faţa negustorului de după teşghe şi de faţă fiind şi un sergent de uliţă care cinstea şi el mai de-o parte, la o masă, Cuza dă o palmă celui mai clonţos dintre ţărani.

Sergentul de uliţă se puse la mijloc şi se sfâr. şi cu hotărârea ca ţăranii, pentru pagubă şi lovire, să-l deie în judecată pe mocanul nostru.

Zis şi făcut.

După două-trei zile se găseau toţi în faţa judecătorului din acel târg, cum şi sergentul şi negustorul, ca martori.

— Cum îi pricina, moşule? întrebă judecătorul.

C-da 133 coala 11

139

Cuza s-apropie de masă şi cam pe sub colţul mesei slobozi judecătorului câţiva galbeni, apoi povesti întâmplarea petrecută la crâşmă.

A-ntrebat judecătorul şi pe tânguitori şi pe martori şi la urma toată dreptatea s-a dat mocanului nostru.

Tot într-acel ceas, tot în judecătorie fiind, Cuza şi-a dezvelit pieptul, arătându-şi şi îndreptările de domn.

Judecătorul, văzând, se-mpletici şi căzu jos.

Cuza, pe ţăranul lovit cu palma, îl sărută pe obraz, să-i spele pata, cât pentru pagubă, îl răsplăti băneşte.

Cum s-a aflat nu se ştie, dar într-o clipă, la faţa locului fu ispravnicul de ţinut şi toţi slujbaşii mari din târg.

Cuza dădu poruncă ca judecătorul să fie rădicat şi dus în târgul leşului la domnie. Ce i s-o fi întâmplat acolo, nu se ştie, dar cald nu i-o fi fost.

Auzită de G. Popescu de la V.T. Bârliba, Vânăiori.

L. Mrejeriu, S.T. Kirileanu şi Gh. Popescu-Vânători.

Cuza-vodă. Istorisiri… p. 146 – 147.

CUZA-VODĂ ŞI SURUGIUL

Cuza-vodă în vremea cât a domnit, avea obiceiul să îmbie schimbat în alte straie şi să cutreiere prin ţară, ca să afle hoţiile şi pungăşiile ce se făceau.

Aşa, într-o zi porni cu tot alaiul domnesc, să meargă, de pildă, de la Bucureşti la Iaşi. Îndată să şi vesti de aceasta în toată ţara. Merge el aşa până la un târg aproape de Iaşi, poate la Roman. Acolo – cum era el iscusit – se îndosi pe sub ascuns, îşi schimbă straiele, s-a dus la poştă şi zise câtră căpitanul postii:

— Domnule, te rog tare mult, dă-mi o trăsură să mă duc până la Iaşi, că am treabă grabnică acolo.

— D-apoi, boierule, grăi căpitanul poştelor, cum să-ţi dau? N-ai auzit că vine măria-sa Vodă şi trebuie să-l ducem cu toate trăsurile şi caii unde-a pofti?

— Bine, bine! Înţeleg eu; da mă rog tare mult să-mi dai. Gândesc că crezi la nevoie şi… iaca, să fie vorba în

tre’ noi, te cinstesc şi eu cu-atâta… Şi-i dădu un Napoleon.

— De, boierule, îţi fac; da… cu mare frică. Şi strigă degrabă la un surugiu (poştaş): Vasile, Gheorghe, cum l-a fi chemat, pune caii cutare la trăsura cutare şi fugi în grabă cu boierii la Iaşi!

— Eeei! Doamne! se căina surugiul, tocmai pe mine mă trimiţi? Eu-s surugiu vechi şi aveam să mân caii la radvanul cu care merge măria-sa Vodă, şi mi-ar fi ieşit un bacşiş bun.

— Haide, fă ce-ţi spun; nu mai lungi vorba!

Surugiul a pus caii, s-a suit boierul în trăsură ş-au pornit la drum. Da’ pe drum, cela mina, nu prea mâna; mergea alene de tot. Îi era şi lui a mâna caii, ca cânelui a linge sare.

Da Cuza, văzându-l aşa, îi zise:

— Măi, cutare, de ce mergi aşa cu trăsura?

— Apoi, nu-i unsă osia, boierule!

— Ce spui măi? Rupe-o mai pe româneşte că nu te înţeleg.

— Apoi, iaca cum boierule! Nu-mi vine a mâna caii, pentru că nu m-a lăsat să mă duc cu radvanul lui Vodă, că avea să-mi deie un bacşiş bun.

— Şi cam cât bacşiş avea să-ţi deie el? întrebă Cuza

— Eei! Cât bacşiş avea să-mi deie? Ia, îmi da, acolo, un Napoleon.

— Iaca, mă, zise Vodă, eu îţi dau trei napoleoni, nu unui. Numai să mâi repede.

— De-amu, boierule, grăi surugiul… aşa şi pe dincolo… de Cuza-vodă… Ţine-te, că mân!…

K. Mateescu-Movilă, rev. *Satul*, I. Teişani (Dâmboviţa).

L. Mrejeriu, S.T. Kirilcanu şi Gh. Popescu-Vânători, *Cuza-vodă. Istorisiri…* p. 154 – 155.

AGHIOTANTUL DOMNESC AL LUI CUZA-VODĂ

Cuza-vodă avea o mare slăbiciune pentru prieteni. Nu se ştie dacă prietenii săi îi purtau atâta grijă cât le purta el lor. Firea lui vioaie şi felul de a răspunde prin

glume tuturor a fi făcea plăcut. Până a nu se face domn avea mulţi prieteni. După ce se făcu domn, numărul lor crescu, căci toţi îl căutau pentru trebuinţele lor.

Până şi cei care învăţaseră cu el la şcoala primară şi pe care nu-i văzuse de multă vreme, veniră la palat ca să-i ceară slujbe. Cuza le împlinea la toţi trebuinţele şi era prea mulţămit când putea să facă bine.

Într-o toamnă, pe când Cuza era în Bucureşti, soseşte la palat un om potrivit ca vârstă; să fi avut el cam tot anii domnitorului. Nu arăta mai bătrân.

A cerut voie şi Cuza l-a primit, cum primea de altfel pe toată lumea.

— De unde eşti? îl întrebă domnitorul.

— Din Galaţi, măria-ta…

— Cum te cheamă?

— Mă cheamă aşa şi aşa… Am învăţat amândoi la şcoală.

— Da… răspunde Cuza, îmi aduc aminte de numele ăsta… Dar nu ştiu cum se face că nu ne-am văzut de mult.

— Ba eu v-am văzut de multe ori şi v-am salutat totdeauna, dar n-am îndrăznit ca să vă vorbesc.

— Şi nici eu, îmi pare, n-am vrut să-ţi vorbesc, zise Cuza râzând.

— Dacă nu mă mai cunoşteaţi, cum era să…

— Ai dreptate, prietene, e adevărat. Că noi eşti a mai mari nu prea avem plăcere de cei mici ca tine; de aia, fiindcă n-am vrut să-ţi vorbesc când ne întâlneam pe stradă, acum cade să vorbim mai mult. Cu ce te-aş putea ajuta?

— Cu o slujbuliţă… Am venit pe jos de la Galaţi, numai cu gândul la măria-voastră.

— Bine că ai ajuns sănătos. Dar cam ce slujbă ceri?

— Orice slujbuliţă, dacă s-ar putea pe aici pe la pa lat, aş fi aşa de mulţămit!…

— Am înţeles. Armata ai făcut-o?

— Da. Am făcut-o la Galaţi.

— La Galaţi… îmi pare bine. Şi Cuza pare că îşi trimitea gândul la oraşul său şi la mama sa care încă şedea acolo.

După câteva momente îi spune:

— Domnul meu! De azi înainte vei fi aghiotantul meu. Cer numai ca să fii cinstit cum erai în copilărie… E adevărat, erai bun băiat pe vremea aceea.

*

Odată, Cuza vine din oraş şi observă numaidecât lipsa aghiotantului său.

Era iarna, cu vreo două zile înainte de sfântul Nicolae.

Domnitorul, care ştia cinstea aghiotantului, bănui numaidecât ceva. La ceasul acesta, aghiotantul era totdeauna aici. Ce cauză l-o fi oprind acum!? Nu vru să mai întrebe pe nimeni şi el singur se repezi în odaia aghiotantului, care nu era departe.

Acum înţelese totul. Găsi pe aghiotant dormind, iar pe masa lui se vedea o scrisoare neisprăvită care începea aşa:

„Sărut mâna, buna mea mamă.

Rog pe Dumnezeu să te ţie sănătoasă şi să-ţi dăruiască ani mulţi, fericiţi.

Mamă dragă, eu astăzi am primit leafa şi de aia aşa de târziu îţi trimit şi dumitale 50 de sfanţi de cheltuială. Te rog să mă ierţi, mamă, dacă n-am jmtut să-ţi trimit mai mult, căci vezi cum merg lucrurile, leafa e mică şi se cer şi la noi multe…”

Cuza citeşte totul şi aşa rău ce i-a părut când vedea că aghiotantul nu era mulţămit de leafa lui. Ce să facă?!

Lasă scrisoarea pe masă şi se întoarse repede în odaia lui; descuie şi luă dintr-o lădiţă o sută de galbini frumoşi, de aur, îi puse într-un fişic de hârtie şi cu ei veni iarăşi în odaia aghiotantului care dormea înainte, fără nicio grijă.

Umblând uşor, ca îngerul care păzeşte pe cei drepţi, desfăcu buzunarul hainii ce aghiotantul aruncase pe masă, bagă fişicul acolo şi se trase repede îndărăt.

Se duse apoi în odaie şi îşi începu alte lucrări. Aghiotantul s-a sculat mai târziu, a isprăvit scrisoarea ce începuse şi, după ce a lipit-o cu ceară, a trimis-o la poştă,

împreună cu banii ce dăruia mamei lui. Puţin mai în urmă, scotocind prin buzunare, găsi fişicul cu cei o sută de galbeni. Întâmplarea asta supără mult pe aghiotant.

149

căci toate socotelile lui nu-l ajutară la nimic, ca să dezlege ghicitoarea: cine i-a aruncat lui acolo pumnul ăsta de aur. Şi nu erau mai puţini bani, Doamne, o sută de galbeni!... E lucru mare. El începu a se posomorî, ca oamenii fricoşi, ca aceia care se gândesc mult la un lucru mare. Banii ăia, poate nu erau curaţi, îşi făcea el închipuire. De aceea se întrista aghiotantul, pe fiece zi mai mult. Cuza îl priveghea de aproape. Într-o zi, el întrebă cu curaj:

— Ce ai, prietene, de eşti tot trist?

— Să trăieşti, măria-ta, n-am nimic!

— Te rog să nu mă minţi, spune-mi totul, altfel îmi schimb părerile.

Şi cu atâta putere îi spuse vorbele din urmă încât aghiotantul fu cuprins de frică şi se hotărî în sfârşit:

— Măria-ta: Un lucru care mi se pare necurat mă întristează. Alaltieri am găsit în buzunarul hainii mele o sută de galbini.

— Şi de asta te-ai fâstâcit aşa? Poate sfântul Nicolae de alaltăieri ţi-o fi făcut vreo poznă... Mai ştii? Sfântul Nicolae cam umblă noaptea. Ia seama!

Cuza plecă râzând de lângă aghiotant.

Ce ţi-e cu oamenii ăştia mari, frate! Ţie îţi vine leşinul şi ei râd de se topesc... Aghiotantul, săracu', de când spusese domnitorului istoria cu galbenii de aur, tânjia şi mai rău şi se căina că i-a spus această dandana ciudată. Nu ştia că domnitorul îl va lua în râs.

După câteva zile, domnitorul îl chemă iar la sine, pesemne ca să-şi mai bată joc de el:

— Ei!... Te văd abătut. Îmi pare că eşti bolnav.

— N-am nimic, măria-ta.

— Nu te cred. Spune-mi ce ai mai aflat despre galbinii ceia? Nimic?

— Nimic, măria-ta! îmi pare a fi un lucru necuret.

— Nu avea grijă, prietene, căci banii ţi i-am pus eu, ca să ai ce trimite mamei tale, la Galaţi. Ai înţeles?

— Am înţeles, măria-ta!

Aghiotantul a rămas în picioare trăsnit. Fapta domnitorului i-a mişcat inima lui de om cinstit şi două la

144

crămi s-au văzut în ochii-i. Cuza, care-l obosise cu jocul său, s-a apropiat şi mai mult de aghiotant şi i-a zis: – Să mă ierţi, prietene!…

Povestită de Mihail Mavrodin, de *46* ani, din Craiova.

P. Danilescu, *Alexandru 1. Cuza* în *tradiţia populară*… p. 56 – 61.

CUZA-VODĂ ÎNTRE OCNAŞI

Doritor de a vedea şi cerceta însuşi toate instituţiunile ţării, Cuza-vodă, puţin timp după alegerea sa ca domn, călătorind prin ţară, merse şi la castelul în care sunt de-ţuniţi criminalii, din marginea Târgului-Ocnei.

Intrând înăuntru cu suita sa, i se înfăţişară puşi pe două rânduri, toţi osândiţii la munca silnică ce populau atuncea acel penitenciar.

Cuza începu a cerceta pe toţi, cu de-amănuntul.

— Ce vină ai făcut tu de ai ajuns aicea? întrebă Vodă pe un osândit.

— Nimica, măria-ta! Numai pe un presupus am fost condamnat pe viaţă şi stau aici de douăzeci de ani…

— Dar tu? întrebă Vodă pe un altul.

— Eu, mărite doamne, pe sfânta dreptate m-au osândit, fără a fi visat măcar să fac ceva rău.

— Dar tu? Dar tu?… întrebă Vodă, pe rând, pe mai mulţi alţi osândiţi.

Fiecare se grăbea să răspundă că e nevinovat, că e condamnat pe nedrept, că a fost luat drept altul, că nici nu ştie nimic de crimele ce i se impută etc.

Ajungând la urină, Cuza mai întrebă încă pe unul din ocnaşi:

— Ei, mă omule, ia spune-mi şi tu, tot pe sfânta dreptate te-au osândit judecătorii? N-ai făcut nici tu nimica care să-ţi fi atras pedeapsa ce suferi?

— Ba eu, să mă ierţi, măria-ia, am păcătuit, ce-i dreptul. Eram în lipsă mare, iarna era grea şi m-am dus să fur de la un român, un viţel… Românul m-a oblicit1

1 *A oblici* – a afla, a observa, a descoperi (n.ed.).

şi mi-a tras vreo două prăjini peste spate; eu am pus mâna pe un par şi l-am lovit drept în numele tatălui, încât bietul a căzut la pământ… după care – zice-se – că a şi murit. Şi judecata m-a trimis la ocnă pe viaţă!

— Cum, ai făcut tu asemenea tâlhărie şi omor?

— Da, măria-ta, am făcut cum o spun!

— Aşa e, domnule director? întrebă Vodă pe directorul penitenciarului, ce era lângă el.

— Aşa e, întocmai, mâria-ta!

— Ei, bine, începu Vodă răstit către director, ce fel de om eşti dumneata, să ţii aicea, în mijlocul atâtor oameni de treabă şi nevinovaţi, un asemenea răufăcător şi ucigaş!?

Directorul rămase înmărmurit, neştiind ce să răspundă. Atunci Cuza adăugi:

— Acum, să-mi daţi afară fără milă pe păcătosul aqesta! Afară pe poartă, ticălosule, să nu mai aud de numele tău!… Locul tău nu este aici, între atâţia oameni cinstiţi care n-au făcut nicio vină!

Şi Vodă scoase în acelaşi timp vreo zece galbeni din buzunar, îi întinse ucigaşului şi-i zise încă:

— Na, să ai de drum, ca să te duci cât mai departe de

locurile acestea şi nici să mai audă tovarăşii tăi de până acuma de numele tău.

Porţile castelului se deschiseră repede şi ucigaşul fu dat afară singur, dintre toţi cei ce nu... erau acolo decât din greşeală sau pe presupusuri.

Din revista *Lupta pentru viaţă*, nr. 2, an. 1905 j

P. Danilescu, *Alexandru I. Cuza în tradiţia populară*... p. 62 – 64.

CUZA-VODĂ ŞI SANTINELA

Se ştie că domnitorul Cuza obişnuia să umble noaptea schimbat prin oraş şi intra în vorbă cu cine se nimerea, întrebând şi iscodind să afle cari sunt nevoile oamenilor, cum se poartă cu ei slujbaşii şi dacă poporul vorbeşte de bine sau de rău despre domnitor.

146

Într-o sară, trecând pe lângă o santinelă ce era la un post oarecare, vede pe soldat că stă rezămat de gheretă, cu arma proptită de braţ, iar într-o mână ţinând un codru de mămăligă şi într-alta o ridichе din care îmbuca cu poftă.

Domnitorului îi veni să râdă când îl văzu şi-l întrebă pe un ton glumeţ:

— Ce mănânci acolo, măi camarade?

Soldatul care nu-l cunoştea, zise:

— Ia, ghici!

Atunci, domnitorul, prefăcându-se că nu ştie ce mănâncă soldatul, începu să-l întrebe:

— Îi fi mâncând mămăligă cu slănină?

— N-ai ghicit.

— Îi fi mâncând mămăligă cu praz?

— N-ai ghicit.

— Îi fi mâncând mămăligă cu ceapă?

— N-ai ghicit.

— Îi fi mâncând mămăligă cu ridichе, leat?

— Vezi că ghicişi?

Domnitorul râse de soldat, dar acesta nu-i dădu pas şi-l întrebă:

— Dar tu cine eşti de mă întrebi?

— Ia ghici, răspunse Cuza, în felul soldatului.

— Îi fi don căprar cutare?

— N-ai ghicit.

— Îi fi don sergent cutare?

— N-ai ghicit.

— Îi fi don căpitan cutare?

— N-ai ghicit.

Soldatul, atunci scos din sărite, zise cam răstit, cam cu sfială:

— Că doar n-ăi fi măria-sa Vodă Cuza!

— Ei, vezi că ghicişi.

— Aoleo, strigă soldatul fâstâcit, ţine tu ridichea şi mămăliga, să prezent eu arma!

A doua zi dimineaţă sosi la regiment un ordin al măriei-sale domnitorului, ca soldatul care a fost de santinelă la cutare ceas în postul cutare să fie trimis numaidecât la palat, cu arma.

Soldatul, când auzi despre ce e vorba, i se făcu inima cât un purice, de frică, văzând că omul din seara trecută

era chiar Vodă Cuza, dar ştiind că măria-sa e om bun la suflet, îşi luă curajul şi se duse fără teamă.

Ce se întâmplase?

Domnitorul, întorcându-se în seara trecută la palat, povestise doamnei toată întâmplarea cu santinela şi doamnei îi plăcu atât de mult, încât ceru să vadă şi măria-sa pe soldatul cu pricina. De aceea, când sosi omul nostru la palat, domnitorul îl puse să repete scena din ajun, spre marea veselie a doamnei, care râse din toată inima.

Măria-sa doamna întrebă apoi pe soldat de unde e, cum îl cheamă, dacă e însurat şi ce meserie învârteşte şi

aflând că era plugar însurat şi că n-avea stare mai de loc, îi dete o sumă de bani şi stărui pe lângă domnitor a-l elibera din oştire, şi-l trimise la vatra lui.

Comunicat de dl. e. Anastasian, Câmpina.

L. Mrejeriu, S.T. Kirileanu şi Gh. Fopescu-VTnători, *Cuza-vodă. Istorisiri...* p. 161 – 162.

CUZA ŞI SOLDATUL

Cuza voi să se încredinţeze odată ce fel de armată are el. De aceea, îşi schimbă straiele domneşti şi se îmbrăcă în straie soldăţeşti, ş-o porni prin mahalalele Bucureştilor, trăgând cu ochii prin cele crâşme să vadă, nu cumva dă peste vreun soldat.

Umblă el ce umblă şi numai ce zări un călăraş, cântând într-o crâşmă.

Intră şi el acolo.

— Bună ziua, camarade!

— Mulţămesc, camarade!

— Dar ce faci aici?

— Cinstesc un pahar de vin.

— Apoi, de asta am venit şi eu. Şi unde mi se pun amândoi pe chef şi dă-i, şi dă-i, până noaptea târziu.

— Măi, eu am gătit paralele, îi dă Cuza într-o vreme. Tu mai ai?

— Ba şi eu le-am gătit.

— Apoi, atunci ce bem?

— Ştii ce? Am să-mi lăs sabia zălog la crâşmar, până dimineaţă, pe-o ocă de vin. Aşa fac toţi de la noi, când gătesc paralele.

Zis şi făcut.

Băură şi oca aceea de vin şi porniră.

A doua zi, Cuza, cu noaptea-n cap, veni la cazarma călăraşilor să-i inspecteze.

Soldaţii au fost scoşi în ogradă şi aşezaţi pe două

rânduri.

Cuza se plimbla pe dinaintea lor de vo două ori, apoi se opri scurt, puse mâna pe un soldat, îl scoase din rând şi glăsui tare:

— Acestui ostaş va trebui să i se taie capul. Aşa vrau eu!

Soldatul îngălbeni ca turta de ceară şi începu să tremure. 11 cuprinse fiorii morţii. Toţi cei de faţă rămaseră înmărmuriţi, neştiind ce-i aceasta.

— Porunca mea s-o îndeplinească soldatul cutare!

Cuza numi pe soldatul cu care băuse noaptea.

Cela ieşi foarte liniştit din rând, se opri scurt în faţa camaradului osândit, puse mâna pe sabie, îşi ridică ochii către cer grăind:

— Doamne! Multe minuni ai făcut în lumea aceasta cu cei nevinovaţi… Rogu-te, fă, dacă acest soldat e nevi novat, ca sabia mea să se prefacă în sabie de lemn! Şi odată şi trage sabia din teacă.

Şi, o minune! sabia soldatului era de lemn…

Toţi au crezut că-i o minune, afară de Cuza şi tovarăşul său de petrecere.

Această păcăleală plăcu lui Cuza-vodă şi de aceea îl făcu pe soldat, caporal, dar îl sfătui să nu-şi mai lese niciodată arma zălog pe la crâşnae, că e tot ce poate fi mai de ruşine pentru un apărător al ţării.

Culeasă de P. – Gheorgheasa, înv. Broşteni (Suceava).

L. Mrejerlu, S.T. Kirileanu şi Gh. Popescu-Vânători, *Cuza-vodă. Istorisiri…* p. 42 – 43.

14S

l

Cică într-o zi, Cuza-vodă, îmbrăcat în haine de târgovăţ, ca să nu-l cunoască nimeni, mergea prin Bucureşti, pe unde-i cazarma care poartă astăzi numele lui Cuza-vodă.

Văzând soldatul de santinelă, să-ndreptă către el:

— Bine, soldat, de ce nu prezinţi arma? întreabă Cuza.

Ostaşul, măsurându-l din cap până-n picioare şi necunoscându-l, răspunse scurt să-şi caute de drum.

— Să-mi caut de drum? Lasă că te-oi învăţa eu cum trebuie să te porţi cu cela care-ţi dă pâne!

— E, hei? Tu eşti pitarul care ne dai pâinea crudă şi mititică şi încă mai cei să-ţi prezint arma? Şterge-o de-aici că te fac una cu pământul!

Cuza-vodă tăcu şi porni.

Cum a ajuns la palat luă măsuri aspre ea să se deie soldaţilor pâne coaptă şi grea de-o ocă.

Sfântă a fost zisa lui Vodă! De atunci, ferit-a Dumnezeu să mai fie pâinea crudă ori lipsă la cântar.

Revista *Vulturul*.

L. Mrejeriu, S.T. Kirileanu, Gh. Popescu-Vânători, *Cuza-vodă*. *Istorisiri*… p. 43 – 44.

CUZA-VODĂ ŞI STAREŢUL MĂNĂSTIRII NEAMŢULUI

Îi ştiută că Cuza-vodă nu sta numai acolo în Bucureşti, ci avea de grijă să se ducă prin sate şi prin târguri, schimbat fel şi chip, ca să cerce slujbaşii, să vadă cum îi lumea de sub mâna lui şi care cum se poartă.

Aşa, odată mergea pe drumul Neamţului într-o cărucioară cu două roate, c-un cal; cine nu trăgea bine de seamă ar fi gândit că-i un calic.

Cum a trecut podul Timişeştilor, pe la pădurea Coverca, iaca-l ajunge o trăsură cu patru cai. În trăsură era stareţul mănăstirii Neamţului.

150

Ca Cuza, cu trăsurica lui, nu s-a ferit într-o parte, ci a ţinut tot mijlocul drumului.

Vizitiul de la trăsura stareţului striga ca să se deie într-o parte. Da Cuza, nu.

Atunci stareţul zice către vizitiu:

— Ia du-te şi-i dă câteva calicului celuia, ca să ştie de altă dată cum să se ferească din calea oamenilor.

Îndataş mare, vizitiul a sărit din trăsură şi a prins a-l bate pe Cuza şi i-a tras căruţa înlături.

Trăsura stareţului a trecut înainte; da Cuza a dat vânt calului şi a ajuns mai înainte în Târgul Neamţului.

Ş-a spus celui de la rohatcă 1 că de-a veni o trăsură cu patru cai şi-ntrânsa a fi un călugăr, s-o oprească şi s-o aducă la poliţie:

— Că eu-s Cuza, ş-am să mă răfui oleacă cu el.

Cuza s-a dus la poliţie, a lepădat straiele cele caliceşti cu care era îmbrăcat şi a rămas în straiele lui adevărate, cele domneşti.

Nu a trecut mult şi iaca-l aduce pe stareţ înaintea lui Cuza.

— Sfinţia-ta eşti acela care ai poruncit să mă bată?

— Eu, măria-ta, iertaţi greşeala mea!

— Vra să zică voi sunteţi boieri, nu sunteţi călugări evlavioşi şi cu milă de cei slabi şi sărmani, după cum s-ar cuveni să fiţi. Voi în loc să miluiţi pe un sărac, când îl întâlniţi, porunciţi să-l bată… Apoi, ca să nu mai fiţi boieri şi să fiţi numai călugări, am să vă iau moşiile cele multe care vă aduc atâta belşug de vă îmbuibaţi ca nişte trântori.

Şi oricât s-a rugat stareţul ca să-l ierte de fapta lui cea ră, nici că ş-a schimbat Vodă gândul, aşa că a şi venit vremea de li-a luat moşiile mănăstirilor.

Auzită de la Gh. a Sofiei din Sodomeni.com. Paşcani (Suceava).

L. Mrejeriu, S.T. Kirileanu, Gh. Popescu-Vânători, *Cuza-vodă. Istorisiri…* p. 54 – 55.

1 Barieră (n.ed.).

Cuza, îmbrăcându-se odată în haine de fecior boieresc, veni în satul Vânătorii-Neamţ şi trase drept la casa unui sătean sărac. După ce a mai stat puţin, ceru săteanului ca să-i dea ceva de mâncare. Omul i-aduse îndată ceva brânză şi mămăligă, rugând pe fecior ca să-l ierte clacă n-a fost mai din vreme preparat cu de-ale mesii. Cuza, fără să fie cunoscut de cineva, mâncă şi tăcu.

Dar în acest timp, călugării de la monastire făceau larmă multă prin sat şi sileau pe oameni, ca să iese mai repede la lucru.

Domnitorul le făcu semn şi vorbi cu mai mulţi săteni, rugându-i ca să mai întârzie puţin. Gândul său era ca să vază ce vor face călugării. Urmarea îndărătniciei însă a fost că toţi aceia care au întârziat puţin au primit ca răsplată lovituri de bici.

Săteanul care găzduise pe Cuza, deşi s-a apărat puţin spunând că are un om în gazdă, ce trebuia îngrijit, tot n-a scăpat de ocări şi de lovituri.

Bunul domnitor totul văzu, dar tăcu şi plecă necunoscut, lăsând sub velniţa săteanului câţiva bani de argint.

Pe drum către Neamţu a dat poruncă cărăuşului, să dea drumul cailor ca să pască prin livezile monastireşti. Călugării păzitori văzând această necuviinţă, s-au necăjit îndată şi au tăbărât cu bicele pe căruţa domnitorului, depărtându-se în urmă cu sfială. Văzuseră ei că au de a face cu un fecior boieresc.

Tot Cuza, ajungând la monastire, se îmbrăcă îndată în haine de cerşetor şi apoi rupt, ca vai de lume, intră cu sfială în curtea monastirei, cu gândul ca să ceară da milă înaintea sfinţilor părinţi.

Pe atunci, monastirea Neamţu era un cuib fericit pentru călugării greci şi pentru alte odrasle de ale lor.

Domnitorul voia cu tot ’nadinsul să se încredinţeze de

sfinţenia acestor făţarnici.

Întâi, el intră într-un etac unde ştia mai de dinainte, că şade căpetenia călugărilor. Într-adevăr, nemeri bine;

stareţul era la masă înconjurat de toată ceata apostolească. Toţi mâncară în linişte, bolborosind ceva pe greceşte, şi nimeni nu se uita la cerşetorul care cerea umilit la uşă.

În cele din urmă, un călugăr burtos îi aruncă o bucată de pâine, poruncindu-i încruntat ca să se care mai degrabă afară.

Domnitorul ieşi lăsând uşa deschisă. Un călugăr îl petrecu până jos la scară. Un moment, călugărul şezu lângă cerşetorul zdrenţuit care se căznea să-şi bage pâinea în traistă. Fără să se aştepte însă, călugărul zări sub zdrenţe cordonul strălucit de domnitor. Înlemnit de frică, tremurând de ruşine, de abia sui treptele părintelui stareţ care, vesel, spunea ceva cetei călugăreşti, sătulă de toate.

Vrei să spuie cu curaj vestea dar se înecă. Dete să se apropie dar nu-l mai ţineau picioarele. Lăsă capul în jos şi de abia ridică mâna dreaptă în sus.

— Ce ai?! întrebă stareţul care observase nevoia călugărului uşer.

— Cuza… mormăi călugărul…

— Vine Cuza?… Domnitorul?!

— Nu, a fost aici.

Toţi încremeniră, se sculară şi rămaseră ţapeni în picioare. Călugărul uşer amuţise de-a binelea. Cei din jur îi ridicară capul şi-l smuciră de haină:

— Dar, spune, unde e Cuza? Ce îţi e?

— A fost aici şi ceru de milă. Am văzut că i-aţi dat un codru de pâine…

— Şi eu l-am înjurat, nenorocitul de mine, zise cel care îi aruncase bucata de pâine. Într-un moment, toţi se

împrăştiară. Căutau pe mizerabilul de cerşetor căruia trebuia să-i despartă capul de trunchi. Dar tot nenorocul îi păştea. Cuza, la poarta monastirii, sărise în căruţă şi fuga, la vale, către apa Siretului.

Şi de aici, domnitorul ajuns în grabă la Iaşi, îşi însemnă bine purtarea sfinţilor călugări pe care trebuia să-i radă de la monastire.

*

Călugării, văzându-se prinşi cu ocaua mică şi ştiind cu cine au de a face, au format şi ei o delegaţie din cei mai buni de gură şi au pornit-o spre Iaşi.

Tare se temeau ei de mânia domnească! Cu chiu, cu vai, ajunseră la palatul din Iaşi şi cerură smeriţi, ca să

vorbească cu Vodă. Cuza îi primi binevoitor, în timp ce călugării începură să-l roage frumos ca să aibă milă şi să nu le schimbe aşezămintele lor sfinte şi foarte cinstite…

— Bine, a zis Cuza, voi ţine socoteală de cele ce-mi reclamaţi, dar, mai înainte, aş dori să văd şi eu acele sfinte aşezăminte de la Neamţ. Voi veni odată pe acolo şi atunci ne vom înţelege pentru totdeauna…

Şi într-adevăr, făgăduiala domnească s-a împlinit. Călugării au plecat trişti şi abătuţi. Pricepeau ei gândul domnitorului. Ştiau prea bine că el fusese săptămăm. trecută pe la monastire, aflase totul şi acum se prefăcea că nu ştie nimic, dorind, după cum le spunea, să-i vază mai de aproape. De abia ajunseră înapoi la Neamţ şi primiră vestea că Vodă Cuza va veni peste două zile la monastire. Grozavă veste!…

La o săptămână de la plecarea călugărilor din Iaşi, domnitorul, însoţit de mulţi călăreţi, plecă spre monastire. Până a nu ajunge aici, o roată de dorobanţi trimişi din vreme strânsese hârcile şi oasele copiilor născuţi fără lege de fete, cu călugării.

Erau pline văile şi împrejurimile monastirii şi la orice pas, ţăranii din jur îţi arătau cu scârbă rămăşiţele păcatelor călugăreşti.

La monastire, ca să nu uităm povestea, domnitorul a fost bine primit; ce e drept, curăţenie şi *ordine* pretutindeni, respect şi smerenie pe faţa tuturora.

Cuza, acum era militar. Frumos şi rece la înfăţişare, în haine strălucite, înconjurat de o gardă aleasă, el insufla tuturor a duhul maiestăţii. Călugărilor, mai ales, li se părea că au înainte pe Arhanghelul Mihai care ridică sufletele celor chemaţi.

După ce domnitorul văzu câteva încăperi mai ascunse, ieşi în curtea monastirii, roti ochii în jur şi după ce cuprinse sub privire toată ceata călugărească, zise cu putere:

— Am să vă mătur de aici!…

— E păcat, măria-ta, îngână stareţul; aşezămintele noastre sunt cinstite şi, mai presus de toate, sfinte…

— Cinstite?! întrebă Cuza, pentru că mâncaţi tot ce a bun şi huiduiţi pe săraci; sfinte?!… De unde vorba asta? Şi arătând căruţa plină de oase şi bărci omeneşti, le spuse:

— Iată faptele voastre!

— E prea păcat, măria-ta, fie-ţi milă!…

— Scurt. Am să vă mătur şi de voi fi vinovat, să fie păcatul meu!

Sentinţa a fost grozavă. Călugării se uitau la cer împietriţi iar alţii, prin chilii, suspinau cu amărăciune.

Când ieşi la poarta monastirii, Cuza, întâlnind mulţime de săteni, vorbi cu toţi, strânse mâna la mulţi şi le ascultă nevoile.

— Măria-ta, zise unul. Pe călugări îi făcuşi să plângă, pe noi ne faci să cântăm; să ne ierţi dacă te supărăm cu vorba. Nouă ce ne dai?

— Vouă vă dau libertate!…

— Dumnezeu să te ţie sănătos, libertate oamenilor şi libertate vitelor că nu mai au ce mânca, sărmanele! Livezile sunt ale călugărilor.

— Nu e adevărat, adaugă domnitorul. De azi înainte livezile sunt numai ale voastre…

— Bun domnitor, ziseră sătenii încântaţi…

— Bun ca şi Dumnezeu, răspunseră alţii.

*

Cuza, ajungând la Iaşi, după două zile a dat ordin să se facă inventarul monastirilor. Mai în urmă, mulţi călugări văzând că li se vând lucrurile la mezat, au luat calea pribegiei…

Şi s-au dus, s-au dus pe alte drumuri…

Alexandru Cuza şi călugării mi-a povestit-o Ion Condrea, fost învăţător în Mangalia, jud. Constanţa, la 5 septembrie 1904.

P. Danilescu*, în drumul păcatelor*, p. 31 – 39.

DIN VIAŢA LUI VODA-CUZA

Bun suflet precum a fost Cuza n-a mai fost şi poate nu va mai fi, cât ne va sta capul în nevoi, fie-i oasele drepte şi sfinte! Cu suman ca al nostru şi cu cojocul, iaca, aşa umbla! Vezi că el era Craiu ales între mai marii Crailor şi de traiul nostru nu se ruşina. Punea căciulă

C-da 183 coala *12*

155

mocănească pe cap, era cu cămeşoaie de in ori de cânepă şi o lua prin ţară să-şi vadă stăpâniţii, aşa cum a venit şi-n vara aceea… C-apoi, mult n-a mai stat… Haide, om bun, ce să vezi? Era pe la sfântul Ilie, şi plouase încetişor şi bine, cum e obiceiul ploilor înaintea Probajilor, când se probozeşte vara cu iarna. Cuza o luase prin ţară şi numai iaca se-ntâlneşte c-un biet om nevoieş, aşa într-amurg.

— Bună calc, om bun! – face domnitorul.

— Vă mulţumesc, cumetre! – răspunde bietul om. Şi, ba una, ba alta, ajung ei în vorbă şi-i zice Cuza:

— Ce, mă rog, ai dumneata, că tare arăţi supărat şi necăjit?

— Hei, om bun, iaca ce am păţit! M-a pus naiba să trec pe drumuşorul acesta, că-mi venea mai de-a dreptul şi mă temeam de ploaie. Zic, să ajung mai degrabă acasă. Şi-au dat nu ştiu cum hărămurile de cai mai hăisa oleacă, prin nişte cânepă… că moşia e a mănăstirii aceştia, a Neamţului. Şi, iaca, au venit trei călugări, mi-au dat bătaie cum ai bate un sac de păpuşoi, mi-au luat căruţa cu totul şi caii mi i-a oprit stareţul… Zice că să-i dau o sută de galbeni drept ispaşă pentru cânepă – altfel n-am ce căuta pe aicea!…

— Apoi, mă omule, zice Cuza, face căruţa ta şi caii la un loc o sută de galbeni?

— D-apoi, face!… răspunde omul, plângând.

— Haidem înapoi de-acum… Lasă, nu mai plânge ca muierile!…

Şi s-au dus ei, aşa cum înserase, până la mănăstire. Bate-n poartă Cuza, iese un călugăr şi, cu vai nevoie, i-a primit. Au trebuit să spuie în cele din urmă că vine omul să plătească suta de galbeni, altfel nu-i primea. Bun.

Zice Cuza:

— Mă rog sfinţiilor voastre, stareţul tot doarme… Lăsaţi-ne până mâine dimineaţă… să ne hodinim şi noi, vai de ciolanele noastre… Şi mâine i-om da seamă de toate… Da, iar mă rog, oleacă de mâncare nu ni-ţi da?

— Pe parale, fiule, mâncare, că nu-ţi dă nimeni degeaba! – face un călugăraş.

— Bine. Cât va fi, vom plăti, cinstite părinte, numai nu vă înduraţi a ne lăsa să murim de foame…

Şi, cu mare greu, au trimis călugării pe o slugă şi le-a

dat drumeţilor o strachină de fasole boambe fierte şi rele

la gust, dar un galben la preţ... După ce a plătit Cuza binişor şi cinstit galbenul, s-a luat prin mănăstire să mai vadă ce-i şi pe-acolo. Da nimeni nu-l cunoştea, nici tovarăşul lui.

Multe va fi aflat, căci ce ochiu' răzbătea mai bine decât ochiul lui! Din toate una ştiu că a ţinut-o mai cu seamă la inimă: că lor le adusese de un galben o strachină de fasole boambe cu muşiţă, iar călugării mâncau numai fripturi tăvălite-n unturi. Şi mănăstirea avea 800 de claponi hrăniţi anume pentru treaba asta. Până la miezul-nopţii, atunci, zice că n-a dormit Cuza. Pe urmă s-a dus repede la bietul om cel necăjit, l-a trezit şi i-a zis:

— Haide, măi omule, degrabă, şi-om pune caii, că ne ducem!...

Iese omul, da caii erau acum puşi de Cuza, săracu'! Se vede că pe cât umblase, dăduse de căruţa omului, înhămase bine şi acum zice:

— Suie, măi omule!

Omul se suie, Cuza trage zăvoarele porţii, deschide şi dă să iasă. Iaca sar îndată călugării, iaca se trezeşte stareţul. Şi prind a striga: „Hoţii!"

— Nu-i niciun hoţ, nimic, părinţilor... Nu vă temeţi...

Ne ducem cu dreptul nostru, răspunde liniştit Cuza, dându-şi sumanul la o parte, aşa că-i strălucea pieptul de aur, ca soarele. Fiţi pe pace! în astă noapte nu vă supără nimeni, dar mâine dimineaţă vă voi trimite eu po runcă, să se cureţe mănăstirea de hoţi.

Toţi au căzut în genunchi. Omul cel cu căruţa tremura de bucurie şi de cinste ca stătea cu domnitorul alături. Dar ce vor fi tremurat hoţii mănăstirilor a doua zi, dimineaţă! Căci Cuza a dat bici i cailor, s-a dus împreună cu tovarăşul lui cel necăjit, ba l-a şi cinstit la un ratoş1 şi

lui i-a dat cei 100 de galbeni pentru ispaşă. Nu căutaţi că s-au luat cu cinstea, dar Craiul şi-a ţinut vorba şi a doua zi, când să iasă călugării la hrănit claponii şi când soarele se deştepta din fundul văii, la sfânta mănăstire a Neamţului, ca şi la alelalte, venea o mare poruncă purtată de zdraveni şi chipeşi oşteni: să se deschidă porţile cele zăvorâte pentru drumeţii lipsiţi şi întârziaţi şi să se ieie pe fugă hoţii mănăstirilor.

11 Ban (n.ed.).

157

— Hei, hei! Dulce om precum a fost Cuza nu va mai fi, poate, căci ghidul lui aşa era: să facă din cuconaşi – ţigani, din ţărani – boieri şi din călugări – oameni de treabă! Azi nici prin biserici nu-l pomeneşte. Petecele de ogoare de la dânsul le ţinem şi, dacă nu-l prăpădeau devreme, el pe noi pe toţi avea să ne scape de cei ce ne întunecă.

Din Bozieni-Dorohoi. Dumitru Furtună, *Firicele de iarbă*, p. 16 – 20.

[CUZA PUNE SĂ FIE RAS UN POPA] (Fragment)

[]

Cuza s-a dus singur să vadă ci bine să faci-n ţară. O plecat îmbrăcat ca un saldat, cu şiapcă, saghie, dă nu-l cunoştea. Iacă un popă mergea la târg în căruţă. Cuza iară călare şi-i dzâci:

— Părinţi, ia-mă o lecuţă în căruţă; amu mă dor chicioarele că stau tot în scări. Iaca, plătesc. Şi vru să scoată din bozunar.

S-o dat gios şi s-o suit în căruţă; calu l-o legat la spate. Pi drum l-o-ntrebat:

— Hai, părinţi, cum vă mai lăudat cu domnul aista, Cuza?

— I, că tari-i şarlatan, dzâci popa!

— Cum săracu’, di ci?

Da popa avea necaz fiindcă Cuza nu-i lăsa să facă tăti întorsurile lor. Amu, ajungi cu popa la târg. Cuza merge la un bărghier.

— Hai, părinţi, să luăm un vin! Dar popa dzâci:

— Aici îi bărghierie, nu-i crâşmă.

— Ş-apoi? Trimăt io s-aducă o ocă di vin. Numai a vorghit cu bărghieru: „S-ascuţi ghine briciu că am să rad pl popa”. S-o-ntors în dughianǎ ş-o dat gios hainele di saldat:

158

— Iacă Cuza, io sunt Alexandru Ioan Cuza; altu’ nu mai le! Şi l-o ras pl popa frumuşel şi i-o luat daru.

Altă dată, Cuza să duce la Mănăstirea Niamţ, într-o sară, ca saldat cu saghie. Acolo s-o rugat dă sluga călugărului ăl mai mare:

— Mă rog dumniavoastră să mă lasaţ să dorm aici, că sunt nevoies; batâr într-o bucătărie cât dără. Pomană aţ avea, că doar di aceea iaste mănăstire, să primasca pl nevoieşi.

S-o dus sluga înapoi la călugăru ceala şi i-o spus. Amu, l-o chiamat gios în bucătărie şi s-o culcat pl un ţuhal rău di tot.

— Du-ţi la stăpânu-tău, să-mi vândă o ocă dă lapte, că sunt trudit.

— Li scump tare, o dzâs sluga, şaidzăci di bani.

— Aşa-l dau.

Numa-ndată o băgat mâna în bozunar şi o plătit. În noaptea ceea el n-o durmnit, o scris o scrisoare şi dimineaţa o ieşit di s-o dus la Niamţ, şi acolo o lichit scrisoarea în mijlocu târgului, dă un butuc. O trecut piacolo din cei ce ştiu ceti carte şi o cetit: „*Alexandru Ioan Cuza o durmnit în cutare bucătărie pl un ţuhal plin dă glod, la mănăstirea Niamţ*”. Tăt în scrisoare iară porunca să meargă la Niamţu mai-marii târgului, că el îi acolo. S-o

adunat tot şi Cuza o dzâs călugărului:

— Io am durmnit ca porcii şi tu dormni în palat. Di cis mănăstiri, dacă nu ajută pl femeile vădane, pl amărât şi prăpădit?

Şi ţi-o luat tăti moşiile.

Roznov-Neamţ, Ghiorghi Rusu, 71. „Graiul nostru", II (1907) p. 440 – 442.

DESPRE FAPTELE MEMORABILE ALE UNOR EROI

NOVAC

În vremea veche, veche de tot, de când abia se ţine minte, trăia prin ţara asta un uriaş al cărui nume era Novac. Aşa de puternic şi de fioros era omul ăsta încât bătea într-una sate întregi, oraşe şi cetăţi de prin ţările vecine cu a noastră şi multe oşti împărăteşti.

Şi treaba asta o făcea singur, fără a avea împrejuru i măcar un singur ostaş.

Harnic luptător, măi nepoate! Dar şi mâncău cum era el, nu mai găseşti!

Mânca şi hărtăpănea halcate întregi şi nu se sătura uriaşul ăsta cu fite-ce; nu-i ajungeau într-o săptămână, două-trei cirezi de vaci şi de-atunci, cică, a rămas zicătoarea: „A mâncat cât Novac!", pentru unul care mănâncă mult.

Cu toate astea, mare bine făcea el neamului nostru, că se lupta numai cu limbile care nu dădeau pace românului.

Şi-apoi, nu era nici fudul. Se purta aşa ca noi.

Novac a trăit şi a hălăduit prin lume mult şi bine... până într-o vreme când ştiţi ce s-a întâmplat?

Au ieşit pe lume: puşca, praful de puşcă şi gheata. Şi ce şi-a zis Novac!?

— O, Doamne! Până acu mi-a fost vitejia! De azi înainte însă, poate orice om şi oricât de nimic ar fi, să mă cureţe de pe pământ, fără să dau piept cu el. Şi-apoi a

venit şi snamenia asta de fudulie pe pământ! Să mai trăieşti? Ştiu dar ce ei face? Ca să nu mă poată răpune orice nătăfleaţă, mai bine mă omor singur!

Şi cum a grăit aşa Novac, şi-a luat plugul cu cei doi boi uriaşi şi a tras o brazdă adâncă, *brazda lui Novac*.

160

pe care a dus-o, a dus-o până unde nu se ştie. La capul brazdei, ştiţi ce-a făcut?

S-a îngropat uriaşul, cu boii şi cu plugul; uite-aşa ca să nu se mai ştie de el! 1

De la Ilie N. Gogoncea din Priboeni şi de la preotul Dumitru Ioan din Fureşti.

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru*... p. 21 – 22.

NEGRU-VODĂ ŞI MIRCEA CIOBĂNAŞUL

La obârşia Argeşelului, la Găinaţu, a fost târg vreme multă, acolo unde chiar a judecat Negru-vodă pe Mircea Ciobănaşul.

Şi, uite cum s-a întâmplat asta:

Când se strânsese odată cu boierii la târg, hop că vine înaintea lui Negru-vodă un cioban şi începe să i se jeluie:

— Doamne măria-ta! Cum judeci în lume toate, să-mi faci şi mie dreptate!

— Spune că te-ascult!

— Să vezi! Când eram mititel am rămas sărac şi de taică, şi de maică, şi de fraţi, şi de surori. Ce să fac? M-am băgat slugă la oi.

Când mă făcui mai mare, colea – dănac2, stăpânii

1 Balcanic prin origine şi domiciliu (oricât de nomad va fi fost ei), Novac are în primul rând caractere sârbeşti, probate de ciclul ce i-a fost împlinit în eposul eroic al acestui popor. Sensul său: mtiotoman l-a încetăţenit în galeria puţină a luptătorilor în activitatea cărora ideea a depăşit obişnuitul nimb naţional al altora. Românii i-au

acordat fără rezerve cetăţenia, uitându-i provenienţa şi acceptându-i obiceiurile şi convingerile. Pentru că, în materialul prezentat, uimit şi deziluzionat de consecinţele ivirii prafului de puşcă, pentru lupta dreaptă şi vitejească, el nu face decât să spună ceea ce se pretinde a se fi auzit şi în Serbia, din gura lui Marko Kralievici: „De-acuma, bravura nu mai e bună de nimic, pentru că orice ticălos poate ucide pe cel mai viteaz erou”. (Auguste Dozon, *L’epopee serbe. Chants populaires héroïques*, Paris, 1888, p. 50). Mai mult decât atât, în Moldova, în veacul nostru chiar. Novac este unul din eroii principali ai teatrului haiducesc, militant pentru cauze şi năzuinţe autohtone (n.ed.).

— Băiat mare, flăcăiandru (n.ed.).

161

m-au trimis cu oile la baltă. Acolo, am dus-o cum am dus-o; da când a venit iarna, chiu şi vai! A dat peste mine o zăpadă şi o viforniţă, cari, amar de mine, mi-au nămeţit oile şi m-au lăsat doar cu câteva.

Şi să vezi, măria-ta, stăpânii, pesemne, doriseră să scape de mine; d-aia mă trimiseseră cu oile-n baltă, că d-atunci nici pe la ele n-au mai venit. Da eu nu mă lăsai aşa de nevoie şi mă trudii cum putui de-mi făcui oile la loc; ba, cu ajutorul lui Dumnezeu, le-nzecii şi le însutii.

Acu, că le-am înmulţit, spune, măria-ta! Câte oi să le dau stăpânilor?

Negru-vodă care-l ascultase cu băgare de seamă, şopo-căi ce şopocăi cu boierii lui, apoi grăi:

— Dacă aşa stă pricina, ascultă, flăcăule! Dreptatea mea e asta: Să faci toate oile trei părţi şi din ele, una s-o opreşti pentru tine iar două să le dai stăpânilor tăi!

— Aşa?

— Aşa!

— Păi, să trăieşti măria-ta! Aşa oi face.

A plecat la baltă, şi-a strâns oile şi a venit la munte, în preajma Câmpulungului. Aci şi-a chemat stăpânii şi le-a dat oile hotărâte de Vodă.

Ei însă nu se învoiră; ci-l luară la bătaie; dă-i şi dă-i!

Atunci Mircea Ciobănaşul se face foc, scoate paloşul şi le taie capetele. Le pune într-o jacă1 şi vine cu ele la Vodă, căruia, cu lacrimi de foc, îi spune ce s-a întâmplat şi-i arată tigvele.

Vodă însă, când vede, se încruntă, se face foc şi porunceşte:

— Auzi, auzi, îndrăzneală? Luaţi-l de-l spânzuraţi!

Şi pun slujbaşii mâna pe el. Dar Mircea Ciobănaşul, odată se uită urât la ei şi începe a vorbi către Negru-vodă:

— Ia mai stai, măria-ta! Nu pripi cu spânzuratul, ci mai ascultă încoa! Măria-ta, tocmai acum te lapezi de frăţie?

— Ce spui tu, mă, ce vorbă-i asta?

— Apoi, să vezi! Noi amândoi suntem fraţi dijntr-o mumă, dintr-un tată, născuţi din două păcate. Şi-i arată pe şart, de unde şi până unde…

1 Săculeţ de pânză rară în care se scurge urda şi caşul (n. cd.}.

— Mare minune! grăieşte Vodă şi pune să-l dezbrace ca să vadă dacă are semnele domniei pe el.

Când îl dezbracă ăia şi-i iau seama, rămân miraţi: avea soarele-n piept, doi luceferi în umeri şi luna în spate.

Dacă a văzut aşa, Negru-vodă a început să plângă, a aruncat cât colo ştreangul şi a poruncit să puie masă întinsă la care să şadă cu Mircea Ciobănaşul.

Aşa! apoi pe când beau şi chiuiau, ce zice Vodă?

— Măi frăţioare! M-asculţi tu pe mine? Hai să-ţi dau ţie domnia şi să-mi dai mie ciobănia ta!

— Ba nu, zice Mircea:

„Fii tu cu domnia ta, Eu cu ciobănia mea! Decât în târg cu papuci, Mai bine-n crâng cu opinci!”

De la moş Marin Coţandră din Priboieni.

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru*, p. 69 – 71.

CUM A ADUS NEGRU-VODĂ PORUMBUL DIN ŢARA UNGUREASCA

Până la Negru-vodă n-a fost porumb în Ţara Românească. Ca să-l aducă aici, că lumea trăia rău până atunci, ştiţi ce-a făcut domnul ăsta?

Ştia că în Ţara Ungurească eră porumb mult; dar că nu avea nimeni voie să treacă în altă ţară, niciun bob. Ce să facă?

S-a dus odată acolo cu vreo câteva care şi a cumpărat pentru noi ai d-aci, o sută de curcani. Da, înainte de a-i porni încoa, le-a dat de mâncare porumb mult, mult, boabe; cât au vrut şi cât n-au vrut, să mănânce, până i-a săturat bine. Apoi i-a încărcat pe curcani în căruţe şi a trecut munţii cu ei dincoace.

Sosind în ţară, Negru-vodă a tăiat curcanii, le-a scos guşili şi a luat din ele boabele de porumb de le-a semănat.

163

Şi aşa a prăsit porumbul în Ţara Românească, tot Negru-vodă.1

De la Niculae Diaconescu, din Vultureşti.

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru*, p. 6G – 07.

MIRCEA CEL MARE

Mircea-vodă ăsta a fost cioban de oi şi el. Unde făcea focu nu şedea jos; făcea scaun de tufă, de ce era.

Intrând vitele odată, a mâncat o vie a unuia.

A făcut stăpânul judecata ca să-i ia vitele pentru vie. El a zis:

— Nu este judecată dreaptă! Luaţi-mi rodu vitelor, că vitele au mâncat rodu viei! Luaţi-mi rodu vitelor... că la dumneata a rămas butusinele îndărăt! Să rămâie şi la mine

butusinele (vitele) îndărăt!

Stăpânul s-a mulţumit de aşa judecată, că aşa vine drept!

De aci înainte, de câte ori se făcea câte o judecată, stăpânul chema acest cioban de răspundea acolo, până a ajuns el domn.

Din Ciorocni – Dolj.

„Ghiluşul”, II (1914), n. 1 – 2, p. 14 – 15.

Ni [HORIA LA VIEnI
L-]

Când s-a dus Horia la Viena, ca să arate împăratului păsurile românilor transilvăneni, generalul adjutant, fiind şi împăratul de faţă, îl întrebă ironic:

1 Legenda *Cum a adus Negru-vodă porumbul din Ţara Un-gurească*, oferă un exemplu de tradiţie istorica lipsită de cea mai elementară urmă de adevăr, pe seama căruia să se fi fabulat (n. ed).

— Spui că eşti român? în care parte a lumii trăiesc românii ăia?

— În Transilvania, Excelenţă!

— Aha! în ţara unde oamenii mănâncă numai carne de măgar?

Horia se aprinse. Împăratul zâmbi.

— Da, Excelenţă, de acolo sunt. Dar de unde ştii lucrul pe care l-ai spus?

— Îl ştiu pentru că am fost şi eu odată prin Transilvania.

— Mare minune! Mă mir cum nu te-au mâncat românii ăia!

Generalul s-a roşit, iar împăratul a râs cu hohot.

A.A., *Păţanii din viaţa oamenilor mari*, p. 5.

[HORIA]

Horia o cătănit 5 ani de zile, când a trecut ş-o fost să

vie acasă s-o dus lampăratul, la tata lui Franţig Iosif, să-i deie şi lui oarece. Zice:

— Ce, ce doreşti, Hore?

— Ice-am cătănit 5 ani şi ce, de noi, rumânii n-avem niciun drept, tot ungurii au. Ice:

— Cotaţi-vă dreptul! I-o is cată el împăratul – cotaţi-vă dreptul.

O venit acasă. El n-o-nştiinţat, numa s-o apucat a omorî la domni, la boieri. Până-n Sibiu s-o dus, numa acolo l-o pârât un popă, un nemeş de aceia de-acolo, l-o pârât. Ş-apoi o fugit în munte acolo la Drăgoiasa. Ş-acolo dac-o fugit, l-o pârât că unde-i, ş-apoi o umblat şi l-o aflat şi l-o… aici într-o casă – ş-amu trăieşte grinda care l-o băgat şi l-o-nchis, i-o scris scrisoare pă foaie. Ş-apoi o venit doi de-aici din Matişeşti, o plecat, când l-or şi prins, o plecat până-n Viena, pe jos, o plecat. Şi numa cu o zi ei n-or fost venind, o fost adus ei biletul să nu-l omoare. Păi l-o omorât, l-o tăiat pe roată. Şase săptămâni o zăbovit pân-o mers în Viena, ş-o venit.

Ovidiu Bârlea şi Ioan Şerb, *Horea şi Iancu în tradiţii…* p. 1G – 17.

165

[TOT DESPRE HORI Al

El o stat aicea la 5, la 6 kilometri de noi în sus. Apoi el, atuncea cum era iobăgia aceea mare, care trebuia oamenii să lucre cu săptămânile-ntregi, cu luna, să lucre la boieri şi nu le plătea nimica. Dacă nu mergeai să 3 u-cri, te bătea, îţi da 25 la fund. No-apoi el o luat, pentru dreptate, s-o dus până la Viena lampăratul, de 4 luni ice că s-o dus, ca să ceară dreptate. Ş-apoi o strâns acolo, mai mult treburi de-a lui, s-o tot înţeles cu unul şi cu altul, mai din Avram Iancu, mai din Vidra, mai de pe la Căr-piniş, ca să aibă legătură. Ş-poi când a fost odată, n-o acu-ma-i gata cu pornirea, cu revoluţia. Şi după ce-o făcut revoluţie,

atuncea el o fugit co la munţii ăia de către Be-liş, la Drăgoiasa, acolo o stat el la un brad mare. Acolo o stat mult timp. Ş-apoi nişte oameni de-acolo, vecini de-a lui, l-or vândut. L-o ştiut că unde-i, un pădurar care acolo aproape un vecin de-a lui, o ştiut că unde stă, ş-apoi s-o dus şi, cu jandarmii, cum era atuncea, şi l-o prins.

Ş-apoi zice că atuncea aia care l-o vândut, o căpătat bani mulţi pentru că l-or vândut. Şi i-o scos statul de atuncea că ei n-or mai plăti la nimeni nimica – c-atun-cea era impozit mare – n-o mai plăti la nimeni nimica şi or trăi aşa-n libertate.

Ş-apoi dn banii aceia – zice că atuncea era rău de bani şi de bucate –, mânca oamenii mai mult numa mălai, – o cumpărat grâu ş-o făcut pâne, se spunea. Ş-apoi ice că dintr-un coc de ăla, cum se zice, aicea or luat o ţâr, l-o rupt în două să mănânce şi era numa sânge-n el. Atuncea ice c-o zis femeile acelea:

— No – ice – v-o bătut Dumnezeu, că aţi vândut sânge nevinovat!

Ovidiu Bârlea şi Ioan Şerb, *Horla şi Iancu în tradiţia şi cântecele poporului*, p. 18 – 19.

16G

DIN COPILĂRIA LUI TUDOR VLADIMIRESCU J

Doamne, Doamne, ce vremuri au mai apucat şi bătrânii noştri! Ce oameni au putut să trăiască pe-atunci, să putem fi şi noi astăzi, cunoscuţi de-o lume!…

Şi cum să nu fie, când gândurile nu le aveau împărţite cum le au cei de astăzi?…

Unde se pomeneau pe-atunci atâtea blestemăţii, cari ni le-au adus pe cap lumea nouă?… C-atunci ce ştia românul să facă decât plugăria lui cu boii mici şi iuţi; ba mai ştia şi de crescutul vitelor pe fineţe şi păduri, unde-şi făurea visurile pentru vremuri mai bune… Una însă îl apăsa din greu şi asta era şleahta caţaonilor ce împânzeau

ţărişoara de la un cap la altul… Că pătrunseseră pană şi în satele din munţi, fără sinchiseală de dealuri.

Că de-aia, bag-seamă, Tudor din Vladimir a prins" pis-mă pe ei, de mie, că vedea băiatul că numai a bine nu era cu ei, de le-a fost de hac mai târziu…

Aşa, odată, Tudorică al nostru păştea vitele pe-o gură de vale care se lăsa dintr-un drum şi toată ziua şi-o pierdea scriind pe frunze uscate, el ştia ce, cu cărbune… C-aşa era obiceiul lui, scria cât era ziulica de mare şi citea pe ele; băiat deştept!… Şi cum zic, şi-aruncă ochii pe drum, şi ce credeţi că vede?… Un caţaon de grec, în trăsură, se ducea, el ştie unde… N-a avut răbdare şi a început să strige:

„— U!…

Caţaoane.

Caţaoane, Destulă vlagă ne-aţi supt, La români gâtul de-aţi rupt, Caţaoane, grecotei…"

Şi ce şi-a pus în gând, păn-n-a murit, nu s-a lăsat! Ala domn! C-a fost os din osul nostru, şi-a ştiut să ne scape de lifte!

Auzită de la un Vladimirean, în 1910. N.I. Dumitraşcu, *Moşteniri*. *Povestiri*, p. 50 – 51.

1 Cetită pentru prima oară la o societate de lectură, în 1910, la Craiova.

167

ROPA ŞAIIBAN

Cam acum un veac şi ceva, trăia în cuprinsul Vrancei un preot bun şi înţelept, cu numele de părintele Şărban.

El păstorea cu multă vrednicie parohia din satul Năruja şi de sfaturile şi îndemnurile lui nu ascultau numai poporanii săi, ci toţi locuitorii ţinutului, că vorba-i era blinda, dulce şi sfântă, ca slova din Evanghelie.

Pe atunci se abătuse asupra Vrancei vremuri tulburi, căci un boier moldovan hrăpăreţ de averi străine, prin înd ochii pe plaiurile acestea, bogate în păduri străvechi,

păşuni cu ierburi grase, cu turme nesfârşite de vite mari şi mici, căuta cu multă râvnă ca prin vicleşuguri să pună stăpânire pe ele şi ceruse vrâncenilor ca de bunăvoie să se recunoască supuşii săi, ca trăind pe moşie boierească.

Dar vrâncenii, care din vechime erau deprinşi să trăiască în libertate, prin poienile singuratice, numai sub oblăduirea propriilor lor cârmaci, după obiceiurile vechi ale pământului, moştenite din răstrămoşi, nu voiră cu niciun chip ca să primească stăpânire străină şi să ajungă robi boiereşti.

Popa Şărban a avut mare rol în această pricină ce se iscase în Vrancea, căci el fu acela care, împreună cu ceilalţi conducători ai ţinutului, hotărâră să se opună cu toată îndârjirea planurilor urâte ale boierului moldovan.

Cu glasul foarte ridicat, ca niciodată până atunci, popa Şărban susţinuse în sfatul vrâncenilor, cu multă străşnicie, că nimeni nu trebuie să primească jugul ruşinos al sclaviei, pe care strămoşii lor niciodată nu l-au cunoscut.

Roseti Roznovanu, căci aşa se chema boierul cel hapsân, auzind de hotărârea vrâncenilor şi aducând acte viclene înaintea stăpânirii, a cerut sprijin domnesc pentru a intra în stăpânirea drepturilor pretinse de dânsul.

Pentru ca să pedepsească pe răzvrătitori şi să liniştească lucrurile de aici, se hotărî trimiterea unei patrule de arnăuţi, căci pe acele vremuri ţara Moldovei se afla sub stăpânirea fanariotă.

Aşa, într-o bună duminică, sfântă zi de sărbătoare, când tot creştinul, uitând pentr-un moment de grijile vieţii pământeşti, merge în faţa altarului… potera de arnăuţi pătrunde în hotarele ţinutului Vrancei, îndreptându-se

cu multă ură înspre satul Năruja, unde se bănuia că e focarul răzmeriţei, în frunte cu popa Şărban.

În satul acesta, biserica era ticsită de credincioşi şi

părintele Şărban citea cu multă smerenie din cărţile sfinte, când un moşneag voinic dă buzna pe uşă, strigând:

— Vin arnăuţii!

El, făcându-şi cu grabă loc printre norod, se apropie de altar, şi, pentru a lămuri mai bine pe părintele Şărban, urmă:

— I-am văzut în zarea dealului, taică părinte! Cobor acum zoriţi, prin sat…

Un moment de uluială se petrecu în toată biserica, la auzul acestei veşti.

Se ştia că de obicei, când veneau trimişii stăpânirii pentru ridicarea dărilor sau alte angarale, vesteau mai dinainte pe locuitori ca să se pregătească, dar acum venirea lor fără de veste era cam prea ciudată, mai ales în împrejurările de ceartă în care se găseau cu boierul Roznovanu. Şi de aceea, bărbaţii începuseră să murmure între ei, îngrămădindu-se spre cel ce adusese ştirea, dornici a afla mai multe, iar femeile zăvârneau spre uşa de ieşire.

Presimţea şi părintele Şărban, poate mai mult decât ceilalţi săteni, la ce se poate aştepta prin venirea panţârilor în sat, dar nu-şi pierdu cumpătul şi se grăbi să mai potolească lucrurile.

— Liniştiţi-vă, oameni buni, şi staţi cu toţii pe loc, le strigă el cu glasul răspicat, din uşa altarului. Gândiţi-vă că ne aflăm în casa Domnului, unde nu se încape cârtire, ură sau dezbinare. Trebuie să urmăm cu sfânta slujbă întru Domnul, până la sfârşit, fără niciun murmur, căci nu se poate să o lăsăm neterminată. Aici să ne găsească armia străină. Şi dacă va fi venind cu gând rău asupra noastră, Tatăl Ceresc nu le va îngădui să-şi în plinească vrerea, căci el iubeşte numai duhul dreptăţii.

La aceste vorbe adânc pătrunzătoare, toţi se liniştiră fără a mai scoate un cuvânt de împotrivire şi duhovnicul

începu din nou cetania, urmat de strana cântăreţilor.

Cuvintele Evangheliei, prin glasul părintelui Şărban. răsunau sonor în biserică şi pătrundeau, de astă dată, mult mai tainic în inimele fiecăruia.

A zăvârni – a tăbărî, a se îndrepta precipitat (n.ed.).

169

Ascultau cu toţii în cea mai cucernică evlavie slujba liturghiei, sorbind cu mult nesaţ cântările sfinte care le întărea credinţa în puterea dumnezeirii…

Slujba era pe sfârşite, când un alt sătean veni într-un suflet, vestind:

— Au sosit arnăuţii, părinte, şi umblă întrebând de sfinţia-ta. În curând vor fi aici.

De astă dată zurbava fu mult mai mare, căci toţi înţeleseră deplin acum rostul venirii poterei în sat.

Câţiva săteni începură să strige:

— Vin să ni-l ieie, câinii!

— Nu-l dăm nici morţi, măcar de o fi să luptăm până la unul, se auziră alte glasuri.

Şi lumea toată începu să strige:

— Da, să luptăm!

Popa Şărban făcu semn norodului să se liniştească, le zise apoi:

— Nu vreau vărsare de sânge în pragul bisericii. Dacă pentru mine au venit arnăuţii, atunci mă voi preda singur.

— Nu se poate, izbucniră glasurile tuturor celor din biserică. Niciodată nu vei pleca din mijlocul nostru.

Tulburarea era mare. Toţi vorbeau cu tonul ridicat şi plin de ură împotriva stăpânirii şi nu se mai putea desluşi din zgomot decât gesturi înfuriate de răzbunare.

Văzând încurcătura şi neastâmpărul oamenilor, vornicul satului, un bătrân gospodar cu părul albit de ani, dar om cu judecată şi cumpănit în toate, se gândi să

domolească lucrurile, şi, izbind de câteva ori în tablaua de fier în care se păstra anafora, în semn de linişte, ceru mirenilor ascultare.

Când zarva se mai domoli puţin, bătrânul vornic, pe al cărui cuvânt oricine se putea bizui cu încredere, începu să vorbească cu glasul răspicat, aşa:

— Oameni buni! Pe părintele Şărban nu vom lăsa cu niciun chip să-l ridice potera cu sila din sat. Aista-i lucru hotărât. Dar gândiţi-vă că şi aceştia care au venit sunt trimişii stăpânirii, iar noi ne aflăm în sfânta biserică, locaş de închinare, iar nu de răzbunări sau omoruri. Sol daţi-i se apropie şi, după chibzuinţă mea, lucru cel mai nimerit de făcut este să ieşim cu toţi liniştiţi din biserică şi să ne îndreptăm în pace pe la casele noastre, iar bunul părinte să se ascunză din faţa lor şi noi îl vom apăra.

170

să nu-l găsească cu niciun chip. Eu m-oi duce să-i primesc după obicei, cu vorbe bune, şi dacă se vor supăra că nu pot da de părintele, întâmplă-se orice, vom răspunde cu toţii pentru el, dar nu-l vor avea cu niciun chip, măcar de ne-ar lua şi viaţa, căci mai bine să piară unii dintre noi decât bunul nostru părinte sufletesc, care va şti să ne apere drepturile noastre înaintea stăpânirii.

Sfatul vornicului a fost primit cu bucurie de toţi, iar popa Şărban, ca să liniştească deplin norodul, fu nevoit să asculte şi el îndemnul de a se feri de urmăritorii săi.

În urma acestei înţelegeri, credincioşii se pregătiră de ieşire şi fiecare, spre sfârşit, îndreptându-şi gândul către Tatăl Ceresc, îşi făceau cu smerenie cruce, cerând în şoaptă sau în gând, sprijinul Atotputernicului, când un glas dinspre uşă strigă înspăimântat:

— Ne-a cuprins vrăjmaşul!

Într-adevăr, arnăuţii ajunseră la poarta bisericii.

Vornicul cel sfătos nu-şi pierdu cumpătul şi,

smulgând în grabă un ştergar de la o femeie, iar de la alta o saricâ lungă, le aduse în altar şi ajută mai mult cu sila părintelui să se îmbrace, punându-i ştergarul femeiesc în cap.

Şi aşa, cu portul schimbat, părintele Şărban se strecură printre mulţime afară, în timp ce arnăuţii înconjurase biserica şi aşteptau la uşă, să pună mâna pe el.

Fiindcă nu-l zăriră, unii s-au năpustit în biserică să caute, în timp ce popa Şărban o luase razna spre Dealul Nărujei şi se afundă în pădure.

Pe atunci erau păduri multe cari cuprindeau toate dealurile, până în marginea satului, nu ca acuma, aşa că a putut să se ascundă uşor în codrul întunecos, singurul tovarăş de credinţă al strămunilor noştri.

Vrednicul preot şi-a făcut un bârlog ascuns sub o stâncă din Coasta Primejdiei, unde a stat o lună de zile încheiată; acolo i se aducea hrana pe furiş şi veşti de la săteni şi tot de acolo le da sfaturile ce trebuiau de făcut, în timp ce arnăuţii se căzniră în zadar să pună mâna pe dânsul, cum şi ceilalţi fruntaşi ai Vrancei, cari prinzând de veste fugiseră cu toţii prin păduri.

După sfatul părintelui Şărban, au fost trimişi pe sub ascuns, cu jalobă la Iaşi, unde s-au plâns Domnului de pacostea căzută pe capul vrâncenilor, cerându-i dreptate

C-da 133 coala 13

171

Şi dreptate li s-au dat, că arnăuţii au fost ridicaţi de prin satele Vrancei.

De atunci vrâncenii au pornit proces cu boierul Roznovanu, proces greu de la care strămoşii nu s-au dat în lături şi au umblat mult, făcând drumuri lungi şi fără număr, până la scaunul domnesc din Iaşi. Au cheltuit bani mulţi, s-trânşi cu mare trudă de prin sate, până ce a dat Dumnezeu şi au rămas pe Roznovanu, iar munţii Vrancei,

cu toată întinderea ţinutului, au rămas tot ai vrân oenilor, să-i stăpânească în veci, aşa cum apucase din moşi strămoşi şi cum fuseseră daţi lor zestre de viteazul voievod Ştefan cel Mare.

Părintele Şărban a rămas ca un mucenic al Vrancei şi hrisoavele vorbesc că după câştigarea procesului cel mare, plăieşii au venit rând pe rând, de prin toate satele ţinutului, în casa vrednicului preot, de i-au dat lui zapis de recunoştinţa prin care vrâncenii se legau cu jurământ înfricoşat că nu-l vor uita în veci, neam de neamul lor.

S. Hârnea, *Popa Şărban şi alte legende*, *p*. 5 – 13.

KISELEF ŞI MEHEDINŢEANU

În vara anului 1831, izbucnise holera în Bucureşti şi se închiseseră toate barierele cu un cordon militar.

Kiselef, puternicul stăpânitor al Munteniei, ieşise într-o zi să se plimbe cu droaşca. A umblat pe la Herăstrău, pe la Florească şi se întoarse pe altă cale, spre Bucureşti. La barieră, santinela, un mehedinţean, se puse cu puşca în drumul lui Kiselef.

— Nazat, că dau foc! Kiselei se ridică în droaşcă.

— Eu sunt generalul Kiselef.

— Poţi să fii! Du-te la căprarul cordonului şi adu-mi hârtie că poţi trece!

Generalul se coborî jos, scoase un Napoleon şi îl întinse soldatului:

— Iacă, frate, bacşiş! Lasă-mă să trec!

Mehedinţeanul plecă puşca şi zise blând:

— Dacă vrei să mă cinsteşti, aruncă-mi-l, căci clin mină n-am voie să-l iau.

Kiselef aruncă napoleonul. Soldatul puse piciorul pe Napoleon ca să-l ia în stăpânire, apoi întinse puşca.

— Îndărăt, generale, că trag foc!

— Dar, bine bre, ţi-am dat bacşiş.

— Îndărăt, generale!

Şi soldatul a tras cocoşul şi a pus arma la ochi.

Generalul a trebuit să se întoarcă. Ajuns pe altă cale la Bucureşti, Kiselef a poruncit să se afle numele soldatului, căruia i-a mai dat doi napoleoni şi l-a făcut că prar, pentru farsa ce i-a jucat-o.

A.A., *Păţanii din viaţa oamenilor mari*, p. 7 – 9.

[LA 1848]

La 1848 s-au făcut din sat d-aici doisprezece volintiri cu Magheru, că el a făcut să se taie ciocoii şi să ierte claca, era rumân adevărat. Umbla şi strângea volintiri de prin toate satele. La care se trecea volintiri de voie, îi făgăduia 12 pogoane. M-am brodit când venea Magheru cu oştiri din jos. Tocmai atunci se duceau muntenii la cosit.

— Mă băieţi, le zicea el, vă plătesc ziua un icoşar, să mergem la ciocoi să ierte claca!

— Să mergem!

Şi au făcut oamenii coasele ca sabia şi au plecat cu Magheru. Pe urmă? Magheru trimitea hârtie la ciocoi:

— Primiţi Constituţia?

— Nu!

— Aşa? Pari şi pietroaie, băieţi!

Şi ca prafu’ nu s-alegea de casele ălor cari se împotriveau.

Aşa nu i-a primit la Craiova şi atunci n-a rămas o baracă.

173

La cazarmă însă s-au predat miliţienii şi atunci Măgheru le-a plătit şi le-a dat drumul.

Marghiloman şi cu Popa Şapcă erau spătarii lui Măgheru. Ăştia câte trei, ăluia care ierta claca nu-i făceau nimic, îi puneau doar pajără1 ca să ştie să fie iertat, să nu-l taie.

Pe care nu, îl tăia.

Era un călugăr la Crisantie, la Râmnic. ăla n-a vrut să ierte claca. Atunci Magheru i-a ţinut pe toţi pandurii la averea călugărului, trei săptămâni în şir, de-au mâncat şi au băut.

Iar d-acolo trimitea în toată ţara porunci peste porunci:

— O să fim fraţi toţi d-aici înainte! ăl de la munte o să prinză peşte în Dunăre, iar ăl de jos să taie lemne la munte. Boierii să facă streajă.

Material din Almăjel. Povestită de badea Aproiu.

C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, p. 103 – 104.

j

IANCU

Apoi cu Iancu tot aşa o fost cu iobăgia de pe atuncea, tot aşa Ş-poi Iancu-i mai încoacea, nu-i aşa demult, o nepoată a lui o fost aci măritată, acuma-s 50 de ani când m-am căsătorit. Ea o fost moaşă de sat aicea. El ice c-o fost la o şcoală cu-mpăratul de pe vremea aceea, o fost colegi. Ş-apoi o văzut atâta nedreptate şi prigonirea poporului, ş-apoi s-o dus, o vorbit cu-mpăratul:

— Iacătă cum şi iacătă cum! Oamenii nu mai pot să trăiască de asuprirea ce-i acolo, iobăgia şi să lucre atâtea zile la oameni fără nicio plată.

Apoi ice că i-ar fi dată drept ca să facă o răscoală, să facă o revoluţie. Apoi, după ce o făcut-o, atuncea el o zis că atuncea el are să fie ministru şi-mpăratul împărat

1 Stemă, pajura Munteniei (n.ed.).

numa. Atunci el nu l-o mai lăsat ca să fie ministru. Iancu atâta s-o făcut nebun, făcut aşa c-o pierdut mintea şi ice că zicea tot într-un fluier pe-aicea. Apoi ice că o venit împăratu pe-aicea şi o vrut să stea cu el de vorbă. Zice c-o zis Iancu că „un prost şi un mincinos nu stau de vorbă”.

Ş-apoi o luat, o strâns armată, după ce s-o dus la Blaj ş-o ţinut acolo sfătuirea aia că cum să fie, Iancu cu Bărnel din Sibiu. Este aşa o vorbă că

Strigă Bărnel din Sibiu
Că Ardealul nu-i pustiu
Şi Iancu din Fântânele.
C-aicea-s armele mele.
Vitejeşte lupt eu ele!

Ş-apoi atunci o venit ş-o strâns armată – de pe aicea, oameni. Atunci n-aveau arme, cu coase, cu furci, cu săcuri. Apoi s-o dus aicea la Beliş, unde-i zice la Fântânele, că pe-acolea venea ungurii din Ungaria, pe la Huedin să vie acolo. Ş-apoi acolo i-un câmp aşa, un şes între păduri. Şi-atuncea ungurii dac-o venit acolo, venit cu armată multă, şi cu muniţie, şi cu esta şi cică s-o pus o negură peste câmpul acela, peste pădure şi nu se mai vedea nicăieri. Ei acolo or tot puşcat, or avut arme, ş-o tot puşcat, ş-o stat acolo. A noşti, a Iancului era prin pădure, oamenii lui de-aicea, cu moţii ăştia. Ş-poi zice că o auzit vorbind – mai ştia ş-a noşti câte unul aşa puţin ungureşte – o auzit vorbind ei acolo că ce să facă.

— C-amu ice, am gătat muniţia şi ce să facem? Ne ducem încolo – ice – ne-or prăpădi – zise. Hai ne-ntoarcem înapoie!

Atuncea, eşti a, rumânii dincoace s-o dus înainte ş-o tăiat la pădure peste drum. Ş-apoi când o plecat ei, n-o mai putut să treacă nici cu vite, nici cu ei. Ş-apoi ani după ei, apoi pe toţi i-o prăpădit până-n Beliş – la Beliş este-o apă mare, nu aşa mare ca râu-aiesta – o fost un pod acolo, s-o dus ş-o tras podul jos ş-apoi n-o mai avut pe unde trece. Apoi, care cum trecea pe subt oile acelea, aieştia dincoaci cu pietri-n cap şi-i ţipa jos.

Ovidiu Bârlea şi Ioan Şerb, *Horea şi Iancu în tradiţia*) *i cântecele poporului*, p. 113 – 114.

175

HORA VKRBUCULUI

„Cin se prinde în horă Trebuie să joace” (Vorbă veche)

Până a nu veni domnitor Barbu Ştirbei, feciorii care trebuiau să facă slujbă ostăşească se prindeau cu arcanul

Nu era greu să prinzi un om cu funia sau cu arcanul, era însă mai greu ca să-l ţii prins până îl virai în oştire. Cei mai mulţi, chiar dacă se lăsau prinşi, scăpau în urmă prin fugă şi scăpaţi rămâneau pentru toată viaţa. Obiceiu] acesta de a-ţi încheiba ostaşi prea se învechise şi poate nu era nici românesc. Nu plăcea de loc românilor, pentru asemenea timpuri, care, oricum, se mai schimbaseră de la suirea lui Ştirbei pe tron.

Trebuia căutat un alt mijloc, mai potrivit cu vremea şi cu legiuirile ei. Şi despre acest lucru vom înşira o poveste.

Cunoaşteţi obiceiul care e şi acum la ţară, de a umbla cu plosca pe la rude şi prieteni, cu gândul ca să-i aduci la nunta unui tânăr.

Pleacă vornicelul şi cu un alt om al nunţii prin săi, însoţiţi de un lăutar şi intrând prin casele vecinilor, îi cheamă la nuntă. Cine bea vin din ploscă, trebuie să vio la nuntă; cine nu vrea să vie la petrecere nu primeşte nici să bea din ploscă. Aşa e tocmeala.

Dacă pricepeţi vorbele astea, atunci e uşor de priceput povestea ce urmează.

Avea – se zice – Vodă Ştirbei, un om de încredere la curtea lui domnească, un om ca toţi oamenii care se chema Verbucu. Nu se ştie câtă carte va fi învăţat, nici din ce neam mare va fi fost, dar să ştie că era om meşter şi cu tipic la vorbă. Odată, când i-a venit bine, a stricat şi el o vorbă cu Ştirbei şi i-a spus că rău se face, dacă soldaţii se prind cu funia.

— Ar fi mai bine, zicea el, ca ostaşii să se cheme cu

vorbe bune la oştire; să li se tâlmăcească bine rostul oştirii, ca omul să capete dragoste şi de şefi, şi de lucru. Hei, măria-ta, vrabia se prinde cu grăunţe şi omul cu vorbe bune!

176

Se zice că Vodă l-a înţeles pe de-a întregul şi l-a însărcinat chiar cu o asemenea lucrare. Verbucu a căpătat la mână pitac domnesc şi oameni de muncă şi apoi a plecat prin sate, ca să strângă ostaşi pentru ţară.

Toţi tovarăşii săi purtau câte o ploscă românească în mână. Ajunşi într-un sat, îşi umpleau toţi ploştile cu vin negru şi, răspândindu-se pe uliţe câte doi-trei, chemau pe toţi flăcăii la horă. Cine bea din plosca lor trebuia să intre şi să joace. Astfel se încheiba în mijlocul satului o horă frumoasă de voinici. Verbucu aici făcea cunoştinţă cu toţi, bea şi ciocnea cu toţi, ca la masa mare. Apoi, când hora se spărgea, el aducea vorba despre ţară şi despre ostaşii ei care sunt datori să o apere. Le arăta la toţi că e prea urât obiceiul ca să prindă pe tineri cu arcanul, ca pe vitele sălbatice, pentru a-i aduce la oaste. Lucrul ar fi frumos ca ei să vie singuri, căci aşa doreşte Vodă…

Când isprăvea el vorba, hora iar începea, ploştile iarăşi se preumblau de colo, colo, şi chiotile nu mai conteneau. Oamenii lui Verbucu, îmbrăcaţi în haine domneşti, se prindeau fraţi de cruce cu flăcăii satului, pe care îi prindea dorul de ducă.

— Aţi beut din plosca noastră… Ţineţi minte, flăcăilor, că trebuie să intraţi în horă. Aşa a fost înţelegerea de la început. Şi cine s-a prins în horă trebuie să joace. aşa e legea noastră. Fiţi oameni de treabă şi acum să mergeţi sănătoşi cu noi, ca să vă vadă şi Vodă. N-aveţi frică cu mine! Eu răspund de voi. Şi-acum să-mi spuneţi pe şleau, flăcăilor, cine merge cu noi? Mâine o să petrecem în satul vecin; acolo noi nu cunoaştem pe nimeni;

ştiu că aveţi rude şi cunoscuţi, e adevărat? De-aia şi noi pretindem ca să ne însoţiţi ca pe nişte prieteni şi fraţi. Haide, ce mai staţi la gânduri? Ajutorii meu trebuie să vă scrie acum chiar; mâine plecăm.

— Să ne mai gândim până mâine, cocoane Verbucule!... răspundea unul de la spate.

— Bine, aveţi timp şi voie până mâine în zori.

*

Ceata şi ajutoarele lui Verbucu se răspândeau apoi în sat pe la casele cu feciori. Ei aveau ordin ca să înduplece pe feciori şi să-i facă să-i urmeze.

Verbucu întreba de cel mai bătrân om al satului şi acolo cerea gazdă.

177

Aci, cina Verbucu şi odihnea peste noapte.

Mâine, dis-de-dimineaţă, oamenii din roata lui trebuia să vie la el şi să-i arate cum stau lucrurile. Mai toţi îi arătau că flăcăii vorbesc bine şi au-bune făgăduieli. Apoi se întorceau iarăşi pe la casele de gazdă şi după puţin timp se strângeau din nou înaintea lui Verbucu, toţi, cu flăcăii satului. Verbucu, strângându-le mâna, îi încredinţa din nou că Vodă simte mare plăcere ca să-i vadă voioşi.

Toţi porneau acum în satul vecin; care pe jos, călare ori cu căruţa. În urma lor rămâneau acasă încă destui.

Nevestele, mamele şi surorile plângeau ele frică adevărată, că o să le tundă părul la cazarmă.

În satul de alături, odată ajunşi, se începea iarăşi cu plosca prin case, se încheiba iarăşi horă pentru toţi flăcăii buni pentru oştire. Asta era hora Verbucului. Astăzi nu se mai joacă.

Povestită de Mihail Mavrodin, funcţionar C.F.R., născut în Stăneşti, judeţul Muscel.

P. Danilescu, *Barbu-vodă Ştirbei în tradiţia populară*, p. 51 – 56.

PA VEI CHINEZU

Pe timpul când românii din Transilvania, Banat şi Crişana, îşi aveau voivozii lor, în fruntea satelor şi a ţinuturilor mai mici steteau *judecii* sau *cnejii* români. În timp de pace, aceştia erau judecători, iar în timp de război, căpitani. Ei erau boierii români, dar nu de cei care asupreau pe ţărani. Cu timpul, regii Ungariei au început să asuprească pe cnejii români, silindu-i să-şi părăsească legea strămoşească, iar cei care nu se supuneau îşi pierdeau drepturile de cneji şi ajungeau ţărani simpli. Mulţi se ridicau, prin vitejie în războaie, iară la rangul de mai nainte. Unul dintre aceştia a fost şi Pavel Chinezu.

Pavel Chinezu a trăit pe timpul lui Mateiu Corvinui. Era din neam de cneaz român, de aceea îi şi rămăsese numele cum îl scriau şi ungurii. Familia lui Pavel îşi

pierduse drepturile de cneaz, aşa că el ajunsese ficior de morar la moara din Ciucea, lângă Criş.

Pavel era atât de tare încât ridica butoiul cu apă şi bea din el ca dintr-un pahar. Piatra de moară o ţinea în mână ca şi cum ar fi numai un cârpător de lemn. Odată au trecut pe lângă moara din Ciucea nişte boieri mari. Fiindu-le sete, au cerut apă. Pavel a umplut o ulcică cu apă şi, punând-o pe o piatră de moară, le-a dus-o boierilor. Aceştia s-au mirat mult de tăria lui şi unul din ei i-a zis:

— Pagubă, să stea un voinic ca tine la moară! Intră în armată şi luptă contra turcilor!

Pavel a primit bucuros şi a intrat în armată. În luptele cu turcii s-a dovedit atât de viteaz încât în curând a ajuns căpetenie de oaste şi mai târziu chiar ban de Timişoara, adică voievod al Banatului.

Odată a fost o luptă mare între turci şi creştini, pe Câmpul Pinii, în judeţul Hunedoarii. Armata transilvăneană era p-aci să fie bătută când sosi Pavel Chinezu în ajutor, cu

armata lui de români bănăţeni. În amândouă mâinile cu câte o sabie, el secera pe turci cum se seceră griul. Îngroziţi, turcii rămaşi în viaţă fugiră în munţi, unde partea cea mai mare din ei fură omorâţi de români. Iar după luptă, s-a încins între soldaţii creştini un ospăţ mare, la care Pavel a jucat bătuta, ţinând câte un turc în dinţi, subsuoară şi într-o mână.1

V. Lazăr, *Legende istorice*, p. 45 – 46.

LOGOFĂTUL TĂUT

Când a aşazăt pace Ştefan-vodă cel Bun cu leşii, fiind Ioan Tăutul logofăt mare, l-a trimis sol la Ieşi, şi a dăruit craiul leşesc Tăutului aceste sate la marginea ţării: Câmpul-Lung Rusesc, Putila, Răstoacele, Vijniţa, Ispasul, Mi

1 Pavel Chinezu este de fapt Pavel Cneazul; cunoscut luptător antiotoman, român transilvănean de la jumătatea veacului al XV-lea. Numele de *Chinezu* provine dintr-o calchiere fonetică a termenului corespondent din limba maghiară, echivocul fiind consecinţa omonimiei (n.ed.).

liea, Vilavcea, Carapciul, Zămostia, Văscăuţi şi Voloca. Toate acestea le-a dăruit craiul leşesc logofătului Tăutu, şi a pus hotar apa Cirimuşului, într-o duminică dimineaţa.

Biserica din Balineşti, comuna Zamostea, ţinutul Dorohoi, este zidită de logofătul Tăut, şi se spune că s-ar fi găsit o pungă de mătase albă, putredă, pusă de Tăut la zidire.

Punga ar fi fost din cele date de sultan, logofătului Tăut; dar banii ar fi fost luaţi de zidari.

Sub biserică ar fi o tainiţă mare, boltită, cuprinzând felurite odoare.

Ion Tăut şi cu alţi răzeşi au întemeiat mănăstirea Corăbnita din Bucovina.

I. Neculce, *Letopiseţ*, vei. II, ed. II, f. 181; Ioan C.C. Ciocoiu, *Note la monografia bisericilor parohiilor şi filialelor din jud. Dorohoi*.

S. T. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt. Istorisiri*... p. 112.

SOBIESCHI ŞI PLAIEŞII

Odată, un rege polon cu numele Sobieschi se în torcea în fruntea unei oştiri, prin Moldova, spre ţara lui. Sobieschi era trist căci fusese bătut de turci. Drumul lui era pe lângă Cetatea Neamţului. Când o zări, Sobieschi zise:

— Aceasta trebuie să fie vreun cuib al tâlharilor de moldoveni! Să mergem să-l luăm, ca să nu ne întoarcem acasă fără nicio ispravă.

Un ofiţer de alături îi răspunse:

— Eu aş zice, mărirea-ta, să lăsăm cetatea în pace şi să ne urmăm drumul înainte, căci n-avem tunuri de cetate!

— Te îngrijeşti că n-avem tunuri? îi răspunde mirat Sobieschi. O vom lua cu mâinile.

Şi dete poruncă să aducă oastea înspre cetate.

În cetate nu erau decât optsprezece păzitori, tot unul şi unul, oameni voinici de munte, adică plăieşi. Aceştia, văzând că o oştire vine să intre în cetate, închid porţile

şi se gătesc de apărare. Se începe lupta. Tunurile polonezilor trag necontenit, dar nici plăieşii nu se lasă mai pe jos. Ei răspund cu gloanţe. Fiecare împuşcătură a lor doboară câte un duşman şi mai ales din ofiţeri, în care ochiau mai mult. Cinci zile ţinu lupta. Alulţime de poloni picară morţi. Sobieschi credea că se bate c-o armată numeroasă. Dintre plăieşi picară numai zece inşi. Ei însă isprăviseră merindele şi gloanţele. Bieţii oameni fură siliţi să închine cetatea, cu tocmeala însă, ca Sobieschi să-i lase liberi, să meargă oriunde or voi.

Când porţile cetăţii fură deschise, Sobieschi veni să vază ai-mata cea numeroasă cu care s-a luptat atâtea zile. În loc de oştire multă, el văzu numai opt plăieşi dintre care patru duceau pe umerii lor pe alţi patru, cari orău răniţi.

— Unde sunt ceilalţi? întrebă Sobieschi mirat.

— Optsprezece eram cu toţi, luminate rege! – răspunse ui plăicş. Zece au murit în luptă, iar ceilalţi opt suntem *i* ici!

— *Cum*, voi aţi îndrăznit să vă împotriviţi mie şi să-mi omorâţi atâţia viteji? strigă Sobieschi turbat de mânie. Nici nu meritaţi să muriţi de sabie, ci de ştreang!

Spânzuraţi-i!

Pe loc, polonii înconjurară pe plăieşi, care, punând ja; pe răniţi. Îşi făcură semnul crucii şi priviră cu ne-pă: aiv la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor.

Un ofiţer polon se apropie cu respect de Sobieschi n-are şedea mânios şi îi spuse că oamenii nu şi-au făcut decât datoria, şi-au apărat vitejeşte pământul lor şi că, în loc de ştreang, ei sunt vrednici de laudă.

Regele cu cuprins de milă. Ei îi iertă, zicându-le:

— Voinicilor, sunteţi liberi: Mergeţi şi spuneţi copiilor şi fraţilor voştri, că aţi avut cinstea să vă împotriviţi cinci zile regelui Poloniei!

A. R. Budacov, *Legende*... p. 10 – ÎS-DESPRE DOMNI ŞI BOIERI RĂI.

HRĂPĂREŢI, ÎNGÂMFAŢI ŞI PROŞTI.

LIPSIŢI DE ÎNSEMNĂTATE

CIUBUCUL LUI VODĂ

Era odată, în ţara aceasta a lui Vodă, acel obicei ca de câte ori mai marele staroste al unui insaf sau breaslă, mergea la domnie şi-l primea domnitorul, avea drept la „cahvea1 şi la ciubuc”, ca şi boierii veliţi2. Hei, nu totdeauna numai cei pogorâţi eu hârzobul din cer erau în bunăcătare în faţa scaunului domnesc, ci mai avea grai cu

Vodă, fără cătuşe, şi obrazul neguţătoresc!

Păi, cică Alexandru-vodă dete odată hrisov unui baş-boier3, de ăia cu fundul işlicului4 alb, ca al gugiumanuluia domnesc şi cu drept de barbă până la rândul ţâţelor Apucatu – s-a acel boier-başa să facă în ţară lucru ce n-a mai fost: fabrică de şaluri. Şi dete măria-sa-vodă acelei fabrici privilegiu cu hrisov domnesc, scris pe piele şi cu pecete mare, agăţată. Şi iată că la hrisovul domnesc, ăla mândru împodobit cu slove roşii şi poleite de dascălul Florea de la şcoala Sfântul Gheorghe, scria că numai la fabrica baş-boierului să meargă de acum norodul, ca să-şi vopsească lâna de velinţe şi de haine…

D-apoi cu aşa nizam e se lua pâinea de la gură întreg rufetului7 boiangiilor…

Atunci merseră boiangiii şi calfele lor la mai-măria lor şi aşa îi grăiră:

— Meştere Ifrime, bine te-am găsit!… Ştii ori nu ştii că de când Vodă a dat la mâna lui baş-boier carte eu pe

1 Cafea (n.ed.).

2 *Velit* – boier de frunte (n.ed.).

3 Boier de seamă (n.ed.).

— *Işlic* – căciulă în patru colţuri, blănită, purtată de boieri.

5 *Gugiuman* – căciulă de samur cu fundul alb (n.ed.).

Orânduială (n.ed.).

7 *Rujet* – breasla (n.ed.).

m cetluitură roşie, noi boiangiii nu mai câştigăm para chioară?… Nu mai sfârâie cioric de slănină în varza noastră şi fundul de lemn nu se mai încălzeşte de mămăliga caldă răsturnată de două ori pe zi… Bucuroşi dacă ne mai dă Dumnezeu vreun agă cu suflet creştinesc, să dea iama în pita ce nu iese la cântar, ca să prindem şi noi, cu copiii noştri, vreun codru de pită azvârlită…

Jupân mai-mare scoate din scrinul breslei condica cu

hârţoage şi du-te cu ele la Vodă, şi-i spune dezgheţat şi vewde ca să ne dea dreptate şi să spargă hrisovul baş-boierului, că-i împilător breslei noastre!…

— Mă duc, fraţilor, dacă zice lonja să mă duc

Cum de nu? Ba încă cu toţi bătrânii breslei!…

*

Era pe vremea aceea uşa domnului uşă deschisă norodului, necum pentru mai-măriile rufeturilor!…

Cât sosi mai-marele peste boiangii la benictaşul2 curţii gospodar, călare pe calul cel de-mbuiestru, ciohodarii3 îl duseră cu cinste le vei cămăraşul4, şi calul fu dat în privegherea unui comişelă.

— Ce veste, jupân mai-marele, întrebă vei cămăraşul?

— Ce să fie, jupâne vei cămăraşe, vreau să văd cinstita şi slăvită faţă a măriei-sale lui Vodă…

Şi-l duse cămăraşul, niciuna, nici două, până la divanul unde măria-sa-vodă ţine sfatul cel mic cu boierii halia…6

— Ce pofteşti, mai-marele Ifrime? întrebă Vodă. Hei, Ciubucci-Başa, ciubuc şi cahvea pentru jupân Ifrim!…

Şi cât ai clipi din ochi, ciubucciul al doilea aduse un ciubuc de lemn de cireş, lung de doi coţi şi cu imamele 7 de chihlibar, bătute cu rubine şi cu călăf8 de mărgele, cusut de fetele din haremul doamnei, de-ţi lua ochii de

1 Adunare (n.ed.).

2 Locul de încălecat, scara, pragul (n.ed.).

3 *Ciohodar* – slugă domnească (n.ed.).

4 *Cămăraş* – slujitor la camera domnitorului (n.ed.).

5 Slujbaş la grajdurile domneşti (n.ed.).

6 *Boier halia* – boier cu funcţie (n.ed.).

7 *Imamă* – căpătâi al ciubucului (n.ed.).

8 Toc de ciubuc (n.ed.).

mândreţe… Şi al doilea cahfegiu sosi şi el cu

feligeanul de băutură mirositoare şi cu zarafU – ca horbota, lucrat de argintarul curţii…

— Ei, cum e habarul3, mai-marele? întrebă Vodă.

Şi jupân Îi rim, pufnind simandicos din ciubuc, spuse toată pricina lui Vodă şi scoase din brâu zeci de hrisoave”, de la moşi şi strămoşi, pline de dreptăţile breslei.

— Ei, numai asta nu se poate, mai-marule, zice Vodă cu mânie, gata de a izbucni… Abia sunt şapte zile de când mi-am pus iscălitura domnească pe hrisovul lui baş-boier; cum am să sparg eu astăzi asemenea hrisov?

— Tot aşa, măria-ta, cum ai spart pre ale noastre, ale breslei, în ziua când ai iscălit pe al jupânului baş-boier!…

— Nu se poate!…

— Ba trebuie să se poată, măria-ta! Că dreptatea se poate la domniile drepte. Nedreptate vrei să faci?

Vodă, mâniat de cutezarea meşterului, strigă:

— Ciubucciu Başa!… Luaţi ciubucul domnesc de la gura acestui obraznic!…

— Ciubucul mi-l poţi lua, măria-ta, zice cu cumpătat glas mai-marele, că-i ciubuc domnesc, iar dreptatea nu-i lua-o măria-ta, că este a breslei şi a lui Dumnezeu!…

Bine grăi meşterul Ifrim.

Ciubucul i l-a luat ciubucciul, d, ar Vodă se văzu silit a doua zi a da dreptate după jalba boiangiilor adunaţi cu toţii în curtea domnească.

V. A. Urechea, *Legende române*, p. 231 – 235.

MOARTEA CA ARAP

Nenorocirea cea grozavă a principelui Andrei Bathorî s-a anunţat prin felurite prevestiri. Între alte semne, când el voia să urce, făcând drumul în sus, ca să-şi aşeze lagărul la Reussmarct, pentru a sta noaptea acolo, i s-a arătat ziua în amiază mare, printre poporeni, şi un lungan de arap ce trecea purtând pe umărul lui o coasă. Iar

1 Ceaşcă fără toartă (n. etd.).

2 Suportul de metal al feligeanului (n.ed.).

3 Vestea, grija, necazul (n.ed.).

184

el, când întrebă pe domnii ce erau în jurul lui, că al cui este arapul cel hâd, nimeni n-a ştiut să-i dea desluşire, deoarece nimeni nu-l mai văzuse. Chiar singur Andrei Bathori n-a mai putut să-l arate. Acest spectru a speriat îndată pe Andrei, că este o prevestire a morţii înfiorătoare.

Friedrich Müller, *Basme din Transilvania*, p. 52 – 53.

[CUM A AJUNS GHICA-VODA DOMN AL MOLDOVEI]

Ghica-vodă de neamul lui fiind arbănaş1, copil tânăr au purces de la casa lui la Ţarigrad, să-şi găsască un stăpân, să slujească. Şi cu dânsul s-au mai luat un copil de turcu, iar sărac, din ostrovul Chiprului2. Şi mergând amândoi dempreună la Ţarigrad, multe vorbe bune au vorbit: de vor găsi pită, să se caute unul pre altul. Şi au dzis Ghica-vodă: „Tu eşti turcu, poţi să agiungi să fii om mare, şi ce mi-i face pre mine atunce?” Iar turcul au dzis atunce: „De voi fi eu om mare, te voi face de vii fi mai mare în Chipru, giudecătoriu”. Şi mergând în Ţarigrad, s-au despărţit unul de altul, să-şi caute stăpâni.

Deci copilul cel de turcu au nemerit la un agă3 ce era de curtea împărătească. Şi au slujit asedin stăpân în stăpân, pană au agiunsu de era pase. Şi fiind pase sărac, ave un priietin musaip4 împărătesc. Şi merge totdeauna la vorbă la acel musaip împărătescu. Şi pre aceea vreme să tâmplasă de era multe zorbale 5 în Ţarigrad, de nu să mai pute aşedza 6 Poarta. Deci Chiupruliolul au

1 Albanez (n.ed.).

2 Insula Cipru. Este o greşeală a cronicarului, sau, poate, a copistului, care lăsându-se ademenit de asemănarea fonetică dintre numele insulei şi acela al satului albanez, Kupriili, de unde au pornit în lume

băietani săraci, a crezut că este vorba de bine-cunoseuta insulă din Marea Mediterană. Kogălniceanu a corectat această greşeală în ediţia sa, punând „satul Chiupri”, în loc de „ostrovul Chiprului”. (Nota lui Iorgu Iordan.)

3 Ofiţer turc (n.ed.).

4 Om de încredere al împăratului (n.ed.).

5 *Zorba* – răscoală, revoltă (n.ed.).

s A se aranja, a se stabiliza (n.ed.).

dzis către acel priietin musaip de casa împărătească: „De m-ar pune pre mine viziriu, aş potoli cu zurbalele aceste”. Iar împăratului i s-a supărasă cu zorbaleli, şi să mi-era ce va face, şi întreba sfat, şi pre unul şi pre altul. Şi aflând vreme acel musaip împărătescu, au spus împăratului că „este un pa. se sărac, şi el dzice să-l pui măria „ta vizir, că a potoli toate gâlcevile aceste, pre careli îl cheamă Chiupruliolul”. Deci împăratul îndată l-au adus şi l-au pus viziriu. Şi cum l-au pus viziriu, îndată au şi pus şi au strigat oastea, şi pre de altă parte au început a tăie capetili celor vicleni, până i-au spăriiat, de au aşedzat toate zorbaleli. Şi au rămas viziriu lăudat la turci, precum s-au vădzut şi să vede şi până astădzi neamul lui. Iar Ghica-vodă, intrând în Ţarigrad, au nemerit la capichehăile – moldoveneşti de au slujit, apoi au vinit la Moldova cu neguţitorie, apoi la Vasilie-vodă lipsindusă de curte, fiind şi Vasilie-vodă tot de un neam, arbănaş. Şi vrând şi Dumnedzeu, au agiunsu de au fost capichihaie la Ţarigrad şi vornic mare aici în Moldova. Deci tâmplându-să atunce, la vremea lui Gheorghii Ştefan-vodă, de au fost la Poartă cu alţi boieri, vizinul văzându-l, l-au şi cunoscut cine este. Iar Ghica-vodă nu-l cunoaşte previzinul. Deci vizinul Chipruliolul au şi chemat pre hazna-tariul3 lui şi i-au dzis în taină: „Vedzi cel boieriţi bătrân moldovan ce este la Divan? Să-l iei şi să-l duci la odaia ta, pană s-a rădica

Divan, şi apoi să-l aduci la mine în taină, cum trebuie!” Iar Ghica-vodă, după ce îl lua să dintre ceilalţi boieri, să spăriiasă tare, că nu ştie povestea ce este. Şi după ce s-au rădicat Divanul şi l-au adus la vizinul, l-au întrebat vizinul ce om este şi de unde este, şi au dzis: „Cunoşti-mă pre mine, au ba?” Iar Ghica-vodă s-au pus de unde este de locul lui, iar a cunoaşte previzinul nu-l cunoaşte. Atunce vizinul Chiupruliolul s-au spus şi au dzis: „Ţii minte ce am vorbit când viniiam amândoi pre cale?” Şi au dzis: „De ai uitat tu, dar eu n-am uitat, şi iată că te voi face domnu’ în Moldova; numai să taci mâlcom”. Iar Ghica-vodă au şi mărsu de i-au sărutat mâna şi s-au rugat atunce pentru

1 *A* se *supăra* – a se sătura, a se plictisi, a-i fi lehamite (n.ed.).

— *Capichehaie* – reprezentant al domnilor români la poarta otomană (n.ed.).

3 *Haznătar* – vistier (n.ed.).

stăpânu-său, să-l lasă să fie domnu’, să nu-l mazilească. Iar viziriui au răspunsu’: „Acum deodată îl las să fie „iar mai pre urmă cuvântul mieu gios nu l-oi lăsa, ce te voi face pretine”. Şi pre urmă, chemând la Poartă pre Gheorghii Ştefan-vodă, şi nevrând Gheorghii Ştefan-vodă să margă, au pus pre Ghica-vodă domnu’ în Moldova, după cum scrie letopisăţul. Ase au fost povestea ieşirii acestor doi oameni, Chiupruliului vizinului şi Ghicăi-vodă, că unde este voia lui Dumnedzeu să biruiescu toate firili omeneşti.

I. Neculce, *O seamă de cuvinte*, p. 38 – 41.

VASILE-VODĂ ŞI IUGA

Pe timpul lui Vasile Lupu-vodă câmpulungenii au ales ca deputat pe mai mulţi ani de-a rândul pe un ţăran foarte înţelept şi avut, anume Iuga, de loc din Câmpulung, şi l-au trimis la sfatul domnesc din Iaşi.

Vasile Lupu-vodă cunoştea pe Iuga foarte bine şi-l

avea foarte drag pentru că acesta era un om foarte deştept, înţelept, deschis la inimă, cu dreptate, de omenie şi plăcut tuturor oamenilor.

Iuga a umblat pe la Iaşi în mai multe rânduri. De la un timp încoace însă nu mai mersese acolo, din pricină că mai multe nenorociri dăduseră peste capul lui. Apoi „Iuga îmbătrânise şi slăbise cu totul. Nu se prea interesa de cele ce se petreceau în ţară. Trăia mai mult pentru sine. Şi românii din ţinutul Câmpulungului de mult aleseră pe alţi români din mijlocul lor, de-i trimiteau la Iaşi.

Iată însă că într-un an, tocmai pe când era adunat divanul întreg, Vasile-vodă îşi aduse aminte de Iuga şi întrebă pe unul dintre deputaţii câmpulungeni:

— Mai trăieşte Iuga?

— Care Iuga?

— Deputatul vostru cel vechi.

— Trăieşte, stăpâne.

C-da 183 coala 14
187

— Şi oare, cum se mai laudă? Ce mai face? Şi care să fie pricina că de un timp încoace nu se arată de fel pe la Iaşi?

— Apoi, dă, măria-ta, ce să-ţi spun? răspunse de putatul câmpulungean, luga, deşi e acum bătrân, totuşi e sănătos, numai atâta că de un timp încoace a cam de căzut, sărmanul. I-a murit nevasta cea dintâi şi s-a în surat cu alta mai tânără cu care o duce cam greu. De altminteri, ar merge cum ar mai merge!

Lui Vasile-vodă, la această veste i se făcu milă de luga, ştiindu-l om avut, cu îndurare către toţi şi braţele deschise. Deci, chibzuind el puţin cum ar putea face ca să-l scoată pe bietul om din căluşele nevoii, să nu aibă acum la bătrâneţe a se lupta cu câte neajunsuri cu toate, zise către

deputat:

— Când te vei întoarce acasă, să te duci până la luga şi să-i spui că eu am zis să se repeadă numaidecât până la Iaşi, că am să-i spun nişte lucruri pe care trebuie să le ştie numaidecât. M-ai auzit? Nu cumva să uiţi a-i spune!

— N-oi uita, măria-ta! N-avea teamă! La vreo câteva zile după această vorbire, desfăcându-se sfatul domnesc, se întoarse deputatul Câmpulungului acasă. Aici se duse îndată la luga şi-i zise:

— Iacă cum şi iacă cum, moşule luga! A poruncit măria-sa Vodă să te găteşti şi să mergi cât mai degrabă până la dânsul, la Iaşi.

Lui luga nu-i venea a crede urechilor sale. Însă după ce deputatul îi întări prin jurământ că ceea ce-i spune nu-i alta decât adevăr limpede, zise:

— Şi oare ce vrea măria-sa de la mine, de m-a chemat acum la bătrâneţe să mă duc până la Iaşi? Oare ce voieşte să-mi spună?

— Nu ştiu, moşule! Atât ştiu numai că mi-a spus să mergi cât mai degrabă, alta nimic.

— Dacă e aşa treaba, ce-a da târgul şi norocul! M-oi duce, măcar că acum la bătrâneţe nu-mi prea vine dorit de-a colinda potecile munţilor.

— Eu unul, mi-am împlinit datoria. Dumneata fă acum cum te ajută mintea.

După aceste cuvinte, deputatul se depărta. A doua zi, în revărsatul zorilor, luga se porni de-a dreptul peste munţi, spre Iaşi. Cât timp va fi mers el

nu ştiu, dar când a ajuns la Iaşi nu s-a mai oprit într-un loc sau într-altul, cum e treaba multora, ci se duse de-a dreptul la Vodă, să vadă de ce l-a chemat.

Vasile-vodă, tocmai atunci se afla pe divan cu cei doisprezece sfetnici ai săi.

Deci, intrând Iuga în divan, singur va şti cum, şi închinându-se până la pământ cum e datina ţăranului când se află dinaintea unuia mai mare, îi zise:

— Bună ziua, stăpâne!

— Bună să-ţi fie inima, precum ţi-i căutătura, răspunse Vodă zâmbind.

— Şi măriei-tale fapta precum ţi-i şi vorba.

— Da cum te mai afli Iugo?

— Cum vrei stăpâne… şi mai bine şi mai rău!

— Cum ţi-i dealul?

— Alb şi slab.

— Da lunca?

— Verde şi înfrunzită.

— Da munţii?

— Încărcaţi de brazi şi flori frumoase.

— Da şesul?

— Despuiat şi uscat.

— Primi-vei doisprezece berbeci de-ai mei la dealul tău, la păscătoare?

— De ce nu? Primi, stăpâne, însă cu plată.

— Mergi dară sănătos!

— Iaca, m-am dus, stăpâne!

Şi cum zise cuvintele acestea făcu iarăşi un plocon 1 şi se întoarse să iasă. Însă Vodă strigă degrabă uşariul 2 înăuntru şi îi zise:

— Să duci pe bătrânul acesta undeva la o ospătărie, pe seama mea!

Uşierul se plecă în semn de ascultare şi apoi ieşi cu Iuga afară şi-l duse la ospătărie. Iuga, intrând în odăiţă, se dezbrăcă de cojocul său cel miţos, îşi puse cuşma pe un scaun şi porunci ospătăriţei să-i aducă o ulcică cu vin, apoi se puse la masă şi trase vreo câteva guri bune de vin.

În timpul acesta, cei doisprezece sfetnici, pe când vorbea Vasile-vodă cu Iuga, nu prea luară seamă ce

vorbesc.

1 *A face un plocon* – aici: a se înclina (n.ed.).

2 *Vear* – uşier (n.ed.).

«3

ci se uitară numai plini de curiozitate la luga, cum el, un ţăran îmbrăcat cu cojoc şi încălţat cu opinci, a îndrăznit să intre de-a dreptul în divan, cum de nu l-a oprit uşierul la uşă şi cum vine că Vodă vorbeşte aşa de prieteneşte cu dânsul.

Nu ştiau ei că nu văzură pe luga nicicând până atunci, dar nici Vodă nu le spuse nimic. Şi, după ce a ieşit luga din divan, tăcură cu toţii şi-şi căutară fiecare de lucrurile lor. Când însă s-a încheiat sesia 1 şi se ridicară toţi sfetnicii ca să se ducă acasă, îi întrebă Vodă:

— Boierilor, ştiţi dumneavoastră ce am vorbit eu cu bătrânul care a fost mai înainte aici?

— Nu, răspunseră sfetnicii.

— Dacă e aşa, până mâine dimineaţă, înainte de ce ne-am aduna iarăşi la sfat, să-mi aducă fiecare din dumneavoastră răspunsul în scris despre ceea ce am vorbit eu cu dânsul, iar cel ce nu mi-l va aduce, să ştie că are să fie depărtat din slujbă.

— Bine, răspunseră sfetnicii şi se depărtară ducându-se fiecare acasă.

Sfetnicilor, după ce ieşiră din palatul domnesc, li se părea dintru început lucru de şagă ceea ce le spusese Vodă, însă mai pe urmă, după ce mai cugetară puţin, îşi luară sama şi văzură că nu va fi bine de dânşii dacă nu vor aduce a doua zi, măriei-sale, răspunsul cerut.

Deci, unul dintre dânşii, care era mai bătrân, mai statornic şi cunoştea prea bine pe Vasile-vodă cine-i şi ce poate, nu stete mult acasă, ci se duse pe la ceilalţi sfetnici şi îi făcu luători de seamă, zicându-le:

— Fraţilor, să nu să pară lucru de şagă! Da’ nu vom

duce măriei-sale răspunsul cerut pe mâne dimineaţă, are să fie rău de noi, pe toţi are să ne alunge din slujbă! Să mergem să căutăm pe moşneagul acela şi să-l rugăm ca el să ne tâlcuiască vorba ce a avut-o cu Vodă!

— Ce-ai zis, frate? Nişte boieri ca noi, noi sfetnicii şi cârmuitorii ţării, de care ar tremura toată Moldova de frică când am voi, până într-atâta să ne înjosim, ca să ne rugăm unui ţăran, unui mojic, să ne tâlcuiască ceea ce a vorbit el cu Vodă? zice unul dintre sfetnici. Asta nicio dată n-aş fi aşteptat-o de la dumneata!

1 *Sesie* – sfat (n.ed.).

— Am cugetat şi eu la aceasta, urmă sfetnicul cel bătrân. Şi eu m-am simţit destul de umilit, dar ce să facem? Gândiţi-vă şi explicaţi dumneavoastră vorba, dacă puteţi! Eu destul mi-am bătut capul, clar nimic n-am putut scoate la capăt.

Se puseră în urma aceasta toţi sfetnicii pe gânduri, şi gândiră, şi gândiră, dar degeaba! Nu putu gâci niciunul.

În urmă, văzând şi ceilalţi sfetnici că nu e lucru de şagă, îşi călcară pe inimă şi deteră cu toţii să-l caute pe Iuga, ca el să tâlcuiască vorba. Şi-l căutară, şi-l căutară dar abia într-un târziu de noapte îl aflară în ospătăria cea tupilată, din mahala, unde-l înfundase uşierul. Iuga încă nu s-a fost culcat. Pe semne cugeta şi el la timpurile cele bune din tinereţe.

— Bună seara, moşule! ziseră sfetnicii, după ce intrară înăuntru.

— Mulţumim dumneavoastră, boierilor! răspunse Iuga uimit.

— Te căutăm pe dumneata moşule, ziseră ei mai departe.

— Şi ce poftiţi de la mine? întreabă Iuga.

— Te-am pofti să ne tâlcuieşti vorba ce-ai avut-o cu

măria-sa Vodă.

— V-oi tâlcui-o bucuros, de ce nu? Numai, drept să vă spun, trebuie să-mi plătiţi.

— Îţi plătim, îţi plătim bucuros! Dar cât va fi plata?

— Nu mult, ia, o pungă de bani, de cap!

Sfetnicii cam încreţiră fruntea şi strâmbară clin nas, căci o pungă de bani, pe timpul acela, era atâta cât 500 de lei. Dar ce avură să facă? Trebuiră să se învoiască şi să-i plătească cât le-a cerut, dacă voiau să nu fie alungaţi din slujbă. Deci îi dete fiecare câte o pungă de bani cu acel adaos ca să nu mai spună nimănui niciun cuvânt. Care n-a avut bani la sine a alergat de grabă şi a împrumutat.

Apoi l-au întrebat zicând:

— Ce înseamnă cuvintele „bună să-ţi fie inima cum ţi-i şi căutătura”?

— Apoi, dă – răspunse moşneagul – sunt mulţi oameni în lumea aceasta, a căror căutătură e blândă, plăcută şi prietenească, după care ţi s-ar părea că suflete mai bune decât dânşii nu se află în toată lumea, pe când

În inima lor e încuibată cea mai mare viclenie şi răutate ce-şi poate închipui cineva. Deci cum e căutătura omului, aşa să-i fie şi inima, să nu caute la alţii cu blândeţe şi dragoste în faţă, iar pe din dos să-şi reverse tot veninul asupra lor, ci dacă caută bine, bine să-i şi facă.

— De aceea, cum ţi-i vorba, aşa şi fapta?

— Asta e aşa că dacă omul se laudă că va face cumva vreun bine, să-l şi facă, să nu se laude numai, precum îndătinează foarte mulţi dintre domnii cei mari, iar când e la adică, atunci nu fac nimic.

— Dar dealul?

— Dealul e capul meu. E alb precum mă vedeţi, căci am încărunţit. E slab căci acuma sunt bătrân şi slăbănog.

— Dar lunca cea verde şi înfrunzită?

— Nu v-aţi priceput? Mi-a murit soţia cea dintâi şi acuma mi-am luat una tânără şi frumoasă ca o luncă verde şi înfrunzită, iar eu sunt bătrân şi slab.

— Dar muntele?

— Muntele înseamnă, scumpilor mei boieri. români de prin ţinutul nostru, care sunt voinici ca nişte brazi şi rumeni ca florile, pentru că, mila Domnului, până acuma le merge bine.

— Dar şesul?

— Şesul înseamnă românii de *la* ţară, care supuşi fiind boierilor şi altor oameni fără inimă, sunt chinuiţi şi scurşi de avere şi putere, sunt ca un fânaţ despuiat de iarbă şi uscat.

— Dar cei doisprezece berbeci?

— Aceia, să nu fie cu supărare, sunteţi dumneavoastră, boierilor! Aţi venit la păscătoria mea şi eu v-am păscut acuma.

— Atâta-i moşule?

— Atâta.

— Noapte bună!

— Mergeţi sănătoşi!

Sfetnicii ieşiră afară, mânioşi pară de foc, şi numai-ei singuri ştiură câte sudalme şi blăstămuri trimiseră asupra bătrânului. Dar lui Iuga nici că-i păsa. Strânse bine cele douăsprezece pungi, le puse în curea şi apoi, culcându-se, dormi dus până a doua zi dimineaţa.

A doua zi după ce se adunară sfetnicii la divan şi se aşezară fiecare la locul său, iată că intră şi Iuga înăuntru.

Vasile-vodă, cum îl văzu, îl întreabă:

— Cum ai mas, Iugo?

— Bine, stăpâne!

— Dar primit-ai berbecii mei la dealul tău, la pascătorie? Şi cum arată?

— I-am tuns bine şi le-am luat lina.

— Eşti îndestulat cu atâta?

— Cu berbecii sunt îndestulat.

— Prea bine Iugo! zise Vodă. M-am bucurat foarte mult că m-ai ascultat şi ai venit până la mine. De acum poţi merge sănătos. Şi Dumnezeu să te întărească şi să te susţie încă lung timp în viaţă!

Textul este fidel variantei pe care S. FI. Marian o dă în *Tradiţii poporane române din Bucovina*, Bucureşti 1895 (n.ed.).

Întâmplări din viaţa domnitorilor români, p. 49 – 58.

[NECULAI MILESCU SPATARIUL]

Era un boier, anume Neculai Milescu Spătariul, de la Vaslui de moşia lui, pre învăţat şi cărturar, şi ştie multe limbi: elineşte, sloveneşte, greceşte şi turceşte. Şi era mândru şi bogat, şi umbla cu povodnici1 înainte, domneşti, cu buzdugane şi cu paloşe, cu soltare 2 tot sârmă 3 la cai. Şi lui Ştefăniţă-vodă îi era pre drag, şi-l ţine pre bine, şi tot la masă îl pune, şi se giuca în cărţi cu dânsul, şi la sfaturi, că era atunce grammatic4 la dânsul. Iar când au fost odată, nu s-au săturat de bine şi de cinstea ce ave la Ştefăniţă-vodă, ce au şedzut şi au scris nişte cărţi viclene şi le-au pus într-un bătu sfredelit şi le-au trimis la Constantin-vodă cel Bătrân Băsărab în Ţara Leşească, ca să se rădice de acolo cu oşti, să vie să scoată pe Ştefăniţă-vodă din domnie. Iar Constantin-vodă n-au vrut să se apuce de acele lucruri ce-i scrie de sau

1 *Povodnic* – cal purtat de căpăstru (n.ed.).

2 *Soltar* – cioltar, pătură de postav pentru pus sub şa (n.ed.)

3 Fireturi (n.ed.).

4 Secretar, scriitor de cancelarie (n.ed.).

sculat şi au trimis bătul acel sfredelit cu cărţi cu tot

înapoi la Ştefăniţă-vodă, de le-au dat. Deci Ştefăniţă-vodă, cum au vidzut băţul cu cărţile, s-au pre mâniet şi l-au şi adus pre acel Nicolai Milescul înaintea lui, în casa ce mică, şi au pus pre călău de i-au tăiat nasul. Scoţând Ştefăniţă-vodă în grabă hamgeriul lui din brâu, au dat de i-au tăiat călăul nasul. Şi n-au vrut să-l lasă pe călău să-i taie nasul cu cuţitul lui [de] călău, ce cu hamgeriul lui Ştefăniţă-vodă i-au tăiat nasul. După aceea, Nicolai Cîr-nul au fugit în Ţara Nemţească şi au găsit acolo un doftor de-i tot slobodzie sângeli din obraz şi-l boţie J la nas, şi asedin dzi în dzi sângele să închega, de i-au crescut nasul la locu', de s-au tămăduit. Iar când au vinit aice în ţară, la domnia lui Iliieş-vodă, numai de abia s-au fost cunoscut nasul că-i tăiat. Numai tot n-au şedzut în ţară mult, de ruşine, ce s-au dus la Moscu, la mareli împărat, la Alecsii Mihailovici, la tatăl marelui Petru împărat carele au vinit la noi aice în Moldova. Şi pentru învăţătura lui au fost terziman2 împăratului şi învăţa şi pre fiul împăratului, pre Petru Alecsievici, carte. Şi era 1» mare cinste şi bogăţie. Şi l-au trimis împăratul Alecsii Mihailovici sol la mareli împărat al chitailor, de au zăbovit la Chitai3 vreo doi, trii ani. Şi au avut acolo multă cinste şi dar de la mareli împărat al chitailor, şi multe lucruri de mirat au vădzut la ace împărăţie a chitailor. Şi i-au dăruit un blid plin de pietri scumpe şi diiamant ca un ou de porumbu. Şi întorcându-să pe drum înapoi, s-au tâmplat de au murit împăratul Moscului, pre anume Alecsii Mihailovici, iar senatorii de la Moscu i-au ieşit întru întâmpinare şi i-au luat aceli daruri şi tot ce au avut şi l-au făcut surgun la Sibir. Şi au şedzut câţiva ani surgun la Sibir. fără mai pre urmă, rădicându-se Petru împărat, fiiul lui Alecsii Mihailovici, carele au vinit aice în ţară, în Moldova, de s-au bătut cu turcii la Prut, Ia Stănileşti, din gios de Huşi, în ţinutul Fălciiului, agiuns-au Cârnul din Sibir cu cărţi la dânsul, la împăratul Petru

Alecsievici, de i-au făcut ştire de toate ce-au făcut şi cum este surgun.

Atunce Petru Alecsievici împărat, îndată au chemat senatorii şi au întrebat dzicând: „Unde este dascălul mieii

1 *A boţi* – a strânge, a îngrămădi (n.ed.).

2 Interpret (n.ed.).

3 Chinezi (n.ed.).

cel ce m-au învăţat carte? Acum curund să-l aduceţi!” Şi îndată au răpedzit de olac şi l-au adus la Petru Ălecsievici, împăratul Moscului, în stoliţă. Şi l-au întrebat ce-au vădzut şi ce au păţit şi i-au plătit lucrurile toate acele de la senatori ce-i lua sa, pană la un cap de aţă, şi diiamantul cel mare. Şi împăratul, după ce l-au vădzut, s-au mirat şi l-au dat în haznaoa 3 ce împărătească, iar Cârnului i-au dat optdzăci de pungi de bani. Şi l-au luat iară în dragoste şi în milă şi l-au pus iar sfetnic.

Şi când au ras barbeli, împăratul, a moscalilor, atunce când s-au schimbat portul, atunce singur împăratul i-au ras barba cu mâna lui. Şi au trăit Cârnul pană la a doua domnie a lui Mihai-vodă Racoviţă şi atunce au murit care mare cinste i-au făcut împăratul la moartea lui şi mare părere de rău au avut după dânsul, că era trebuitoriu la aceli vremi.

Rămas-au acelui Cârnu ficiori şi nepoţi, şi au agiunsu unii de au fost polcovnici4 spre slujba oştirii. Că să însurasă el acolo, de lua să moscală. Şi s-au mai dus după dânsul de aice din Moldova trii nepoţi de frate, de să aşedzase şi ei pe lângă unchiu-său. Şi acele ave milă de la împărăţie, şi acolo au murit.

I. Neculcc, *O seamă de cuvinte*, p. 43 – 44.

[ERAU ŞI DOMNITORI MAI PUŢIN ISTEŢI]

Un domnitor, în vechime, a vrut să ştie numărul fiecărei meserii din ţară, adică câţi brutari, câţi măcelari,

precupeţi, băcani, croitori, pantofari şi aşa mai încolo şi a însărcinat pe ministrul său cel mai mare să-i facă lucrarea asta şi să i-o aducă în cel mai scurt timp.

După trei luni de zile, vine ministrul la domnitor, cu un dosar cât toate zilele de mare, în care erau însemnate

1 Repede, de grabă (n.ed.).

2 Capitală (rusă) (n.ed.).

3 *Hazna* – tezaur public (n.ed.).

— *Polcovnic* – colonel (n.ed.).

5 Rusoaică (n.ed.).

toate meseriile, după cum le ceruse măria-sa. la domnitorul acest dosar şi începe să întoarcă la foi până dete de o foaie unde erau trecuţi toţi coţcării din ţară.

— Ce meserie este aceasta? întrebă domnitorul pt ministrul său.

— Măria-ta, răspunse ministrul, coţeari se numesc aceia care trăiesc înşelând pe unii şi pe alţii.

— Şi cum găsesc ei atât de mulţi oameni, pentru ca să-i poată înşela? Cum de se mai încrede cineva într-înşi, după ce au păţit o dată de la ei?

— De asta te miri, măria-ta? Dar nici că-ţi poţi închipui cât de meşteri sunt ei la tras condeie!

— Se vede că au a face tot cu oameni neghiobi, dacă se încred aşa lesne într-înşii!

— Ba, te încredinţez, prea înălţate doamne, că de multe ori ei ştiu să tragă condeie chiar la cei mai deştepţi şi mai cu cap. Uite-ţi fură cloşca de pe ouă. fără ca să se audă măcar un cârâit din partea cloştii!

— Voi să-mi aduci numaidecât pe cel mai isteţ din câţi coţeari cunoşti, ca să vedem dacă va fi în stare să mă înşele pe mine!

— Pre bine, măria-ta! zise ministrul ieşind pe uşă Nu trecu mult însă şi se întoarse aducând înaintea

domnitorului pe cel mai mare coţear pe care trimisese întradins să-l cheme.

Văzându-l, domnitoru-i zice:

— Ce meserie ai?

— Coţear, să trăieşti, măria-ta!

— Înşeli lumea, ai?

— Ce să fac, pre înălţate doamne; sunt sărac şi am o spuză de copii acasă. Mijloace n-am ca să trăiesc ca om de omenie; vreo altă meserie nu m-au învăţat părinţ: i. Sunt doar silit de nevoie să trag azi un condei, mâine altul, ca să pot să-mi ţin casa cum dă Dumnezeu; dacă nu am altă putere?

— Şi cum faci de-i înşeli aşa lesne? Cum găseşti totdeauna pe cine să înşeli?

— Apoi, dacă mi-e asta meseria şi numai cu ea am trăit atâţia ani!

— Destul vorbă! zise domnitorul. Iată la ce te-am chemat! Dacă vei fi în stare să mă înşeli şi pe mine, vei avea o mare răsplătire. Te simţi destul de iscusit ca să faci aceasta?

196

— Măria-ta! Poate că vrei să râzi de mine; dar eu niciodată n [u m-a] în urcat aşa sus. Oamenii pe care i-am înşelat până acum n-au fost de treapta măriei-tale şi nici că am cutezat să-mi treacă prin minte vreodată una ca asta.

— Dar n-are nimic a face; nu sunt şi eu om ca toţi oamenii? Cum înşeli pe alţii, cearcă-te să mă înşeli şi pe mine! Numai de vei putea!

— Cu neputinţă, măria-ta.

— Dar o voiesc!

— Iartă-mă, prea înalte doamne, dacă nu mă simt în stare să fac aceasta!

— Pentru ce?

— Pentru că, bine ştii, măria-ta, că orice meserie-şi

are uneltele sale cu care lucrează cineva. Zidarul îşi are mistria, cârpaciul – sula, dulgherul – tesla şi barda, aşa şi meseria mea-şi are uneltele ei. Şi pentru că până acum eu am înşelat oameni de rând, de aceea şi uneltele mele era pentru nişte asemenea oameni. Dar cum să înşel pe cineva care e de treapta măriei-tale, când n-am unelte trebuincioase pentru feţe înalte?

— Cumpără-ţi uneltele de care ai trebuinţă! Dară ţi-am spus. Voiesc ca negreşit să cerci a mă înşela!

— Măria-ta, zise coţcarul căzând în genunchi, dacă am greşit iartă-mă, dar scuteşte-mă de astă grea sarcină pentru care cu adevărat nu mă cunosc în stare a o îndeplini. Eu care abia trăiesc, cum aş putea găsi mijloace ca să cumpăr acele unelte cari sunt aşa de scumpe! Aibi îndurare de mine, măria-ta, şi nu mă pune la asemenea cercare!

— Stai! zise domnitorul. Oare câtă sumă ţi-ar trebui pentru ca să-ţi cumperi acele unelte de care ai trebuinţă?

— Sunt prescumpe, pre înălţate doamne şi ar fi mai bine, crede-mă, să te laşi de astă hotărâre!

— Răspunde la ce te întreb şi fără nicio întârziere!

— Apoi, dacă e aşa, mi-ar trebui o mie de galbeni, pentru ca să mă căpătuiesc de nişte asemenea unelte.

— Să se numere în primirea acestui om o mie de galbeni! zise domnitorul către ministrul său. Apoi întorcându-se către coţcar:

— Şi când vii ca să pui în lucrare fapta ta? îl întrebă.

— Peste trei zile, răspunse el.

— Fie peste trei!

Cele trei zile trecură şi încă trei după ele şi coţcarul nu se văzu venind. Domnitorul întrebă pe ministrul său.

— Ce poate fi că astăzi sunt şase zile şi nu se mai vede coţcarul?

— Măria-ta, răspunse ministrul, are să treacă multe zile şi mulţi ani şi coţcarul n-are să se mai întoarcă.

— Cum aşa? zise domnitorul încreţindu-şi sprânceana supărat; mi-a cerut o mie de galbeni.

— Apoi, iată că te-a înşelat, măria-ta! Şi de aceea nu mai vine.

— Bre, al dracului neam al coţcarilor! Ai avut dreptate, căci dacă pe mine m-a înşelat, apoi pe alţii rău cată să-i pârlească, vai de ei!

Cronicea satelor sau culegere... p. 31 – 35.

PALMA BOIERULUI OLTEAN

Un boier de peste Olt veni într-o zi în Bucureşti şi ceru să intre la Vodă, la Matei Basarab. Ţara, pe atunci gemea de greci care jefuiau poporul fără milă. Însuşi marele domn nu se putea scutura de ei.

La uşa iatacului domnesc sta de pază un căpitan grec.

— Vrei să intri la Vodă?

— Vreau.

— Bine, dar numai aşa te las să intri, clacă împărţi pe din două cu mine darurile ce vei primi de la Vodă.

Boierul intră la Vodă. Când să iasă, el se rugă de domn să-i dea două palme. Domnul sta mirat, dar pentru că boierul stăruia, îi făcu pe voie.

Afară, la uşă, grecul îl prinse de haină.

— Ei, ce-i, împărate?

— Împărţim?

Atunci boierul trase o palmă zdravănă grecului, de se duse învârtindu-se şi se izbi de un perete.

S-a făcut zgomot mare, s-adunară soldaţii. Auzind scandalul care lua proporţii, Vodă ieşi să vadă.

— Ce-i aici?

— Măria-ta, boierul ăsta mi-a dat o palmă, aşa din senin, mie, care păzesc viaţa măriei-tale.

— Aşa-i, măria-ta. Ne-a fost vorba să-mpărţim darul măriei-tale, căci altfel nu mă lăsa înăuntru. Măria-ta mi-a dat două palme şi eu, pe bună dreptate, am dat una căpitanului.

Vodă încreţi fruntea.

— Dacă e vorba de împărţeală, eu nu mă amestec.

Vodă se retrase, olteanul plecă, iar grecul rămase cu palma.

A.A., *Păţanii din viaţa oamenilor mari*, p. 6 – 7.

FECIORU SPĂTARULUI i

Aproape de un drum mare şi pietruit era un iaz lat şi adânc; şi veneau de se scăldau toţi sătenii de prin pregiur şi se uşurau de căldură şi arşiţa verii…

Şi iaca într-o zi că vine la iaz să se scalde, Stanică, ficiorul lui Gavril Spatariu din sat; că Gavril era meşter mare de făcut spate la războaie ele ţesut şi toată lumea nu-i mai zicea pe altă poreclă decât Gavril Spatariu. Şi nu era nimene la iaz decât numai Stanică.

Se vâră el în iaz, se scaldă cât se scaldă, când deodată aude la celălalt capăt a iazului nişte pocnete de bici şi chiuituri de surugii, şi tropote, şi clopote, de te asurzea. Dă să se arunce înot voiniceşte, spre partea ceea, şi când zăreşte mai bine ce-i, începe a-şi prăpădi cumpătul şi a nu mai pute înota, tocmai unde era mai adânc.

Era tocmai rădvanul lui Vodă, care trecea cu mulţi boieri şi ofiţări mari, să se ducă în alte târguri.

Atunci Stanică începe a chiui şi striga cât îi luă gura:

— Săriţi că mă înec! Săriţi că mă înec!

Vodă aude strigătul şi întreabă că cine o fi strigând aşa, că se îneacă!

— Cine să fie, îi răspunde un ofiţăr, ia vreun mojic s-a fi înecând!

1 *Spătar* – făuritor de spete (instrumente la războiul de ţesut); rang boieresc (în grija acestuia stătea sabia

domnului) (n.ed.).

199

— Dacă-i aşa, mergeţi înainte!

Da Stanică văzând că nu-i dă nime ajutor, începu a striga:

— Săriţi că se îneacă ficiorul Spatariului! Săriţi că se îneacă ficiorul Spatariului!

Vodă auzi iar şi iar întrebă pe ofiţăr:

— Da acu parcă strigă altă ceva? Ia auzi ce strigă!

— Acu strigă că se îneacă ficiorul Spatariului, măriata!

— Cum se poate!? Ş-apoi tocmai asta-i moşia Spatariului meu! Degrabă să sărim cu toţii, să-l scăpăm!

Şi strigă la surugii şi opreşte caii, şi se scoboară cu toţii, şi-şi leapădă Vodă straiele, şi ofiţerii, şi boierii cu toţii tij1 şi se arunc cu toţi în apă şi înot până ce ajung la Stanică, care începuse acu a înghiţi la apă, fără de sete.

Şi cu nevoie mare îl scot pe Stanică la mal, şi-l îngrijesc, şi-l învălesc în straie de-ale lor de-l usucă, şi-l aduc la cunoştinţă.

Când Stanică îşi vine mai bine în fire, începe Vodă a-l întreba:

— Ei, da' ce mai face tătuca matale? Mămuca matale? Cum de ai venit singur să te scalzi la iaz?

— Apoi, să vezi fârtate, îi răspunde Stanică: Tătuca s-o dus la iarmaroc să vândă o scroafă cu opt purcei, mămuca s-o dus la prăşit popusoi şi eu am lăsat cei zece porci ce ne-o mai rămas, să pască colo după deal şi am tras o fugă până la iaz, să mă mai răcoresc.

— Cum, da' tu nu eşti ficiorul Spatariului?

— Ba-s ficiorul lui Gavril Spatariu care face cele mai bune spate de războaie din tot satul!

Când văzu Vodă cu cine are a face, cârni din nas rău, zise ofiţerilor să dezbrace iute pe mojic de straiele cu care-

l învelise şi se sui în radvanu lui, şi porni înainte pufnind şi mornăind.

Iar Stanică, privind în urma călătorilor, se mi-era grozav de strălucirea straielor lor ş-a surugiilor, şi zicea aşa:

— Mă! că mulţi şi mândri nânaşi am mai avut şi eu în ziua de az!... Numai că nu ni-o dat măcar un testemel sau un piticei de cumătrie, calicii dracului!

N. A. Bogdan, *Poveşti şi anecdote*... p. 37 – 38.

De asemenea (n.ed.).

200

CEL NEBĂGAT ÎN SEAMA...

Într-un sat, demult, venise un om şi se pripăşise cu toată gospodărioara lui, cam la o margine, unde e mai puţin zgomot şi mai multă linişte pentru un om străin ca dânsul. Aici stă el un an, stă doi – linişte! linişte! –, dar aşa fel de singurătate nu-i de loc bună. Căci străinul acesta nu era băgat în seamă nici de fel de către oamenii satului. Parcă ar fi fost o slugă a jitarului! Ba, ce zic eu! Nici aşa!... Mă rog, nu-i dădea nimeni nici bună ziua. Se ducea doar şi el adesea prin sat, pe la cea crâşml Degeaba! Nu-i zicea nimeni nici mâr. Câine să fi fost şi tot ar fi intrat cineva în vorbă cu dânsul. Doar nume îi dăduse oamenii şi atâta tot. Îi ziceau: Nebă*gatul-în-sea-mă. Şi* nu se uita nimeni la el. Îşi spunea bietul om: „Măi, parcă-s al dracului, aşa nu caută nimeni să mă ieie în seamă! Te miri că mi-au dat şi o poreclă; dar, lasă, este o vorbă: «<nu-i destul că-i urâtă, încă o mai cheamă şi Marghioala I* Am să mă fac şi eu al naibei, că altfel, văd că nu mă ia nimeni în socoteală!...”

Zicând aşa, se duce *Nebăgatul-în-seamă* la primărie Acolo era lume multă adunată; şi cum stătea primarul între slujbaşi, omul nostru zice:

— Bine, cucoane! Ce dreptate este asta? Cum de nu mă bagă nimeni în seamă? Cum aşa?

Primarul a prins a râde şi a prins a râde şi toată lumea de la primărie; ba şi oamenii din sat, de vreme ce *Nebăgatul-în-seamă* striga de-i pocneau urechile.

— Iaca e dreptate, zise primarul. Cum? Tu nu ştii că eşti *Nebăgatul-în-seamă*? Cum dar mai vrei să te bage lumea în seamă?...

— Aşa merge treaba?

— Aşa!

— Şi cum? Adică sunt eu om prost, om nebun; ce sunt de nu mă bagă în seamă lumea?...

— Poate c-o fi şi aşa! răspunse primarul. Şi râdeau în hohot şi-n lacrimi cu toţii.

Omul nostru face:

— E, hei! Nu-i aşa, oameni buni! Râdeţi dumneavoastră, fiindcă mă ţineţi pe mine aşa de prost... Dar ia să văd:

care dintre dumneavoastră, cuminţilor, aţi fi vrednici să vă

apucaţi în rămăşag, că veţi putea sta la masă cu boierul satului?...

Oamenii tăcură.

— Ei, care?

Oamenii iar tăcură. Dar primarul, râzând, zice:

— Poate tu, măi *Nebăgatule-în-seamă*!

Şi râdeau toţi.

— Iaca, chiar eu! strigă *Nebăgatul-în-seamă*. Chiar eu! Da, da!...

— Tu? îl mai întreabă primarul.

— Eu!

— Haide la rămăşag!

— Haide!

— Pe cât?

— Pe-o păreche de boi!...

— Pe-o pereche de boi!…

— Şi ai să stai la masă cu boierul?

— Am să stau. Dacă nu, îţi dau o pereche de boi! zise *Nebăgatul-în-seamă*. Şi cum lumea se uita cu gurile căscate, se duse întins la curte. Boierul tocmai atunci stătea la masă. Omul, într-un suflet, strigă:

— Cucoane, cucoane! Stai să-ţi spun o veste mare!

— Ce-i, măi?

— Cucoane, stai, că mi se moaie picioarele!… O veste mare…

— Ce-i, măi?

— Stai, cucoane! Cucoane, am găsit pe moşia dumitale o comoară mare, mare!

— Apăi, ia stai, bre omule, ici şi mi-i spune…

— Nu, că mă duc s-o aduc degrabă…

— Nu, măi… Stai ici, pe scaun şi spune-mi, unde ai găsit comoara şi când?

În sfârşit, omul nostru s-a aşezat binişor pe scaun şi, mai din una, mai din alta, pe urmă a prins suflet şi s-a aşternut la spus vestea după comoară… Zice: „Iaca, aşa o căldăruşă cu bani, aşa, aşa…” Boierul nu mai putea de bucurie şi, pe urmă, l-a poftit să mănânce şi omul. Şi omul nostru era băgat în seamă! Mânca el mai cu poftă decât boierul, căci acesta se gândea tot la bani, pe când Nebăgatu*l-în-seamă n-avea* nicio grijă! Nu după multă vreme, iaca vine şi primarul, cu notarul. Dau ei să intre sus. Slugile îi opresc.

— Dar de ce ne opriţi, măi?

— Nu… Căci cuconaşii stau la masă acum… mai aşteptaţi ceva!…

— Care cuconaşi?

— Al nostru şi cu mai unul, musafir nou.

— Măi, ce musafir nou? Poate o fi tocmai *Nebăgatul-*

in-seamă! zice primarul.

— Chiar el o fi! – zice şi notarul.

— Ce nebăgat în seamă? strigă o slugă. De-aţi fi şi dumneavoastră aşa! Că el e cel mai întâi acum băgat în seamă!…

Crăpa de ciudă bietul primar. Căci *Nebăgatul-in-seamă* căpătase şi un rând uşor bun de straie de la boier şi acum ieşea să se ducă după căldăruşa cea cu bani. Şi tot căldăruşă s-a făcut! Boierul s-a ales cu atâta că a stat la masă cu *Nebăgatul-in-seamă*. *Nebăgatul-in-seamă* însă a câştigat nu numai că a stat cu boierul la masă, dar a luat încă şi de la primar o părccche de boi. În satul său, astăzi, alţii sunt nebăgaţi în seamă. El s-a închiaburit şi-i poartă cinstea toţi oamenii, încă şi din alte sate şi, cine-şi mai aduce aminte, adesea zice despre dânsul: „Măi! Straşnic om o fost şi-acela! Că a stat la masă şi cu boierul satului!…

Altfel rămânea bietul om străin, cum e de obicei în lume, un Nebăgat-în-seamă.

C-o minciună boierească Treci în Ţara Ungurească.

Vlăsine. şti – Dorohoi.

P. Danilescu, *Alexandru I. Cuza în tradiţia populară*… p. 56 – 61.

CELE ZECE PORUNCI

Pe vremea lui Nicolaie-vodă Mavrogheni, născându-se război între turci şi austrieci, Muntenia a suferit cumplit din pricina războiului şi a slugărniciei lui Vodă. Între alte multe greutăţi de care se plângea ţara, era mai ales căratul celor necesare, din Muntenia, pentru întreţinerea forţă-reţelor turceşti de pe malul bulgăresc al Dunării.

Nelegiuitul fanariot nu se mulţumise să ia numai pe ţărani de la lucrul câmpului şi să-i poarte veşnic pe drum, cu averi încărcate pe căruţe, ci făcuse ce nu făcuseră alţi

C-da 183 coala 15

20.3

domni până la el, silise chiar şi pe preoţi să îmbrace haine de salahori şi să încarce mărfuri în porturi, ca hamalii. Bisericile rămăseseră pustii şi morţii erau îngropaţi păgâneşte, fără preoţi, căci preoţii erau pe drumuri cu zahereaua turcească.

Mitropolitul Cozma nu îndrăznea să spună lui Vodă că face mare păcat punând pe preoţi să fie hamali; iar marele vornic Dumitru Ghica, tata lui Grigore-vodă Ghi-ca, nu ştia, bietul, unde-i stă capul de multe necazuri şi n-avea vreme să se gândească la preoţi. Cine să abată gândul lui Vodă, dacă nu îndrăzniseră cei puternici?

Şi cu toate acestea, Vodă şi-a schimbat gândul şi a poruncit să nu se mai ia preoţi în salahorie. Iar cine a îndrăznit să-i abată gândul a fost un preot din Muscel şi iată cum:

Într-o zi, Vodă, zăreşte printre ţăranii care mâncau şi ei de-o parte, salahorii cu căruţele încărcate, pe un ţăran cu barba albă până la brâu, pe care ceilalţi ţărani îl aveau, după semne, în mare cinste.

— Frumos bătrân, zise Vodă către Mitropolit. Şi chemă pe ţăran la sine. De câţi ani eşti, moşule?

— De 80, măria-ta. Numai popă sunt de vreo cincizeci de ani.

— Da ce popă eşti tu?

— Popă, măria-ta. Ne-au luat şi pe noi să cărăm zahereaua.

— Minţi, bătrânule! zise Vodă.

Mitropolitul îngălbenise iar boierilor li se făcuse inima cât un purice.

— De ce să mint, măria-ta? Sunt popă.

— Dacă eşti popă, spune cele zece porunci ale bisericii!

— Să spun, luminate doamne. Şi preotul începu să

numere pe degete aşa: Adacle, Vidin, Lom, Rahova, Nicopole, Şiştov, Rusciuc, Hârşova, Brăila şi Macin.

— Păi bine, popo, strigă Vodă, acestea sunt cele zece porunci?

— Acestea, măria-ta. Căci poruncile date de Moise le-am uitat de când ai ieşit măria-ta cu alte zece porunci şi ne sileşti să cărăm zahereaua la cele zece cetăţi turceşti.

— E, bată-te, popo! Şi nu te temi să-mi spui toate acestea? zise Vodă râzând. Uite, aici e Mitropolitul ţării.

204

Te dau pe mâna lui să te înveţe el care sunt cele zece porunci ale bisericii.

Şi poate de ruşinea Mitropolitului, ori Dumnezeu ştie de ce, Vodă a chemat pe marele vornic şi i-a spus să trimită porunci la toţi ispravnicii din ţară, ca să scutească pe preoţi de salahorie.

Şi au rămas de atunci scutiţi. Mitropolitul nu mai putea de bucurie şi nu ştia cum să mulţumească preotului din Muscel, că l-a scăpat din încurcătură, căci fără acest preot îndrăzneţ la vorbă, nu era chip să scape pe preoţi de salahorie. Drept răsplată, mitropolitul a făcut pe preot protopop şi i-a rămas prieten câte zile a trăit.

Ispirescu, *Poveşti*, *despre Vlad-vodă*, *Ţepeş*, p. 20 – 22.

AGA ŞTEFAN CATARGI

Mihalache Sturza, domnul Moldovei, chemă într-o zi la dânsul pe cumintele boier Ştefan Catargi şi-l întrebă;

— Ştefane, vrei să te fac agă?

— Dă, măria-ta, ştiu cui Ţi-oi aduce răspunsul mai de-apoi.

Boierul s-a dus acasă să-şi întrebe jupâneasa.

— Uite, Bălaşo, aşa şi-aşa! Ce zici?

— Ce să zic, Ştefanache! Te-aş îndemna să-ţi cauţi de

treabă şi să te astâmperi! Boierie-ţi trebuie ţie?

Boierul însă nu-şi ascultă jupâneasa, ci merse la Vodă şi-i spuse că primeşte să-l facă agă. Vodă Mihalache se bucură foarte.

Vin după asta frământările din zilele Unirii, cu Afecsandri, Costache Sturza, fratele domnului, şi alţii. Aceasta nu-i plăcea lui Vodă şi într-un rând, aflând că boierii de seamă ţin sfat în casa fratelui său, trimise pe aga Ştefanache Catargi să iscodească, să vadă ce este şi să vină cu răspunsul.

Aga plecă, bate la uşa lui Costache Sturza. Costache îi iese înainte şi, ştiindu-l om cuminte de altfel, îl întrebă:

— Măi Ştefanache, tu ai venit la mine ca agă ori ca prieten?

205

— Ca prieten.

— Ei, atunci, intră înăuntru!

la casă, boieri tineri şi bătrâni, tineri mai ales, car?, cum îl văzură pe Catargi, îndată dădură vorba pe altă limbă. Aga stătea şi asculta dar de priceput, pace! îşi ia ziua bună şi plecă să spună veste mare lui Vodă.

Cum ajunge la curte, Vodă Mihalache îi şi iese înainte.

— Ei, agă, ce-ai aflat?

— Ce să aflu, măria-ta! Nimica toată.

— Şi de ce?

— Apoi, dacă nu vorbeau moldoveneşte!

— Ptiu, diavole, ieşi afară!

Iar aga Ştefănache Catargi, ieşind, ar fi zis cică:

— „Na, na, na.

Măria Ta.

Bine-a zis Bălaşa mea!”

T. Pamfiie, *Firişoare de aur*... p. 57 – 59.

VODĂ GHICA ŞI VMIYCENII

Era cam pe la 1850, pe vremea când Alexandru Chica-vodă domnea peste ţara Moldovei.

Voievodul, dorind să-şi cunoască mai bine ţara ce o cârmuia şi să vadă mai de aproape păsurile şi necazurile locuitorilor, a pornit să cerceteze în de-amănuntul pământul Moldovei. Într-una din zilele frumoase de primăvară, apucă şi drumul de pe apa Milcovului, la deal, spre ţinutul Vrancei.

Auzise Vodă că plăieşii lui Ştefan cel Mare trăiesc mai altfel decât ceilalţi supuşi ai săi.

Răzeşii Vrancei, având în stăpânire munţii acestui ţinut, lăsaţi lor danie de Ştefăniţă-vodă printr-un uric scris cu litere de aur pe piele de viţel drept răsplătire pentru vitejiile străbunilor în luptele ce avusese cu cotropitorii de pe atunci ai Moldovei, duceau într-adevăr o viaţă mai tihnită, pe dealurile şi văile de la poalele munţilor.

Aveau vite multe şi mai cu seamă turme de oi ce păşunau tot timpul verii prin poienile şi golurile munţilor, acoperite cu iarbă verde şi moale ca mătasa.

206

Foarte cu greu a mers Vodă Ghica cu ceata lui de curteni şi logofeţi, pe drumul îngust şi neregulat de pe apa Milcovului, în undându-se tot mai mult în inima pădurilor şi de-abia puţind înainta pe albia pârâiaşului Reghiu, o vale strâmtă cu maluri înalte şi multe cotituri, pe unde rar de mai răzbate soarele şi cari din ce în ce se strâng mai mult, părând că se înfundă şi drumul dispare în inima codrilor, aceasta fiind singura cale pe unde băştinaşii din colţul de sud al Vrancei se puteaful coborî în oraşul Focşani, pentru treburile lor.

Iar când a ajuns pe muchia dealului Reghiu, deasupra satului Năruja, a răsuflat adânc în – iunându-se de priveliştea frumoasă ce i s-a desfăşurat înaintea ochilor. Aici, valea largă şi mult mai aşezată a Zăbalei, pe prundul

căreia apa curgea nu atât de zbuciumată, unindu-se cu aceea a pârâului Năruja, cum şi podişurile: Podul Năruja, a Peticului, Martaiului, Meşca şi celelalte, frumos acoperite cu fineţe verzi, au fermecat privirile călătorilor sătui de drumul rău şi singuratec de până aici.

În vârful dealului, voievodul a fost întâmpinat de o ceată de călăreţi, vrânceni, voinici şi înalţi ca brazii, cu părul lăsat pe spate, îmbrăcaţi cu sarici de lână şi cu căciuli rotunde şi mari în cap, cari, închinându-se înaintea stăpânului lor ce a venit să-i vadă, s-au lăsat apoi cu toţii pe coasta dealului, spre sat.

Încântat de plaiurile Vrancei, Vodă Ghica s-a oprit un moment locului, pe costişa dealului, şi fără să ceară cuiva vreo lămurire, puse arma la ochi descărcând un foc într-un viţel ce păşuna prin apropiere, împuşcându-i pe loc.

Toţi cei de faţă rămaseră trăsniţi la întâmplarea aceasta, căci nimeni nu-şi da cu ideea din ce pricină făcuse voievodul lucrul acesta, iar el, uitându-se vesel la mulţime, glăsui:

— Nu vă temeţi, că nu-i nimic! Vreau să mi se aducă proprietarul viţelului aici.

Era al unei femei bătrâne, baba Rada, care fu adusă pe loc în faţa domnitorului.

Vodă scoase atunci o pungă cu galbeni şi, întinzându-i bătrânei, îi zise:

— Primeşte, bătrânico, banii aceştia de la mine, pentru juncul pe care ţi l-am împuşcat, ca să-ţi cumperi

În loc boi de jug. Să nu fii supărată, căci am voit numai ca să vă amintiţi de mine.

Baba, abia clătinându-se, căzu la picioarele voievodului şi mulţumi cu lacrimi pentru comoara dată. Apoi, în chiote şi strigăte de bucurie, întreg alaiul s-a lăsat spre sat, – unde oaspeţii au rămas până a doua zi la

Polcovnilu Ioniţă, care era zapciu al Vrancei, în vremurile acelea.

Şi de atunci vrâncenii i-au dat voievodului Ghica numele de: împuşcă-Viţel.

S. Hârnea, *Povestea Vrancei*, p. 15 – 17.

DE FRICA LUI ŞTIRBEI

Pe vremea lui Ştirbei-vodă se afla ca ispravnic, sau rum s-ar zice azi, prefect, la Romanaţi, un boier mara din localitate, care era bine văzut la Curte şi care îndeplinea toate condiţiile cerute de Regulamentul Organic i să fie de neam mare şi să aibă moşii multe.

Acest ispravnic, vă închipuiţi, carte nu prea ştia, în ale administraţiei nu se prea pricepea dar ştia să înjura şi chiar să bată din picior la slujbaşii cei mici şi săraci. Ca director al prefecturii era un biet fiu de negustor, cu oarecare învăţătură, însă foarte deştept şi isteţ; acesta ducea greul; el cârmuia condicile, delele1,. ninoseniilecunoştea toate ispisoacele3 şi matrapazlâcurile calmegiilor *, cenuşerilor 5, şefilor de masă, cinovnicilorc etc. Dar era de neam prost şi prefectul, cu prilej, cu vină sau fără vină, îl înjura la fiece clipă, în plină cancelarie, da faţă cu obraze şi chiar cu iznafi7 şi mojici.

Băiatul le înghiţea pe toate şi tăcea că n-avea ce să facă…!

Delă – pricină, proces (n.ed.). – 2 *Otnosenie* – raport oficial (n.ed.).

3 *Ispisoc* – document, hrisov, vechi act domnesc scris slavoneşte (n.ed.). >. >.:

4 *Calmegiu* – scriitor de cancelarie (n.ed.)…

5 *Cenuşer* – copist; cel care punea cenuşă pe „hârtiile scrise cu cerneală (n.ed.).

6 *Cinovnic* – slujbaş inferior –, un fel de: instructor-adminis trativ (n.ed.) …:

7 *Iznaf* – aici: meşteşugar, breslaş (îi. *ed.j*.

Vine însă odată ştafetă la Caracal, că Vodă Ştirbe» va sosi în curând acolo, ca să facă inspecţie administrativă.

Mare mişcare în tot oraşul! Ştirbei era cunoscut ca om foarte aspru şi care nu ierta, nici nu îngăduia măcar cea mai mică neglijenţă.

Prefectul vine la prefectură emoţionat şi-i spune băiatului, adică directorului prefecturii:

— Ai auzit, mă?

— Ce, domnule ispravnic?

— Vine Vodă la noi în oraş.

— Vai de mine!

— De ce te vaiţi?

— Păi ştii dumneata, domnule ispravnic, cine e Ştirbei?

— Cine e?

— Vai de păcatele mele, ne mănâncă de vii!

— Ce tot spui, mă?

— Pe cinstea mea!

— Ce e de făcut?

— Ce să facem... Cum ne-o fi norocul...

— E aspru?

— De speriat!... Pe unde a mai fost a băgat în răcori pe toţi!

Şi directorului îi râdea mustaţa de bucurie că are prilej să smerească puţin pe ispravnic, care îl plictisise cu înjurăturile.

— Ia ascultă, să mă fac eu că sunt Vodă, iar tu ispravnic în locul meu. Să-mi răspunzi la întrebări, ca să mă obişnuiesc.

— Bucuros.

Prefectul ieşi afară şi reintră apoi cu ifos, zicând:

— Bună ziua, domnule ispravnic! Directorul se sculă în picioare, salută cu respect şi! răspunse:

— Mă închin cu toată supunerea măriei-tale.
— Ce mai e pe aici?
— Bine, măria-ta.
— Treburile merg bine?
— Găitan, măria-ta.
Apoi tăcu.
— Păi, să-mi dai voie să-ţi spun că Ştirbei nu vorbeşte aşa.
— Dar cum?
209
— Altfel.
— Atunci, fă-te tu Vodă şi eu ispravnic şi vino da mă întreabă.
— Bucuros.
Directorul ieşi până afară, fuma o ţigară şi reintră în cancelarie cu un ifos de nedescris.
— Bună ziua, d-le ispravnic!
— Mă închin măriei-tale!
— Dar ce porcărie de oblăduire e în judeţul ăsta? Drumurile ca vai de lume! Era să-mi frâng gâtul… Oraşul murdar şi întunecat… Câte scoale aveţi?
— În oraş două; prin sate, ici-colo câte una.
— Câte felinare aveţi în oraş?
— Treizeci cu luminări de seu.
— Câte spitale aveţi?
— Unul singur cu zece paturi.
— Birurile se încasează regulat?
— Foarte regulat.
— Arată-mi condicile, te rog!
— Numaidecât.
Şi ispravnicul se repezi la maldărul de condici ca un tânăr şi le aduse pe masă.
— Ce e batjocura asta? Scoarţele rupte, foile terfelite… Hai?

— Sunt vechi, măria-ta.

— Vechi? Ia deschide la fila 37! Prefectul deschide cu frică.

— Ce înseamnă, hoţule, răzăturile astea de briciu 7

— Erau ţifrele scrise reuşi le-am dres.

— Le-ai dres? Dar picătura asta de cerneală de la total, ce înseamnă, pungaşule, hoţule!

Şi începu să-i tragă prefectului nişte înjurături surugieşti, mai abitir decât ale prefectului.

— Te bag în puşcărie, hoţule, pungaşule!

Prefectul tremura şi cerea mereu iertare, până ce, dezmeticindu-se, se răsti la director:

— Ia ascultă, măgarule! înţăleg să mă înjure Vodă, dar nu un pârlit ca tine!

Şi-l luă el la înjurături…

După Teleor: *Hazul satelor*, nr. 3, martie 1910, supliment la *Gazeta ţăranilor*.

P. Danilescu, *Barbu-vodă Ştirbei în tradiţia populară*, *p*. 35 – 40.

210

DESPRE HAIDUCI1

rădoiţă haiducul

(Poveste populară de pe Valea Timocului)

Printre cei mai vestiţi haiduci ai Timocului, a cărui faimă şi acum se cântă de cântăreţii populari, este Rădoiţă haiducul. Isprăvile şi faptele lui vitejeşti din timpul turcilor sunt cunoscute cu de-amănuntul, tot aşa de bine ca şi a celorlalţi fraţi de cruce ai lui: Stingă, Velcu şi Zdrelea.

Se duse vestea departe despre puterea şi meşteşugul lui, cum se lupta Rădoiţă, încât paşa de la Vidin adună o mare oaste, ca să-l prindă.

El însă se plimba prin munţii Balcanilor, ca o căpri oară, trecând încoace şi dincolo peste Timoe, fără să-i pese de cineva.:

Dar se întâmplă odată că el a fost prins de turci, prin trădare. Şi atunci turcii hotărâră să-l omoare. După ce l-au condamnat la moarte, Rădoiţă se rugă de paşă ca să-i dea drumul să-şi facă şi el ultima rugăciune, spre a-l împărtăşi preotul după datina strămoşească.

Dar, după ce se terminară toate aceste, Rădoiţă reuşi să lege pe preot cobză, îi îmbrăcă hainele lui şi zise turcilor:

— Poftiţi acum că Rădoiţă e gata de spânzurat! Şi în timpul acesta, scuipându-şi în tălpile picioarelor, spune: „Rădoiţă mă cheamă!” şi-o rupse din nou în munţi.

1 *Cu toate că legendele despre haiduci sunt numeroase, în antologia noastră am cuprins numai câteva. Aceasta deoarece puţine sunt cele mai închegate epic şi mai individualizate, mitul haiducesc circulând deopotrivă pe seama tuturor celor care au avut această îndeletnicire. Ca în niciun alt caz, legendele haiduceşti trec cu mare uşurinţă de la un erou la altul, dată fiind comunitatea de sens social pe care lupta acestor eroi a avut-o. Cum s-a putut vedea şi din nota Ui* Novac, *mitul haiducesc are o circulaţie mai largă decât cea naţională* (n.ed.).

Văzură turcii că au fost păcăliţi şi jurară că se vor răzbuna. Mult timp l-au căutat pe Rădoiţă dar n-au putut să-l prindă, căci el se preschimba în tot felul.

Atunci cadâna lui paşa din Dii se hotărăşte să dea 1.000 lire turceşti celuia care-l va prinde. Rădoiţă, ştiind pe turci că sunt turlaci, se gândi să le mai joace încă o poznă şi se duse la badea Niţă, om sărac luciu, din satul lui natal, şi îi zise:

— Niţă, vrei tu să te îmbogăţeşti?

Bietul om, când îl văzu pe Rădoiţă, îngheţă de frică.

— Vai de măiculiţa mea! M-a ferit Dumnezeu! răspunse Niţă.

— Ce, nu vrei să mergi cu mine? se răsti Rădoiţă la el.

Badea Niţă tremura varga, de nu ştia ce să facă. În fine, se duseră ei până la oraş şi turcii deteră 1.000 de lire sărmanului Niţă, şi pe Rădoiţă îl băgară la închisoare.

Bietul om îşi făcu cruce şi rugă pe Atotputernic să dea sănătate şi putere lui Rădoiţă, ca să scape din nou din mâinile başibuzucilor.

Ei, iată că turcii îl pedepsiră din nou pe Rădoiţă cu moartea, dar mare le fu mirarea când auziră că el murise în închisoare. Când erau gata să-l ducă la groapă, cadâna lui Osman Paşa spuse să nu-i facă nimic pentru că Rădoiţă iar îi va înşela. Apoi se adunară la sfat şi hotărăsc ca să-l supună la cele mai teribile torturi.

Îl pun în mijlocul oraşului, şi pentru a vedea dacă este mort, aranjează ca o horă de fete mari să joace în jurul lui, dar Rădoiţă se face că nu vede şi nu aude. Numai când a trecut pe lângă el iubita lui, a mişcat puţin din mustaţă şi ea atunci s-a făcut că-i cade batista pe obrazul lui Rădoiţă.

După aceea aduc un mare balaur din munţi şi-l pun pe pântecele lui Rădoiţă, dar şarpele, frate cu haiducul, pricepe că Rădoiţă nu este mort şi nu-i face nimic. Astfel, Rădoiţă scapă şi din ghearele şarpelui.

Nu trecu mult şi turcii hotărâră să facă foc pe pieptul lui Rădoiţă, dar Dumnezeu avu grijă de Rădoiţă, că atunci dete o ploaie mare, încât şi din pericolul acesta scăpă.

Cadâna, nevasta lui Osman Paşa, tot nu voia să se dea bătută şi atunci spuse că Rădoiţă să fie legat cobză

şi aruncat în Dunăre, dar el umflându-se rupse funiile de la mâini şi de la picioare şi ieşi la mal, spre spaima turcilor.

În cele din urmă, turcii nemaiştiind ce să mai facă cu

acest om, aduseră un cal mare şi nărăvaş şi-l legară de coada lui. Dar când să plece, calul, Rădoiţă, căruia atât îi trebuia, dintr-odată se aruncă pe coarna calului, ca un fulger, şi le spuse din /. bor turcilor: „Să ne vedem sănătoşi!”

Nu trecu mult timp şi Rădoiţă coboară din nou din munţi. Îmbrăcat în haine de derviş, se duse în palatul lui Osman Paşa, unde cadâna lui îi dete multe şi scumpe daruri, spre a se ruga Domnului pentru păcatele ei, căci mult l-a chinuit pe Rădoiţă.

La ieşire „din palat, însă, Rădoiţă lăsă să se strecoare un bileţel în care spunea că dervişul a fost însuşi Rădoiţă. Cadâna, de spaimă, a căzut bolnavă. Zi şi noapte ea îl visa pe Rădoiţă.

Într-o zi însă, prefăcându-se în cerşetor, intră pentru ultima oară la Osman Paşa în palat, unde îl tăie pe el şi pe cadâna.

Până şi-a dat sufletul, Rădoiţă a trăit în munţii Târnocului, apărând cu tărie pe creştini şi nevoiaşi. Cântecele populare româneşti, în zilele de sărbătoare, ne amintesc şi acum despre viaţa lui zbuciumată de haiduc.

Auzită în con». Ratwva, jud. Vidin. „Izvoraşul”, XIV (.1935), 2, p. 62 – 6».

FPINTEA VITEAZUL]

Pinte Viteazu, când o fost iei fecior boitei, iei o fost sărac. O mai. avut iei un frate încă. Bogat, că frate-său era mai bătrân. S-o băgat slugă. Da o mărs la orice boier, mare boier tare, ş-o spus boieru, i-o dat orice corciuri să le tragă din pământ cu rădăcini cu tatu. Iei s-o dus şp; tras ce-o tras, da puţin o tras. Da o mărs frate-său ăla.

1 Călugăr musulman (n.ed.).

213

Pinte, p-acolo. Atunci nu l-o ştiut nime câtu-i iei de tare, şi de viteaz. Dac-o mărs acolo, da o dzâs:

— Ce faci, frate?

— Lasă-mă, amaru mieu, că-s năcăjit!

— Ţ-oi agiuta eu să le tragi

lei atuncenică a mare la lemn, la câte unu odat, şi numă o mină o pus pă iei şi tată o scos afară din pământ. Da fratele lui s-o tare nărăzit că ce putere are. Da o dzis Pinte:

— Io trag, da spune c-ai tras tu şi nu spune la bo ieri că io am tras, că pe mine nu mă şti nimeni că ce putere am io.

Ş-apoi o tras tăte corciurile, tăt gozu ăla şi l-o mânat Pinte acasă pă frate-său, la boier. Ş-atunci i-o dat boierii oleac de malizăre cu oţăt ş-o mâncat ş-orce peniţă tare. Şi dup-acea o mărs Pinte iar la ici.

— No, ce ţ-o dat să mănânci, boieru?

— Lasă-mă, frate, dzâce, nu mă năcăji, năcăjit bogat io!

Şi i-o spus ce i-o dat.

— Mă frate, spune-i tu aşa boierului că pe sară să-mi gate cindzăci dă mii. O fost mulţi bani atuncenică.

Şi s-o dus Pinte la boier. Ş-o spus la boier că dipee nu crede la omu' sărac şi i-o dat malizăre cu oţăt? Pentru aiasta să dai cindzăci de mii. Atuncenică i le-o gătat şi le-o dat. O mărs acasă la tată-său. Şi pe cela frate l-o dus. Ş-atunci o lăsat banii la tată-său.

— No, tată, ice, să trăieşti cum ei pute cu banii aş tia, că noi merem mai departe.

Ş-atuncenică iei s-o luat şi s-o dus. S-o dus până la Baia-Mare. Ş-acolo o fost tare mare oameni gazde, grofi, avut. Numa o mărs şi: „Dă atâta o atâta", câte douădzeci de mii, câte o sută de mii. Ş-o fost musai să deie că, dacă nu, îl omoară. Ş-apoi i-o dat. Şi ferind pe frate-său de moarte, că i-o dat la frate-său şi l-o petrecut acasă ca să trăiască cu tata lui. Şi iei o rămas singur. Dup-acea o rămas în oraş. Acolo, iei, ş-o prins aşa o drăguţă şi o stat

cu ea cam un giumatate de an. Da amu, iei ce-a făcut baiu în oraş, tăt nu l-o putut potroca nime. D-apoi drăguţă-sa, aia, o spus aşa şedzând la masă:

— O mă omor, o fac oriceva dacă nu-mi spui din ce-l stă puterea!

1 *A* potroca – a face mărunt (n.ed.).

No, apoi iei:

— Auzi, dzice, dragă, nu-l mai spui, că nu pot să-l spui! Că io dacă-l spui ţâie, atunci mă omoară, da şi eu te omor pe tine!

Ş-apoi n-o putut, că i-o fost drăguţă bună. Ş-o fost un domn în oraş ş-o dzâs că iei i-o da un milion, numa să spuie că din ce-i stă puterea, cum să-l poată omorî pe Pinte. Bogat că iei n-o avut ce face, numai i-o spus. Dzâce:

— Puterea mea, fătu mieu, din puţin stă: nouă grăunţe de grâu de primăvară şi nouă grăunţe de malizăre albă. Şi două cuie din potcoava calului de mândz, dina inte la pichioru sting. Apoi acele dacă le-o băga în puşcă şi m-a puşca su mâna stângă susuoară, atuncenică şi io îs gata!

Şi s-o dus la oraş. Şi când o suit domnii în turnu besericii şi de-acolo a stat domnii a puşca. Şi un domn, ăla la care-o spus drăguţa, ăla l-o tâlnit că tomna-n susuoară su mâna stângă. Atunci iei o dzâs aşa:

— No, gătatu-m-aţ şi pe mine de pe lume!

Iei s-o dus acasă la drăguţă ş-o şi omorât. Iei, da o-ngropat. Şi iei ş-o făcut copârşe*ul* ş-o avut un topor de nouă măji2. Iei ş-o făcut şi groapă în pehiatră. Ş-atunci s-o pus în copârşeu şi cu toporu ăla a dat în pehiatră că şi muchia toată s-o băgat în pehiatră şi s-o astupat toporu. Şi o dzâs aşa, c-atunci să nască fecior ca iei, când a ieşi toporu lui afară.

„Anuarul Arhivei de Folklor”, I (1932), p. 182 – 183.

PINTEA PRIBAGU

Pintea pribagu l-o omorât la poarta de la Baia Mare. L-o omorât cu trei grăunţe de chiper şi trei grăunţe de grâu de primăvară, şi trei cuiuţă de potcoava calului di ser şi trei grăunţe de tămâie.

Când o ridicat el mâna-n sus, ca să spargă poarta cu băltagu, că poarta şi tăt oraşu o fost închis, atunci l-o

1 Sicriu (n.ed.).

2 Măsură de *o* sută deca (n.ed.).

r tst*".

215

Împuşcat subsuoară. L-o împuşcat aşa dipce glontele nu prindea în el.

El singur a dus o pehiatră de moară din Baia Sprie până la Tăuţ şi acolo o pus-o gios, ş-apoi acolo e împărţitura hotarului dintre Tăuţ şi dintre Baia-Spriia.

El merea în ţara leşească ş-apoi jefuia acolo, ş-apoi punea pă cai desagii de piele, şi-aducea aur, argint şi-l lăsa aici în dealul ăsta; o avut pâhniţă în dealul ăsta. la Gutui. Acolo o tăcut bortă-n pământ, gaură în pehiatră făcută de ei, de pribegii ceia. Că Pinte o avut feciori doi-sprădzăce, cu el treisprădzăce. Unu o fost Drongoş, şi unu a fost Barbă-Raşcă, şi unu o fost Dăjuc, şi Golu, şi VHL Apoi Dăjuc acela numai doi dinţ o avut în gură, şi din sus şi din gios.

Apoi ăst Pintea o făcut bogate.

După ce l-o omorât pă Pintea, apoi ceialalţ au vătăjit singuri tăt p-aici, pă hotarele astea. Au avut gazdă-n Berbeşti şi le făcea halube 2 de iarnă, cioarece, gubă \ le-cric şi cuşmă.

D-apoi Pintea cesta jefuia numa-n ţara leşească, că aici făcea numa bine. D-apoi auru şi argintu acolo stă şi astădzi, în pământ, la Gutâi. Acolo-n pâhniţă nu poate intra nimeni, nu lasă jupânu' drac.

Tache Papahagi. *Graiul şi folclorul Maramureşului*, p.

153.

PINTEA VITEAZUL

...Acuma-s cam 200 de ani, trăia în Mogocea un no cotan numit Stupul, căci era bogat ca un stup, care-i mai bogat. Între alţi servitori avea Stupul şi unul mut, cu numele Cupşa Pintea. Un an de zile îl slugi Pintea pe Stupul, dar niciun cuvânt din gura lui n-a scos; toţi îl credeau mut, că era tăcut şi gânditor, Părinţi nu avea. Şi Stupul purta rău pe Pintea, nu-i da nici de mâncare de-a

1 *Bugăte* – multe *7 Halube* – strai

3 *Gubă* – haină de iarnă

4 *Lecric* – suman

juns, iar el lucra până-i pârăiau oasele. Se gândea adesea bietul Pintea la zicala cântecului:

Cine-i slugă la altul
Multe rabdă, săracul!
Las să rabde, dacă şede.
Codru-i mare şi nu-l vede I

Odată fiind la plug Pintea cu stăpânul, acesta, de ce de ce nu, destul că ia oticul şi îl încinge pe Pintea peste spate. Aceasta a fost prea mult şi pentru un mut. Deci se înfurie, băgă codorîştea zbiciului în pământ şi strigă răstit către stăpânul său:

— Până face codorîştea asta frunză verde nu mă mai vezi; va fi amar de zilele tale de va înverzi până de azi într-un an!

Cu aceste vorbe Pintea apucă codrul, iar Stupul rămase încremenit când auzi ameninţarea din gura lui Pintea, pe care-l ţinea mut.

La anul veni Pintea chiar în acei loc şi află codorîştea zbiciului înverzită. Atunci începu a zice-n frunză de bucurie că i-a venit vremea. S-a pus şi a belit tuspatru boii Stupului, şi-i frige şi-i mănâncă cu ortacii, iar Stupului îi

plăteşte cu chichii de bani (după alţii a dat Pintea o chivără de bani slujnicii care-i da de mâncare, până fu slugă la Stupul). Apoi s-a dus şi dus a fost până-n ziua de azi.

Lumea lui de aici încolo a fost codrul, unde-şi avea conacul cu ortacii lui, care erau la număr 12.

Mai mult se ţinea Pintea pe dealul ce este spre miazănoapte de la Lăpuş şi care deal, până în ziua de azi, se numeşte „Şatra Pintii”. De acolo da năvală asupra bogaţilor, cu deosebire asupra oamenilor neguţători, îi despoia de bani, din care făcea parte şi la săracii din satele vecine. De aceea, suflet de om nu l-ar fi trădat pentru cât bine-i în lume, că era spaima bogaţilor şi mila săracilor, iar săraci p-atunci erau mai mulţi în lume decât bogaţi.

Multă vreme, mulţi ani de-a rândul o fi trăit el cu ortacii lui prin codrii, ieşind pe la strâmtori după bani şi gălbiori pe la cei neguţători. Multă vreme o fi cutre ierat el munţii, câtu-i de la Lăpuş până-n Maramureş şi

Otic – component de lemn al plugului

Bucovina şi Moldova, ba şi în mijlocul Ardealului a intrat, tot prin codrii vezi bine, că doar zice cânteeul:

C-o lăsat cetăţi şi sate, Că sunt pline de păcate Şi-o intrat în codru verde, Unde urâtul se pierde.

Pe când calicimea, sărăcimea, mulţimea nemulţămită cu starea lucrurilor, povesteau cu bucurie de vitejiile lui Pintea, pe atunci bocotanii, bănoşii, asupritorii, tremurau când îi auzeau de nume şi ar fi dat oricât, numai să se poată mântui de el.

Între mulţii lui duşmani erau şi cetăţenii din Baia-Mare, cărora le făcuse în multe rânduri daune însemnate, din care cauză aceştia şi erau cei mai însemnaţi duşmani ai lui. Dar Pintea habar n-avea de numărul duşmanilor, nu; el trecea de-a lungul şi de-a latul Băii Mari cântând:

De-ar avea duşmanii modru, Face-m-ar cenuşă-n codru; De-ar avea duşmanii rând, Face-m-ar cenuşă-n vânt!

Îngrijitu-s, nu mă las să fac voia la pizmaş!

Tradiţia ne spune că într-o iarnă grea, era Pintea cu soţii lui pe „Şatra-Pintii” şi erau în mare lipsă de bucate; venise greul traiului, deşi bani aveau destui.

Dacă el a ţinut sfat cu soţii, ce ar fi de făcut, şi a ales pe trei inşi şi le-a dat bani să meargă la Baia Mare s-aducă vin, pâne şi sare. Dar cei trei se codeau, că fără el nu cutezau a intra în cuibul cel plin de păcate, în Baia Mare. Deci au zis către Pintea:

— ŢEăpitane, noi vom merge în Baia Mare şi-om aduce vin, pâne şi sare, dacă ni-i spune din ce ţi-a sta moartea? – că ei bine ştiau că pe Pintea nici glonţul nu-l prinde.

Şi el le-a spus că din trei fire de grâu de primăvară şi dintr-un plumb mic de argint, acela, dacă le-a înfunda cineva în puşcă, l-or prinde şi l-or omorî; dar alt glonţ pe el nu-l prinde.

218

Şi s-au dus ortacii la Baia Mare şi au târguit, dar când la întors înapoi, i-au prins pandurii şi i-au legat şi au vrut să-i omoare. Iar căpitanul oraşului le-a făgăduit că i-a lăsa slobozi, de vor spune ei din ce va sta moartea Pintii, că glonţul din puşcă nu-l prinde. Şi aceia, de frică sau din răutate, au spus, iar pandurii, s-au dus, conduşi de soţii lui Pintea, până la „Şatra Pintii” şi acolo s-a iscat între haiducii Pintii şi între pandurii oraşului o luptă înverşunată. Dar Pintea căzu mort, lovit de un glonţ de argint şi de trei fire de grâu de primăvară, iar capul i l-au tăiat şi pus pe poarta cetăţii de la Baia Mare, unde în toată săptămâna îl pieptăna o dată o romîncă şi-l arăta poporului, ce venea la târg, ca să se convingă că de bună seamă Pintea e mort, deoarece poporul nu vrea să creadă

că şi Pintea poate muri.

Din Reţeag, Bistriţa-Năsăud.

I. Pop-Reteganul în „Familia”, nr. 2, din 1895, p. 25.

[TOT DESPRE PINTEA]

O mărs un om în Ardeal după mnilă, să capete bani, să facă biserică în Ieud. Şi s-o dus până pe hotar ş-atuncia s-o tâlnit cu Pinte Viteazu, omu’ cela, că ghinea călare şi s-o scoborât gios de pe cal şi o împlântat sabia-n pământ şi o pus căpeneagu pe ea. Şi l-o-ntrebat pe om că unde merge. Omu a dzâs:

— Leu mă duc în Ardeal, după mnilă, să facem biserică, că suntem săraci şi n-avem cu ce s-o facem.

Atunci Pinte l-o oprit pă om să nu margă şi i-o dat bani. După ce i-o dat bani, o mai ghinit doisprezece ortaci de-a Pintii şi i-o dat şi-aceia oarecât la om şi l-o mânat înapoi, ca să facă biserică şi o dzâs să o facă, la doi ani să hie gata „că iei a me [rge] şi a vedea cumu-i. Şi la doi ani s-o-ntors înapoi şi o vădzut că-i bine, gata. Şi s-o scris numele pe ea. Şi astădz le scris acolo numele Pintii.

Căpeneag – haină de ploaie (n.ed.).

C-da 183 coala M

219

După aceea, la oricâtă vreme, o minat Pinte pe ortacii lui în Baia-Mare, după pută, după sare şi după vin de cel mai tare. Ş-atunci pe ortaci i-o prins domnii şi le-o dat bani ca să-i spuie puterile. Şi i-o spus puterile lui că cum stau. Puterile lui o fost aşa, că cu nouă grăunţe de grâu şi cui din potcoava harmăsarului, cu alea pot pe iei să-l puste cine l-a puşca. Şi dup-aceea, iei o vădzut că nu mai vin ortacii lui şi s-o luat şi s-o dus iei în Baia-Mare. Şi ceia i-o fost spus la domni puterile lui, că cum să-l puste şi când a sosit iei în Baia Mare, a deschis poarta cu mâna stângă şi l-au puşcat. Dar iei, pentru aceea, tăt n-o murit până nu ş-o horit horile ş-o-m-blat cu piatra morii-n baltag, de-a umăr.

Şi apoi o murit şi s-o dus acolo la munte ş-o-mplântat baltagu-n piatră şi o dzâs că atunci să nască alt fiu ca şi el, când va ieşi baltagul, din pehiatră. Dzâc oamenii că-i clătit balta-gu. Ş-acolo, la mormânt, a pus patru bradz. Amu, iei acolo-i ş-amu. Şi oraşu Baia-Mare a fost în datorită să plătească o mierţă de galbeni în tot anul, dare, adică porţie pentru iei, pentru ce l-o omorât. Apoi aşa s-o aud-zât că i-o plătit, da acuma nu ştiu.

Ion Muşlea culege din Cărmăzana – de la Grigor Homa, 58.

„Anuarul Arhivei de Folklor", I (1932), p. 67 – 68.

VASILE-CEL-MARE

Sătenii din Crucea (comuna Broşteni, judeţul Suceava) pomenesc des în vorbirile lor despre trecut, pe un haiduc cunoscut sub numele de Vasile-eel-Mare, iar povestea lui se ştie până şi de copii. Din cei care trăiesc nu l-a apucat nimeni, căci a trecut hăt mult peste suta de ani de când a haiducit Vasile-cel-Mare. Viaţa şi faptele acestui om, aşa după cum se povestesc, sunt vrednice de cunoscut.

Vasile-cel-Mare era de fel din satul Ciocăneşti, cum spun unii, iar după cum spun alţii, din satul Boului. Amândouă satele sunt în Bucovina. În urma unor hoţii făcute

220

În Câmpulung (Bucovina) cu tovarăşii săi: Ştefan Rusu> şi Andrei Rusu, urmăriţi de poteră, trec muntele Todirescu, vin în Crucea şi se tocmesc slugă pe la oameni. Vasile-cel-Mare s-a apucat slugă la Gheorghe Cozan, care era vornicul satului pe vremea aceea.

Într-o zi, Gheorghe Cozan îi bănuieşte lut Vasile-cel-Mare ci de ce nu scoate afară nişte poloboace cu cu-rechiu; era în vreme de toamnă. Atunci Vasile îşi suflică mânecile, scoate pietrele din poloboace, de pe care-chiu, şi, apucând pe rând câte un poloboc, cu o mină de sus şi cu

alta de jos, le-a scos pe toate afară.

Şi Gheorghe Cozan şi femeia lui, Sofronia Groasa, s-au minunat de puterea lui Vasile-cel-Mare şi au început a prinde grijă.

În primăvară. Vasile şi-a luat rămas bun de la Gheorghe Ce-zan şi, fără să vrea a-şi lua simbria, a plecat.

În drum, s-a oprit la o crâşmă în Gura-Negrii (Dorna), unde a băut în trei zile trei vedre de vin; în această vreme puşcă cu pistoalele în gura cuptorului de săreau cărbunii din vatră în toate părţile.

Mai pe urmă s-a dus tocmai în Părăul-Pintei, la un om Furtună, unde s-a tocmit iar slugă. Tocmai se întâmplase să vie în sat o laie de ţigani din prundul laşului, şi făceau multe neajunsuri oamenilor. S-au încercat ei să-i scoată, dar n-a fost chip, că erau mulţi ţigani şi îndrăzneţi din cale-afară. Era cam o săptămână până în sfântul Gheorghe, când oamenii se adunase la crâşmă să se sfătuiască pentru văratul vitelor. Din vorbă în vorbă ajung la ţigani şi nu le da în gând cum să-i scoată. Vasile-cel-Mare, care era de faţă, iese dintre ei, ia un gârneţ de fag şi merge la un ţigan, cerând să-i facă o măciucă de fier. Ţiganul, pentru plată, îi face bucuros, ba i-o şi tocmeşte în gârneţ, legând-o în patru verigi. Iese apoi de la ţigan şi plecând printre corturi răstoarnă câteva; ţiganii se înşiră după Vasile care o rupe de fugă. Când i-a venit bine se întoarce şi începe a-i pocni cu măciuca, aşa că pe care cum îl pălea şi cădea. Ceilalţi din urmă au rupt-o de fugă înapoi, au luat corturile şi ce mai aveau, şi-au luat-o la sănătoasa.

Oamenii, de bucurie, au început care de care să dea vin şi să-l cinstească, dar el n-a primit. Nici simbria de la Furtună n-a vrut s-o ia şi a plecat. Şi-a adunat tovarăşii vechi şi alţii noi – cam 12 de toţi – şi a cutreierat

munţii de la hotarul Bucovinei: Muntele Lung, Goia,

Bă-ieşescul, prăpădind mai ales prin Humor, Câmpulung şi alte locuri din părţile acelea. Poterile îi urmăreau însă din toate părţile. O parte din tovarăşii lui au fost prinşi, între care şi Creţu.

Cei rămaşi cu Vasile-cel-Mare s-au întors în Cruce, la Nichita lui Vasile al Nicului. Pe aici au umblat mai multă vreme, fără să se atingă de avutul oamenilor şi fără ca să facă potlogării de rând. De multe ori Vasile-cel-Mare ajuta pe necăjiţi şi nu suferea ca tovarăşii săi să facă rău oamenilor. Când au plecat din Cruce, după *ce* au făcut cinste la crâsmă cu oamenii din sat, au văzut trei corbi:

— De-acu pierim, fraţilor, a zis Vasile-cel-Mare. Au suit Grinţieşul şi s-au dus la fundul Bistriţei din Ardeal, iar de-acolo pe munţii Ţibleşului, unde şi-a cântat Vasile cântecul:

„Frunză verde iarbă mare.
Colea-n jos pe lângă vale.
Trece-un căpitan călare
Cu trei sute de cătane.
După Vasile-cel-Mare.
— Stai, Vasile, nu fugi că grea poteră te-ajunge!
— Las potera să m-ajungă Că-s voinic, nu-s blăstămat. Sunt voinic cu căpeneag

Ştiu poterii ce să-i fac. M-oi pleca după un fag şi-oi ridica un baltag şi pe toţi i-oi face praf. Foaie verde măr mustos, Rămâi Ţibliş sănătos! N-a fi astăzi, n-a fi mâine, Când oi mai călca pe tine!”

De aici s-a coborât la fundul Bistriţei. Pe când mergea cu un tovarăş al său pe drum, urmărit de poteră, a fost împuşcat de un comis care-l pândea dintr-un cerdac. Tovarăşul său l-a luat în spate şi-l ducea, dar fiindcă-l ajungea potera, Vasile-cel-Mare a zis tovarăşului său să i lase pe dânsul, iar el să fugă, să nu-l prindă potera.

Un prost găsindu-l jos, i-a tăiat capul şi l-a dus la Suceava, unde era cerut.

Rămăşiţe din timpul lui Vasile-cel-Mare se găsesc în dosul Tarniţelor (munte). Când umbla el în haiducie prin Bucovina, îşi avea făcut un bordeiu între stâncile cele mari de pe acest munte, unde se adăpostea pe vremuri rele. Urme de-ale bordeiului se găsesc şi azi. Se zice că o femeie din Gemene ((Bucovina) a găsit multe odoare în bordeiul lui Vasile-cel-Mare, din Tarniţi.

„Şezătoarea", VII (1898), p. 105 – 106.

ION PIETRARIU

Ion Pietrariu n-o fost – să zici – sămânţă de hoţ. El, oameni buni, era fecior de gospodar. Tată-s «era din „Târgu-Neamţului, avea pământ mult, vite multe şi stâni de oi, numai ca a lui. Avea tată-su şi meşteşug bun; era pietrar, da pietrar, nu ceva, de nu se mai găsea altui să-l întreacă. Dacă s-apuca de lucru, apoi nu lucra la fiecine, fără numai la boierii cei mari. Pe el îl chema Ciheorghe Pietrariu, ş-avea doi băieţi. Pe cel mai mare îl chema Toader şi el altă nu făcea, făr-decât umbla la plug. Toată treaba câmpului era în sama lui; iar cel mai mic, Ion, păzea oile.

Da' se vede că de mic se cunoaşte omul, pe ce drum are să meargă. Aşa şi Ion Pietrariu.

Amu, într-o zi se duce el cu oile pe-aproape de-un huciag. Se mai hodineşte ce se mai hodineşte… şi numai ce într-un târziu sare ars, nu ceva. S-apucă şi-şi pune căciula în vârful unei tufuşoare, apoi se depărtează pe furiş şi se dă când într-o parte, când în altă parte, să nu-l zărească cineva. Se-nvârte mai pe depărtişor împrejurul tufei… şi deodată se răpede la tufă, cum s-ar răpezi uliul la găini; pune mina pe cuşmă, o pune subsuoară şi iarăşi se uită în toate părţile, ca-n chip de pază.

Numai de-aieste isprăvi făcea Ionu meu, când se

ducea cu oile. Lui i se părea că nu vede nimenea ce face el; da oamenii vedeau toate drăciile lui. Şi cum n-aveau în să vadă, dacă era ziua mare şi vreme de primăvară şi erau ieşiţi mai toţi în ţarină, la arat!

Amu, mai mulţi gospodari din Neamţ se-ntâlnesc cu Gheorghe Pietrariu.

— Domnu' Gheorghe, Ionic-a dumitale, cum băgăm noi de seamă, nu cale-a om de treabă, că iacă ce l-am văzut făcând!

Ce vorbă, foc s-o făcut moşneagul, că ce au ci cu băietul lui, să-i scoată nume rău şi hulă?

Amu, într-o sară vine băietanul cel mare de la arat.

— Ei, măi Todirică, gătit-aţi de arat, dragul tatii?

— De popuşoi am gătit, tătucă; da mai avem de arat ca o falce de hrişcă… şi n-om putea face treabă bună că s-o-ngroşăt fierele.

— Las dragu tatii, n-avea grijă, că le-om subţia noi!

Moşneagul atunci luase mai la vo două sute de galbeni, şi pe lucru făcut, şi arvună, şi lăr-de-aceea, avea o lădiţă plină numai de galbeni şi de napoleoni.

— Na, măi Ioane, cheiţa şi caută în lădiţă şi le-ţi nişte parale, pune „cerăle" plugului în spate şi du-te la cutare meşter să ţi le subţie, c-auzi ce spune frate-tu, că nu mai poate face treabă bună cu ele.

— M-oi duce, tătuţă, cum să nu mă duc.

Când o descuiet lădiţă ş-o văzut ce-i acolo, părerea lui de bine. Ş-o luat o mână de galbeni, i-o pus în pungă, o pus fierele plugului în spate şi s-o pornit să se ducă la meşter. Iacă, la capătul din jos a Târgului-Neamfulul, îl vede un ţigan.

— Măi, băiete, vină la mine să-ţi ascut fierăle!

— Du-te la dracu', măi ţigane!

Ajunge la alt ţigan, cam prin mijlocul târguiui

— Vină, măi băiete, să-ţi ascut fierăle!

— Du-te şi tu la dracu', măi ţigane!

Cată el Ion, ce cată; da vedea că cu ţiganii eşti doi nu poate face nimic şi nici lor nu le venea prin minte ce gânduri are ei. Văzând că n-are cu cine sta de vorbă, merge înainte până ce-ajunge la marginea târgului din sus. Acolo şedea un fierar bătrân. Cum l-o văzut pe Ion, o strigat la el:

— Măi băiete, măi băiete, vină-ncoaci să-ţi spun *v* vorbă!

Ion Pietrariu o intrat în fierărie.

— Da ce umbli tu, măi băiete, cu fierele în spate? Ce vrei să-ţi fac? Să ţi le ascut, ori cum?

— Vreau eu ce vreau.

— Măi băiete, ia uită-te tu drept în ochii mei!

Ion se uită la ţigan cât s-o fi uitat, da amu, ce căutătură a fi avut nu ştiu, că ţiganul atâta o zis:

— Măi băiete, ştiu ce-ţi pofteşte gândul. Mi-i da trei galbeni, eu ţ-oi face treaba şi las de nu ţ-a plăcea.

— Atâta ţ-oi da, moşule, cât zici dumniata.

— Să vii, măi băiete, mână dimineaţa, că lucrul are să fie gata.

Şi s-o apucat ţiganul ş-o băgat fierele în foc şi le-o fiert el cum o ştiut, şi toată noaptea o muncă o ţinut, iar în ziuă puşca o fost gata. Da ce fel de puşcă? Ia aşa de lungă, cum îi o carabină de celea. Ţăgea aşa de largă, că-ncăprea pumnul în ea.

Când o venit Pietrariu, dimineaţa, puşca era gata.

— Na, măi băiete, zice ţiganul, numai în plin să umbli, oriunde te-i duce.

— Apoi, să trăieşti, moşule, că văd că mi-ai făcut lucru pe plac. Da nişte pistoale mi-i face?

— Face, măi băiete; da dacă ţi-i numaidecât, am făcute gata.

— Noa, dacă ai… să le vedem!

Erau nişte pistoale cu ţeava olecuţă mai largă la gură decât la cela capăt. Numai la Anton Căreia 1 am mai văzut eu de-acelea pistoale.

— Ce mi-i cere pe ele, moşule?

— D-apoi, măi băiete, dă-mi doi galbeni şi las dacă ţ-a părea rău.

— Ei, moşule, na-ţi doi galbeni.

Ş-o luat Ion pistoalele şi nu s-o mai întors pe-acasă; s-o pornit în lume.

Cea dintâi prădăciune o făcut-o în marginea Târgului-Neamţ, la un han care-i zicea „hanul lui Pătulă”. Iacă cum o fost: Amu, el s-o dus la hanu cela într-o zi de sărbătoare. Da la han era plin de oameni, de nu mai ştiai ce-i. El o pus puşca colea, de-a şoldu, o luat pistoalele în mână. Hanul, şi pe-afară gemea de lumo. Când o intrat în han, s-o-nturnat «supre» suşă, unde era oleacă de zăvoi, ş-o strigat aşa în vânt:

1 Anton Căreia, un moşneag bătrân, care în tinereţă a fost vânător vestit. A murit la 22 dechenăbrie 1927, având 95 de ani.

22.5

— Nu mai veniţi, bre, şi voi! Las că fac eu singur treaba! Şi făr-de-aceea, să nu se spărie oamenii şi negustoriu.

El n-avea pe nime; da vre să bage pe jidan în tăte răcorile. Apoi o strigat odată:

— Noroade, auzit-aţi de Ion Pietrariu?

— Ba.

— Noa, dacă n-aţi auzit, apoi eu-s acela şi cui îi trâbă zile, să se ferească-ntr-o parte, că am oleacă de vorbă cu negustoriu.

Oamenii ca oamenii, s-o dat într-o parte, că doară nu erau ei nebuni să se puie cu el. După ce-o intrat în han, s-o

dus întins la negustor.

— Giupâne, auzit-ai de Ion Pietrariu?

— Ba.

— Apoi eu îs şi de ţi-s dragi zilele, scoate bani! Negustorul nu s-o mai pus de pricină, pe care că nici nu era chip.

— Iacă, domnu' Ioane, banii – zice jidanu – dându-i lui Ion o ladă plină de galbeni, că era putred de bogat.

Cearcă Ion lada şi vede că-i gre.

— Mai le-ţi bani din e [al, jupâne, că mie nu-mi trebuie toţi şi mi-i voia să-ţi mai rămâie şi ţie. Să-mi dai şi v-un om doi, să-mi ducă lada până la flăcăi.

După ce-o luat lada cu banii, o chemat doi oameni, le-o pus lada în mână, o mers până ce-o ieşit încolo, la larg. Apoi o dat oamenilor câte-o mână de galbeni.

— Na-vă, bre, bani şi vă duceţi în treabă-vă, că eu n-am niciun tovarăş; ia, numai am vrut să-mi mai ieu de cheltuială de la negustoriu iesta.

De-acolea s-o-nturnat oamenii la han; iar el ş-o pus bani la chimir; cei ce-o rămas, i-o aşezat supt un mal, ş-o năruit malul peste ei.

După trebuşoara asta, el s-o dus tocmai în Şarul Dornei la nişte stâni. La stânile acelea erau nişte ciobani şi ciobanii aceia slujise cari doi ani, cari patru, cinci, până la şăsă ani; da nu le plătise stăpânul nimica. Ştii cum îi stăpânul: Las bre că v-oi plăti azi, las bre că v-oi plăti mâne, şi tot aşa de azi pe mâne, şi ei nu luase simbria nici pe patru-cinci ani.

Amu, şezând Ion câtăva vreme acolo, o văzut ce putere au ciobanii ceia, dacă era la dânşii nişte spete cum îi hornu cela.

— Măi, zice Ion Pietrariu, decât îţi şedea voi să slujiţi la stăpânul vostru mai mult degeaba, atâţia oameni i (că ei

erau vo doisprezece ciobani), haideţi, bre, cu mine că v-oi umplea eu de bani, să nu ştiţi ce-ţi face cu ei!

— Mergem, căpitane Ioane, mergem unde-i zice, că tare ni-i drag de dumniata!

Da era la stână ş-un strungar, un băiet aşa cum îi a Parastivii \ ca de paisprezece – cincisprezece ani – drac de băiet. Ş-apoi cânta băietul din fluiere de eşti mici, de te-adormea nu altă!

Amu, pe când se sfătuiau ciobanii cei doisprezece cu Ion Pietrariu, strungariu tot umbla cu cele două pistoale şi le ciuce când pe-o parte, când pe alta.

— Măi băiete, după cât văd eu, ţie parcă ţi-s dragi pistoalele!

— Doamne, bădiţă Ioane, cum nu mi-s dragi?!

— Ai putea tu puşca cu ele, dacă ţi le-aş da?

— Of, bădiţă, cum să nu pot? Numai să mi le dai.

Atunci Ion Pietrariu o-ncarcat pistoalele, ştii cole, ca ia vreme de trebuinţă... şi le-o dat băietului să deie foc. Diavolul de băiet s-o aşezat în uşa stânii cu-amândouă pistoalele în mână... şi când o tras de cucoş, amândouă o luat foc ş-o făcut un huiet ş-o puşcaraie ca aceea, de s-o umplut stâna de fum.

— Brava, măi băiete, dăruite să-ţi fie ţie pistoalele!

Apoi, de-acolea, nu mult o şezut Ion pe-acolo, că la câtăva vreme vestindu-se că el îi hoţ mare, stăpânirea (neputându-l prinde) o băgat la grosul din Piatra şi pe tată-su şi pe mă-sa şi pe frate-su; iară casa le-o rămas încuietă. Cât o şezut Ion în munte, o auzit zvonindu-se că tată-su-i la gros.

— De-amu, bre – zice – să ne ducem să ne băgăm noi în gros şi să scoatem pe bietul tătuca şi mămuca şi fratbmeu, ş-apoi de-acole om vedea noi cum om mai tuldui-o 2.

Când s-o pornit el cu ciobanii, o luat şi băietul, o-ncălecat ş-o apucat la vale spre Târgu-Neamţului.

Băietul era îmbrăcat cu straie „deieştea”, avea fes în cap şi purta steag, jumătate alb şi jumătate roş. Din câţi hoţi o hoţit în ţara Moldovei, de când îi lumea asta, nu

1 Un nepot al moşneagului, care nepot – în vremea povestirii i

1903 – era ca de 14 ani.

2 *A tuldui* – a se înţelege, a se sfătui (n.ed.).

mai Ion Pietrariu o mers cu steag. Cine vedea băietu calare înainte, cu steagul ţinut sus, ştia că nu vine altu’, fără numai Ion Pietrariu.

Fugeau oamenii care-ncotro, de frică; (las, nu-i vorbă, că el nu le făcea nimica), iar boierilor le ţâţâie inima-ntrânşii. Şi să nu socoti că lua bani la fiecine. El lua bani de la boierii cei putrezi de bogaţi, le trimitea scrisori înainte, precum că să se pregăte de-atâţia galbeni, că-i trebuie de cheltuială pentru flăcăi.

Boierii, după ce primeau răvaşul, îşi întăreau curţile câte-o săptămână-două, o lună-două, cu străji; da Pietrariu venea la ei pe când uitase de răvaş, şi-n câte-o sară, numai ye trezea cu el în casă. Şi scotea boieriu bani, că n-avea-ncotro să mai crâcnească.

După ce-i golea de bani, îşi lua ziua bună, cerea să-i deie câţiva oameni să-l petreacă până mai încolo, ş-apoi de-acolea se ducea în drumul lui. Aşa o făcut cu Ghiea-Deleanu.

Când o ajuns Pietrariu la Târgu-Neamţului, o tras de-a dreptul la casa tătâni-su; da o găsit-o încuietă, că tată-su şi mă-sa şi frate-su erau duşi de stăpânire la gros. Atunci el o intrat într-un han care era peste drum de casele tătâni-su şi s-o dat cu cei doisprezece tovarăşi pe băut şi pe mâncat; iară băietul, l-o lăsat de strajă la poartă.

Care cum venia şi vedea steagul, întreba pe băiet că cine-i îimuntru.

— Bădiţa Ion Pietrariu.

Iată că şi poliţia din Târgu-Neamţ o prins de veste că Pietrariu-i la han. Trimes-o o mulţime de oameni, cu chip ca să poată pune mâna pe hoţ. Amu se strânsese şi lume de iastalantă. aşa de multă, că să fi zvârlit un ac şi nu cădea jos, fără numai oameni.

Iată că-ntr-un târziu vin nişte comisari, poliţari, mi – şi ce-or fi fost, şi văzând steagul la poartă, nu le-o dat mâna să întrfă în han.

— Cine-i aici, măi băiete?

— Bădiţa Ion.

— Care bădiţa Ion? – Ion Pietrariu.

— Du-te de-i zi să ias-afară!

— Nu vreau. Dacă ţi-i numaidecât. poftim, du-te dumnia ta, că amu bădiţa stă la masă.

228

După ce-o ospătat Pietrariu cu tovarăşii lui, o ieşit în uşă s-o strigat băietu-nnuntru.

— Adă, jupâne, mâncare şi băutură! Dă-te, băiete, şi ospătează şi bea cât ţ-a fi gustul!

Băietul s-o dat pe lângă bucate ş-apoi o băut şi el o gură-două de vin. Da când sta băietu la masă, Ion Pietrariu şedea de strajă în uşa hanului cu puşca întinsă şi nimeni nu cuteza să intre înnuntru. După ce ş-o pus băietul pântecele la cale, o zis Pietrariu:

— Mina pe fluieras, băiete!

Mâi, şi unde se dă băietul la cântat, şi unde se întartă ceia la jucat… ş-aşa de straşnic, că huiau podelele. De la o vreme o tăcut băietul.

Atunci lesă Pietrariu în uşa hanului cu puşca-n mână şi face sa cu mâna (la dreapta şi la stânga), să se ferească oamenii. Cari n-aveau nicio nevoie cu el s-o ferit; da nu mulţi. Mai face Pietrariu a doua oară cu mâna, da fără să zică batăr un cuvânt.

Nu s-o ferit nime.

Mai face a treia oară şi când o dat foc cu puşca în stââpul porţii, aşa de mare putere ce-o avut, că tăt l-o făcut numai ţănduri şi cică până la iforie o ajuns bucăţi dintr-acel stâlp… şi pe care l-o ajuns, acolo o rămas mort pe loc. Treizeci şi opt de oameni o murit din împuşcătura aceea.

Ceilalţi o fugit care-ncotro, iară Pietrariu cu tovarăşii lui o plecat la drum… Băietul cu steagu-nnainte Mergând ei supre Piatră, zice Pietrariu:

— Măi, iacă ce-i vorba: Voi ştiţi că tătuca meu îi la închisoare din pricina mea. Eu, bre, mă duc să mă dau prins, numai să scape bietul moşneag. Voi puteţi să vă duceţi unde v-or îndrepta-vă ochii, că bani aveţi destui. (Se vede că mai făcuse prădăciuni.)

— Ba noi, căpitane Ioane, de dumniata nu ne lăsăm în ruptul capului. Te dai dumniata prins, ne dăm şi noi. Unde-i merge dumniata, acolo mergem şi noi.

— Da’ tu, măi băiete, ce zici?

— Ce să zic, bădiţă? Ce-i zice dumniata, aceea oi zice şi eu.

— Ee! Poi bine!

Şi doanda-doanda; doanda-doanda, până ce-o ajuns în târg în Piatră. Dac-o ajuns în Piatră, Ion s-o dus de-a dreptul la ispravnic.

— Domnule ispravnic, ori cucoane, cum i-a fi zis, eu îs Ion Pietrariu… ş-am auzit c-aţi închis pe tătuca şi pe mămuca şi pe frate-meu, din pricina mea. Iacă mă dau prins, numai să daţi drumul moşnegilor, că-i păcat să canuniască ei pentru mine. Las că pentru faptele mele, eu mi-oi trage osânda! Da, aşa cucoane! Nu mai umbla a te gândului şi ne bagă pe noi la închisoare!

Pe vremea aceea, se vede că pe hoţi nu-i punea în lanţuri; îi punea cu picioarele-n butuci.

Amu, când o dat Ion Pictrariu cu ochii de tată-su şi de mă-sa, n-o zis alta, fără numai:

— Iertaţi-mă, tătucă şi mămucă, pentru că din prin cina mea aţi şezut la opreală. Iaca, tătucă, ai de la mine cinci mii de galbeni!

Moşneagul a luat banii ş-o venit acasă. Pietrariu şi cu tovarăşii lui bărăneau 1 de tot, către ispravnic, că să-l lese în gros să-şi facă osânda.

— Măi Ioane, tu te-i apuca măi, şi mi-i sparge grasul şi-i da drumul la tăţ câţi îs acoalea.

— Pune-mă-n butuci, cucoane!

Atunci ei o intrat în gros; iar cei mari le-o pus picioarele-n butuci. Când s-o văzut ei singuri într-o odaie, o zis Ion Pietrariu:

— Mina pe fluieraş, băiete, şi zi!

Ş-apoi unde-o-nceput băietu a zice aşa de îndrăcit, că huie grosul. Ş-apoi, unde nu s-o-ntartat cei doisprezece la jucat, şi erau aşa de tari, că jucau cu butuci legaţi de picioare. Ş-aşa i-o tot izbit unii de alţii, până ce i-o făcut ţănduri ş-o rămas slobozi şi s-o apucat de-o spart grosul, şi la şapte sute de arestanţi câţi erau acolo, la toţi le-o dat drumul. Şi s-o dat apoi la hoţit cu cei şapte sute. Ei erau împărţiţi în cete ş-aveau de căpitan pe Ion Pietrariu.

Da’ el, tot cu cei doisprezece umbla. Şapte ani de zile o hoţit aşa. Locul lui de hoţie, mai cu seamă, era la Lunca-Mare. Amu, la şapte ai2, s-o dus la crâşma Olteanului, din ţinutul Neamţului.

Olteanu iesta avea o fată frumoasă peste seamă. Las, nu-i vorbă, că nici Pietrariu nu era urât. Şi hâr azi, hâr mine, s-o dat în dragoste cu fata.

1 *A bărăni* – a stărui (n.ed.).

2 Ani.

Din pricina asta, el o tot dat drumul la tovarăşii lui

cei mulţi să se ducă pe la casele lor. Rămăsese numai cei doisprezece. La urmă le-o dat drumul şi-aiestora, să se ducă pe la casele lor, spuindu-le că de-amu, dac-o câştigat bani destui, să se ducă să s-apuce de gospodărie.

Băiatul ajunsese băietan stătut. Şi lui i-o dat Pietrarii: bani de-ajuns şi de-ntrecut, ba încă l-o şi cununat şi ş-o făcut casă în Neamţ.

Şi azi mai sunt în Neamţ urmaşi de-a băietanului celuia.

Amu, vezi dumniata, muierea tot dracu'… că dacă Ion Pictrariu s-o dat în dragoste cu ea, apoi toată lumea ştia.

Potera cată să prindă mână bună cu femeia, ca să poată pune cabja pe Pietrariu. Şi ce-o făcut potera cu femeia, cum o potrivit-o, c-o prins pe bietul Pietrariu şi l-o dus la Ieşi. De-atunci o ieşit cântecul lui Ion Pietrariu.

După ce l-o dus la Ieşi, nu-i era hotărâtă altă pedeapsă, fără numai spânzurătoarea.

Da o fată de boieri, cam proastă la faţă, văzând pe Ion aşa de frumos, o zis în gândul ei: Păcat de om ca aista să se piardă! Şi într-un suflet s-o dus la doamnă! ş-o-ngenunchiet înaintea ei.

— Mă rogmnitale, pre cinstită şi pre înălţată domniţă, dăruieşte-mi mie pe Ion, c-aş vre să trăiesc cu el!

— Ei, dăruit să-ţi fie!

Şi cum o zis domniţa aşa, o şi scris un răvăşel pe care că Ion Pietrariu-i iertat de spânzurătoare, dacă se făgăduieşte c-a trăi cu fata cutărui boieriu care are douăsprezece moşii. Fata o luat răvăşelul şi steag alb, şi mai pe când să puie lui Ion şfacu-n gât, iacă soseşte şi ea cu porunca doamnei2.

Unul de-aqei mai mari l-o cetit şi văzând ce scrie, *o* zis către Ion:

— Ei, Ioane, ce zici, îi vre să te cununi şi să trăieşti cu fata as [ta] de boieri, că iacă, pre înălţata domniţă îţi

dăruieşte viaţa?

Ion Pietrariu, când s-o uitat la fată şi-o văzut-o aşa de urâtă, o tăcut deodată, n-o zis nimica.

1 Este publicat în culegerea mea de cântece din Tătăruşi, şi cuvintele şi melodia.

2 Doamna ţării.

— Ei, ce zici Ioane, te cununi cu fata asta, ori să-ndeplinim porunca domnească?

— Apoi oi trăi, m-oi cununa, zice Ion cam cu gura altuia, că el era om frumos; iar fata aceea era aşa de urâtă, că să nu-ţi fi venit vremea să-nsărezi cu ea în casă.

Cum o zis că se cunună, o venit un popă şi i-o cununat acolo pe loc, şi de-acole s-o dus la curţile fetei.

Amu o venit vremea chiar în ziua aceea, de-o rămas numai Pietrariu cu fata, într-o odaie. Şi cum şi ce fel de căutătură a fi avut el atunci, că s-o uitat drept în ochii fetei:

— Ei, fată hăi, socoti tu că-i putea trăi cu mine, ori să mă duc înapoi la sptnzurătoare?

Da fata s-o cutremurat de căutătura lui şi-o zis aşa i

— Ba, Ioane, cu tine văd eu că n-are să fie chip de trăit; da nici la spânzurătoare nu te-oi mai da (adică, nu te-oi da pe mâna stăpânirii), că-i păcat să se piardă aşa frumuseţe de om ca tine! Mergi sănătos, mai bine, şi du-te unde te-or îndrepta ochii!

Atunci Ion o mulţămit fetei de cuvântul cel bun, şi-o luat ziua bună de la fată şi-o plecat iarăşi în ţinutul Neamţului, şi iarăşi s-o dat cu fata Olteanului.

Ei umblau în câştig numai amândoi. Într-o zi, cam pe-nserate, Ion Pietrariu şi cu ibovnica lui, cu fata Olteanului, veneau călări de la Mănăstirea Neamţului înspre Târgul-Neamţului. Iată că cum mergeau ei aşa, vede femeia un om prin nişte tufe, trecând în sus. Muierea dracului pune

puşca la ochi şi-mpuşcă omul.

Atunci Ion Pietrariu se mânie straşnic şi zice:

— D-apoi bine, muiere, ce-ai avut tu să-mpuşti omul? Pe care văd eu că-i treaba, mâni-poimâni ai să dai cu puşca şi-n mine!

Ea n-o zis nimica, fără numai s-o-nturnat înapoi ş-o vrut sântindă puşca să-l culce şi pe Ion la pământ. D-apoi, că n-o avut vreme să facă una ca aceea, că el, aşa de iute o pus mâna pe-un pistol, şi, cum şedea ea călare, drept în pântece mi-o-mpuşcat-o, de i-o ieşit maţele şi plămânii de ceea parte, ş-o rămas moartă pe loc.

El a lăsat-o acolo şi s-o dus iarăşi la Lunca-Mare; da nu s-o apucat de hoţii, că lui nu-i veneau întotdeauna florile hoţiei... ia!, rar, la un an-la doi. Încolo, era cel mai bun om. De făcut ghiduşii, era mare meşter. $-aţimci când te uitai la el nu-ţi mai venea prin minte c-aista-i

hoţul cel vestit, Ion Pietrariu. Da şi când îi veneau florile şi s-ar fi uitat la cineva ş-ar fi cerut bani, îl trecea pe cela toate nevoile.

Aici la Lunca-Mare s-o pus ca în chip de fecior boieresc, ori de vechil, la un boier, care-i zicea Negrea. Doi a [n] i o slujit el la boieriu-aesta, ş-aşa de bine s-o purtat cu boieriu, c-amu boieriul toată nădejdea n-o avea în altul, fără în Ion.

Boieriu-aiesta, Negrea, era plin de bogăţii ş-avea o mulţime de moşii. Şi pe la Huşi avea curţi şi moşii. Amu-ntr-o vreme avea el s-aducă nişte bani mulţi de la> Huşi. N-o avut pe cine să trimită, decât tot pe Ion Pietrariu. O făcut un răvăşăl, o pus doi cai ia o trăsură de cele boiereşti, s-o suit Ion în trăsură şi, la drum, băiete!

Mergând Pietrariu înspre Huşi, ajunge din jos de les ţi] o mulţime de cară. Ei erau nişte negustori bogaţi şi se duceau înspre Huşi, ori veneau înspre Ieşi. Cum i-o văzut,

i-o oprit în drum.

— Aţi auzit voi de Ion Pietrariu?

— Cum nu, am auzit!

— Noa, dac-aţi auzit, apoi eu îs aceia şi de socotiţi c-a fi bine, să-mi daţi bani; da ştii, cu treabă bună, că nu» ni-i voia să mai fac moarte de om.

Negustorii, când o auzit de Ion Pietrariu şi l-o şi văzut în faţa lor, nu s-o mai pus de pricină, fără o zis-către dânsul:

— Iacă banii noştri, în cutare căruţă!

— Duceţi-vă şi luaţi lăzile cu bani şi le puneţi colea-n trăsură la mine!

După ce-o pus banii acolo, o făcut (pe jidani) de i-o dat hârtie la mână, pe care că cutare negustori o-mprumutat pe Ion Pietrariu cu-atâtea mii de galbeni. Şi să-l cate la boierul Negrea de la Lunca-Mare.

Apoi, de-acolea, Ion s-o dus la Huşi, o făcut slujba boieriului, cum se cade şi, la câteva zile, o fost înapoi la stăpânu-su.

Când colo, ograda curţii era plină de negustori cari se jeluiau boieriului că Pietrariu i-o prădat.

— D-apoi bine, Ioane, de ce te-ai apucat? zice boie râul râzând.

233;

— Da’ nu m-am apucat de nimica, cucoane! întreabă-i! I-am bătut, le-am făcut ceva ori le-am luat banii cu de-a sila? Ferească Dumnezeu! Ei mi i-o dat de voie cumprumut, şi pe care că-i aşa, iaca am hârtie la mină, dată de negustori!

Boieriu o văzut hârtia; da o avut el atâta cap să priceapă cum o capătat-o.

— Las Ioane, că nu-i nimica!

Ş-o luat ş-o dat banii negustorilor înapoi.

— Lleei, cucoane, la ce le-ai dat banii?

— Lasă-i amu şi tu la dracu', măi Ioane!

Ion atunci s-o supărat şi s-o dus de la boier ş-o umblat prin lume.

La vo doi ani l-o prins potera şi l-o dus la Ieşi, la spânzurătoare. Atunci, mitropolitul cică o mers la domn şi s-o rugat că să-i dăruiască lui pe Ion Pietrariu.

— Că l-oi lua la mine, zicea mitropolitul, şi socot eu că cu ajutorul lui Dumnezeu am să-l fac om de treabă.

— Ei, dăruit să-ţi fie, pre cinstite mitropolit!

Ş-o dat domnitoriul poruncă să nu spânzure pe Ion, că l-o scos mitropolitul de la moarte.

Ion, dac-o scăpat ş-amu de moarte, l-o luat mitropolitul pe lângă dânsul. O şezut el şi la mitropolit o bucată de vreme; d-apoi parcă-şi lăsase năravul? El se ducea în târg şi toate poznele le făcea. În toată ziua era plin de jidani la mitropolie, şi se jeluiau că Ion le le paralele.

— Da cum vi le ieu, măi? Nu mi le daţi voi de voie, cu mâna voastră?

Şi câteodată mitropolitul mai da la alţii banii înapoi; iar la alţii ba.

— Voi, zicea mitropolitul, la ce-i daţi bani? Nu-i daţi ş-atunci nici el nu vi i-a lua!

Ion avea mare trecere la mitropolit. Când se ducea mitropolitul în plimblare cu trăsura, Pietrariu mergea calare lângă fereastra trăsurii, ca cum ar fi fost un arnăut.

Într-un an, mitropolitul având treabă la Galaţi, o luat şi pe Ion Pietrariu cu dânsul. Când venea înspre casă, era în sărbătorile Paştilor. A doua zi de paşti ajung ei la Gura Berheciului, aproape de un rateş mare şi-i zicea Ratesul Grecilor.

Ştiu rateşul cela, domnule, c-am trăit vo câţiva ani pe-acolo şi prin satul Ţepu, ş-am fost şi surugiu la că-

pitanu Konate.

Acolo, la rateşul cela erau adunaţi oameni din vo opt sate; era lume multă de tot.

Văzând mitropolitul de departe atâta norod, zice către Pietrariu:

— Ioane, de-i putea tu să scoţi sipetul cu bani din hanu ista şi să-l aduci la mine, apoi să ştii măi că eşti om vrednic.

— Pre cinstite mitropolit, dacă n-oi putea eu face treaba asta, apoi la ce mai trăiesc pe lume?

Şi cum zice Ion aşa, lasă pe mitropolit în trăsură, acoperit, să nu se-nţeleagă cine-i; iară el luându-şi pistoalele şi puşca, se-ndreaptă către oameni:

— Noroade, auzit-aţi voi de Ion Pietrariu?

— Auzit.

— Noa, dac-aţi auzit, eu îs acela şi în daţi-vă-n lături, c-am să mă duc în rateş, că am oleacă de vorbă cu stăpânii!

Lumea ce-o avut să facă? S-o dat în lături, iar Pietrariu o intrat în rateş.

— Măi, zice către greci – că ei erau doi ori trei fraţi – auzit-aţi de Ion Pietrariu?

— Auzit.

— Apoi dac-aţi auzit, scoateţi-mi bani, ori vă fac leasă la pământ!

Atunci grecii l-o dus într-o odaie, la un sipet mare plin de galbeni şi de napolioni.

Ia chemaţi vo doi-trei oameni să mi-l ducă până la trăsură!

Da’ el şedea cu puşca întinsă, ca să nu mai poată grecii vâşca nicăiri. O vinit vo patru oameni ş-o luat sipetul şi l-o dus şi l-o pus în trăsură.

Când o văzut mitropolitul că-i aduce sipetul, o-ngheţat nu alta. Da s-o acoperit bine să nu-l cunoască

oamenii.

Apoi, de-acolea, Pietrariu o zis către oameni:

— Noroade, datu-v-o negustorii ieştia v-o cinste, aşa de la dânşii, c-amu-s sărbători, măi, şi le faceţi atâta vânzare?

— Nu ne-o dat, căpitane Ioane!

C-da 183 coala n
235

— Odată la tevniţi, băieţi, şi daţi drumul la vin şi beţi cât v-a trebui!

Apoi să deie Dumnezeu bine! C-o năvălit lumea la poloboace şi… cari cu cofe, cari cu cofiţe, care cu cane ori cu oale, scotea mereu la vin, ş-apoi pe beţie.

— Să trăieşti, căpitane Ioane, şi Dumnezeu te păzească de cele răle, că ştiu că ţ-ai făcut mare pomană cu noi, ales la o zi ca asta!

Ce să vorbesc!… Câtă amar de lume o fost acolo, toată o fost îndestulată de vin; iar poloboacele grecilor o rama? goale.

Ion Pietrariu n-o făcut mulţi purici acolo, că după ce-o aşezat sipetul în trăsură ş-o dat de băut la oameni, s-o pornit la drum.

Da amu, mitropolitul văzând isprava lui Pietrariu, se mi-era ce fiori să aibă, de-o putut el lua bani de la rateşul – acela.

— Ioane, zice după ce-ajunge la Ieşi, la mitropolie, ia să-mi arăţi şi mie ce fiori ai tu când te duci să iei bani de la cineva!

— Hei, pre cinstite mitropolit, ce-ai grăit şi rrmeta! Pe care văd eu, de-amu nu-i mult până departe!

— Nu, nu, Ioane, nu-ţi fac nimica, numai mi-i voia să-ţi văd florile tale!

— Apoi, pre cinstite mitropolit, întâi să mă

spoveduieşti, să mă precistuieşti, ş-apoi de-acolea îi vedea cum mi-oi mai lua pe seamă.

S-o minat de riteva zile şi mitropolitul nu-3 slăbea pe Ion.

— Ţ-am spus, pre cinstite mitropolit, că-ntâi să mă precistuieşti, că văd că de-amu mi s-apropie veletu.

— Da ce fel de vorbă-i asta, Ioane?

— D-apoi, pre cinstite, ia as care ţ-o spun eu!

Atunci mitropolitul l-o spoveduit pe bietul Ion, 3-o-mpărtăşit şi de-acolea iarăşi zice:

— Ioane, de ce nu vrei să-ţi arăţi tu florile tale?

— De-amu să mă mai Ieşi, că *mi* le-oi arăta eu.

O trecut câte zile or fi trecut şi mitropolitul iarăşi nu-i mai sta de pe cap. Ion tot mina lucrul de azi pe mâne, că ştia el bine că arătându-şi florile, îl aşteaptă spânzurătoarea. Tot a mânat-o el aşa, până ce într-o zi văzând că nu-i chip de scăpare, o cătat să-mplinească voia mitropolitului. Iacă cum o fost!

236

Mitropolitul s-o aşezat pe Ut) divan; iar Pietrariu o zvârlit hainele care le-avea pe el şi s-o-mbracat cu hainele lui cele haiduceşti, o pus ceacul 1 colea pe-o ureche, pistoalele-n brâu şi puşca de-a şoldu. Apoi s-o pornit de lângă mitropolit însupre uşă şi pe urmă s-o-ntors înapoi, ca cum ar fi mânios. Şi când o ajuns în faţa mitropolitului o ridicat puşca, ca cum ar fi vrut să-l izbească cu patul în piept, ş-o răcnit odată i

— Haaai, bani!

Da aşa de cumplită căutătură avea, ş-aşa de tare-o răcnit că pe mitropolit l-o trecut – să ierţi – toate nevoile, ş-o rămas ca şi mort. Leşinase.

Slugile, cum o auzit huietul, o venit fuga în odaie, l-o stropit cu apă şi hăt într-un târziu s-o mai deşteptat olecuţă, da tot slab. Ş-aşa slab cum era, o poruncit de i-o

adus hârtie şi doi îl ţineau de subsuori iar el o scris un răvaş pe care că pe Ion numaidecât să-l spânzure.

Şi l-o luat pe bietul Ion şi l-o dus la spânzurătoare. fără după ce i-o fost pus şfacul în gât, nu mult o trecut, ca vun sfert de ceas, ce ca vun sfert de ceas!, mai puţin, că numai ce vine poruncă domnească pe care că s-o rădicat spânzurătoarea2.

Pietrariu încă nu murise de tot; se mai zbătea săracu', din mână şi din picioare, acolo sus. Cum o venit porunca, l-o scoborât jos. O mai dat şi jos, ia aşa, de vo câteva ori din mână şi din picioare şi de-acolea a munit!

Olecuţă să mai fi zăbovit slujitorii, Ion Pietrariu ar fi scăpat de moarte.

Această istorie am auzit-o de la moşneagul Toadei Mihai Buchilă, în sară de sâmbătă, 23 august 1903. Lui i-a povestit-o în copilărie tatăl său, numit Iordache Buchilă şi Iordache Pădurariu. Variante: C. Erbicea-nu, *Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei*, p. LXXI, nota subpaginală 3; Radu Rosetti, *Alte poveşti viol-doveneşti*: *Hoţul Mitropolitului*, p. 135.

Alexandru Vasiliu, *Poveşti şi legende*, p. 236 – 247.

1 *Ceac* – chipiu înalt (n.ed.).

2 Adică de azi înainte nu se vor mai spânzura oameni, ni)

va mai fi pedeapsă cu moartea.

237

[NESPĂLATUL ŞI BARONUL]

Nespălatu a fost haiduc mare. Într-o zi s-a făcut femeieşte – n-avea barbă – şi s-o dus la pluguri şi s-a făcut o proastă; o zis că-i bolândatică1. Şi s-o dus sară cu plugurile la curtia la baron, în haia ţară2. După ce s-a-nnoptat, a tras drugurile ş-a mers iei, toţi tovarăşii, di-a-ntrat la baron. Şi i-a-ntrebat:

— Ce cătat?

— Ană3 bani, ziseră iei!

Şi a luat din casa baronului aur mult ş-argint, ş-a umplut poverile.

Da o slugă diedeasă larmă şi baronu o pus o păcură die harmată4 ş-a-mpresurat curtia.

Şi atuncea hoţâi ziseră lui Nespălatu:

— Tu ne-ai adus, tu să ne scapi!

— Sufletele s-o duce, da banii nu, zise Nespălatu. Eu v-am adus, tot eu o să vă scot!

Ş-atuncea Nespălatu a luat un copil di-ai lui Baronu în braţă, şi harmata n-a putut să dia-n ei, şi aşa o scăpat. Şi după ce-a plecat s-o dus într-o vale, într-o ţâgânie şi s-a pus de a topit acolo pă tot ţiganii.

Radoşi – Anghel Mărăcine, 80

„Graiul nostru”, vol. I (1906), p. 20 – 21.

DAIANU

Cică numele lui era Ion şi era din satul Dar a. De aceea-i ziceau Dăianul, că conumele lui era altcum. Cum? N-am putut afla.

Cică el a umblat la şcoală în Sibiiu, până era holtei. Atunci, ce-i veni în minte, ce nu, destul că luă frunză-n buză şi se făcu hoţ de codru.

1 Nebună (n.ed.).

2 Peste munţi (n.ed.).

3 Adu-ne (n.ed.).

4 Mulţime de ostaşi (n. cd.).

Unii spun că profesorii saşi şi unguri îl batjocoreau, din care cauză el şi-a răzbunat asupra lor şi apoi s-a dus; alţii spun că sărac fiind foarte tare, a lăcomit de a furat ceva lucru puţin, ca să-şi astâmpere foamea. Dar fu prins cu furtul şi alungat din şcoală. Atunci s-a hotărât el să-şi răzbune asupra bogaţilor. Cel dintâi pe care l-a jefuit a fost popa de la ei. Iată cum se povesteşte această ispravă a lui

Dăianu:

Cică tocmai când mergea către casă, cum îl alungase din Sibiiu, se întâlni cu popa de la ei, care era călare.

— Bună ziua, părinte!

— Bună să-ţi fie inima Ioane! Dar încotro?

— Merg spre casă. Dar dumneata unde ai fost?

— Am fost la Sibiiu, am vândut nişte bouleni.

— D-apoi, bine-i! Dar fii bun, dă-mi oleacă de foc, să-mi aprind pipa!

Preotul îşi opri calul şi scociorî prin buzunare după lemnuşe; ci calul era neastâmpărat, nu voia să stea locului. Atunci Dăianu îl prinse de dârlogi, să nu cadă cumva popa. După ce-i dete popa lerrmuşele, Dăianu mulţumi şi zise:

— C-o cale, fii bun, dă-mi şi vreo doi bani, că nu poţi zice că n-ai!

Popa atunci înlemni de spaimă, văzând că Dăianu cu stânga ţine calul de dârlogi iar dreapta o ţine întinsă să primească banii. Nu zise nimic popa, ci scoase budilarul 1 (portmoneul) şi-l dete Dăianului.

— Mulţam părinte!

Cu aceste se despărţiră. Popa zbârnîi ca vântul cu paripul2 lui, iar Dăianu merse încet, ca omul care nu are nicio grabă. Ajuns acasă, e chemat peste câteva zile la judecătorie, unde fu întrebat de ce a ţinut calea popii şi de ce l-a jefuit de bani. Iar el a răspuns aşa:

— Nu-i adevărat că aş fi ţinut calea părintelui, că dumnealui a fugit în ruptul capului, până m-a ajuns. După ce m-a ajuns, l-am rugat să-mi dea oleacă de foc, să-mi aprind pipa. Şi mi-a dat lemnuşe. Văzându-l atât de bun, m-am gândit: dar de mi-a da şi vreo doi bani, că are, iar eu sunt mai mort de foame. I-am cerut, mi-a dat şi s-a dus. Nu-i aşa părinte?

— Ba aşa.

1 *Budilar* – pungă cu bani (n.ed. V

2 *Parip* – telegar, armăsar (n.ed.) –
239
— Atunci ce mai vrei cu mine?
— Să-mi dai banii!
— Dar de ce? Ţi-am cerut împrumut?
— Ba nu, dar de frică ţi i-am dat.
— De ce de frică? Te-am ameninţat doară?
— Ba nu, dar vezi că-mi ţineai calul de dirlogi, de nu se putea mişca.
— Şi cine-a zis să-l ţin, nu dumneata, ca să nu cazi de pe el?
— Ba eu, dară…
— Ce dară? Ce vrei cu mine?
— Ce vrei de la omul acesta părinte? îl întrebă şi judele.
— Deci… Nu mai cer nimic. Să fie sănătos!
— Noa, vezi aşa!…
Din minuta aceea el se făcu hoţ ca hoţii. Ţinea drumul la bogaţi, intra la ei noaptea prin case şi-i jefuia de bani, dar de omorât el nu omora pe nimenea. În codru el era mai mare. Ciobanii de la stâni, toţi îl cunoşteau şi-l omeneau ca pe un frate de cruce. Ba unii flăcăi mai cutezători, de care nu prea aveau ce pierde, se luară cu el în ortăcie şi trăiau zile dalbe. Era spaima bogaţilor dar săracii-i pofteau voie bună şi sănătate. Prin Sibiiu umbla ca la el în sat, fără să-l cunoască cineva, fără să-l bănuiască. Numai auzeai: de la bogatul cutare s-au furat astă noapte doi cai în preţ de 800 florini; din lada bogatului cutare lipsesc 2000 de galbini; doamna cutarervu-şi găseşte scumpiile1 de vreo patru zile… Şi orice lipsea, orice se fura, toate le încărcai! în spatele lui Dăian, cu drept ori fără drept. Aveau hoţii cei mici după al cui spate se ascunde!
Dar o dată fu prins chiar el, Dăian, la o casă bogată

din Sibiiu şi fu pus la răcoare, până să-l judece şi să-i facă sama. Bucuria bogaţilor! Dar scurtă bucurie, că ortacii îl furară din închisoare. Acum să fi văzut spaima bânoşilor!

El nu hoţea numai în Sibiiu şi jur, nu! El umbla „în negustorie”, cum spunea el, cât e Ardealul şi România şi Bănatul de mare.

În România zice că era la un sat un arendaş grec, vestit de bănos. Până la el merse Dăianu cu şase ortaci;

Scumpte – bijuterie (n.ed.).

240

el îmbrăcat domneşte, ca negustorii cei mari şi ortacii lui îmbrăcaţi mocăneşte. Era toamna târziu. Arendaşul avea o turmă mare de porci, ţinuţi bine. Dăianu ştia de aceasta, deci începu:

— Domnule arendaş! Eu sunt negustor de porci.

M-au îndrumat la dumniata unii cunoscuţi, spunându-mi că ai o turmă de porci de vânzare. De aceea venii, de ne putem uni din preţ, să-ţi iau o grijă din cap.

Bucuria grecului! îndată lăsă să-i prindă caii la trăsură şi merseră la pădurea cu ghindea, unde-i erau porcii. Acolo se târguiră şi-i plăti toţi în bani buni, de aur şi de argint. Apoi a zis Dăian:

— Acum, dumneata fii bun şi lasă să aducă porcii în ogradă la dumneata şi în deseară le dă o mâncare de cucuruz – parte pentru plată – iar pe noi ne conăceşte până dimineaţă, că nu mai putem pleca acum, spre seară.

Grecul s-a învoit bucuros. A lăsat de au dus porcii 3 a el în ogradă, le-au dat o mâncare bună de cucuruz, la minatori le-a dat de cină şi le-a arătat un şopru unde pot dormi, iar pe Dăianu l-a pus cu el ia masă şi l-a culcat în casă cu el. Dar colo, într-o vreme, Dăianu s-a ridicat din pat, a deschis uşa şi ortacii au intrat înăuntru, au legat pe grec, i-au luat toţi banii şi s-au cam mai dus. A doua zi aflară pe grecul legat buiz în pat, ci nevătămat.

Căutat-au pe făptuitori cruciş şi curmeziş, prin toată ţara, dar nu i-au putut afla nici urma.

Dar Dăianu, pe cât era de fără milă cu bogaţii, pe atât era de milos cu săracii.

Zice că odată mergea pe jos din Sibiiu către Sălişte. Era îmbrăcat ca un domn de cei bogaţi. Pe drum se întâlneşte cu o biată muiere care mâna o vacă frumoasă, cu viţel. Şi se luă cu ea de vorbă:

— Unde mergi, nană?

— La Sibiiu, domnule. Duc văcuţa asta, doară voi putea-o da.

— Dar de ce-o vinzi? Doară nu-i bună de lapte, ori n-ai nutreţ s-o poţi ierna?

— O, Doamne! Ba de lapte-i tare bună şi nutreţ încă i-am adunat, dar cu ce să mâncăm lăptişorul ei? Am patru prunci, bărbatul mi-a murit, cucuruzele Le-a bătut bruma între Sântă-Mării, cât un bruş1 de mămăligă

1 O bucată mică şi tare de mămăligă (n.ed.).

n-am din ce mai face. Trebuie s-o dau cu cât voi da-o, să cumpăr bucate la prunci.

— Cât ceri pe ea?

— D-apoi n-oi cere mult. Numai şaizeci florini.

— Uite, muiere, eu îţi dau şaizeci florini dar acum nu am unde o băga, că acum îmi fac grajd. Fără, dumniata du vaca acasă, o ţine bine şi-i mănâncă lăptişorul, până voi trimite după vacă. O să-ţi scriu numele dumitale la mine în carte, iar pe ţidula vacii o să însemn numele meu. Du-te cu ţidula la primărie, să însemne cui o ai dat! Iată, aici ai zece bănuţi, cât trebuie să plăteşti la primărie. Dar să nu dai vaca până trimit după ea!

— D-apoi, domnule, doară nu-s ţigan, să vând o vacă la doi inşi.

Aşa, muierea întoarse cu vaca acasă, îi dădu de

mâncare şi merse la primărie să scrie în ţidula vacii numele cumpărătorului.

Primarul ia ţidula, ceteşte şi prinde a râde, apoi începe:

— Pe bună ai ieşit azi din sat, tu, muiere!

— Dar cum aşa, jupâne primar?

— D-apoi aşa, că tu ai vândut vaca la Dăian care scrie că să nu o vinzi cumva, să aibă copilaşii lapte.

Bucuria muierii! Cum îi mai ierta din păcate şi-i dorea bine de la Dumnezeu!

Dar Dăianu era şi poznaş.

Odată, pe drumul dintre Sibiiu şi Cristian, întâlneşte vreo patru vărari cu carăle încărcate cu var. Mergeau la Sibiiu. Dar ei erau cam beuţi. Deci, se dă cu ei în vorbă:

— Unde duceţi varul, oameni buni?

— În Sibiiu.

— E vândut cumva?

— Ba nu, că-l ducem de vânzare.

— Atunci îl cumpăr eu. Cât var aveţi pe tuspatru carăle?

— O sută de mierţe. Câte douăzeci şi cinci pe un car.

— Ce să vă dau pe mierţă?

— Câte cincizeci creiţari.

— E bun varul? Bine-i ars?

— Bine, domnule! mai bine nu se poate.

— Cât se vine dară de o sută de mierţe?

— Cincizeci florini.

— Bine! Iat-aci aveţi banii! Mergeţi numai şi staţi cu carăle înainte la spitalul cel catănesc, că eu vă ies înainte pe cărare, printre holde.

— D-apoi, de ni-a întreba cineva cui am dat varul, ce să spunem?

— Să spuneţi că la doftorul cel mare, care-i mai mare

la spitalul milităresc!

— Dumnezeu s-ajute la domnul!

— Să trăiţi! Vedeţi să vă-mbătaţi, să nu puteţi descărca!

— Nu te teme, domnule!

Şi s-au despărţit.

Dăianul s-a dus în calea lui zicând în frunză, cu puşca de-a umăr, iar vărarii s-au dus la Sibiiu, mulţămind lui Dumnezeu că le-a scos domnul cel bun în cale, care le-a plătit varul cum au cerut ei.

— D-apoi, zise unul, e lesne să nu se ţigănească la târg, că nu dă din punga lui. Din banii ţării dă.

— Aşa-i de fost! răspunse altul, dar şi din banii ţării, alţii atâta se mai ţigănesc şi te descos, de ţi-e mai mare groaza.

Colea pe la prânzişor erau carăle dinaintea spitalului. Aşteaptă oamenii, aşteaptă, dar nu le vine niciun doftor să le ieie varul în seamă. Nu-i întreba nime, ce stau acolo. Li se urăşte aşteptând.

— Ia-n intraţi careva şi întrebaţi unde să descărcăm!

Intră unul, întreabă-n dreapta, întreabă-n stânga, ordinanţii nu le ştiu da niciun răspuns. În urmă intră căpitanul ce era şef peste spital, unde-l îndreptă ordinanţa. Iar acela le spuse aşa:

— Dragii mei, pe seama spitalului numai eu cumpăr ce lipseşte, iar acuma chiar, nu avem lipsă nici de un zdrob de var. Puteţi merge cu varul unde voiţi, şi-l puteţi da cui l-a cere, că din partea spitalului militar nu veţi avea nicio imputare.

— Dar ni l-a plătit domnul acela.

— Tot atâta! De vi l-a plătit, să fi venit cu voi, să vă arate unde să-l descărcaţi! Altcum, eu cred să aşteptaţi până la două după amiazi; dacă nici până atunci nu va veni cumpărătorul, atunci mergeţi de înştiinţaţi la căpitanul

oraşului.

Acum ştiu că le ieşi beutura din cap. Stau ca pe spini.

bieţii oameni. Nu ştiau ce face, încătrău să meargă. Trecuse de amiazi. Seara se apropia şi nu le mai venea cumpărătorul varului, să le spună unde să descarce varul. În urmă, merg la căpitanul oraşului şi-i spun ce-i şi cum. Acela-i ascultă până în capăt, apoi îi întrebă cum era domnul acela. Iar după ce i-au spus oamenii din fir în păr statura lui, el le zise aşa:

— Faceţi cu varul ce-ţi voi! îl puteţi vinde cui v-a da bani, că domnul acela nu v-a căuta-n veci, nici de bani, nici de var. Acela-i Dăianu. I-a plăcut a mai face o ştrengărie.

*

Iarna anului 1872 spre 1873 l-a apucat singur, fără ortaci, prin apropierea Sibiiului, unde se ţinea mai cu drag. Conac avea la un ţigan din Cacova. Acolo omora vremea peste zi, iar noaptea lua pe ţigan cu sine şi mergea de-şi căuta cele de lipsă. Potecile munţilor erau înfundate; nu era modru 2 a străbate prin ele. Deci mergea pe la cei avuţi din satele mai apropiate. Nu le făcea niciun rău, ci cerea merinde şi beutură. Şi toţi îi dau pini, burdufuri de brânză, cărnuri de porc şi-i umpleau plosca de vinars. El nu le făcea nimica; ei nu mai făceau vorbă pentru aşa lucru puţin.

Odată, cam de către primăvară, iar s-a dus Dăianti cu ţiganul până în Sălişte, la un popă bogat, care i-a omenit cu mâncare şi beutură, le-a umplut plosca cu vinars şi desagii cu merinde şi când se omizia2 de ziuă şi-au luat rămas bun şi au plecat. Colea, când răsărea soarele, ei se apropiau de Cacova. Era o zi senină şi lui Dăianu îi era sete, după vinarsul ce beuse. Deci, zice către ţigan:

— Mă, hai să bem apă din părăul ăst limpede!

— Nu mi-e sete, răspunse ţiganul, fără tu – dacă vreai

– poţi bea, că eu te aştept.

Şi pune ţiganul desaga cu merindele jos, iar Dăianu se lungeşte lângă părău, să-şi plece capul, să bea apă. Când bea el mai pe ticneală, numai aude îndărătul lui: pof! Şi ca un fulger îl străbate prin tot trupul. Numai atâta a putut striga:

— M-ai mâncat, cioară! Dumnezeii tăi! Dar roagă-te

2 a Dumnezeu să mă ia dracul, că de scap cu zile, nici

n

Putinţă, chip, mod (n.ed.).

— *A se omizi* – a se crăpa de ziuă (n.ed.).

ţigan nu mai scapă de mâinile mele: la toţi le sucesc grumazii, ca la puii cei de cioară!

Dar ţiganul se făcuse iepure. Fugea mâncând pământul. Nici desaga cu merindele nu o luase şi rău ce-i părea, Doamne, după prescurile cele multe şi bune şi după dărabele cele mari de slănină, ce erau în desagă! El merse aţă la primărie şi înştiinţa, drag Doamne, că el a puşcat pe Dăianu, colo, la pariul cela. Dar primarul, om cuminte, numaidecât îşi făcu socoteala: „Hm! Ţiganul a fost la furat cu Dăianu. Acum, după ce s-a săturat, faraonul vrea să pună capul celui ce l-a hrănit. Ba încă trage nădejdea că va căpăta şi suta de florini de la Sibiiu, care era pusă pe capul Dăianului. Dar se poate culca p-acea ureche”.

Deci porunci numaidecât să pună doi cai la o sanie şi se urcă în ea primarul cu doi juraţi şi suiră şi pe ţigan, să le arate locul unde a lăsat pe Dăianu.

Acum să fi văzut necazul!

Ţiganii da să se codească, că nu poate, că-i bolnav, că l-a apucat spăriatul de groaza Dăianului, ba că a uitat şi calea de frică, dar nu-i folosiră nimic. Primarul porunci la juraţi:

— Legaţi-l bulz şi daţi cu el în şireglă!

Aşa au dus pe ţigan până la faţa locului, unde zăcea Dăianu într-o baltă de sânge şi lângă el desaga cu merinde şi un pistol aruncat. Dăianu pierdu mult sânge. Era slab şi nu se putea ridica. Deci, l-au pus juraţii în sanie, pe paie, şi l-au învelij cu cojoacele, apoi au mers numai în pas până la Sălişte, unde au predat pe Dăianu şi pe ţigan, în seamă la judecătorie. Pe atunci era jude la judecătoria de cerc din Sălişte unul cu numele Maxim, iar acţişor era unul cu numele Troancă. Medic era doctorii! Pascu, de origine din Salva, de lângă Năsăud. Acesta era medic de regiment în pensiune.

Dăianu dară era prins şi bolnav. Dar fiind atât de bolnav nu au pus fiare pe el, ci îl ţineau cu mare îngrijire, să se poată vindeca, doară va putea scoate de la el lămuriri despre toate faptele lui. Dar vindecarea era anevoioasă, că pistolul cu care l-a puşcat fusese încărcat cu alice şi acelea străbătură şalele şi partea stângă a fea-lelui. În fiecare zi îi scotea doctorul câte una-două alice.

1 Lădoi, targa (n.ed.).

care le afla. Tăia în carne până da de ele. Dureri mari suferea bietul Dăianu, dar nu zicea nimic, numai crişnea din dinţi şi gemea:

— Dumnezeul lui de ţigan!

Odată zise doctorul că toate a scos alicele, altele nu mai sunt. Cel puţin el nu mai află. Dar Dăianu răspunse că trebuie să mai fie. Apoi ceru să-i dea cureaua lui de la cioareci. Şi i-a dat-o. Şi s-a strâns cu ea pe din jos de foaie şi şi-a ţinut nările nasului cu degetele şi cu palma şi-a astupat gura şi aşa s-a umflat odată de au mai ieşit două alice din el. Atunci a răsuflat una din greu:

— Aşa se scot acestea, domnilor.

Şi toţi s-au mirat, câţi au văzut acest lucru.

Din minuta aceea, Dăianu se afla mai bine. Pe zi ce

mergea prindea putere. Acum începură a-l lua la protocol, a-l întreba câte toate. În fiecare zi îl ispiteau câte un ceas-două. El spunea multe de toate: câte drepte, câte nedrepte.

Într-o zi, când ieşea de la ascultare să intre în chilia lui, prinse a bate roata prin curte. Şi era o zi frumoasă de primăvară. Judele n-are ce lucra, îi face imputare:

— Hei, Dăiane! Pân-acum te ţineam slobod, ca pe un bolnav, dar mă tem că vom fi nevoiţi să te legăm, că tu încă-i face o bazaconie şi ţi-i cam mai duce. Şi-l puse în fiare, iar la uşa chiliei lui puse doi păzitori, că până într-aceea nu fusese decât unul. Aceasta era într-o zi se nină, către sfârşitul lui aprilie. În chiliuţa unde era închis Dăianu nu se afla nimic, decât un pat, o masă şi o cofă cu apă. Seara i-au dat câteva bucăţi de lemne, să-şi facă foc, iar păzitorii se preumblau p-afară, pe dinain tea uşii lui. Afară era lună de se vedea ca ziua. Atunci îşi gândi Dăianu să scape. Şi a scăpat. Şi iată cum:

Uşa lui era închisă şi cheia era la păzitor. Zarul uşii era înăuntru, că înăuntru se deschidea şi uşa. Deci el luă de pe cofă cele două cercuri de fier, le înfierbântă în foc până erau roşii, apoi le luă unul de unul cu cleştele de la foc şi arse cu ele uşa jur-împrejurul zarului, până se deschise singură. Atunci, spre mirarea lui, văzu că puştile păzitorilor erau răzimate de uşă. El le apucă repede şi zise păzitorilor:

— Care face vorbă e mort!

Ceia înlemniră. Iar el, cu o săritură fu peste păla

nul cel înalt în grădină şi de acolo în tufiş. Acum mai ajungă-l cine poate! Toată tufa da sălaş.

Dimineaţa aflară o puşcă în grădină, iar pe masă aflară scris cu cărbune: „Dăianu s-a duuus”! Din minuta aceea nu l-au mai văzut domnii de la judecată, nici păzitorii

închisorii. Oamenii din satele vecine spuneau că l-au mai văzut. Unii susţineau că trăieşte prin moara de hârtie cea părăsită, din Orlat. Alţii spuneau că-i prin Gura râului, iar ciobanii spuneau pe la Rusalii, că l-au văzut prin munţi şi că a fost şi pe la stânile lor. Destul că iar intrase groază în oamenii bogaţi!…

Ion Pop-Ueteganul, *Din Ţara Haţegului*, p. 30 – 48.

[CÂND ERAM EU HAIDUC]

Când ieram io haiduc, băgăm pă boieri în draci. Când era luna la amiaz, mă puneam cu bolovani pă poiata căşâi, şi boierii tremura dă frică când tunam2 la iei în casă. La unu, Niculaie Bădoi, am găsât poli şi n-am putut să-i duc. Era unu-n Cărbuneşti şi mi-a dat saizăci dă mii dă poli, două puşti ş-un pistol. M-am dus la Târgu-Jiu la unu Bărbucean; l-am găsit cu calu pin obor şi i-am zis i

— De tine doream, domnule Bărbucene.

— Da ce-ai cu mine?

— Să mă-mprumuţi şi pă mine.

— Dă mult bani?

— Cât oi putea duce eu în cârcă.

Cărpinişu – Ion Făsui, 86. „Graiul nostru”, vol. I (1906), p. 19.

1 *Palan* – gard, împrejmuire (n.ed.).

2 Intram (n.ed.).

DIN LEGENDELE TOPONIMICE
CARE CUPRIND UNELE RELAŢII
ISTORICE1

DKAGOŞ-VODA

Dragoş-vodă era un român deştept şi voinic din Maramureş. El era un bun vânător şi-i plăcea să străbată pădurile, ca să ucigă fiarele sălbatice. Într-o zi se porni la vânătoare cu haită de câini. Apucă prin niştee codri mari; umblă cât umblă şi câinii dibuiră, în sfârşit, un taur sălbatic cu nişte coarne tare încovoiate şi cu o barvă

stufoasă. Era un bour sau un zimbru, adică un fel de fiară puternică şi mare ce nu se mai găseşte acum prin ţară la noi. Câinii luară la goană pe acel bour care fugea ca turbat prin codri şi părea că are aripi la picioare. Dragoş-vodă alerga şi el călare în urma haitei de câini, cari lătrau toţi de urlau pădurile.

Astfel fugiră cu toţii o zi şi o noapte, fără ca să se oprească. Bourul fugea tot mai repede, iar câinii, câte u-nul-unul, cădeau morţi de oboseală. Numai o căţea mai rămăsese, care nu se lăsa de fugă şi p-aci, pe-aci era să ajungă pe bour. Dar fiara, sosind la malul unui râu mare, se repezi în apă ca să treacă gârla înot. Căţeaua se a-runcă şi ea în apă, dar puterile nu o mai ţinură; ea se zbătu din răsputeri, până ce deodată se afundă în valuri şi se înecă. Dragoş sosi şi el acolo şi, văzând pierzania bietei căţele, azvârli după bour ghioaga sa cea ţintuită cu cuie de fier. Ghioaga izbi fiara drept în creştet şi apa râului se roşi de sângele ei. Atunci Dragoş prinse bourul, îi tăie capul şi-l luă cu sine, ca un semn de izbândă.

1 *Legendele toponimice incluse în acest volum reprezintă mult prea puţin din ceea ce ar putea fi grupat în cadrul naraţiunilor explicative cu această temă. Am recurs numai la câteva, pentru a atrage atenţia asupra însemnătăţii lor istorice, câtă vreme oferă date preţioase despre atmosfera socială a timpurilor la care se referă* (*n. ed*).

Dragoş se făcu stăpân pe ţara unde se petrecuse această vestită vânătoare. Gârlei în care se înecase vrednica lui căţea îi dete numele de Moldova, fiindcă pe căţea o chema Molda; şi toată ţara dimprejur, luă numele gârlei, iar semnul noii domnii din Moldova fu capul bourului ucis în apa Moldovei de viteazul Dragoş.

A. R. Budacov, *Legende din istoria românilor*, p. 3 – 4

DRAGOŞ-VODA1

Zice că dintru început Dragoş-vodă era domn şi stăpânitoriu peste Maramureş. Mai pe urmă, însă, având foarte multe şi mari neplăceri, neajunsuri şi daune de suferit din partea ungurilor, precum şi a altor limbi străine şi duşmane, cari voiau numaidecât să-i schimbe legea şi să-i răpească moştenirea strămună, s-a hotărât să părăsească ţara strămoşească, să treacă peste munţi în părţile noastre şi apoi să se aşeze aice pentru totdeauna.

Dar fiindcă ţările dincoace de munţi, adică Bucovina, Moldova şi Basarabia de astăzi erau pe timpul acela cercetate şi cutreierate în lungiş şi curmeziş de către o mulţime de popoare străine şi barbare, cari ca nişte lăcuste nesăţioase veneau din părţile răsăritene, de-aceea şi Dragoş-vodă, necunoscându-le până atunci cât de mari sunt, cum arată şi ce feliu de oameni locuiesc într-însele, a voit mai întâi să le cerceteze şi să se încredinţeze, ori de-i va fi cu putinţă a le cuprinde şi a le stăpâni, şi abia după aceea să descalice într-un loc, care-i va veni mai bine la socoteală.

Şf ca întreprinderea lui să nu fie bătătoare la ochi, ca înverşunaţii şi neîmpăcaţii săi duşmani să nu prindă de veste despre ceea ce voieşte el să facă şi să-i zădărnicească apoi întreg planul ce şi l-a fost făcut, a chemat într-o zi la sine pe toţi sfetnicii şi mai-marii oşti

1 Cum se poate observa din materialele provenite din culegerile lui Simion Florea Marian, cultura latinistă, istorico-arheo-logică, teologică a acestuia, n-a putut rămâne fără urme asupra operei pe care ne-a dat-o. Abundenţa de detalii contravine însă, flagrant, atmosferei specifice legendare pe care, în loc de a o susţine astfel, o alungă (n.ed.).

lor precum şi pre mulţi boieri şi alţi bărbaţi aleşi cari

aveau aceleaşi dureri şi erau de-aceeaşi părere cu dânsul şi cu aceia s-a pus apoi la cale, cum şi în ce chip să iscodească ţara care avea de gând să o cuprindă.

Şi după ce s-au adunat toţi cei chemaţi la un loc şi s-au sfătuit mai multe oare, ce şi cum să facă ca s-o scoată mai bine şi cât mai degrabă la capăt, se-ntoarseră pe-acasă, prinse fiecare a se pregăti cu cele trebuincioase de drum şi când fură acuma gata de pornire, ieşiră cu toţii în chip de vânătoare din ţara lor şi, apucând spre răsărit, deteră să treacă dincoace de munţi.

Dar fiindcă pe timpul acela partea despre apus şi miazănoapte a Moldovei, adică munţii Bucovinei de astăzi erau mai toţi pustii, de-aceea Dragoş-vodă şi tovarăşii săi, vrând-nevrând, cutreierară mai multe zile de-a rândul cei mai înalţi munţi despre Maramureş, precum: Bratila, Fluturica, Iedul, Ţapul, Lucina, Tătarca, Opci-oara, Dârmocsa, Dădul, Manaila, Lefele, Senatorii, Ora-ta, Botoşul Mare, Botoşul Mic, Runcul şi Runculeţul, fără să deie prestre un singur suflet de om care să le arate vreun plai şi să le spuie pe unde ar putea mai lesne şi mai degrabă ieşi la ţară.

La vreo câteva zile, însă, de cutreierare şi zbuciumare încolo şi-ncoace, şi anume tocmai când nu mai puteau de osteniţi şi vlăguiţi ce erau şi nu ştiau încotro s-o mai apuce şi ce să mai facă, iată că Cel-de-sus le scoate înainte un săhastru cucernic care ieşi din desişul unei păduri.

Dragoş-vodă, cum îl vede, bucuria lui!… Se duce drept la dânsul, îi dă bună ziua, îi spune cine-i, de unde-i şi ce caută şi apoi îl întreabă: ori de nu ştie el vreun plai sau vreo potică care duce spre ţară?

Săhastrul îl măsură mai întâi cu privirea din cap până-n picioare, apoi văzând că atât el cât şi tovarăşii săi sunt foarte obosiţi, nu-i dete răspuns la întrebare, ci le

făcu semn tuturor a ca să meargă după dânsul până într-o poieniţă care se afla din întâmplare în apropiere, zicând că acolo le va spune ceea ce are de gând să le spuie.

Atât Dragoş cât şi tovarăşii săi nu se puseră de pricină, ci, urmând cucernicului săhastru care plecase înainte, se duseră până în poiana arătată şi-acolo se puseră cu toţii pe iarbă, ca să se odihnească.

La câmpie (n.ed.).

250

După ce au stat, acuma cât or fi stat, pe locul unde s-au fost pus şi după ce s-au odihnit puţintel, zise să-hastrul:

— Dacă aveţi de gând numaidecât să vă coborâţi spre ţară, atunci să nu umblaţi ca până acuma, horhăind încolo şi-ncoace prin munţi, căci numai degeaba vă pierdeţi timpul, ci să luaţi bine sama şi să urmaţi semnului ce vi se va arăta şi care v-a duce spre răsărit; nicidecum însă să nu vă luaţi ctupă semnul ce vi se va ivi spre apus, spre miazănoapte ori spre miazăzi, căci atunci nu veţi ieşi bine la capăt! Şi acuma, Dumnezeu să vă binecuvânteze şi să vă împlinească toate dorinţele!

Şi rostind săhastrul cuvintele acestea, se porni încotro era îndreptat.

Dragoş-vodă îi mulţămi din toată inima pentru sfatul ce i l-a dat şi, luându-şi rămas bun de la dânsul, se porni asemenea în cale-i. Şi mai îmblând el dimpreună cu tovarăşii săi cât timp va mai fi îmbiat, prin munţii de prin apropiere, iată că se iveşte dintr-o smidă un cerb cu 12 coarne, care porni îndărăpt, spre apus; de altă parte sare un vier sălbatic, dintr-o sihlă, şi începând a grohăi apucă spre miazănoapte; şi iarăşi din altă parte se arătă un pluton 2 care prinse la fugă spre amiazi. În urmă se iveşte un bourel murg cu trei stele în frunte, care-şi luă cursul spre răsărit.

Dragoş-vodă, căruia i se-ntipărise bine în minte sfatul

ce i l-a dat săhastrul, care sălbătăcime, cum o vedea, o lăsa să se ducă în treabă-şi. Când dete însă cu ochii de bourelul cel cu trei stele în frunte, atât el, cât şi tovarăşii săi se ţinură lipcă de dânsul, ca să nu-l piardă din vederi, urmărindu-l necontenit, atât pe vârfurile munţilor celor mai înalţi, cât şi prin prăpăstiile cele mai adânci şi mai primejdioase; atât prin văgăuni şi vâlcele, cât şi prin poieni şi preluci, până ce ajunseră la apa Moldovei.

Aice, fiind bourelul pre care îl urmăreau ei foarte ostenit şi asudat de fugă, se aruncă deodată în valurile cele repezi şi limpezi ca lacrima ale apei acesteia, şi cât

1 Pădure tânără şi deasă (de molift, jnepeni) (n.ed.).

2 Varietate de cerb (n.ed.).

3 *Prelucă* – Poiană mică într-o pădure (n.ed.).

C-da 183 coala 18

251

ai bate în palmi se făcu nevăzut, ca şi când ar fi intrat în pământ.

Dragoş-vodă şi tovarăşii săi, pierzându-l din ochi şi nemaipută ndu-i da de urmă, cugetară că a apucat pe linia apei în jos şi de-aceea merseră şi ei o bucată bună de loc la vale, alăturea cu Moldova, până ce ajunseră într-o poiană răsfăţată şi frumoasă de pe malurile acestui tiu. În poiana aceea apoi, fiindcă înnoptase acuma hăt-binişor şi nu puteau merge mai departe de întuneric şi osteniţi ce erau, se opriră locului ca să mâie.

Iată însă că în revărsatul zorilor, când le era somnul mai dulce, se aude un muget străbătător de bour, în partea despre miazănoapte şi amiazi.

Dragoş-vodă, cum îl aude, cugetând că e bourul după care s-au fost luat în ziua premergătoare, sare drept în picioare, deşteaptă şi pre ceilalţi inşi şi se pornesc apoi iarăşi cu toţii în partea aceea, în care se auzise mugetul bourului, adică pe apa Moldovei la vale, şi merseră timp de

mai multe oare, până ce deteră într-o şi-hlete mare, care se afla în capătul despre miazănoapte-apus a Câmpulungului de astăzi. De aice, auzind iarăşi mugetul bourului dincolo de apa Moldovei, apucară în mâna stângă, trecură Moldova de cealaltă parte, se suiră pe Izvorul sau Părăul Morii, la deal, până ce ajunseră la Curmătura Feredeului; de-aice apucară pe coarna muntelui Feredeul în sus şi merseră până ce ajunseră mai până în vârful acestuia. Aice, stând puţin locului şi poposind, iată că li se arată iarăşi un bour, care venea despre muntele Păuşa şi care li se păru că e acelaşi ce-l pierdură din videri în sară zilei premergătoare.

Dragoş-vodă, cum îl zăreşte, mânios că l-a purtat cine ştie pe unde, pune arcul la ochi şi dă să-l culce la pământ. Însă bourul în aceeaşi clipă face în dosul unui paltin înalt şi gros şi să te cam mai duci la fugă spre răsărit!

Dragoş-vodă şi ceialalţi inşi se ieu repede după dissul, ca să nu-l scape şi de astă dată din videri, urcă şi coboară ca săgeata mai multe dealuri şi dâmburi, până ce ajung aproape de un părău care curge drept spre răsărit şi la care, fiind bourul prigonit foarte însetat, se opri puţin ca să sorbească vreo câteva guri de apă. Ur

1 Pădure deasă de copaci tineri, drepţi, subţiri şi cu crengi puţine (n.ed.).

măritorii săi, care s-au fost împrăştiat unii în dreapta şi alţii în stânga, se opresc asemenea, îl înconjură din toate părţile, întind arcurile şi, cât ai clipi din ochi, îl culcă la pământ. Dragoş-vodă, cum îl vede că a căzut jos şi nu se mai clinteşte din loc, bucuria lui, se repede degrabă la dânsul, să-l vadă cât e de mare şi de gras. Dar când ajunge la starea locului, dă, spre cea mai mare mirare a lui, că sălbătăcimea săgetată nu e bour, după cum crede, el, ci un simplu bou sălbatic. Deci întorcându-se către tovarăşii săi,

carii asemenea alergase ca să vadă sălbătăcimea răpusă, zise într-un ton cam supărăcios:

— Bată-l pârdalnicul să-l bată!... Acesta nu e bour, ci bou sălbatic! Şi fiindcă e bou, Bou să se numească de-acum înainte şi locul acesta, unde a fost săgetat!

Şi cum a spus Dragoş-vodă, aşa s-a şi întâmplat, căci atât părăul din care a băut boul cel sălbatic apă, cât şi locul unde a fost el săgetat, din momentul acela Boul li-a rămas numele, şi tot aşa se numesc şi-n ziua de astăzi.

După aceasta porunci Dragoş-vodă la vreo câţiva feciori voinici să taie vreo câţiva brădani tineri, să facă un fel de leasă dintr-înşii, să ieie boul săgetat, să-l puie pe leasă aceea, să-l ridice pe umere şi să plece apoi cu toţii mai departe, până ce se vede, căci apropiindu-se soarele spre apus, şi fiind locul acela foarte sălbatic, nu voi să rămâie şi să mâie acolo.

Feciorii, cât ai bate în palmi, făcură ceea ce li se spuse şi apoi se porniră cu toţii mai departe, la vale, pe ţărmurile părăului lângă care a fost boul cel sălbatic săgetat.

Ajungând la Gura-Boului, care trecea alături cu munţii Senatoriul şi cu Runcul-Boului şi se revarsă în Moldovita, trecură de iastalaltă parte şi apucară apoi pe ţărmul stâng al Moldoviţei în jos şi merseră până la Gura Dragoşei, care curge din munţii despre răsărit şi se revarsă în dreptul muntelui Scăuelele, asemenea, în Moldovita. Aice, văzând ei că dacă s-ar duce mai departe, la vale, ar merge mai mult spre amiazi şi nu, după cum le-a fost spus săhastrul, spre răsărit, statură locului, se odihniră puţin şi apoi, după ce dete locului acestuia numele de Popasul lui Dragoş, apucară pe părăul la care au fost ajuns, în sus, şi în mai puţin de trei pătrari de

oară ajunseră într-o câmpie largă şi frumoasă care

se-ntindea pe de-o parte şi pe de alta a părăului acestuia.

În câmpia aceea plăcându-i foarte mult, atât lui Dragoş-vodă, cât şi tovarăşilor săi, hotărâră să se oprească, să stea un timp mai îndelungat şi să se odihnească, căci alergăturile şi zbuciumările din zilele trecute le sleiră mai toate puterile.

Şi cum au hotărât, aşa au şi făcut. Îşi aleseră un loc mai larg şi mai îndemânatic, şi fiindcă soarele începuse acuma a se ascunde după piscurile munţilor, unii se apucară să doboare nişte ciungi ca să facă foc, alţii se puse să jupească boul ce-l adusese cu sine, şi iarăşi alţii începură a tăia feluriţi brădani, făgani, precum şi alţi copăcei, şi a face dintr-înşii un fel de lagăr. Şi aşa, în scurt timp, lagărul era făcut gata, focul aprins, boul jupit şi carnea lui pusă pe cărbuni ca să se frigă.

Însă până a se frige carnea, unii dintre dânşii, mai sprinteni şi deprinşi cu pescuitul, bucăţeliră un ciung uscat ca sfarocul, făcură – cât ai scapără dintr-un amnar – mai multe fachiii dintr-însul, aprinseră fachiile, se duseră la părăul cel limpede ca lacrima din apropiere, şi începură a pescui. Şi n-a trecut mult timp la mijloc şi se-ntoarseră c-o mulţime de peşti îndărăpt, precum: păstrăvi, lostoce, lipeni, mrene, eleni şi ochene, de care era bucşit părăul, căci se vede că până atuncea nime nu îmblase pe acolo, ca să prindă peşti. Ajungând la lagăr, cinătuind – peştii, îi puse şi pre aceştia pe jăratic, ca să se frigă.

După ce s-au fript peştii şi carnea de-ajuns, scoaseră pâinea şi ploscele cu vin ce le-au fost luat cu dânşii când s-au pornit d-acasă şi începură a mânca, a bea şi a se veseli. fără după ce au mâncat, au băut şi s-au veselit de-ajuns, fiind acuma hăt târziu, şi ei osteniţi şi somnoroşi, puse Dragoş-vodă pre vreo câţiva inşi mai sdra – veni să stea de strajă, iar ceilalţi se culcară şi nu ssculară până a doua zi la prânzul cel mare.

A doua zi, după ce s-au deşteptat şi după ce fiecare s-a spălat în apa cea curată şi răcoritoare a părăului din apropiere şi s-au închinat lui Dumnezeu, Dragoş-vodă se puse în cale cu tovarăşii săi să cerceteze locurile de

1 *Fachie* – făclie (n.ed.).

2 *A cinătui* – a scoate măruntaiele şi a curăţi (de obicei păsările ce urmează să fie fripte) (n.ed.).

prin împrejurime şi abia după aceea, adică după ce le va fi cercetat pre toate şi le va fi văzut singur cu ochii săi, să plece mai departe, mai degrabă nu.

Şi în ziua aceea, lăsând pre vreo câţiva inşi de pază lângă lagărul ce l-au făcut în seara zilei premergătoare, toţi ceilalţi, în frunte cu Dragoş, plecară pe ţărmul Dragoşei de sus şi se duseră până la obârşia acesteia, adică până la Poiana Mărului, de pe culmea căreia când e timp senin şi frumos, se pot vedea nu numai munţii din împrejurime, ci şi o parte bună din şesul despre răsărit, care se-ntinde până la apa Sucevii. De aice se-ntoarse îndărăpt cutreierând mai toate văile, dealurile şi munţii cate se-ntind de-a dreapta şi de-a stânga Dragoşei, precum: Macrişul, Bâtca Macrişului, Bobeica-Frumosului, Smidovaticul, Fusa, Lupoaia, Cucureasa şi Arşiţa Tanului. Şi abia pe la înserate se întoarseră îndărăpt.

A doua zi apucară pe apa Moldoviţei în sus şi trecând pe locul unde se află satul de astăzi Vatra-Moldo-viţei, şi unde mai târziu Alexandru-vodă cel Bun făcu o mănăstire, merseră până aproape de obârşia Moldoviţei, adică până nu departe de Ardgel, şi cercetară dealurile, munţii şi văile care se-ntind de-a dreapta şi de-a stânga acestui râu, precum Ionul, Ciocanul, Dămăcuşa, Vulcanul, Bouleţul, Măgura, Strigoiul, Pietrosul, Făgeţelul şi mulţi alţii, de ale căror nume nu-mi mai pot aduce acuma aminte.

A treia zi apucară pe apa Moldoviţei la vale, merseră

până pe locul unde se află satul de astăzi Frumosul, şi începură a cutriera dealurile şi munţii de prin împrejurimea acestuia, până spre Poiana-Micului, precum: Arşicioara, Hâga, Arsura, Comarnicul, Rotunda, Dealul-Bradului şi Dealul-Mărului.

Iată însă că tocmai când ajunseră pe muntele Bobeica şi voiau acum să se întoarcă îndărăpt de unde s-au pornit, îi iese înainte iarăşi un bour cu trei stele în frunte, ca şi cel dintâi, care cum dete cu ochii de dânşii, o şi rupse la fugă în jos, spre răsărit.

Dragoş-vodă şi tovarăşii săi, cum îl zăresc, deauna se şi ieu după dânsul, îl urmăresc când în dreapta, când în stânga, când spre răsărit, când spre miazăzi, până ce ajung pe ţărmul cel drept al părăului Homorul, ceva mai la vale de Mănăstirea Homorului de azi. Aice, nemai

255

puţind, fugi bourul de ostenit şi asudat ce era, îl strâmtoresc din mai multe părţi şi-i curmă viaţa.

— Locul acesta se va chema de-acum înainte Bouri, spre aducere aminte de bourii carii i-am urmărit până aicea! – strigă Dragoş plin de bucurie, după ce s-a apropiat de dânsul şt s-a încredinţat că într-adevăr e bour şi nu bou sălbatic ca cel ce îl săgetase cu vreo câteva zile mai ’nainte.

Şi de-atunci şi până nu de mult, Bouri s-a şi numit atât locul acesta cât şi un părăuaş care se revarsă în Homorul şi la gura căruia a fost bourul săgetat. De-un timp încoace însă, unii neştiutori şi nepăsători de numirile străbune şi mai cu seamă veneticii străini, adică Taişpinii1, carii locuiesc în acest loc, au început a-l numi Bori.

Şi-acuma, după ce au săgetat bourul şi botezară cu numele lui locul unde i-au curmat firul vieţii, îl luară vreo câţiva feciori zdraveni, pe nişte pari, şi se-ntoarseră apoi cu toţii îndărăpt, de unde s-au pornit în demineaţa zilei

aceleia. Şi cum ajunseră la starea locului, începură iarăşi, ca şi-n ziua întâia, a mânca, a be şi a se veseli până către miezul nopţii.

Şi aşa petrecură ei mai multe zile de-a rândul, parte pe câmpia cea întinsă şi frumoasă, unde şi-au fost făcut lagărul, cinci au ajuns în aceste părţi, parte cutrierâno) şi cercetând munţii şi văile de prin împrejurime şi vânând sălbăticimile ce le ieşeau în cale.

În acelaşi timp însă, cât a petrecut Dragoş-vodă cu soţii săi pe câmpia unde şi-au rădicat lagărul, au făcut ei şi o fântână sub poalele unui deal pe care avea Dragoş-vodă mare plăcere de-a se sui, mai ales demineaţa, pe la răsăritul soarelui şi a privi de acolo în toate părţile. De-atunci s-a numit fântâna aceea: *Fântâna lui Dragoş* şi tot aşa se numeşte ea şi-n ziua ele astăzi, măcar că acuma nime nu poate bea apă dintr-însa, pentru că în anii din urmă s-a risipit şi s-a astupat mai cu totul. fără dealul, sau mai bine zis coasta, sub poalele căreia s-a făcut fântâna aceea, s-a numit dintru început Dealul lui Dragoş, mai pe urmă însă au început oamenii a-l numi Dealul sau Coasta Dragoşii.

Tot după numele lui Dragoş s-a numit de atunci în – 1 *Taişpin – Deutsch – Buhme* (german din Bebemia).

256

coace şi câmpia unde şi-a aşezat acesta lagărul său Câmpul sau Câmpia lui Dragoş, iară părăul de-a lungul căruia se-ntinde această câmpie s-a numit Dragosa şi tot aşa se numeşte el şi astăzi. Câmpul sau câmpia lui Dragoş însă s-a schimbat mai pe urmă în Câmpul sau Câmpia Dragoşii.

Şi după ce a petrecut Dragoş-vodă cu oamenii săi mai multe zile şi nopţi în lagărul de pe câmpul despre care ni-a fost până acuma vorba, s-au rădicat cu toţii şi au plecat mai departe pe Dragoşa în sus şi merseră până în Poiana

Mărului. De-aice, cârnind spre miezul nopţii, se duseră mai departe până ce se apropiară de munţii de pe malul drept al Suceviţei. Aice, dând iarăşi de-un pârău care se revarsă în Suceviţa şi fiind foarte obosiţi de drum, se opriră într-o prelucă de pe malul acestui pârău, se odihniră puţin şi după aceea porniră iarăşi mai departe, la vale, pe părăul acesta, care, de când a poposit Dragoş şi cu oamenii săi lângă dânsul, s-a numit şi se mai numeşte încă şi astăzi: Dragoşinul; iară muntele pe lângă care curge acest părău, Piciorul şi Dealul Dragoşinului.

Ajungând la Gura-Dragoşinului, apucară pe malul Suceviţei în jos şi nu steteră mai mult locului până nu ajunseră în marginea despre răsărit a munţilor, adică pe locul unde se află în timpul de faţă satul Marginea. Aice steteră iarăşi locului şi poposiră.

După ce s-au odihnit şi aici de-ajuns, se porniră iarăşi mai departe, tot spre răsărit, până ce ajunseră în partea despre apus a satului de astăzi Volovăţ, şi anume, pe dealul care se numeşte Arşiţa. Ajunşi aice se puseră iarăşi în cale să stea mai multe zile, ca şi-n Câmpul lui Dragoş de lângă Dragoşa, şi să cerceteze cu deamăruntul locurile de prin prejurime.

Şi cum se hotărâră, făcură şi aice un lagăr.

Sfârşind lagărul de făcut, aşează Dragoş-vodă străji, jur-împrejurul lui, iar el şi cu ceilalţi tovarăşi ai săi, adică cu sfetnicii, căpitanii oştilor şi alţi boieri şi fii de boieri carii veniră cu dânsul, după ce cinară şi se veseliră plini de bucurie că au ieşit cu ajutorul lui Dumnezeu la ţară, se puseră ca să se odihnească.

A doua zi dimineaţă, cum se sculară, trimise Dragoş-vodă pre trei inşi dintre cei mai aleşi, mai iscusiţi şi mai viteji căpitani, în părţile de prin apropiere, ca

să iscodească ţara în care au intrat şi anume, pre

unul spre amiazi, pre al doilea spre miazănoapte, iară pre al treilea şi pre cel din urmă spre răsărit.

Cei doi căpitani dinţii, după ce merseră în părţile în care li s-au spus şi după ce cutrierară timp de mai multe oare, adică pe cât li-a fost cu putinţă, locurile pe unde trecură, se-ntoarseră înapoi cu vestea că locurile cercetate de dânşii sunt foarte frumoase şi mănoase, dar nicăiri nu deteră peste vreo urmă de om.

Cel din urmă însă, cum s-a pornit la iscoadă, nu ajunse departe şi dete de-o prelucă răsfăţată şi împrejurată cu tot feliul de pomi. fără în mijlocul prelucei aceleia erau nişte pietri frumoase cu tot felul de scrisori şi împestriţuri pe dânsele şi-ntre pietrile acelea se afla o colibioară.

Căpitanul nostru, cum zări colibioară, se şi apropie de dânsa şi intră înnuntru ca să vadă de este cineva într-însa ori e părăsită şi deşartă. Şi cum intră înnuntru dete de-o bătrână care sta înaintea icoanei Maicii Domnului şi se ruga. Uimit de ceea ce văzuse, se opri deodată locului noştiind ce să înceapă; să înainteze mai aproape şi să vorbească la dânsa, ori să aştepte până-şi va sfârşi rugăciunea!

Dară bătrână, cum simţi că a intrat cineva la dânsa, deauna îşi întoarse capul ca să vadă cine-i şi, cum dete cu ochii de dânsul, se şi rădică în picioare şi, întorcându-se cu faţa către el, începu a-i spune cu deamăruntul: cine şi de unde este el, cu cine şi cum a venit până acolo şi că ea îi aşteaptă acuma de mult să vie. fără după ce-i spuse toate acestea îl rugă ca s-o ducă îndată la Dragoş.

Căpitanul, mirându-se de celea ce le văzu şi le auzi, crezu la început că se află înaintea unei vedenii şi de aceea nici nu mai cuteză a o întreba de unde vine ea acolo, cine este şi cum se cheamă, ci o duse îndată la Dragoş.

Dragoş-vodă, cum o văzu, se miră şi el, ca şi căpitanul ce-o aduse, de unde a răsărit deodată femeia

aceasta. Apoi o întrebă cum se cheamă, cine este şi de unde vine să locuiască în acele locuri singuratice?

— Numele meu e Uţa! – răspunse bătrână – sunt născută în munţii Bradului şi-s fecioară de când trăiesc. Părinţii mei au fost boieri de neam dar răutăţile şi ne

stătorniciile timpului m-au făcut să părăsesc lumea încă din tinereţe şi să trăiesc aice singură, în rugăciuni, că doară s-a îndura bunul Dumnezeu şi ne-a mântui de liftele cele spurcate şi rele. Pe tine, doamne, te ştiu cine eşti; ştiu de ce ţi-ai părăsit ţara şi moşia strămoşească, şi de aceea vin acuma să-ţi spun, în numele Domnului ce m-a trimis, că te aşteaptă mare mărire. În scurtă vreme ai să ajungi domn şi stăpânitor peste întreaga ţară în care ai intrat şi neamul tău are să fie mare şi vestit, şi numele lui nu se va şterge niciodată cât timp va mai fi urmă de creştin în ţara noastră. Deci locul pe care ţi-ai pus piciorul când ai ieşit din ţara părintească să nu-l mai părăseşti, ci să-l cuprinzi şi să-l stăpâneşti, că nime n-are să ţi se poată pune împotrivă!

Şi cum rosti bătrâna cuvintele acestea, un nour negru cu fulgerare şi tunete o cuprinse, şi cât ai clipi din ochi se făcu nevăzută, şi de-atunci încoace nime nu i-a mai dat de urmă, nime n-a mai văzut-o, măcar că Dragoş-vodă puse oameni anume ca s-o caute în toate părţile.

Şi era femeia aceea în vârstă cam de-o sută de ani, la faţă cam slută şi urâtă. la privire însă blândă, şi cine-a văzut-o i se părea că vede o minune înaintea sa.

Şi mai stând Dragoş-vodă, cât timp va mai fi stat după întâlnirea şi vorbirea ce-a avut-o cu bătrâna Uţa, pe locul unde şi-a fost aşezat el lagărul din urmă, cercetă toată ţara în care a intrat, în lungiş şi-n curmeziş. fără după ce s-a încredinţat că e mai mult deşartă decât împoporată, dar foarte întinsă, frumoasă şi mănoasă, fiind

pe lângă această încă şi împănată cu tot feliul de păduri şi codrii, dumbrăvi şi rediuri şi adăpată cu o mulţime de râuri şi păraie cu apă limpede ca lacrima şi pline cu tot soiul de peşti, s-a hotărât ca să se puie luntre şi punte s-o cuprindă toată, şi-apoi să se facă el domnitor şi stăpânitor peste dânsa. Dar fiindcă el a fost venit de astă dată numai ca s-o iscodească şi avea numai foarte puţini oameni cu dânsul, de-aceea, ca să aibă cu cine o cuprinde şi stăpâni, cum a iscodit-o de-ajuns, s-a întors îndărăpt în ţara sa, în Maramureş, şi a prins a îndemna presupuşii săi şi pre alţi români, ca să vie şi ei cu dânsul.

Şi nu mult după aceasta, iată că s-au rădicat mai mulţi boieri şi popor de rând şi s-au pornit cu toţii, şi au venit ca să se aşeze de iastalaltă parte de munţi, în

ţara cea nouă, adică în Moldova, căci aşa s-a numit ţara aceasta după ce a cuprins-o Dragoş-vodă.

Şi de astă dată, Dragoş-vodă şi cei care au venit cu dânsul nu se porniră de-acasă în chip de vânătoare, cantâia oară, ci ei luară şi toată averea lor cu dânşii şi ţinură calea drept spre locul acela unde a stătut Dragoş-vodă de vorbă cu Uţa.

Şi după ce au sosit şi au descălecat pe locul acela, a pus Dragoş-vodă să facă o întăritură pe dânsul, adică o cetăţuie, ca la timp de rebelie, ele mare cumpănă şi nevoie, să aibă unde a se retrage şi de unde a se apăra împotriva duşmanilor.

Şi-au făcut o întăritură cu cinci şanţuri, clin sus de satul de astăzi Volovăţ, şi anume sub poalele dealului Arşiţa. Şi întăritură aceea ale cărei urme de ziduri se mai pot vedea încă şi astăzi, s-a numit Fortăreţ.

Iată însă că, nu mult după ce s-a rădicat întăritură despre care ne-a fost vorba, mergând vestea în toate părţile că Dragoş-vodă a descălecat în Moldova, îi veniră

soli de la Şiretiu şi de la Suceava, cu daruri preţioase, şi-l rugară să ajute pre bieţii creştini împotriva căpcăunilor, a tătarilor, a leşilor şi a altor litfe rele care năvăleau în ţară de-o bântuiau şi-o prădau şi multe neajunsuri şi neplăceri făceau locuitorilor, din care pricină cei mai mulţi dintre dânşii, de frică şi groază, luară lumea-n cap, şi ascunzându-se prin crierii munţilor.

Dragoş-vodă, ascultând rugămintea solilor, nu se codi, ci adunând pre toţi voinicii săi precum şi pre alţi români la un loc, se porni fără întârziere cu dânşii împotriva duşmanilor şi luptându-se cu toţii ca nişte lei, în scurt timp curaţi ţara de dânşii.

Însă nu trecu multă vreme la mijloc, după biruinţa aceasta, şi se iscă din nou război din partea tătarilor şi a leşilor. Dar şi Dragoş-vodă, cum prinse de veste că duşmanii iarăşi voiesc să intre şi să prade ţara, nu stete mult pe gânduri ce să-nceapă şi să facă, ci văzând că ţara e în primejdie, deauna şi sări la luptă şi răsfrânse, cu ajutorul lui Dumnezeu, şi acest rău, alungind litfele cele rele până departe peste hotar.

După această nouă învingere asupra duşmanilor, s-au adunat căpitanii oştilor şi boierii cei mai de frunte, la un loc, şi ţiind sfat laolaltă îl aleseră pre Dragoş-vodă de cap şi domnitorii] peste întreaga ţară, căci Moldova.

260

pe vremea aceea nu avea domnitor, şi-l rugară să nu locuiască mai mult în cetăţuia ce şi-a fost făcut-o el după descălecarea Moldovei, ci să se aşeze în Şiretiu, şi-acolo să locuiască.

Dragoş-vodă, fiind un om cu multă chibzuială, nu se puse de pricină, ci ascultând de îndemnul sfetnicilor şi ăl mai marilor oştilor sale, şi voind a împlini dorinţa poporului băştinaş care locuia pe-aceea vreme în oraşele Suceava, Şiretiu şi Cotovă (1, precum şi prin vreo câteva

sate reslăţite de-a lungul şi de-a latul ţării, despre al căror nume nu-mi mai pot aduce acuma aminte, a părăsit cetăţuia sa şi s-a pornit cu căpitanii oştilor şi cu sfetnicii săi spre Şiretiu, unde se hotărî să petreacă până la sfârşitul vieţii sale.

Seretenii, cum au auzit că Dragoş-vodă vine spre dânşii şi voieşte să se aşeze pentru totdeauna în târgul lor, s-au bucurat şi au ieşit cu mic cu mare ca să-l întâmpene şi să-l ducă cu pompă mare în oraş.

Locul unde au ieşit seretenii întru întâmpinarea lui

Dragoş, precum şi a sfetnicilor şi căpitanilor săi şi pe care se află astăzi un sătişor mic, s-a numit de atunci încoace Drăguşenii. Unii însă, şi mai ales străinii, pe lângă Drăguşeni, îl mai numesc însă şi Drăguşana" sau

Drăguşanca.

După ce s-au aşezat Dragoş-vodă în Şiretiu şi după ce-a luat acuma cârma întregii ţări asupra sa, aducându-şi aminte de prorocia babei Uţa, făcu pe locul Unde a trăit şi s-a aflat aceasta, o biserică de lemn de stejar şi, alăturea cu biserica aceea a făcut el mai pe urmă şi curţile domneşti. Şi trimise apoi pre mai mulţi inşi dintre cei ce venise cu dânsul din Maramureş, ca să meargă şi să se aşeze la acel loc, să-şi facă case şi să prindă a lucra pământul de prin împrejurime, iar la vreme de nevoie să sară cu toţii şi să stea ca un zid întru apărarea ţării.

Cei trimişi nu se deteră într-o lături, ci se duseră cu toţii şi-şi făcură fiecare câte o casă mare şi frumoasă, din jos de biserică, pe locul care se numeşte astăzi Sălişte.

1 în timpul de faţă oraşul acesta nu mai există, ci în locul lui se află un sâtişor, care se numeşte mai mult *Mihuceni* decât *Cotovăţ*.

Şi fiindcă atât biserica lui Dragoş-vodă cât şi casele de pe lângă dânsa s-au clădit pe ţărmul unei vâlcele sau

părăuas, pe ţărmul căruia a fost coliba Uţei, de-aceea atât satul care mai pe urmă a crescut hăt-mare încât avea şepte biserici, cu o mulţime de curţi boiereşti, cât şi părâuaşul care izvorăşte de sub dealul Piesa şi se revarsă din jos de sat în Suceviţa, s-au numit dintru început Valea-Uţei, întru aducerea aminte de baba Uţa, iară mai pe urmă Olovăţ.

Murind Dragoş-vodă care a fost cel dintâi domnitor peste românii din Moldova şi care în scurtul timp cât a domnit, mare şi mult bine a făcut el ţării şi supuşilor săi, fu dus şi înmormântat în biserica din Valea-Uţei, făcută de dânsul.

La vreo câteva sute de ani după moartea şi înmormântarea lui Dragoş-vodă, suindu-se pe tronul Moldovei Şte-fan-vodă care a fost unul dintre cei mai înţelepţi, mai voinici şi mai vestiţi domnitori români, şi din care pricină s-a numit el apoi şi Ştefan cel Mare, rădică biserica cea de stejar a lui Dragoş din Valea-Uţei şi o mută pe locul unde se află astăzi sătişorul Putna şi mănăstirea Putnei şi unde se poate vedea şi astăzi, iară în locul ei făcu altă biserică de piatră, cu mult mai mare şi mai frumoasă, care asemenea se poate vedea şi acuma.

După moartea lui Ştefan cel Mare şi înmormântarea sa în mănăstirea Putnei, viind în decursul timpului alţi domni la cârma ţării şi fiind Moldova, mai ales în partea de sus, adică unde locuim noi astăzi, foarte adeseori călcată, prădată şi pustiită de neastâmpăraţii şi neîmpăcaţii săi duşmani carii ca nişte fiere sălbatice năvăleau asupra ei, precum mulţi alţi locuitori, aşa şi cei din Valea-Uţei, de frica şi groaza duşmanilor, părăsiră satul şi fugiră cu toţii spre munte „nădăjduind că mai pe urmă se vor întoarce iarăşi îndărăpt. Dar ţiind răzmeriţele şi rebeliile un timp mai îndelungat şi nemaiputându-se nime dintre cei fugiţi întoarce îndărăpt la vetrile lor, au început cu timpul, pe locul unde erau mai înainte casele lor, biserica cea nouă a

lui Ştefan cel Mare şi cetăţuia lui Dragoş-vodă, a creşte dudău şi tot feliul de copaci, astfel că la vreo câteva zecimi de ani după aceea, atât vatra satului, cât şi locurile de prin împrejurime se prefăcură într-o pădure mare şi deasă, ca toate pădurile. Ba, ce este încă şi mai mult, nici chiar cetăţuia şi biseri

că nu se mai puteau vedea de-nălţimea şi desimea tufurilor şi a copacilor care crescuseră nu numai pe lângă dânsele, ci până şi pe zidurile lor. Iar în loc de oameni întâlneai acum numai fiare şi alte sălbăticirni care eutrierau pădurea de-a lungul şi de-a latul, fără cea mai mică grijă că le va face cineva vreun rău.

Iată însă că într-o zi, cine mai ştie câţi ani vor fi deatuncea, ieşind un cioban cu oile la păscut, ajunse cu dânsele până la locul dintre Cainovăţ şi Surupana, două văi cari se află în partea despre amiezi a satului de astăzi. Acolo îşi păscu el oile sale până ce a început a se îngâna ziua cu noaptea. Când a prins acuma a se întuneca hăt-binişor şi voi a se-ntoarce cu oile acasă, dă că vreo câteva oi cari cu puţin mai înainte de-aceea se despărţise de celelalte şi intrase în desişul pădurii, îi lipsesc din turmă. Şi cum dete ci că-i lipsesc oile, prinse a le căuta încolo şi-ncoace. Dar degeaba, căci fiind a-cuma prea târziu şi pădurea în care au fost intrat ele prea deasă şi întunecoasă, nu le putu nicidecum afla şi de aceea le lăsă în ştirea Domnului şi se-ntoarse fără de dânsele acasă. A doua zi însă, cum se zări de ziuă, se porni dimpreună cu alţi ciobani, ca iarăşi să le caute.

Ajungând şi intrând ciobanii în pădurea în care se pierdură oile, îmblară mai lung timp încolo şi-ncoace dar degeaba, că niciunul nu le putu afla. Şi neaflându-le nu le rămase alta decât să se întoarcă înapoi fără de nicio ispravă. Dar iată că la întoarcere dau cu ochii de-o stâncă

foarte mare. Ei, văzând stânca aceea, dau să se apropie de dânsa dar nu pot, căci era înconjurată din toate părţile de o mulţime de tufari şi copaci împleticiţi cu iederă, ca şi când ar fi fost întărită cu nişte ziduri. Văzând ei că cu una-cu două nu e chip a se apropia de dânsa, începură bărbăteşte a da într-o parte şi-ntr-alta tuf arii şi iedera ce le sta în cale şi a se apropia în chipul acesta de dânsa. fără după ce au ajuns cu mare chiu şi vai în apropierea stâncii deteră cu ochii de o peşteră. Şi cum deteră ei cu ochii de peştera aceea, îndată se şi băgară înuntru, cugetând că vor afla într-însa oile pierdute. Şi-ntru adevăr că le şi aflară. Dar pe cât de mare le-a fost bucuria la început, când zăriră oile culcate într-un Ungheriu şi rumegând, pe-atâta de mare le-a fost mai după aceea mirarea, când căutară mai bine în dreapta şi în stânga şi văzură că ei nu se află într-o peşteră

de rând, cum se găsesc foarte adeseori pe uneie locuri, şi mai ales prin munţi, ci într-o încăpere largă şi frumoasă, înconjurată din toate părţile cu ziduri şi deasupra cu boltituri. Şi plini de uimire cum erau, îndată cunoscură şi se încredinţară, de pe icoanele cele mucegăite care atârnau pe păreţi, precum şi de pe crucile, sfeşnicile şi prapurile cari sta răzimate sau aruncate pe jos, că ei nu se află într-o peşteră, ci într-o biserică părăsită, îşi luară deci oile şi întorcându-se cu dânsele spre casă, pre cine-l întâlneau în drum îl opreau şi-i istoriseau că iac-acolo şi-acolo au dat peste o biserică părăsită.

Oamenii şi mai ales sătenii, de unde erau ciobanii cu oile pierdute, cum auziră ceea ce le-au istorisit a-ceştia, se şi porniră cu cârdul spre pădurea cu pricina, şi cum ajunseră la starea locului începură care dincotro a tăia copacii şi tufarii de pe lângă biserică şi a o scoate la iveală din întunericul pădurii, unde a stat ascunsă cine ştie cât

timp de ochii oamenilor. fără după ce o scoaseră la lumină, chemară pietrari şi stoleri şi-i puseră s-o tencuiască şi s-o văruiască atât pe dinafară cât şi pe dinăuntru, şi s-o acopere.

Pietrarii chemaţi, începând a o tencui, deteră de o uşă tainică care ducea într-o pivniţă. În pivniţa aceea deteră ei de-un săcriu mare de piatră, în care se aflau oase de om. fără pe o cruce de aur, care asemenea s-a aflat în săcriul acela, stă scris Dragoş-vodă, un semn că oasele din săcriu erau ale lui Dragoş-vodă, cel dintâi domnitor român al Moldovei, care după moarte a fost înmormântat în biserica cea de lemn, făcută de dânsul.

Nu mult după aceasta veniră şi alţi oameni din satele de prin apropiere şi începură a-şi face case pe lângă biserica descoperită de ciobani. Şi cu cât mai mulţi copaci căđeau la pământ, cu atâtea mai multe case se rădicau şi satul se mărea pe zi ce mergea. Dar de astă dată, satul nu s-a făcut pe locul acela unde a fost el mai înainte, ci din sus de biserică, mai spre apus, şi nici nu s-a mai numit el ca de la început, Valea-Uţei sau Olo-văţ, ci Volovăţ. Şi tot aşa se numeşte el şi astăzi.

Şi cu cât se înmulţeau sătenii, cu atâta şi pădurea despre răsărit şi despre apus se rărea şi scădea mai tare, până ce, în sfârşit, ajunseră ei cu răritul dincolo de dea

2<î4

lui Arşiţa, ia poalele căruia a fost cetăţuia lui Dragoş-vodă.

Şi fiindcă în timpul de faţă locul unde a fost cetăţuia, precum şi împrejurimea acesteia e imaş sau toloacă pe care pasc vitele şi porcii volovicenilor, şi deoarece din toată cetăţuia de odinioară nu se cunosc acuma decât numai nişte rămăşiţe de ziduri şi şanţurile cari au înconjurat-o, de aceea locul acesta nu se mai numeşte Fortăreţ, ca la început, ci Porcăreţ.

Timpul şi împrejurările, toate le schimbă şi le preface. Unele se uită cu desăvârşire iar altele se schimonosesc. Aşa se vede că s-a întâmplat şi cu numirea fortăreţe! lui Dragoş-vodă!

S. FI. Marian, *Tradiţii poporane române*... p. 40 – 03.

SAS-VODĂ

Când s-a suit Sas-vodă pe tronul Moldovei, zice că Şiretele, deşi era cel mai vechi oraş din toată ţara şi măcar că locuise înainte de aceasta tatăl său, Dragoş-vodă, într-însul, n-avea nici o singură cetăţuie sau altă întăritură şi nicio casă mai de Doamne-ajută, în care ar fi putut locui un domnitor. De-aceea se văzu el constrâns a-şi zidi singur o cetăţuie. Dar unde?... În ce loc s-o zidească? După ce Sunetele era aşezat, ca şi-n timpul de faţă, între dealurile Ruina, Miezeni şi Tătarcina, care se află în partea despre amiazi, apus şi miazănoapte, iară în partea despre răsărit, şi mai ales peste râul Siret, care trece alăturea cu oraşul, un şes mare cât poţi vedea cu ochii.

După mai multă chipzuială şi socoteală, se hotărî în sfârşit să o zidească în partea din urmă, şi anume pe locul acela unde se afla din vechime o mică rădicătură de pământ cu rămăşiţele unei capişte 1 pe dânsa, căci trebuie să ştiţi că Şiretele a fost înfiinţat cu vreo câteva sute sau mii de ani mai nainte de aceasta, de către un popor străin şi păgân, al cărui nume n-a putut străbate

1 Templu păgân, biserică de alt rit decât cea greco-ortodoxă în ed.).

până la noi. Dar fiindcă rădicătura despre care ni-i vorba i s-a părut prea mică şi nensemnată, de-aceea a poruncit el soldaţilor săi s-o facă mai mare, mai lungă, mai lată şi mai înaltă.

Soldaţii cărora li s-a dat porunca aceasta nu aşteptară să li se mai spuie încă o dată, ci apucându-se de

lucru, prinseră a săpa bărbăteşte lut de pe malul drept al Siretului şi cărându-l unii cu căciulile, alţii cu coifurile, adică care cu ce avea şi cum putea, în nici mai mult, nici mai puţin decât o zi şi o noapte, rădicară şi făcură o întăritură mai dehai de cum şi-a dorit-o însuşi Sas-vodă.

Pe rădicătura şi întăritură aceea, care de atunci încoace s-a numit de către unii întăritură, iar de către alţii Horodişte, puse apoi Sas-vodă să i de zidească cetăţuia dorită, în care avea să locuiască şi din care, la timp de mare nevoie şi greutate, avea să se apere împotriva duşmanilor ce ar fi venit asupra sa şi a oraşului.

Dar el nu se mulţămi numai cu atâta, ci fiind om cu frica lui Dumnezeu şi neaflându-se pe timpul acela nici o singură biserică de piatră în întreg oraşul, cum sfârşi cetăţuia de zidit, puse să i de zidească şi o biserică în care să aibă atât el, cât şi supuşii săi unde se închina şi ruga în ticnă părintelui ceresc. Însă el nu voi ca biserica aceea sa de zidească în nemijlocita apropiere a cetăţuiei, ci ceva mai departe, pe un tăpşan care se afla dincolo de părăul Câcăina, şi anume în partea despre miazăzi-apus de la cetăţuie.

După ce a fost acuma şi biserica gata şi după ce a sfinţit-o în numele Sfintei Treimi1, fiind biserica despărţită de cetăţuie prin părăul Câcăina, şi prin urmare neputând Sas-vodă, cu una, cu două, merge ca să se închine într-însa, de răul părăului care uneori venea foarte repede şi tulbure, nimărui nu-i era cu putinţă să treacă de ceealaltă parte, puse să se dureze un pod peste dânsul, şi anume, după spusa unora, din piele de bivol, după a altora – de fier, şi iarăşi după a altora, de aramă. Pe podul acela apoi, care lega cetăţuia cu biserica Sfintei Treimi, se ducea atât Sas-vodă, cât şi curtenii

1 Unii orăşeni spun că Sfânta Treime ar fi zidită de Petru Muşat, iară Sas-vodă ar fi zidit biserica cu patronul

Sfântului Ioan, care se află în mijlocul oraşului.

săi la biserică, ca să se închine. Iar după ce se închinau şi se întorceau înapoi acasă, trăgeau podul după ei.

Văzând doamna lui Sas-vodă că soţul ei şi-a zidit o biserică atât de frumoasă, voi să-şi zidească şi ea una. Dar fiindcă ea era săsoaică din Ardeal şi nu-şi schimbă legea, când s-a măritat după Sas-vodă, de aceea dorea să-şi zidească o biserică păpistăşească, care ar corespunde Credinţei sale şi dorinţei celor de-o lege cu dânsa.

Însă Sas-vodă nu-i încuviinţă să zidească o asemenea biserică, ci-i spuse din capul locului că cine doreşte şi voieşte să se închine lui Dumnezeu, să meargă şi să se închine în biserica ce-a zidit-o el, cine nu ducă-se unde-i place, că el nimărui nu-i dă voie să zidească astfel de biserici în ţara sa.

Dar doamna, încăpăţânată şi întinată cum era, nu voi să-l asculte. Dimpotrivă, luându-se după sfatul şi îndemnul celor de-o lege cu dânsa, adică al papista. şilor, carii căutau toate chipurile şi mijloacele ca să tragă pre români la legea lor, făcu în ciuda soţului său, chemă pre mai mulţi zidari străini şi-i puse să zidească biserica dorită, la vreo câteva sute de paşi mai spre apus de Sfânta Treime.

Zadarnică i-a fost însă toată încercarea şi munca, căci Sas-vodă nu era unul din ceata acelor oameni cărora le cânta găina în casă. Văzând că soţia sa nu vrea să-i ţie cuvântul în seamă, nu-i spuse mai mult nemică, ci o lăsă să înceapă lucrul. Iar când văzu că zidarii au pus temelia bisericii şi încep acum a zidi, chemă pe vreo câţiva oameni de încredere la sine şi le spuse să sape în taină, în timp de noapte, când toată lumea doarme dusă, un şanţ pe sub pământ, începând de la malul drept al părăului Câcăina şi până sub temelia bisericii doamnei sale. Iar când fu şanţul

gata, le zise să aşeze un vas cu prav sub zidul bisericii, să prindă la gura vasului o funie scămoasă şi lungă, care să ajungă până la capătul şanţului, şi-n fiecare noapte următoare să deie foc funiei.

Oamenii de încredere făcură toate celea ce le porunci Sas-vodă, săpară şanţul, luară în fiecare sară câte un vas de prav şi o funie lungă şi scămoasă, puneau atât vasul, cât şi funia unde trebuiau să fie puse, şi când cugetau ei acuma că tot oraşul doarme dus şi nime nu-i va putea oblici şi descoperi ce fac, da foc funiei; funia ar-C-o! a 183 coala 18

2B7

dea până ce ajungea la prav, iar când lua pravul foc, tot ceea ce zideau zidarii peste zi noaptea zbura în aer.

Doamna şi mai ales zidarii se mirau foarte mult: cum şi de unde vine că aceea ce zidesc ei peste zi se dărâmă peste noapte?... Să nu fi zidit ei cum se cade?... Să fi fost vreun cutremur de pământ?... Să fie locul necurat?... Sau ce păcatele să fie?... Destul că nimărui nu-i plesni prin minte care e adevărata pricină... Dar şi Sas-vodă cu oamenii săi de încredere încă nu se deteră de gol, dimpotrivă, voind a veni de hac doamnei şi celor de-o lege cu dânsa, râdeau în pumni şi nu spuneau nimăruia niciun cuvinţel.

Şi aşa biserica ce-a voit s-o zideascâ doamna lui Sas-vodă nu putu de feliu ajunge la îndeplinire. Iar doamna, văzând că nu-i chip s-o scoată la capăt, scapără de ciudă şi numai dacă ar fi fost în stare, nu ştiu ce-ar fi făcut. Dar fiindcă nu putea nemică face, înghiţi neduri şi tăcu. Nu mult după aceasta, născând ea un băieţel, îi plesni acuma alta prin minte: voi adică numaidecât să-şi boteze băietul în legea sa. Şi nu ştiu ce făcu şi ce direse, destul că-şi împlini dorinţa. Dar tocmai împlinirea acestei dorinţe a fost nenorocirea ei şi-a nevinovatului ei copil.

Sas-vodă adică, cum prinse de veste despre ceea ce s-a întâmplat, se făcu foc şi pară de mânie. Şi fără a mai sta mult pe gânduri, porunci câtorva oameni să înjuge opt bivoli albi la un tun, să urce tunul în partea despre amiazi a oraşului şi de-acolo să-l sloboadă apoi în casa în care a fost botejunea şi-n care se afla atât doamna cu nou-născutul şi botezatul băieţel, cât şi prei oţii ce l-au botezat, dimpreună cu cumătrii, mecum şi cu mulţi alţi papistaşi.

Şi cum a poruncit Sas-vodă, aşa s-a şi întâmplat. Cât ai scapără dintr-un amnariu, bivolii fură prinşi la tun, tunul scos în vârvul dealului şi-acolo îndreptat şi slobozit în casa unde a fost botejunea şi care, cât ai clipi din ochi, s-a făcut mii şi fărâme, dimpreună cu toţi cei ce se aflau într-însa.

După această tristă şi înfiorătoare întâmplare, nemaivrând Sas-vodă să petreacă mai mult în Şiretiu, if hotărî să-l părăsească şi să se ducă unde l-or duce ochii şi picioarele. Şi cum se hotărî aşa şi făcu. La vreo câteva

zile părăsi Şiretiul dimpreună cu curtenii săi şi nu se întoarse mai mult îndărăpt.

Părăsind Sas-vodă Şiretiul şi rămâind cetăţuia sa în voia întâmplării, fără niciun scut şi privighere, în scurt timp a început a se ruina şi a se dărâma, iar mai pe urmă materialul din care era făcută fu întrebuinţat la zidirea altor locaşuri, astfel că în timpul de faţă nu se mai află nici o singură urmă dintr-însa, care ni-ar putea arăta locul unde a locuit odinioară Sas-vodă.

Tot aşa s-a întâmplat şi cu podul ce lega cetăţuia cu biserita Sfintei Treimi.

Pe rădicătura de pământ unde a fost odinioară cetăţuia lui Sas-vodă se află acum ţintirimul jidovesc, iară la poalele acesteia o cărămidărie unde se fac cărămizi şi unde s-au aflat în anii din urmă o mulţime de lucruri străvechi de pe timpul popoarelor păgâne, cari au locuit în

aceste părţi. Din pricina aceasta apoi au şi început seretenii, de un timp încoace, a numi rădicătura şi întăritura de pământ de odinioară: La cărămidârie sau Dealul podului, în loc de Horodişte sau la Cetăţuie, cum îi spuneau mai înainte.

fără pe locul unde ducea podul cel de piele de bivol sau de aramă duce astăzi numai o punte îngustă. Şi numai rădicaturile de pământ cari au slujit de căpătâi în partea despre miazăzi-apus şi cari se pot vedea şi astăzi în grădinele de primprejurul bisericii Sfintei Treimi ne mai arată că a trebuit să fie odinioară un pod aice.

Biserica Sfintei Treimi, însă, ca un locaş sfânt şi dumnezeiesc, a rămas până în idua de astăzi. Atâta numai că ea, dintru început, nu era simplă ca acuma, ci avea şi un turn. În anul 1831 însă, dună cum spun bătrânii oraşului, fiind un cutremur mare de pământ, i-a picat turnul, şi când a picat, toată mahalaua s-a cutremurat.

Tot atunci a căpătat biserica mai multe crăpături mari cari nu le avea mai ’nainte şi din a căror pricină lung timp nu s-a liturgisit într-însa, temându-se atât preoţii, cât şi orăşenii, ca nu cumva să se răsipească şi să omoare pre toţi cei ce vor fi adunaţi într-însa. Mai pe urmă însă, venind nişte ingineri şi cercând-o cu de-a-măruntul, au spus că se poate fără de nicio frică liturgisi într-însa, numai dacă mai întâi se va îndrepta, adică

dacă se va înfercca şi întări bine cu nişte pente şi cercuri de fier.

Şi cum au spus inginerii aşa a şi fost, căci înferecându-se bine cu pente şi cercuri de fier, tencuindu-se şi văruindu-se atât pe dinăuntru, cât şi pe dinafară, şi acoperindu-se cum se cade, acuma preoţii iarăşi liturgisesc într-însa, fără să se teamă că li se va întâmpla ceva, pentru că îndreptată şi înferecată cum este, poate să dureze mai

tot atâta timp cât a durat şi până acuma.

S. FI. Marian, *Tradiţii populare române*... p. f>4 – 71.

DOAMNA LUI SAS-VODA

În partea despre miazăzi a oraşului Şiretiu se află un deal cu numele Sasca.

Pe acest deal, pe ale cărei coaste se mai pot vedea încă şi acuma remăşiţele de piatră ale unei cetăţui străvechi, se zice că a fost reşedinţa lui Sas-vodă.

Doamna lui Sas-vodă, zice că era de acasă săsoaică şi aşa de tare întinată şi aplicată spre credinţa părinţilor săi, că ea nicidecum nu voia să ţie sărbătorile, deodată cu bărbatul său, cu Sas, care era de legea noastră, adică răsăriteană, şi care ţinea sărbătorile străbune deodată cu românii, ci ea le ţinea totdeauna deodată cu papistaşii.

Sas-vodă, de la un timp văzând că numr. i degeaba îşi bate capul cu dânsa, că soţia sa e aşa de întinată şi îndărătnică că n-o poate nici într-un chip înduplica să ţie sărbătorile deodată cu dânsul, nu-i zice mai mult nemică, ci-i dete pace să ţie sărbătorile când va vrea şi cu cine-a vrea. Ba, el îi dete voie să-şi zidească încă şi o bisericuţă mică, în care să se închine în legea sa.

Iată însă că pe la Florii, nu se ştie acuma anume în care an, Sasca, adică soţia lui Sas, îi zise soţului său că ea ai-e mare sărbătoare, că ziua aceasta e o zi foarte însemnată pentru dânsa, deci nime dintre curteni, nici dintre târgoveţi să nu cuteze a lucra, nici a face oareşicare veselie, că ea, dacă n-or ascultă-o, are să se supere de moarte.

270

Sas-vodă, ca un om de pace ce era, o ascultă... El dete îndată poruncă tuturor curtenilor şi târgoveţilor ca nime să nu lucreze nemică, nici să se veselească, că doamna sa are sărbătoare mare şi că poate să i se întâmple ceva de cumva vor cuteza şi vor lucra sau se vor veseli, şi

apoi… să nu fie vina lui atunci când îi va pedepsi pre toţi cei ce n-or asculta de dânsul; care după cum a câştiga…

Curtenii şi toţi târgoveţii îl ascultară presas şi nime n-a lucrat, nici nu s-a veselit în acea zi şi Sasca a petrecut Floriile după placul ei.

Scurt timp după aceasta sosiră şi Floriile lui Sas-vodă, adică Floriile noastre, ale românilor.

Acuma spuse şi el doamnei sale că pe cât timp va fi la biserică şi se va ruga, nici ea şi niciun curtean de legea ei să nu lucre, nici să se veselească, fiindcă sărbătoarea aceasta pentru dânsul încă e o sărbătoare foarte mare şi de vor cuteza unii şi vor lucra sau se vor veseli, pe urmă, dacă-i va pedepsi, să nu le pară rău!

Dar Sasca să fi zis atunci:

— Ce-mi pasă mie de sărbătorile tale!

fără după ce s-a dus soţul său, adică Sas-vodă, la biserică, ea îndată a chemat lăutari pentru că la dânsa trecuse acuma postul mare, şi cum au venit lăutarii, îndată au poruncit să cânte.

Lăutarii… ce puteau ei face?… Se supuseră şi începură a cânta. Iar Sasca cu curtenii carii erau de-o lege cu dânsa şi cu ceilalţi străini începură a juca şi a se veseli, făcând prin aceasta în ciudă lui Sas-vodă şi tuturor românilor.

Sas auzi tot ce se întâmplă în cotăţuia sa şi se supără foarte tare dar nu spuse nimărui nemică, ci stete în biserică şi se rugă lui Dumnezeu până la sfârşitul liturghiei.

După ce s-a sfârşit acuma liturghia şi după ce a luat Sas nafură şi mâţişoare, se întoarse acasă de ia biserică şi văzând că lăutarii încă tot cânta şi că soţia sa n-a voit să-l asculte ci încă i-a făcut în ciudă, s-a mâniat foc, şi-ndat-a poruncit ostaşilor săi să dărâme toată cetăţuia, precum şi biserica soţiei sale, care se afla în mâna stângă a drumului

cum se merge la biserica de azi a Sfintei Treimi.

271

Această poruncă a lui Sas-vodă îndată s-a şi împlinit, căci oamenii săi, toţi neaoşi români cari erau de-o lege cu dânsul şi aveau mare pocsie pre toţi veneticii străini, cât ai scapără dintr-un amnariu sfărmară toată cetăţuia şi biserica Sascei, dându-le foc şi bombărdându-le din toate părţile şi omorând atât presasca, cât şi pre toţi cei de-o lege cu dânsa carii îndrăzniră de-a călca porunca domnească şi-a se veseli, pe când Sas-vodă era dus la biserică, şi se ruga lui Dumnezeu.

Mânia lui Dumnezeu ce era!... Când începură românii a se arunca asupra veneticilor necinstitori şi batjocoritori de sărbătorile române, într-o clipă de ochi pre toţi îi făcură fărâmi, aşa că lung timp după aceasta nu s-a mai zărit prin Şiretiu sământă de-a lor...

Sas-vodă însă, după ce a poruncit ostaşilor să sfarme cetăţuia şi biserica doamnei sale, zice că până într-atâta i s-a împietrit inima, că îndată a părăsit Şiretiul şi s-a cam mai dus. Dar unde s-a dus?... nu se ştie nici până în ziua de astăzi... Nime nu ştie încotro a apucat... cât a mai trăit după această întâmplare şi unde a murit...

Ceea ce însă se ştie este că dealul unde a fost reşedinţa lui, precum şi rămăşiţele bisericii doamnei sale s-au numit după aceea şi se mai numesc încă şi până în ziua de astăzi Sasca, după numele soţiei sale, care şi-a aflat moartea, dimpreună cu cei de-o lege cu dânsa, sub zidurile cele sfărrnate şi dărâmate ale cetăţuiei...

Iar ce se atinge de cetăţuie şi de biserica Sascei, spun. târgoveţii din Şiretiu, că au rămas părăsite, că nu le-a mai tocmit de-atunci încoace nime şi că ruinâle lor cu vreo câteva zeci de ani mai înainte (de an. 1830) erau cu mult mai mari, însă nesocotinţa şi nepriceperea târgoveţilor români de-a păstra cu scumpătate remăsiţele

străbune şi mai ales lăcomia strânsurilor străine, îi împinse într-acolo că mai mulţi au scăpat şi au luat piatră de-aceasta şi au întrebuinţat-o pentru zidirea mai multor case şi crâşme din oraş…

Dar să nu ne mirăm de-această faptă, căci cam aşa se întâmplă mai pretutindene cu remăsiţele moştenite de la străbunii noştri!

S. FI. Marian, *Tradiţii poporane române*… p. 7*8*8 i 272

COMOARA LUI NEGIIU-VODA

Spun bătrânii că pe meleagurile astea ale Jiului ar fi fost stăpân Negru-vodă, care cică coborâse de peste munţi.

Într-o noapte, pe când el dormea, i s-a năzărit în via cineva în alb, şi i-ar fi zis:

— Măria-ta! Lasă-ţi legea şi le-te după a ăstor creştini ce-i ai în grija ta, şi, ca să nu fii uitat, fă şi o mănăstire…

Şi ar fi întrebat el:

— Şi unde, Doamne, să-i pun temelia?…

— S-o iei la deal, zice, spre munte; întreabă pe novăceni de locul zis Gura-Văii.

— Bine, Doamne!

Când s-a deşteptat şi-a şi schimbat gândul. Că de ce n-ar face-o în legea lui?… Bag-seamă, era ietin de dincolo.

Aşa că ce-şi pusese în gând să facă? O mănăstire despre care să se ducă vestea de mândreţea ei. Nu şia lăsat gândurile bătute.

Şi aşa a colindat el toate drumurile şi potecile, plaiurile şi livezile, în sus, întrebând mereu de Gura-Văii, până a dat de plaiul Novacilor, loc frumos şi încântător.

Ajuns în sat a întrebat:

— Ia ascultaţi oameni buni, Gura-Văii, nu care cumva mai e departe?

— Nu! Iac-aici, aproape… i-au fost răspuns.

A luat pe unul călăuză şi s-a dus într-acolo şi, când a

ajuns, aşa de mult i-a plăcut locul că s-a şi hotărât că acolo să facă mănăstirea.

Bun.

— Da locurile astea ale cui sunt? întrebă el.

— Ale noastre, ale novăcenilor…

Şi-şi făcea socoteala cam cum să facă s-o brodească mai bine: cu puterea să-şi pună mănăstirea acolo… dar inima nu-i da brânci aşa. Şi ce-a făcut?

S-a întors acasă, a dat poruncă să se umplă un butoi cu aur. şi cu mulţi ortaci împrejur, au luat iar calea spre Novaci. Dar socoteala de-acasă nu se nemereşte cu cea, din târg! îi trăsnise lui prin cap de „dram bătut degeaba şi grabă de surda?”

Nu! Căci novăccnii nici n-au vrut s-audă de mănăstire „letinească”, pentru

„Letini spurcaţi

Şi de lege lepădaţi”…

pe pământurile lor, măcar că aveau de-a face cu domn mare…

— Apoi, de nu vreţi voi, vreau eu aşa!… Cic-a zis atunci Negru-vodă, negru de mânie că nu i s-a făcut pe chef, să dureze mănăstirea lui.

Şi cică aşa de tare s-au îndârjit şi novăcenii, că l-au pus pe fugă…

— Auziţi dumneavoastră, cic-au zis, nu este de ajuns câte sunt… Şi acum şi mănăstire letinească?…

Şi a şters-o repede, c-altfel îi luă spinarea foc. Şi în grabă a lăsat şi carul cu aur cu tot, luând-o pe Gilort la vale, fără ca să se mai uite măcar în urmă…

Iar oamenii atunci au găsit cu cale aşa i că pe locul unde avea de gând Negru-vodă să zidească mănăstirea, să îngroape butoiul cu aur.

Aşadar s-au apucat de-au săpat o groapă de nouă

stânjeni şi, punând butoiul pe gura gropii, au jurat ca nimeni să nu se atingă de el şi de banii din el, cât va fi lumea…

Au mai fost ursaţi apoi ca banii să joace pe tot anul o dată, în ziua de Paşti.

Şi de-atunci cică, joacă o comoară la Gura Văii, dar nu are nimeni îndemn să se apropie, că e blestemată.

Iar comoara aceea este a lui Negru-vodă.

Auzită cu ocazia unei manevre, prin 1910; manuscrisul distrus când cu năvălirea armatelor străine, şi scrisă a doua oară din memorie, în 1918.

N. I. Dumitraşcu, *Moşteniri*, *Povestiri*… p. 14 – 16.

[BAIA ŞI DIVANUL LUI NEGRU-VODĂ]

Negru-vodă a avut aici, la Cetăţuia, un palat mândru şi frumos. Palatul era clădit în spatele şanţului ăluia şi avea multe încăperi – chiar în pământ – încăperi ale căror urme se văd şi astăzi.

274

Mai în vale de el, se vede *baia* lui Negru-vodă, baie în care se aduceau apă cu burduful şi cu scripetele; iar mai în spate, *divanul*. Se vede şi azi piatra pe care ar fi stat sfânta cruce şi se cunoaşte şi locul pe care şedea Vodă şi acela pe care şedeau divaniştii.

Masa pe care mânca Negru-vodă e în faţă; un ţurţudan de stâncă, având în cap o piatră lată.

Spusă de domnul învăţător Constantin Geantă, din Stoeneşti. Domnia sa a auzit-o de la bătrâni.

C. Rădulescu-Codin, *Legende*, *tradiţii şi amintiri*… p. 64.

CATELINA

În Cotnari, pe şăsul Bahluiului, este un deal mare şi rotund, drept ca un stog de fân. Dealul aista, până amu nu demult, era plin de podgorii cu vii, crame, (zămnicej ca acelea, grădini frumoase; ba şi case erau şi oamenii îi zic

dealului aistuia: Dealul lui Vodă, adică a lui Ştefan-vodă cel Mare şi Sfânt.

Tot în Cotnari este un deal mare şi lungăreţ, pârcă-i o gireadă mare de grâu, şi pe poalele lui erau păduri, vii, iar pe vârful lui era o cetate împrejurată înspre miazănoapte de două pogoară: Pogorul Mare, despre Steclărie, şi Pogorul Mic, cam aproape de dealul Porcului. Dealul aista să cheamă Dealul Catelinei sau Dealul Doamnei, de la o doamnă a lui Ştefan cel Mare, care-o chema Catelina.

Catelina asta, zice că era o domniţă, şi sta cu şederea în cetatea de pe Dealul Catelinei şi Vodă stătea în curţile lui domneşti de pe Dealul lui Vodă.

Amu, cică, din una, din alta, s-a împricinat Ştefan-vodă cu domniţa ceia şi s-au luat la sfadă. Ciudă şi mânie ca aceea şi nu ştiu cum se făcea că Ştefan n-o putea răpune şi rămânea ruşinat. De voie, de nevoie, s-au împăcat – chipurile – da Ştefan-vodă nu era slobod să se ducă în cetatea domniţei, ca doară nu i-a afla tainele cetăţii şi pe urmă s-o ieie el în stăpânire.

Coastă râpoasă, prăpăstioasă (n.ed.).

275

Lui Vodă nu-i venea la-ndemână învoiala cu domniţa.

— *Cum* adică? De mine nu ş-a bătut joc în chipul aista, împăraţi în toată legea şi crai vestiţi, şi amu, un cap de muiere să mă ruşineze până-ntr-atâta? Bărbat îs eu? Ş-a căzut Vodă pe gânduri.

Dar Dumnezeu l-a scos şi din beleaua asta care era mai s-o păţască.

Pe-atunci, podgoria lui Ştefan-vodă din Cotnari era vestită de vinurile cele bune, că nu mai avea potrivă în toată ţara; şi domniţa Catelina a trimis la Ştefan-vodă ca să-i deie şi ei vin de-acela, lăudat şi vestit.

Amu, venise vremea lui Ştefan ca s-o răpuie pe Catelina, că-i trăsnise prin cap un şiriclic, potrivit drept

pentru dânsa. S-a apucat ş-a-ncarcat 50 de buţi mari şi le-a pornit cu mare halai.

Când a ajuns la poarta din Pogorul cel Mic, li-a deschis porţile, tot aşa şi cele de la cetate, de aici, oamenii domniţei li-a legat ochii cărăuşilor lui Ştefan-voclă, ca să nu vadă şi să afle tainile cetăţii.

După ce-a tras carele în ograda cetăţii, toţi curtenii şi domniţa s-au strâns în jurul buţilor, au dat cep la butea cea dentăi şi tot au gustat vinul, ba unul ba altul» până ce s-au ebefăluit cu toţii, de nu ştiau ce-i cu dânşii.

Peste noapte, din 48 de buţi, care gândea domniţa că-s cu vin, au ieşit ostaşi într-armaţi şi s-au împrăştiet ca furnicile în toate părţile întărite ale cetăţii, aşa ea dimineaţa, domniţa, când s-a văzut răpusă, s-a închinat de bunăvoie lui Ştefan-vodă, că n-avea încotro.

Iar Ştefan cel Mare, când a văzut că o femeie ca asta era mai-mai să-l răpuie, a luat-o de nevastă; că aşa-i plăcea şi lui să aibă o femeie bărbătoasă şi cu inimă de-voinic.

De-acolea, Ştefan-vodă s-a pus pe treabă ca să-ntărească cetatea şi mai şi. În partea despre miazăzi a tăiet dealul de-a curmezişul ş-a făcut un şanţ adânc, mai ca de şapte stânjeni, şi l-a lungit către asfinţit şi miazăzi, prin satul Horodiştea, până la satul Cârjoaia, sfârşindu-se la Fântâna Doamnei; fântâna zice c-a făcut-o doamna Catelina. A mai făcut un şanţ (canal) pe sub pământ, de la cetatea Catelinii până la curtea domnească din Hârlău. A zidit o biserică cu hramul Sfântul Ştefan şi doamna Catelina a făcut şi ea o biserică în Cotnari, dar biserica ei era pentru cei care ţin de legea catolică, adică de-o lege

276

cu doamna Catelina. La biserica doamnei veneau unguri din satul Iosupeni, care erau împământeniţi de Ştefan-cel-Mare.

După ce s-a dărmat biserica făcută de Ştefan-vodă,

zidăriile le-a carat unul, Grigore Radu, de a făcut mitocul Mănăstirii Neamţului.

După Narcis Creţulescu şi după *Dict. ijeogral* juci. *laţi*, f. 49 şi 591.

S.T. Kirilcanu, *Ştefan cel Mare* şi *Sfânt. Istorisiri*... p. 209 211.

CETATEA NEAMŢULUI

Despre întemeierea Cetăţii Neamţului, spun bătrânii, că înainte de Ştefan-vodă, cu mult înainte, au venit nişte nemţi pe-aici ş-au silit pe oameni de le-au cărat piatră şi le-a clădit cetatea.

Şi aşa de mult ce i-au năcăjit pe oameni nemţii ceia, c-au rămas oameni săraci lipiţi pământului! pierindu-le vitele cărând la piatră, şi după ce s-au mântuit boii şi caii, au pus şi vacile la jug.

Când s-a mântuit cetatea, rămăsese în împrejurimile acestea numai un bou fără coarne şi o vacă fără coadă.

Mai târziu s-au sculat oamenii de-au alungat pe nemţi şi le-a dărâmat cetatea, dar venind Ştefan în scaunul Moldovei, a clădit-o iarăşi.

Ştefan n-a mai chinuit lumea ca nemţii ceia, că ei a fost om mare, bun şi sfânt, cum n-a fost şi nici n-a mai fi altui pe faţa pământului.

Am auzit că-n cetatea Neamţului erau case domneşti şi biserică, dar acum nu se mai cunoaşte nimica.

Şi-n mijlocul ogrăzii din cetate era o fântână adâncă tare... Te coborai cu găleata până la jumătate şi de-acolo puteai intra într-o hrubă care răspundea în fântână şi prin hruba aceea mergeai, mergeai şi ieşeai ia capătul muntelui, de ceea parte, în pădure, spre Oglinzi, după cum se ştie c-au fost de la cetate şi până-n Târgu Neamţ.

27?

Am apucat şi eu pe un boier, unul Belibou; avea a-şi face un han; curţile cele vechi, zicea că nu mai sunt la

modă.

Şi a-nceput a căra piatră de la cetate.

Dărâmau zidurile aici şi pietrarii îi zideau în târg han şi curţi nouă.

Nu zicea nimeni nimic. Ce să zică? Boierul, boier mare, ce să-i faci? Cum să te pui cu dânsul?

Până ce-a dat Dumnezeu şi s-a sculat alt boier, care acu era sărac şi umbla aşa, bezmetic: îi zicea Alexandru Nebunul!…

S-a sculat şi pe jos a pornit la Iaşi, la domnie.

Mânca pâne şi bea apă la şipote, pe marginea drumului…

Şi până ce n-a răzbit la Vodă nu s-a lăsat…

Pe-atunci era domnitor, la Iaşi, Grigore-vodă cel frumos…

A zis boierul acela, Alexandru Nebunul, către Vodă:

— Măria-ta, păcat să se dărâme cetăţile bătrâneşti şi să-şi facă nevrednicii de azi crâşme din ele!

Ş-a căzut în genunchi.

Şi când s-a întors nebunul la cei cuminţi, avea hârtie la mână, de la domnie către isprăvnicie… Şi s-a-nfăţişat la ispravnic ş-a zis:

— Uite porunca să iasă oamenii din toate satele dimprejurul cetăţii, cu câte trei nuiele şi cu câte-un par şi să-ngrădească cetatea! Şi de azi înainte, piatră de zidit crâşme şi curţi boiereşti să nu se mai ridice… Cine nu ascultă rău va pătimi.

Au ieşit oamenii cu nuiele şi cu pari ş-au îngrădit cetatea, dar pe urmă au venit vremuri noi… şi s-a stricat gardul…

Şt. Georgescu-Sergeu, *Lumea ilustrată*, rev. an. II, f. 86 şi M. Sadoveanu, *Oameni ţi locuri*, f. 44 şi 46.

S. T. Kirileanu, *Ştefan cel Mare* şi *Sfânt*. *Istorisiri*… p. 192 – 195.

DUMBRAVA ROŞIE

Ştefan-vodă cel Mare şi Sfânt a fost apucat de turci, într-un rând, negata de război, pentru că tocmai atunci

dăduse răgaz oamenilor săi să-şi mai caute şi de-ale gospodăriei, după ce se întorsese dintr-o întâlnire cu leşii.

Şi erau turcii aşa de mulţi, că nu-i mai încăpeau văile Moldovii şi Bistriţii.

Şi Vodă ce era să facă? A dat de veste în toate părţile numaidecât, şi-a adunat în pripă câteva sute de voinici, dar poate dovedi unul pe-o mie, şi mai ales la un loc întins?

Nu! Şi aşa, Ştefan-vodă a fost biruit.

Unde să se ducă el acuma? Ce să facă Vodă, măcar până s-or strânge gloatele din ţară? Că turcii, vedeţi dumneavoastră, nu-i dădeau pas de loc, şi-l urmăreau ca să-l piardă.

Se repezi la Cetatea Neamţului unde era maică-sa şi domniţa. Şi cum era într-o sară răcoroasă, bătu la poartă să-i deschidă şi zise:

— „Domniţă.

Domniţă.

Vin pân-la portiţă.

Vântul suflă tare.

Rana-n trup mă doare”.

Iar maica lui Vodă, auzind acest glas, grăi nurorii sale:

— Nu! Ştefan e departe şi de bună seamă că la poartă-i vreun străin care vrea să ne înşele. Nu-i deschide!

Şi Vodă Ştefan iar a bătut la poartă. Atunci maica lui a mers şi fără a-l cerceta la faţă, i-a răspuns:

— Ce baţi? în cetate nu poate fi loc pentru tine. Locul tău, de-ai fi prieten ori de-ai fi duşman al Moldovii şi al lui Vodă Ştefan, nu-i aici, ci acolo unde ostile se bat, unde unii mor şi alţii rămân să lupte înainte. Du-te unde ţi-or fi

părtaşii! Du-te!

Auzind Ştefan vorbele acestea, porni singur-singu-rel spre Piatra, unde şi ajunse. Şi pentru că pe acolo erau o mulţime de mocani şi de crescători de vite, Ştefan îi sfătui să-şi amestece fiecare turmele şi cirezile şi apoi să deosebească oile de o parte, berbecii cu telenci, de altă parte, vacile de alta, şi tot aşa viţeii, caii, tot, tot. Şi după ce le-au osebit, cu fiecare cireada şi turmă au împănat câte o vale, iar când Vodă Ştefan dădu de veste din bucium, deodată începură să-i răspundă mocanii şi toţi cei ce erau cu cirezile. Şi pe lângă larma aceea de buciume, adăugându-se behăitul oilor, vacile şi

viţeii care răgeau, caii cari nechezau, strigătul oamenilor cari mânau cirezile, toate la un loc făceau să nu se mai audă nici în cer, nici în pământ.

Turcii tăbărâseră în vremea asta pe şesul Pietrii, pe unde-s astăzi satele de la Roznov până către târg. Auzind ei mânia ceea nedesluşită, şi cum era şi în revărsatul zorilor, tare s-au fost buimăcit, şi-au început s-o rupă de fugă, care încotro vedea cu ochii.

Oastea de strânsură sar? de la Răsărit şi tunurile aşezate pe dreapta Bistriţii încep să răărească duşmanii.

În chipul acesta duşmanii au fost răpuşi. Cei care au scăpat cu zile au fost prinşi şi judecaţi:

— De ce nu ne lăsaţi în pace – le-a fost zis Vodă Ştefan – să ne căutăm de treburile noastre? Că noi n-avem supuşi să ne-aducă toate de-a gata. Noi arăm, noi semănăm, noi prăşim şi secerăm ca s-avem bucate. De ce nu ne lăsaţi în pace, vă zic vouă?

Şi îndată i-a pus pe toţi la jug de-au arat şesul care se vede din Piatra şi până la Roznov, şi încă mai departe; iar în loc de grâu şi popuşoi, puse Ştefan-vodă ghindă, să crească pădure mare, că pădurea trăieşte mai mult şi

aduce tuturor aminte povestea izvodirii ei.

Şi pădurea a crescut mare şi frumoasă şi a rămas până mai anii dincoace, numindu-se Dumbrava Roşie. Dar lumea înmulţindu-se, pădurea s-a tot tăiat şi în anii din urmă nu mai rămăsese din toată faţa ei decât un pâlc de stejari, unde-i astăzi sătucul care poartă numele codrului domnesc.

T. Pamfilo, *Mănunchi nou de povestiri*... p. 61 – Î3.

LEGENDA MĂNĂSTTRII EUŢNA

Cică trăia în chilia aceasta un călugăr: Daniil săhastru. Îi zicea lumea săhastrn, pentru traiul său singur. Acesta a fost coborât din cer, de Dumnezeu, pentru a face bine oamenilor rătăciţi prin pustietatea aceasta. El nu mânca aproape nimica.

1 Cu privire la întrebuinţarea cirezilor, c. f. S. Tepdorescu-Kirileanu, ed. TI, p. 30 şi 57.

280

Într-o seară veni peste dealul acesta, pe apa Viţeu-lui, Ştefan şi cu un argat de-al său. El a fost dovedit de duşmani şi cată amu loc de odihnă. Şi s-a aşezat să se odihnească pe piatra aceia mare. Cum sta el aşa, iacă vede o lumină în fereastră la Săhastru, căci atunci el îşi făcea rugăciunea sa de seară. Îndată ei merg către chilie, căci erau tare flămânzi.

Ajunşi acolo, Ştefan bate în uşă.

— Cine-i acolo? întrebă Daniil.

— Om bun, răspunde Ştefan.

— Dacă e om bun, să intre! Ei intrară înăuntru.

— Ce-ai păţit de-ai venit şi pe la mine? Necăjit şi amărât cum era, nu zise nimic.

— Eu ştiu ce-i cu tine. De mă asculţi ce ţi-oi spune eu, să ştii că dovedeşti păgânătatea! Altminterea e rău!

— Jur pe feciorul meu că ţi-oi asculta toate poruncile!

— Atunci, pune urechea la piciorul mei sting! Ce

auzi?

— Ce s-aud? Numai plânsete şi jeluiri.

— Bine zici! Acestea, Ştefane, să ştii că-s jeluirile ţării! Pune amu urechea la piciorul meu drept! Amu ce auzi?

— Amu aud cântece frumoase.

— Bine zici! Pune gând că de unde ai auzit acele cântece, faci o mănăstire!

— Dar unde cântă? întrebă Ştefan.

— Ştii unde, Ştefane!? Iacă acolo acel deal, suie mână desdedimineaţă pe el şi trage cu arcul, iar unde o să găseşti săgeata înfiptă, să ştii că de acolo s-aude cântând!

— Dar amu, părinte, te rog să ne dai un pic de mâncare că tare flămânzi suntem!

— Bine dar eu, Ştefane, nu mănânc nimic: De unde să-ţi pot da ceva?

— Caută, părinte, că nu ne mai putem ţine pe picioare de flămânzi!

Căută Daniil în toate părţile, în urmă găsi un pic de prescure din care dădu şi lui Ştefan o bucăţică, şi argatului, şi-i mai rămase şi lui un pic; că era blagoslovită prescurea ce le-o dăduse.

281

După ce au terminat ei ospăţul, s-au culcat amândoi în chilie, iar săhastru a rămas afară ca să-i păzească. Când răsări soarele, Daniil bătu la uşă:

— Scoală Ştefane şi du-te!

Ei se sculară pe-ndată şi se suiră sus pe deal. Scoate Ştefan arcul şi trage, dar săgeata s-a împlântat hăt în pădure. Pe-ndată ei merseră în căutarea locului unde s-a împlântat. După lungă căutare, ei o găsesc împlân-tată într-un paltin bătrân. Dar cu cine să zidească el mănăstirea, când ei erau numai doi! Atunci, se duce Ştefan noaptea, la Volovăţ şi ia biserica de acolo şi până-n ziuă o

aduce aici. Tot până în ziuă o şi propteşte, însă nici nu o propteşte bine, când iată vede venind pe turci. Ei l-au văzut pe Ştefan când a dus biserica iar acum au venit să-l prindă. Ştefan, văzând aceasta, intră în biserică şi se rugă lui Dumnezeu ca să-l scape.

Ascultându-i ruga, dădu o ceaţă grea de nu vedeai la un pas. Amu, turcii se zăpăciseră şi începuse a se o-morî între ei. Se bătură ei aşa pân-la amiaz, că nu mai rămase de ei decât doi ofiţeri care, de frică ca Ştefan să nu-i ucidă, o luară la fugă. Pierind cu toţii, cerul începuse să se lumineze. Ştefan, bucuros, merse la Suceava şi aduse meşteri ca să zidească o mănăstire mândră. Au fost aduşi şi din Ţara Românească mulţi robi ca să locuiască pe aici. Din unul din aceia mă trag şi eu. Această poveste mi-au spus-o şi mie bătrâni, ş-o spun şi eu urmaşilor mei.

„Tudor Pamfile", V (1927), n. 1 – 2, p. 9 – 10.

POVESTEA VRANCEI

Demult, pe timpul domniei lui Ştefan cel Mare, pe când ţara românească nu era unită încă şi ţinuturile Munteniei şi Moldovei aveau fiecare domnii lor, a fost o luptă mare între plăieşii lui Ştefăniţă şi armia turcească care năpădise ea frunza şi iarba pe pământul Moldovei.

Bătălia a fost aprigă şi, din cauza numărului prea mare de duşmani faţă cu oastea lui Ştefan, moldovenii au căzut biruiţi.

Voievodul, amărât în suflet de această pierdere, fugise din faţa puhoiului vrăjmaş, ca să nu fie prins şi, rătăcind singur prin munţi, a ajuns pe valea Putnei.

Pe atunci, în Vrancea nu erau sate cu lume multă ca în vremea de astăzi şi nici locuri goale şi dealuri chelbaşe, cum se văd acum. Codrii stăpâneau mai peste tot şi abia unde şi unde câte un pâlc de case se găseau înşiruite şi ascunse pe la poalele pădurilor, lăturis cu scurgerea

apelor, iar oamenii erau mai toţi ciobani ca-re-şi păşunau oile prin golurile şi poienile munţilor.

După atâta umblătură prin codri nimeri, prin asfinţitul soarelui, la o casă de pe dumbrava Bârseştilor.

Aici, o babă bătrână torcea dintr-un fuior de cânepă, pe prispa casei.

— Bună ziua, bătrânico, zise voievodul descălecând şi legând calul de ţâţâna porţii.

— Bună să-ţi fie inima, voinice, răspunde blând bătrână, care, uitând să mai tragă fir din caier, privea mirată pe viteaz, căci nu-l cunoştea cine este.

— Fă bine, mătuşica, de-mi dă ceva de mâncare şi lasă-mă să mă odihnesc puţin că tare am ostenit de când umblu pe coclaurile astea!

Baba, fără să mai facă vorbă multă, puse masa şi îi dete străinului să îmbuce lapte cu mămăligă şi briază de oi, repezindu-se apoi la coşar de aşează armăsarul la iesle.

Când se înapoie în casă, găsi pe străin culcat. Se aşezase pe o laviţă, aşa îmbrăcat cu sarica, cum se afla, şi aţipise, căci după cum se cunoştea pe trăsăturile feţei, era tare obosit.

Îl privea acum nedumerită baba şi nu înţelegea cine să fie streinul acesta cu părul bălai şi cu faţa rumenă şi frumoasă, de a rătăcit tocmai prin inima codrilor a-ceştia, unde doar numai mocanii de aici sălăşluiau în voie cu oile lor, fără să tulbure cineva liniştea.

Tot uitându-se aşa cu luare-aminte, bătrâna observă că voinicul purta haine ostăşeşti de domn, cusute în fireturi şi aur, pe sub sarica greoaie de lână de oaie, care se lăsase puţin la o parte, dezvelindu-i pieptul de viteaz.

Îndată îşi dădu cu ideea că nu poate fi altul derit Ştefan-vodă, domnul Moldovei, despre care auzise că fu-C-da 113 coala 20

şese învins de turci într-o bătălie, că oastea i-a fost risipită şi alungată, iar el s-a retras în munţi.

Fără să mai stea pe gânduri porni la fugă până la stâna din vale, ca să-şi vestească feciorii, lăsând pe Ştefan-vodă singur, să se mângâie cu somnul.

Baba avea şapte feciori voinici, tot unul şi unul, nalţi, spătoşi şi vânjoşi, cai şi nu se temeau de nimeni în calea lor. În ei îşi pusese acum nădejdea şi, ajungând la stână, le povesti cele întâmplate cu voievodul, îndemnându-i ca să plece cât mai curând şi. răscolind ţinutul Vrancei, să strângă pe toţi voinicii plaiului acesta, cu care Ştefan să pornească la luptă şi să alunge pe turci din ţară.

De cuvânt, feciorii babei, toţi şapte, se răspândiră din şapte părţi a Vrancei, buciumând pe văi şi dealuri, până a doua zi în zori, strângând fiecare câte o ceată de voinici cu care se lăsară pe dealul Dumhrăvei.

Dimineaţa, când baba îşi văzu feciorii venind, deschise larg uşa de la odaia în care se afla Ştefan-vodă şi. voioasă, îi zise:

— Măria-ta, nu fii întristat! Scris este ca un aşa de bun viteaz să nu rămână învins de mâna duşmanului. Ia te uită cum îţi vin ostaşii cu care vei învinge lifta pa gină!

Ştefan ieşi în prag şi rămase mirat când văzu curgând din toate părţile cete de voinici înarmaţi cu lănci şi arcuri, coase şi topoare ce străluceau în razele soarelui de abia răsărit.

— Dar de unde sunt aceşti voinici, bătrâno, şi cine i-a adunat aşa?

— Sunt plăieşii Vrancei, măria-ta şi vin cu toţii ca să porneşti cu ei la luptă. Te-am văzut cât de amărât erai când ai venit asară şi ştiam că oastea ţi-a fost) nimicită în luptă cu turcii. De aceea, am trimis pe cei şapte feciori ce-i am şi, uite, până dimineaţă ţi-an strâns oaste nouă la loc, toţi voinici şi dornici de luptă.

Apoi, chemându-şi feciorii lângă ea, urmă:

— Aista-i Bodea, aista Spirea, celălalt Negrilă, apoi Bârsan, Spulber, Pavăl şi cu Nistor. Toţi sunt feciorii mei şi acum ţi-i dau măriei-tale. Cu ei şi *cu* întreaga ceată ce au adunat, mergi fără teamă şi cu voia lui Dumnezeu şoirnanul, vei scoate pe duşmani din ţară.

234

Voievodul, înveselit acum, privea mândru la oştenii aceştia adunaţi în pripă în jurul său, cari i se păru vrednici de luptă, apoi întorcându-se către babă îi zise:

— Dar cum te numeşti, bătrâno?

— Tudora Vrăncioaia.

— Să trăieşti, mătuşă Tudoră şi Dumnezeu să-ţi dea sănătate pentru sprijinul şi dragostea de ţară ce arăţi.

Apoi, îmbărbătându-şi oastea adunată, plecară cu toţi peste dealuri şi, străbătând codrii la vale, izbi în coastă pe vrăjmaşi.

Toţi s-au luptat voiniceşte. Ştefan-vodă era printre cei dintâi înconjurat de flăcăii Vrăncioaiei cari se luptau ca nişte lei, lovind în dreapta şi în stânga tigvele păgâne cari cădeau ca bostanii, înroşind pământul.

Şi astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, Ştefan a învins şi de data asta pe turci, izgonindu-i din ţară afară.

Atunci, de bucurie, voievodul se puse de petrecu şi veseli cu ostaşii săi, iar în urină chemă lângă el pe cei şapte feciori ai Vrăncioaiei şi le zise:

— Flăcăi, cu voi am câştigat izbânda şi am alungat pe vrăjmaşi. Dacă nu nimeream la casa mamei voastre, multă vreme tarcii ne secătuiau ţara. Sunteţi vrednici de răsplată domnească.

Iată, voi sunteţi şapte fraţi, iar în Vrancea sunt şapte munţi. Ai voştri să fie în veci, cu văi, ponoare şi tot ce se află acolo! întoarceţi-vă dar i-ţăpoi în codrii voştri şi să-i stăpâniţi sănătoşi, din ne; –, n în neam! Iar mamei voastre

duceţi-i multă sănătate din partea voievodului Ştefan, care la vreme de strâmtoare a găsit la casa ei pat pentru odihnă şi braţe vitejeşti de luptă.

Le făcu ocolniţă 1 pe piele de viţel, scrisă cu litere de aur pentru dania domnească, document în puterea căruia fiii Vrăncioaiei ajunseră stăpânii munţilor Vrancei, de la Trotuş până în valea Bisca, a Buzăului.

Şi de atunci, fiecare din cei şapte fraţi, înapoindu-se pe plaiurile Vrancei, s-au aşezat la poalele munţilor, întemeindu-şi fiecare sate după numele lor: Bodeşti, Spireşti, Negrileşti, Bârsăşti, Spulber, Păuleşti, Nistoreşti etc.

S. Hârnea, *Povestea Vrancei*... p. 6 – 10.

1 Planul, harta indicând hotarele unei moşii sau ale unui sat (n.ed.).

28?

MOVILA LUI BURCEL

Cică erau doi fraţi, unul bogat şi celălalt sărac. Când să ducea cel sărac la cel bogat ca să-i deie plugul, cel bogat nu să îndura să-i deie plugul să are şi el, decât numai duminica şi sărbătoarea.

Aşa, într-o duminică, cel sărac vrând să are s-a suit pe vârful movilei ş-a prins să strige la frate-su, ca să-i trimată plugul cu boii.

Drept atunci a trecut pe-acolo Ştefan-vodă şi cum l-a auzit a şi trimis să-l aducă la dânsul.

Cum l-o adus, Ştefan l-a-ntrebat:

— Măi creştine, de ce ari sărbătoarea?

Burcel a spus pricina şi domnul, cum a auzit, a poruncit:

— Plugul frăţâne-tu, de-amu al tău să fie, şi eu îţi dăruiesc *movila*, să fie a ta veci de veci, ca să fii şi tu în rândul gospodarilor chiaburi1.

Movila lui Burcel îi în comuna Micleşti, ţinutul Vaslui.

După C. Chiriţă, *Dict. geogr. al jud. Vaslui*, f. 122.

S. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt*, p. 291 – 292.

CERDACUL LUI ŞTEFAN-VODĂ

Pe culmea care înconjură târgul Huşi se află un pisc care se cheamă: Coţoiu. Numele şi-l trage de la unul Coţoiu, care-a stăpânit locu-acela.

Pe vârful dealului acestuia, Ştefan cel Mare, domnul Moldovei, avea locul său de pravăt2 înspre partea de miazănoapte şi asfinţit a târgului, unde este un loc deschis şi aici năvăleau duşmanii; din pricina asta piscul purta numele de Cerdacul lui Ştefan-vodă. Din locul acesta se vede înspre Prut şi până cine ştie unde pests Prut.

1 înstăriţi (n.ed.).

2 Supraveghere (n.ed.).

De-aici Ştefan cel Mare, după ce-a răpus hoardele turceşti sau tătărăşti, a tras el cu arcul către miazănoapte, şi unde s-a oprit săgeata, poronci să se clădească o biserică pentru pomenire, Domnului Dumnezeul nostru.

Biserica asta venea drept în ograda curţilor domneşti şi după ce-a mai trecut o sută de ani, s-a făcut Episcopie a Huşului.

Piscul Coţoiu amu scade, din pricină că poalele dealului dinspre târg se dărâmă în vremea ploilor îndelungate.

După C. Chiriţă, *Dict. geogr. al jud. Fălciu*.

S. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt*... p. 196 – 197.

BRAN VOINICUL

Mult necaz făcut-au turcii lui Ştefan-vodă, dar ca într-un rând când năpustiseră-n ţară fără veste, prădând ori pârjolind tot ce îi ieşea în cale, nu-i pricinuiseră. Dar Vodă nu-şi prăpădi nădejdelea-n Dumnezeu, ci merse de vesti-n calea duşmanului să pornească bătrânii, femeile şi copiii la munte, iar voinicii să se strângă în preajma lui, că-i

Moldova în grea cumpănă.

Şi rătăcea Vodă prin cei codri, cum era pe atunci, până ce, ajungând cam la răsărit de târgul Nicoară (Nicoreştii cei cu podgorii), aude că o ceată mare de duşmani îi aţin calea pe culmea dealului.

Vestea asta i-o aduse feciorul unui pădurar, anume Bran şi poreclit Voinicul, pe vremurile şi meleagurile acelea.

Şi a grăit către Vodă:

— Măria-ta, te ştiam că eşti viteaz, dar drumul şi gândurile te-au mai slăbit, ni pare, şi bine ar fi să te duci la bordeiul tatii, să te odihneşti, să-ţi mai întăreşti firea, iar eu şi cu voinicii codrului acestuia, ţ-om sta sprijin credincios.

Şi domnul s-a-nduplecat; a mers la bordeiul pădurarului de s-a sfătuit cu el, iar mai înspre sară veni şi Bran Voinicul cu ceata celorlalţi flăcăi şi spusu-i-a cum.

Înşelând pe turcii cei ce erau mai mulţi că ai lui, i-a tras la un aluniş des, de unde n-a ieşit niciunul cu zile.

Însuşi Vodă a mers de-a văzut cele întâmplate, iar la întoarcere scrise cu mâna lui pe-o stâncă mare de piatră, care stă şi azi pe jumătate îngropată, toată istoria întâmplată, şi o scrise-n slove vechi, încât cei cărturari o citeau cu grai frumos, până mai ieri.

Pe Bran Voinicul l-a pus Vodă-n fruntea altor cete de voinici, strânşi de glasul domnului, cu care izbuti să-nfrângă o parte din turci.

Iar după ce pacea iar veni în ţară, puse domnul de se ridică o biserică, cu altarul peste piatra grăitoare din timpurile eelea, iar lui Bran Voinicul i-a dat, lui şi urmaşilor lui, atâta pământ. cât putea să cuprindă cu ochii.

Şi din neamul lui se trage obştea satului Braniştea, la răsărit de târgul Mcoreştilor.

Urmele bisericuţii se văd mai în sus, înspre Hănţeşti, că sătenii se traseră mai în jos ca s-o lase în mijlocul codrului şi s-o ferească de pângărire, clacă mal aducea pustiul iar vreun duşman.

Auzită de dl. T. Pamiile de la Ştefan Dragoş, din satul Hânţeştii Tecuciului.

S. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt*... p. 193 – 192.

CURTEA DOMNEASCA DIN COTNARI

În vremea lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, Cotnariu era târg în toată legea. Numele lui zice că i se trage de la vorba: *Cot n-are*, adică n-are cot de *cotit* vasele că pe atunci vinul se măsura cu hârgăul şi de la vorba hârgău 1 zice că se trage numele târgului Hârâău.

Aici la Cotnari avea Ştefan-vodă curţi domneşti, înconjurate de o gospodărie mare şi frumoasă; că Ştefan-vodă era gospodar în toată regula şi era dornic să vadă în ţara lui numai sate mari şi bogate, grădini de pornii.

1 Vas mare de lut, smălţuit, pentru fiert mămăligă (n.ed.)".

dealuri cu podgorii, iazuri cu peşti, munţi plini de fel de fel de vite de soi şi frumoase. De-aceea dăruia mereu pământ şi făcea mereu răzeşi pe oamenii viteji şi cinstiţi, ca să trăiască din belşug şi să-l pomenească veac de veac c-a fost cu priinţă asupra lor.

El avea podgorie pe dealul Mândrului, de la vale de biserica săsească, şi Ştefan-vodă zice c-ar fi răsădit întâi şi întâi vie în Cotnar. Bar podgoria domnească nu era tocmai soi, aşa că dealul Mândrului nu-i da vie mândră şi nici vin bun. Erau alţi contăreni care aveau vie cu poamă într-ales şi făceau vinuri bune, mai dehai ca Vodă; cum era via lui Zlaciu şi a altor podgoreni.

Ştefan-cel-Mare nu s-a lăsat să fie de râsul podgorenilor, ci s-a apucat ş-a adus nişte poamă

ungurească, de soi bun. că nu se mai afla aşa soi de poamă bună în toată ţara Moldovei.

Unia spun că a adus-o de la sfântul Munte şi iată cum: Ştefan cel Mare, în tinereţea lui, a învăţat la Ţarigrad meşteşugul turcesc de a se războiu şi acolo s-a împrietenit cu nişte călugări de la mănăstirea Zugravului, din sfântul Munte.

După ce s-a făcut el domn, ii-a trimis călugărilor de la sfântul Munte, în mai multe rânduri, o mulţime de bani, şi călugării, auzind că via lui Ştefan-vodă de la Cotnari nu-i tocmai soi, i-au dăruit din partea lor vreo 5.000 de butuci aleşi din viile cele mai vestite, în ciu-bere cu pământul de pe loc şi aşa i-a trimis în Moldova.

Ştefan-vodă a primit darul cu multă bucurie şi a pus de i-a răsădit cum a ştiut mai bine, ş-a dat Dumnezeu de s-a prins şi s-a ridicat nişte viţe lungi şi butucănoasă, şi cu nişte struguri mari cu bobiţele mascate, şi la gast erau sălcii ca merele hultuite în răchită. Mustul era tot sălciu şi aşa era până la un an, de-acolea, după ce se-nve-chea se făcea de-o bunătate straşnică, încât nu se mai găsea vin de potriva lui, toată ţara Moldovii, da nici în ţările megiaşe cu ţara noastră. Vinul din podgoria domnească. de la Cotnari era căutat amarnic şi era floare ospeţelor domneşti şi boiereşti

Oricine cerca să răsădească cârlige din via lui Vodă, nu izbutea de fel, că nu-i pria locul; pentru că în podgoria domnească fiecare butuc avea pământ din locul de unde a fost adusă via.

289

Cu vremea, via lui Ştefan cel Mare a ajuns pe multe mână, ş-a căutat-o fiecare după cum s-a priceput şi u putut, aşa că după ce a stăpânit-o vesternicul Necuiai Roseti Roznoveanu, via a pierit şi locul a rămas în paragină.

Pe când petrecea Ştefan cel Mare la Cotnari, mai pe toţi gospodarii de primprejur i-a făcut răzeşi şi le-a dat de toate cu îndestulare, ca să trăiască mulţumiţi. Le-a dat celor din satul Domneştii-Mari, care făceau felurite slujbe la curte, de hăituit la vânători, cu căratul pâinilor şi a lemnelor la curtea domnească; de aceea se şi chemau *oamenii domneşti*, iar satul s-a numit Domneşti şi cu vremea ş-a schimbat numele în Dumeşti.

Gospodarilor din satul Gropniţa, tot Ştefan cel Mare le-a dat pământ, că aveau ş-aiştia slujbe la curtea domnească. Unul Ciohodariu, din Gropniţa, îngrijea de încălţările domneşti şi din viţa lui sunt urmaşi şi-n ziua de astăzi.

Pe dealul din partea de răsărit a satului Scobinţi din comuna Badeni, Ştefan cel Mare a avut altă curte domnească.

După arhiereul Narcis Creţulescu şi după *Dict. geogr. al jud. Iaşi*, f. 93 şi 110.

S. Kirileanu, *Ştefan cel Mare şi Sfânt*... p. 267 – 269.

DEALUL PICIORUL DRAGOLEI

Turcii venise la noi, câtă puzderie. Da Vodă Ştefan i-o bătut şi i-o împrăştiet, aşa că ei au apucat care încotro au putut.

După asta, la oamenii care s-o bătut cu el, le-o dat pământ, să-şi facă case. Şi cică de atunci îi sat pe-aici, pe unde-i satul nostru. Mai înainte, pe aici erau păduri. Şi, ş-aista, mai înainte, era mai la vale, la lutărie.

Da, pân-să-i bată Ştefan pe turci, ei prădase şi omorâse tot ce-ntâlnise în cale. Numai aceea puteau să scape.

care fugeau şi se ascundeau prin păduri şi pe unde vedeau cu ochii.

O cucoană, de frica turcilor o fugit şi s-o ascuns într-un copac, ca să n-o găsească căpcânii. Da, cum şedea

ascunsă în copac, un turc o zăreşte şi-i taie un picior, cu paloşul. Şi de-atunci dealului istuia îi zice: *Piciorul Dragolei*, că aşa o chema pe cucoană: Dragolea.

A. Moisei în „Ion Creangă”, XII (1919), n. 2 – 3, p. 24 – 25.

MĂNĂSTIREA ARGEŞULUI

Peste Muntenia a domnit odată Neagoe Basarab. Acestui domn îi plăcea foarte mult să ridice la biserici şi la mănăstiri. El plănui să clădească pe malul frumos al Argeşului o mănăstire cum nu se mai afla alta.

Neagoe tocmi la lucru pe cei mai iscusiţi lucrători de pe atunci, pe vestitul meşter Manole, cu alţi nouă tovarăşi ai săi. El le făgădui averi mari şi ranguri înalte, dacă îi vor înălţa o mănăstire frumoasă cum nu mai era alta; dacă nu, îi ameninţă să-i zidească de vii, chiar în temelii.

Meşterii se apucară de lucru. Ce să vază însă ei? Zidul ce făceau ziua se dărâma noaptea. Azi aşa, mâine aşa, vreo patru zile lucrară în zadar. Domnul, văzând că zidul nu sporeşte, se încrunta la ei şi-i ameninţa să-i pună de vii, chiar în timelii. Cel mai întristat dintre toţi era meşterul Manole. El îşi frângea mâinile, neştiind ce să facă.

Într-o zi, adormind, el visă că zidul se va surpa tot mereu, dacă nu vor zidi pe cea dintâi soţie sau soră care va veni a doua zi, să le aducă de mâncare. Povestind acest vis tovarăşilor săi, toţi se jurară să facă ceea ce le spunea visul, adică să zidească în zid pe cea dintâi soţioară sau surioară care se va ivi între ei, a doua zi, în zori.

A doua zi, Manole se urcă sus pe schele să privească care soţie se vede. Când, vai! Ce zări? Soţia lui venea încărcată cu de-ale mâncării. Bietul Manole începe să

plângă şi, căzând în genunchi, se rugă lui Dumnezeu astfel:

„Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume.
Mândra să-mi oprească;
S-o oprească-n vale.
S-o-ntoarcă din cale”.

Dumnezeu îi ascultă ruga. Dete ploaie cu nemiluita de se umplură drumurile de apă. Soţia lui Manole însă nu se întorcea. Ea venea mereu. Manole se rugă din nou cu foc lui Dumnezeu să sufle un vânt puternic ca să-i întoarcă soţia din drum. Dumnezeu îl ascultă şi acum: suflă un vânt aşa de puternic, încât smulgea copacii din rădăcină. Pe soţia lui Manole însă nu o putut întoarce. Ea ajunse cea dintâi la clădire.

Meşterul Manole, plin de durere, îi ieşi înainte, o sărută şi o duse pe zid. Prefăcându-se că glumeşte, el îi zise:

„Stai, mândruţa mea, Nu te speria, Că vrem să glumim şi să te zidim!”

La început, dânsa se încrezu. Când însă văzu că zidul se ridică pe lângă ea, începu să plângă şi să se roage:

„Manole, Manole, Meştere Manole, Zidul rău mă strânge, Trupiişoru-mi frân. se!”

Manole însă ofta şi zidea mereu. Peste puţin, soţia lui nu se mai vedea. Numai din zid se auzeau cuvintele:

„Manole, Manole, Meştere Manole, Zidul rău mă strânge, Viaţa mi se stinge î”.

De acum înainte, zidul nu se mai surpa. Meşterii putură să isprăvească măreaţa mănăstire. Neagoe-vodă, auzind că mănăstirea este isprăvită, veni s-o vază şi să se închine în ea. Când dânsul văzu falnica zidire, întrebă pe meşteri dacă – ei. pot să-i facă o mănăstire mult

mai frumoasă ca aceea. Meşterii, ca să se mândrească, îi răspunseră într-astfel, de sus de pe

acoperiş:

„Ca noi meşteri mari, Calfe şi zidari, Alţii nici că sunt Pe acest pământ. Află că noi ştim Oricând să zidim Altă mănăstire, Pentru pomenire, Mult mai luminoasă şi mult mai frumoasă!”

Neagoe rămase atunci pe gânduri şi, ca să nu mai fie altă mănăstire mai frumoasă ca aceasta, hotărî să piarză pe meşteri. El porunci să ridice schelile şi scările, şi meşterii să fie lăsaţi sus, pe acope riş, să putrezească. Aceştia îşi făcură aripi din şindrilă şi cu ele se aruncară de sus. Nu le folosiră însă la nimic aripile, căci, cum cădeau jos, rămâneau morţi pe loc. Pe locul unde a căzut Mă-nole, a ieşit un izvor cu apă sărată ca lacrimile.

A. R. Budacov, *Legende din istoria românilor*, p. 11 – 12.

LEGENDA SIBIULUI

La început, Sibiiul nu era decât un sătuleţ care, se zice. purta numele de „Sibiel”, şi cu aşezări româneşti ca în toate aşezările vecine. Dar sărac şi fără nici im meşteşugar unde să-şi poată oamenii lucra câte ceva ce-aveau de lipsă...

Aşadar ă, de unde până unde, află ăşti locuitori despre un cizmar neamţ, Hermann, şi se duc la el şi-l roagă să vină în satul lor unde n-au niciun meşteşugar, şi vă ave?, clesiul de câştigat, ca unul ce era să fie singur...

— Bine, le zice Hermann, om şiret la vorbă, bine, am să vin; dar găsesc şi eu acolo. loc de casă, masă şi ce-i trebuie omului ca să se aşeze?

— Cum nu, cum nu... îi răspund sibielenii... Să vii şi-ţi facem loc de casă cât vei vrea!...

— Bun! Atunci să facem legământ ca tot ce vorbim sfânt să rămână...

— Iaca na! Să facem!

— Ascultaţi! le zice Hermann…

— Noi…

— Nu vă cer loc mai mare pentru casă, decât r. atât cât pot întinde eu o piele de bivol…

— Ba-ţi mai dăm noi încă şi de zece ori pe-atâta, da numai să vii…

— Bine! Atunci, pe mâine…

— No, seară-bună!

A doua zi, Hermann, neamţul, vine cu pielea de bivol, s-aşază turceşte pe ea, şi începe să taie o fâşie, o nojiţă de-alea numai ca dunga cuţitului de lată. Şi după ce isprăveşte, cheamă pe săteni să-i ajute la măsurat.

Când văd românii că sunt păcăliţi de Hermann, ce era să mai facă? S-au apucat de măsurat întinzând nojiţă cât n-avuseseră ei cu toţii de gând; iar pe deasupra au trebuit să-i mai dea încă pe atâta loc, după cum făcuseră legământul, ba încă tot loc bun şi pe ales…

Iar Hermann s-a apucat de şi-a durat casă, şi-a adus atâtea neamuri meşteşugari împrejurul lui, cari cu vremea s-au tot înmulţit şi satul a tot crescut, atât cu români cât şi cu nemţi, până s-a făcut, uite, cât se vede de mare…

Românii i-au schimbat numele în Sibiiu, pentru că mereu le creştea satul şi nu mai era Sibiel; iar odraslele lui Hermann l-au botezat Hermannstadt, oraşul lui Hermann, că pe măsură ce creştea, se făcea şi mai bogat şi cu mai mulţi meşteşugari înstăriţi…

Şi astfel e legenda Sibiiului!

Povestită în 1919 de dl. I. Cheţan, învăţător, Braţei, lângă Mediaş, cu ocazia serviciilor amândorora în gara Copşa-Mică.

N. I. Dumitraseu. *Moşteniri*… p. 17 – l 9.

294

DE UNDE ÎŞI TRAG NUMELE SATELE: SLOBOZIA, STOENEŞTI ŞI COTENEŞTI

Când s-a făcut zidul de piei de bivol, apa s-a ridicat la deal îndărăt, până la localitatea ce se cheamă azi Slobozia.

Când tătarii au spart zidul de piei de bivol, apa Dâmboviţei a plecat iar devale, s-a slobozit şi d-aia i s-a zis d-atunci locului aceluia Slobozia.

Mai devale, apa a mai stat din talaz, iar localităţii unde a stat i s-a zis d-atunci Stoeneşti.

Când s-a pornit iar cu zorul devale, a ajuns până la un loc unde s-a cotit. D-aia i s-a zis acelei localităţi: Coteneşti.

De la I.C. Geantă. C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru*, p. 99.

[LĂPUŞNEANU A FĂCUT MĂNĂSTIREA SLATINA]

Alexandru-vodă Lăpuşneanul, fiind domnu', au făcut mănăstirea Slatina. Şi a se dzicu oamenii că, trăind un săhastru acolo şi fiind un paltin, copaciu mare, unde este acum prestolul în olariu, vide acel săhastru spre duminici şi alte dzile mari, multe lumini întru acel paltin, la vremea slujbii bisericii. Şi i s-au arătat Maica Precistă în vis şi i-au dzis să margă la Alexandru-vodă, să-i dzică să facă mănăstirea. Şi mergând săhastrul la Alexandru-vodă, s-au îndemnat Alexandru-vodă de săhastru de au făcut mănăstirea Slatina întru acel loc, unde au fost paltinul. Şi au adus şi capul Sfântului Grigore Bogoslov, de stă până astădzi la sfânta mănăstire la Slatina. ferecat cu argint şi cu pietri scumpe.

I. Neculce, O *seamă de cuvinte*, p. 23.

1 Altar (n. (ed.).

2» 5

COLENTUŢIA

Când aga Matei din Brâncoveni veni cu oastea răsculaţilor împotriva domnului Ţării Româneşti, Radu A-lexandru, care proteja pe greci, lupta s-a dat în partea de răsărit a Bucureştilor, lângă mănăstirea l'iumbuita.

După terminarea luptei, Radu Alexandru fiind învins a plecat din ţară, iar domnia ţării o luă Matei Bosarab, conducătorul răsculaţilor. Lucrurile liniştindu-se, boierii veneau şi întrebau pe locuitorii de pe lângă Plumbuita, unde a avut loc lupta. Şi aceştia răspundeau: „colea în tină”. Şi de aici, zice-se că se trage numirea de azi: Colentina.

M. Popescu, *Legendele istorice ale românilor*, p. 59.

MĂNĂSTIREA DE LA SOVEJA

Cică în vremea de demult ar fi trăit prin locurile Vrancei un călugăr blând şi bun, numit ieromonachul Partenie.

El era cu adevărat credincios a lui Dumnezeu şi iubea mult biserica, din care pricină părăsind pe fraţii săi călugări de la Biserica ni, s-a îndreptat spre codrii singuratici ai Vrancei şi, oprindu-se ceva mai sus de satul Ţifeşti, a făcut pe locul zis La Babe, cu cheltuiala şi truda lui neobosită, un mic schit, lăcaş de închinare, unde călugărul nostru îşi găsi odihnă şi liniştea sa sufletească atât de mult dorită.

În drumul lor, plăieşii se abăteau de multe ori pe la schitul ieromonachului Partenie, pentru a se închina în faţa altarului unde omul se credea mai aproape de Dumnezeu, şi uitând cu totul de grijile lumeşti îşi îndrepta cu adevărat gândul către slăvile cereşti, de la care aştepta iertai-e, milă şi dragoste neţărmurită. La plecare, fiecare pocăit strecura câte un ban în mina cuviosului părinte, pentru vreo liturghie sau acatist, spre uşurarea păcatelor săvârşite din ştiinţă sau neştiinţă…

Cu bani strânşi aşa, cu ţârâita, de pe la credincioşi şi din economiile sale, blândul călugăr îşi împodobi schi

tul cu tot felul de icoane şi podoabe preţioase aduse de prin alte părţi, înfrurnuseţând lăcaşul acesta din ce în

ce tot mai mult, spre cinstea şi bucuria sa.

Dar vezi că, pe atunci lumea nu era astâmpărată ca acum şi războaiele se ţineau lanţ. Nu se terminau bine luptele cu ungurii ori polonii şi pe de altă parte năpădeau în ţară turcii sau tătarii, aşa că bieţii români se găseau mereu în tragă f, de nu ştiau, sărmanii, ce-i traiul liniştit şi voia cea bună…

Până şi ţărişoarele româneşti, IVT – untenia şi Moldova, trăind depărţite se aflau în vrăjmăşie şi porneau de multe ori războaie între ele, de se băteau frate cu frate, vărsându-se sânge nevinovat pentru te miri ce neînţălegeri şi gusturi ale stăpânitorilor, unii streini, în dauna poporului român care era unul şi acelaşi de amândouă părţile.

Aşa, porneşte într-un rând Vasile Lupu, domnul Moldovei, cu oaste multă împotriva valahilor, cuprinzând o bună parte din ţara Munteniei, până aproape de Târgovişte.

Dar nici domnul Munteniei nu se lăsa mai pe jos şi cu ajutorul unguresc din Ardeal, ţinu piept moldovenilor pe care îi bătu şi îi puse pe goană. I-a urmărit până la graniţă, ba în furia lor oarbă înaintară şi peste Mil-cov, cuprinzând ţara de jos a Moldovei, pe care o prădară fără milă, mai avan ca păgânii cei răi!…

Schitul de la Babe fu şi el cuprins de năvălitorii munteni şi unguri, cari, izgonind pe călugări, prădară sfântul lăcaş, despuindu-l de toate odoarele, cărţile şi podoabele sale sfinte. Ba unii unguri i-au spart şi pereţii, desprinzând scândurile şi punându-le pe foc, aşa că din iureşul acesta a rămas cu totul golit şi schilodit.

Bietul călugăr plânse amarnic când îşi văzu biserica pustiită până într-atâta şi fiindcă alte mijloace nu avea ca să o refacă, hotărî să meargă la Târgovişte, în ţara Munteniei, şi să se jeluiască lui Vodă Matei.

Când a ajuns la scaunul domniei, cuviosul Partenie îngenunche în faţa Voievodului şi cu lacrămi în ochi îi povesti toată întâmplarea cu schitul său…

Vrednicul domn, ascultând cu luare aminte plângerea călugărului, se înduioşa aşa de mult, încât se milostivi şi

Săniuţă de copii; aici: nesiguranţă (n.ed.).

Îl răsplăti cu patru sute câble de grâu, cu doisprezece ttgri şi cu veşminte de biserică, iar călugărul, mulţumind adânc pentru această danie, se înapoie fericit în ţară. Vânzând grâul, cu banii rezultaţi îşi cumpără un vad lângă satul Ţifeşti, unde clădi mori din venitul cărora să se poată întreţine în viaţă.

Harnic cum era din fire, părintele Partenie se puse pe muncă, şi cu ajutorul oamenilor, desfundă viile ce fuseseră dăruite schitului pustiit. Dar schit nou nu a mai făcut aici, căci îl socoti prea în calea hoardelor năvălitoare şi se temea că poate să fie şi altă dată prădat de gloate, iar munca să-i rămâie zadarnică.

Dar el, omul credincios şi supus bisericii, nu se putea lăsa aşa… Şi porni spre munţi în sus, spre locuri pustii, până ajunse sub muntele Zborna, la obârşia Şu-şiţei, unde află loc bun pentru biserică, pe pariul Dragomirei, la Soveja.

Şi întovărăşindu-se cu răzeşul Negrea din Vrancea, începură clădirea unui nou schit aici, în mijlocul pădurilor străvechi.

Dar firea oamenilor fiind cu mult mai pre jos decât iscusinţa şi blândeţea dumnezeiască, cu toată buna înţelegere de la început a celor doi creştini, iată că mai apoi urmă ceartă între dânşii, încât desfăcură tovărăşia înainte de terminarea schitului, iar călugărul Partenie scăpă ca prin minune de otrava ce i se pregătise, ca să-l răpună.

Încrezător ca întotdeauna în sprijinul Atotputernicului creator, ieromonahul nu dete înapoi nici după această întâmplare, ci îşi puse toată sârguinţa ca să ducă singur planul la bun sfârşit.

Şi nu i-a fost zadarnică truda, căci cu ajutorul Creatorului termină cu bine schitul pe care îl împodobi cu odoarele ce vremea îi îngădui. Apoi îi închină acestuia toate viile vechiului schit de la Babe, cum şi morile din Ţifeşti, cerând vlădicilor moldoveni să-i facă zapis de întăritură daniei sale, pentru ca să se ştie în veci…

Dar povestea mai spune că apoi s-au împăcat domnii celor două ţări surori şi pentru a întări mai bine această pace între ei, au hotărât ca să ridice fiecare câte o mănăstire în ţara vecină.

1 Măsură veche pentru cereale şi poame (n.ed.).

29R

Şi în timp ce Vasile Lupu, domnul Moldovei, înălţă o mănăstire frumoasă şi bogat împodobită, la Târgo-vişte, care s-a numit apoi mănăstirea Stela, Matei-vodă Basarab, după arătările vlădicilor moldoveni, şi poate în semn de cinste pentru cuviosul Partenie pe care îl cunoscuse mai dinainte, refăcu schitul într-o mănăstire măreaţă de zid, care se vede şi în timpurile de astăzi.

Mănăstirea face fală satului Soveja, pur când o vie amintire asupra trecutului zbuciumat al ţării noastre.

S. Hârnea, *Popa Sărban* şi *alte legenda* şi *istorioare*, p. 13 – 18.

LA POMANA

În faţa satului Nistoreşti, aflat pe valea Năruje, se înalţă falnicul deal cu numele de Furtunească, nume rămas de la şugubăţul popa Furtună, care, prinzând dragoste de o mireancă din sat, a fugit în lume cu ea.

Poalele acestui deal sunt râpoase şi dărâmate, roase fără milă de nebunaticele valuri ale apei Năruja, cari vin

uneori aşa de înfuriate şi negre de mame, încât nimic nu le poate sta împotrivă.

Dar urcând pe culme ceva mai sus, Furtunească îşi schimbă cu totul înfăţişarea sa sălbatică pe care o avea la început. Aici se deschid poieni încântătoare, cu ierburi şi flori de tot felul, ale căror miresme te îmbată, apoi pâlcuri de livezi cu pruni şi grădini cu târle vechi, locuinţele de vară ale păzitorilor de vite, cari dau cu toate o înfăţişare plăcută, nebănuit de frumoasă...

Tocmai sus, creasta dealului rămâne goală şi tot vârful e numai iarbă măruntă şi deasă care-l acoperă de jur-împrejur, ca un covor mare, verde şi mătăsos.

Vârful acesta se cheamă „La pomană".

Şi, acum iată şi povestea lui:

În vremurile de demult, când ţara noastră se găsea sub jugul turcului, oamenii trăiau mult mai greu ca acum, căci lifta păgână cotrobăia satele şi lua tot ce găsea mai de preţ la casa omului.

Din această pricină, strămoşii trăiau mai mult prin

păduri, unde îşi ascundeau vitele, iar avutul îl îngropat! în beciuri ascunse, săpate anume în pământ.

În coasta dealului de care vorbirăm, acoperit pe atunci cu păduri bătrâne, nistoreştenii au boltit un beci mare, cu gura ascunsă sub rădăcina unui copac bătrân, unde ei îşi ascundeau tot avutul, atunci când prindeau de veste că păgânii vin ca să le prade satul. Era multă iubire şi înţelegere între străbunii noştri, căci trăiau şi lucrau numai cu frica lui Dumnezeu.

De aceea, ei nu ajungeau niciodată la ceartă şi se sprijineau la nevoie, frăţeşte, unul pe altul.

După ce trecea zurbava asta, oamenii se adunau pe creasta dealului şi, înjunghiind câte o vită, făceau

pomenire cu mâncăruri şi băuturi, mulţumind şi aducând laude bunului Dumnezeu că le-a ajutat de au scăpat cu avutul neprădat de duşmani.

De la o vreme, nistoreştenii, s-au deprins a ieşi în fiecare an, la o anumită zi, în vârful dealului, făcând prăznuire în amintirea zilelor de grea povară, trăite sub jugul turcului.

Încetul cu încetul s-a pierdut acest obicei dar vârfului i-a rămas şi astăzi numele „La pomană" şi cine cercetează locurile acestea găseşte şi acuma urmele beciului în care străbunii îşi ascundeau averile lor.

S. Hârnea, *Popa Şărban şi alte legende*, p. 23 – 30.

TUZLA

Multe bătălii s-au dat pe vremuri între turci şi ruşi!

Se zice că oştirile sultanului, mergând să se întâlnească cu cele ale ţarului, o luau întotdeauna pe malul mării, ca să nu se rătăcească.

La un popas făcut pe o vară foarte caldă, în apropierea lacului Techirghiol, oastea turcească s-a scăldat în apa ghiolului. Cu acest prilej, un ostaş a văzut ceva alb presărat peste o piatră din marginea lacului.

A gustat şi şi-a dat seama că e sare. S-a uitat apoi spre lac, mirat, spunând: „tuzlu-ghiol", adică „lac sărat".

300

Se duse îndată şi dete de veste paşei care comanda oştirea. Paşa a poruncit atunci să se facă un pod de piatră lată, care să fie udat din ceas în ceas cu apă din lac. Apa se preschimba în aburi, iar sarea rămânea pe pod şi era strânsă.

În felul acesta, cu vremea, s-au format aici aşa-zisele „armane de sare". Locul s-a numit „Tuzla", de la vorba turcească „tuz", care înseamnă sare.

Au fost în trecut două Tuzle: Buiuc Tuzla = Tuzla Mare şi Kiuciuc Tuzla = Tuzla Mică. Cea din urmă a pierit

şi au rămas doar urmele armanului, iar pe locul Tuzlei Mari s-a înfiinţat Tuzla de azi.

Cei dintâi creştini, descălecători aici, au fost mocanii cu oile, veniţi din părţile Sibiului, prin anii 1850 – 1870. După războiul din 1877, au început a veni şi bulgarii, dinspre Tulcea. Ei erau brutari şi grădinari.

Cu timpul însă, mulţi din ei au împrumutat limba românească şi şi-au românizat şi numele.

Copiii lor vorbesc astăzi numai româneşte.

Cergău, Papazissu, *Legende dobrogene*, p. 19.

PÂRÂIAŞUL SERAFIM (NEAMŢU)

Numirea acestui pârâiaş nu este veche. În cursul resmeriţei de la 1821 o tânără necunoscută îmbrăcată în negru a pribegit în aceste locuri sălbatice, iarna stând prin vizuini, iar vara prin scorburile copacilor. Adeseori schimba locul locuinţei sale şi se ferea de întâlnirea sihaştrilor şi a păstorilor. Întâmplându-se odată să se îmbolnăvească greu, a pronunţat nişte cuvinte cari arătau că ea a sosit acolo de departe, străbătând munţii Carpaţi. Muntenii, de atunci o numiră *Serafina*. În acest chip a vieţuit ea acolo cinci ani şi locul unde se părea că ea petrece mai cu plăcere era pârâiaşul.

Într-o zi, ieşind la răsăritul soarelui pentru a strânge bureţi, din întâmplare căzu într-o cursă ce întinsese vânătorii pentru prinderea unei vulpi; fierul i-a sfărâmat tot piciorul. La gemetele ei, un păstor alergă găsind-o aproape moartă, într-un lac de SÂnge, şi luând-o în braţe o duse la un pârâiaş.

Spune legenda că îndată ce a băut din această apă, a adormit şi nu s-a mai sculat. O cruce de lemn înfiptă în stâncă aminteşte locul unde repauzează trupul Sera-finei, iar de atunci şi pârâiaşul acela se numeşte Serafim.

Dict. geogr. al jud. Neamţu, p. 347. O. Densuşianu,

Tradiţii şi legende populare, p. 48.

MĂGURA IEPEI

O să se uite şi povestea cu Măgura Iepei, cum s-au uitat multe în vremea de astăzi… Ba, ca să fiu drept, poate oamenii din Rădovan – Radovanul – o să-i mai ducă numele până mai târziu, cât l-o mai duce… Şi-o să mă-ntrebaţi de ce?… De ce, că cine se mai duce acum de prin părţile astea, pe jos, cu carul, călare, ori cu căruţa la Craiova, aşa fel făcând ca să pice seara la ducere, ori la întoarcere, în Rădovan?… Cine? Căci cine nu ştie că Radovanul era hanul, ca să zic aşa, unde se întâlneau atâţia, zi şi noapte, de prin toate satele, ca să poposească?…

Astăzi?… Astăzi fiecare ia trenul din pragul casei şi după vreme de două ceasuri coboară scara în Craiova!… Aşa e?…

— Aşa!

Şi cum, zic, despre Măgura Iepei. Fusese iar o bătaie mare între ruşi şi turci, tot în părţile astea ale Băi-leştiului şi ruşii au fost bătuţi. Mai rămăseseră ei dintre ruşi ce-or fi mai rămas, între care şi un căpitan. Ce-a făcut, ce-a dres ăst căpitan, c-a scăpat cu viaţă şi s-a răznit de ceilalţi tovaroşi şi a luat-o la fugă încotro a văzut cu ochii. Şi fugi, fugi, fugi… Şi l-a văzut un ture, s-a luat după el şi l-a gonit, l-a tot gonit, aşa fugă a dracului, drum de două-trei poşte, până dincolo de Rădovan… Şi când să urce măgura din faţă, apoi să coboare şi să-şi piardă urma în pădure, cum a fost să fie, i-a plesnit iapa! I-a plesnit drept pe măgură, de-atâta fugă!

1 – *A răzni* a – răzleţi (n.ed.).

Atunci, rusul, ne mai având ce face, s-a predat turcului.

Şi de-atunci i se zice măgurii aceleia, Măgura Iepei, de la iapa rusului, care a plesnit de-atâta fugă subt el…

După cele povestite de-ai mei, din.com. Boureni-Doljiu, cu ocazia mai multor drumuri făcute cu căruţa, la Craiova.

O însemnare, în loc de-o… povestire: Cine nu ştie că şi astăzi, la cotul drumului când ieşi din pădurea Rădovanului, către Craiova, loc unde se odihnesc drumeţii, se cheamă, Greaca”? Până mai anii trecuţi au fost şi nişte conace; iar într-unul din salcâmii de lângă drum era aşezată o întruchipare de om, făcută din tablă de fier sajii lemn, căreia i se zicea „Sfântul de la Greaca”. Astăzi, însă, dacă mai dăinuiesc doar pomii pe acolo.

N. I. Dumitraşcu, *Moşteniri*. *Povestiri*, p. 45 – 46.

CARAHARMAN

Sub povara celor peste 80 de ani, moş Abil îşi depăna cu multă părere de rău firul aducerilor aminte care cresta, ca o subţire dâră de lumină, ceaţa vremurilor trecute… Cu ochii umezi de duioşie, începu a povesti:

„Pe locul Caraharmanului a fost mai demult o cetate foarte veche… o frumoasă şi puternică cetate negustorească, în ea mişunau negustori turci şi greci care ziua încărcau bucate şi vite multe, iar seara se adunau să-şi împartă de ale gurii, mai ales măsline şi smochine.

Spre miazăzi, lângă capul Midia, era o biserică spre care ducea o şosea pietruită şi ale cărei urme se văd şi astăzi. Locul unde a fost biserica se numeşte şi acum Kilisegic (Bisericuţa). Dealul care se află la miazănoapte şi răsărit de Caraharman poartă numele de Ghiaurchioi, adică *satul creştinilor*.

Când au venit bătrânii noştri pe aici, au găsit acolo pe deal un sat de creştini. Ei se numeau *capsomani* şi vorbeau un fel de turcească.

În vremea turcului, aici în Caraharman, se găsea una din cele mai mari târle ale lui Asan Paşa, care îşi avea conacul la Babadag. Tot aici îşi zidise paşa vestitele lui

grajduri, în care îşi adăpostea iarna hergheliile de cai ce păşteau toată vara pe întinsele câmpii de la balta Că-i ah armanului, până dincolo de Idriscuius, la Dunăre.

Se zice că, odată, Asan Paşa adusese şase cai arăbeşti, buni de coşiel, pentru tamaslâc 2. Cel din urmă mânz s-a prăpădit în timpul războiului de la 1877, cu moscovul şi românul.

Multe vite păşteau pe atunci în Dobrogea, dar se făceau şi bucate din belşug. De aceea i se spunea şi *Dobrogea de aur*.

Geamia din sat a fost zidită de un negustor bogat, Iazâgi Amet, care venise tocmai din Asia Mare, anume ca să încarce bucate.

În curtea geamiei este şi acum o piatră scrisă turceşte, înnegrită de vremuri, pe care poţi citi aceasta…”

Şi moş Abil scoase un lung şi trist oftat, ştergându-şi abureala ochilor săi blânzi, în care se oglindeau atâtea lucruri minunate din trecutul depărtat.

Cergău, Papazissu, *Legende dobrogene*, p. 11.

MARCOPPJCIUL

Se povesteşte că mai demult, pe vremea când se aflau călugări mulţi la mănăstirea Vodiţa, un călugăr care se chema Marcu s-a îndrăgostit de o fată din satul Jidostiţa.

Ca să nu i se descopere însă fapta, ştiţi ce făcea?

Atât apa Vodiţei, cum şi o bucată bună de drum, până intra în pădure, nu o trecea şi nu mergea ca oamenii, ci mergea în picioroange.

A petrecut el în chipul acesta, cu mândra lui, a petrecut mult şi bine, fără să-l afle cineva. Dar într-o zi i s-a-nfundat.

Îl zăriseră că iese cam des clin mănăstire şi atunci, ce s-or fi gândit, s-au luat călugării după el, urmărindu-l cu

privirea şi mirându-se că-l vedeau mergând în picioroange, până a intrat Marcu în pădure.

1 Cărăuşie (n.ed.).

2 Cireada de boi sau vaci (n.ed.).

Acolo însă, nebănuind că e urmărit de cineva, lăsă jos picioroangele şi începu să meargă ca oamenii. Aşa i-au cunoscut urma şi l-au ţinut din scurt.

— Uite, mă! Uite-l! Marcu p-ici, Marcu p-ici!

Şi s-au ţinut după urma-i până l-au prins chiar în casa fetei de care se îndrăgostise. Şi l-au adus îndărăt la mănăstire.

Când a aflat mai marele Vodiţei, s-a făcut catran:

— Nemernicul, a strigat el, oare se poate găsi o pedeapsă de măsură cu fapta lui aşa de grozavă?

S-a gândit mult şi bine şi apoi a întrebat:

— Pe unde spuneţi că se ducea Marcu la Jidostiţa?

— Prin munţi; mergea din Valea-Vodiţei, intra în pădure şi se ducea pe munţi, spre Severin.

— Era drum p-acolo?

— Nu.

— Nici cât a mers el nu s-a făcut măcar potecă?

— Nu, cuvioase, că Marcu trecea Vodiţa şi mergea o bucată bună de loc nu cu picioarele, pe jos, ca oamenii, ci în picioroange. Apoi intra în pădure.

— Aşa? apoi dacă n-a fost şi nu e drum, iată ce pedeapsă îi dau. Să facă Marcu pe cărarea ce şi-a croit, să facă singur un drum, de la mănăstire peste munte. Să-l facă, dar nu cu orice unealtă, ci numai cu sapă de lemn.

Şi aşa... s-a pus bietul Marcu; sapă şi sapă de ieşeau din el sudori de moarte...

Târziu de tot, cum o fi făcut, bietul călugăr a isprăvit drumul, aşa cum i se rânduise căminul.

Când l-a sfârşit de-a binele şi a ieşit în vârful

muntelui la cap (ul) drumului, era rupt de osteneală.

A pus sapa căpătâi şi s-a culcat.

Apoi, cât o fi dormit acolo nu se ştie. Se ştie numai că pe seară l-au găsit călugării, chiar pe locul unde se culcase, adormit pentru totdeauna.

Îşi ispăşise păcatul.

Din pricină că cei care îl căutau pe Marcu, când îl bănuiau, se luau după urmă-i şi ziceau: „Uite, Marcu p-ici, Marcu p-ici!…” Şi din pricina asta, vezi, i-a rămas drumului numele de Marcopriciul.

De la preotul G. Pitulescu C. Rădulescu-Codin, *Legende*, *tradiţii şi amintiri istorice*… p. 62 – 63.

305

IUSUF PUXAR

Un caic turcesc aducea, prin anul una mie opt sute şi ceva, pe grecul Vanghele, în turceasca dobrogeană. Urmărit de judecăţile stăpânirii, dase bir cu fugiţii. Alţii spun însă că sărăcia din ţara lui îl alungase.

Oricum ar fi, kir Vanghele, venind aici, nu s-a apucat de negustorie, ci şi-a aşezat o târlă în apropierea unei fântâni cu apă dulce. Fântâna se numea Iusuf Punar, pentru că fusese zidită de un turc bogat şi milostiv, anume Iusuf.

Pe la 1870, Vanghele îmbătrânise de tot; de aceea mult s-a bucurat când a văzut că, alături de el, se mai durează două thie de creştini: a lui Ţurcan şi a lui Tărcatu, veniţi de prin părţile Sibiului.

Nu după mult, simţind că dorul ţării lui nu-l mai poate ţine pe meleaguri străine, Vanghele şi-a vândut târla lui Ion Lupu – venit din Albacul Abrudului – şi s-a dus să moară în Grecia.

Satul care luase fiinţă s-a numit Iusuf Punar, după numele fântânii.

Mai târziu, însă, coloniştii sosiţi aici din Vlaşca, i-au

zis Cucuruz, pentru că aşa se numea şi satul de unde veniseră.

Cergău, Papazissu, *Legende dobrogene*, p. 13.

DE CÂND I SE ZICE AFUMAŢI SATULUI VECIN CU BOURENI

Să vezi!... Unii vorbesc şi în alte chipuri; dar eu unul am auzit că odată s-a dat de veste că are să treacă pe „drumul Bercii", către Băileşti, un pomojnic. Şi cum drumul trecea printre nişte bordeie ce erau făcute pe vatra satului Afumaţii de astăzi, un dipotat de pe vremurile acelea le-a poruncit lăcaşilor să dea foc gunoaielor şi bălegarelor, să nu le vadă stăpânirea...

1 Ajutor de zapciu, şef de birou la subprefectură (n.ed. V

306

Când să treacă cu trăsura printre bordeie, pomojnicul, de-aş să poată răzbi!...

— Da ce afumaţi aici voi, oameni buni?... îi întreabă.

— Ce să afumăm?... N-afumăm nimic; am dat foc la băligarc... zic ei.

— Ca să vă afumaţi voi, bătu-v-ar Maica Domnului; nu vedeţi ce-aveţi pe voi?...

Iar către vizitiu:

— Dă bice, băiete, şi mână să nu ne afumăm şi noi ca ăştia...

Se uită bieţii oameni unii la alţii şi... văd c-aşa eraui plini de fum, afumaţi, parc-ar fi stat numai la coşuri...

Şi de-atunci le-a şi rămas cioporului aceluia de bordeie numele de Afumaţi, nume ce-l poartă satul Afumaţii de astăzi!

Şi încă ceva: n-ai să găseşti în tot satul nici acum un om spelb la faţă cum sunt ai noştri; toţi sunt negri şi urâţei, cum i-a lăsat moşii lor şi cam ocoliţi de vecini...

După cele povestite de unchiul meu, Dumitru Ilie Du-

mitraşcu, din.com. Boureni, jud. Doljiu, prin 1905, şi care, foarte des, în loc de „Afumaţi”, îi vine mai uşor a zice… „Afurisiţi!”

* * *

N. I. Dumitraşeu, *Moşteniri. Povestiri*… p. 39 – 40.

DE CE LE ZICE TOBOŞARI LA O PARTE DIN VULTUREŞTI

Apoi, se tot judecau într-o vreme Vultureştii de Sus – cu Bârdiganii. Bârdiganii însă erau mai bogaţi şi ăilalţi, fiind mai săraci, nu se puteau ţine de judecăţi.

Paralele erau pe sfârşite, erau goi, desculţi şi nebăgaţi în seamă şi n-aveau bieţii Vultureşteni nici trecere, ca să dea petiţia lui Vodă.

Da aşa, în dorul lelii, tot dau şi ei în toată vremea, târcoale, palatului domnesc. Se gândeau că doar or putea

Roz-alburiu (n.ed.).

*

307

răzbi să-i dea petiţia. S-au învârtit aşa vreo lună de zile, dar fără ispravă.

Atunci, ce să facă, bieţii de ei?

Au prins un iepure, l-au jupuit şi din piele au făcut o tobă minunată. Apoi au început s-o bată: Bum! Burn! Ru! Bum!…

— Ce se-aude acolo, oameni buni? a strigat Vodă

— Ce să fie! Ia, nişte creştini, nu ştim ce rost tot au p-aci…

— Faceţi-le loc, oamenilor! Nu ştiţi că la mine este dreptate pentru toţi?

Şi atunci, lumea care era adunată postomol, s-a dat în lături de au intrat ăia săracii la Vodă, care le-a făcut dreptate.

Şi iacă! De-atunci li s-a zis Toboşari; că bătuseră toba ca să fie auziţi.

De la Niţă Troneciu din Uluba.

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru*... p. 158 – 159.

DE UNDE-ŞI TRAGE NUMELE SATUL BOURENI

Aşezat pe drumul Bărca-Băileşti, între satele Afumaţi şi Băileşti din judeţul Doljiu, satul nostru nu este aşa de vechi... Chiar bătrânii noştri au apucat vremea când s-au bătut, vorba ăluia, întâi, ţăruşii.

Nu era niciun drum mai de Doamne-ajută, iar alde tata bătrân îşi aveau aşezate pătulele care pe unde apucaseră. Nici măcar un şanţ de despărţire între bordeie nu era! Drumul a fost făcut încoa mult, de către stăpânire, când oamenii au fost scoşi la lucru...

Dar, văd că ne luarăm cu vorba de-alte lucruri, şi era cât pe-aci să uităm povestea înfăptuirii lui.

În Rast, sat lângă Dunăre, la miazăzi de Boureni, trăia pe-atunci un om şi-l chema Renea. Ăst Renea avea un bic2 care, Doamne, păzeşte să aibă cineva curaj să-l

1 Grămadă (n.ed.).

2 Taur (n.ed.).

poată prinde!... Colinda toate coclaurile, toată valea Dunării, toate bălţile; umbla prin toate cirezile de vite şi nu se oprea decât prin părţile astea ale noastre, unde păştea liniştit şi bea apă, ştii dumneata, din sus de sat. Începuseră oamenii să vină de prin alte părţi; ba alţii de prin satele vecine, şi căutau loc să se aşeze cu vite cu tot. Dar unde? Unde puteau găsi loc mai potrivit?

— Unde?

— Unde?! Unde e iarbă şi apă pentru vite...

Şi astea unde erau? Pe unde paşte boul lui Renea din Rast.

Şi hotărât a fost!

Apoi, care mai de care şi-au adus vitele, calabalâcul

şi, ici un bordei, dincolo un zămnic, o coşare, au început satul…

Iar într-o dimineaţă au înjugat doi boi negri la plug şi au tras o brazdă adâncă împrejurul ăstor aşezări, ca să fie ocoliţi de boli, şi brazdă a rămas până astăzi, că satul nu s-a mai întins mai mult; dar nici boli nu s-au putut atinge de sat. Apoi brazda s-a mărit, au săpat-o şi s-a făcut tabie împrejurul satului, care se mai vede şi acum, iar casă afară din tabie încă nu s-a durat!

Şi cum zic, au aflat şi alţii, că pe meleagurile astea e bine, şi mulţi veneau aici la „boul Renii”, din multe părţi, ba tocmai de pe la Zăvideni, de lângă Drăgăşani, de unde a venit şi moşul nostru cu vitele şi şi-au durat bordeie şi argele. Că se dusese vestea cu vremea de iarba bună şi apa dulce de la „bou Renii”, cu pământ bun şi în drumul oamenilor…

Apoi omul e om, are picioare, treburile îl făceau să mai plece şi prin alte părţi, şi cum nu putea fi cunoscut de toată lumea, era întrebat:

— Dincotro spui că eşti?

— D-apoi acum, cum să zic, dintr-un loc de la „bou Renii”, din părţile Băileştiului…

— Boureni?

— D-apoi!…

1 Redută, bastion (n.ed.).

Şi… iaca aşa, din om în om, din gură-n gură, a ajuns ca satului nostru să i se zică astăzi Boureni, după boul lui Renea, de la Rast 1

După cele povestite după 1900, atât de tatăl meu, răposatul Ion I. Dumitraşeu, părinţii săi, apoi Icn L Stancu, precum şi de pe la alţi bătrâni, toţi din satul nostru – Boureni, jud. Doljiu.

N. I. Dumitraşeu, *Moşteniri. Povestiri…* p. 30 – 32.

INDICE ALFABETIC

al personalităţilor istorice la care legendele din antologie fac referiri!

Aron-vodă, domn al Moldovei între 1591 – 1592, şi (după o scurtă descăunare) între 1592 – 1595. *Alexandru cel Rău*, domn al Ţării Româneşti, între 1592 şi 1593. *Alexenidru Ioan Cuza*, primul domnitor al României unite între anii 1859 – 1866.

Basarab Matei, domn al Ţării Româneşti între 1633 şi 1654.

— *Basarab Neagoie*, domn al Ţării Româneşti între 1512 şi 1521. *Bathori Andrei*, voievod al Transilvaniei între 1598 şi 1599. *Bogăan-vodă*, domn al Moldovei între 1449 şi 1451.

Corvin Ioan, voievod al Transilvaniei între 1441 şi 1456. <! *orvin Matei*, rege al Ungariei între 1458 şi 1490.

Dragoş-vodă, domn întemeietor al Moldovei, a domnit între

1352 şi 1355. *Gheorghe Ştefan-vodă*, domn al Moldovei între 1653 şi 1658.

Gheorghe Ghica-vodă, domn al Moldovei între 1658 şi 1659.

fioria, conducător al răscoalelor ţărăneşti ale românilor dia Transilvania, la 1784.

Kiselef, guvernator în Principatele Române, din partea armatelor ţariste de ocupaţie, între 1829 şi 1834.

Lăpuşneanu Alexandru, domn al Moldovei între 1552 şi 1561 ţi între 1564 şi 1568.

1 Pentru ca cititorii să aibă la îndemână unele date privind existenţa în timp a personajelor din legendele prezentului volum, dăm aici lista lor, în ordine alfabetică, cu indicaţii privind °q. Îi în care au avut roluri politice însemnate.

Ieri-Împărat (Aurelian), împărat al romanilor între 270 şi 275. *Lupu-vodă Vasile*, domn al Moldovei între 1634 şi 1653.

Mavrogheni Nicolae-vodă, domn al Ţării Româneşti între 1786 şi

1789. *Mihai Viteazul*, domn al Ţării Româneşti între 1593 şi 1600, moare în 1601. *Mihalaehe Sturza*, domn al Moldovei între 1834 şi 1849. *Mircea-vodă* (cel Mare) domn al Ţării Româneşti între 1386 şi

1418.

Negru-vodă (sau Radu Negru-vodă), legendar întemeietor al

Ţării Româneşti, pe la jumătatea veacului al XIV-lea. *Pavel Cneazul* (Chinezul), voievod transilvănean de ţinut, care pe la jumătatea secolului XV opunea o dârză rezistenţă înaintării turcilor. *Petru Rareş*, domn al Moldovei între 1527 şi 1538, revenit la tron între 1541 şi 1546.

Radu *Şerban*, domn al Ţării Româneşti în mai multe rânduri, între anii 1601 şi 1620.

Sas-vodă, domn al Moldovei între 1355 şi 1359. *Sobieschi*, rege al polonilor între 1674 şi 1696.

Ştefan-vodă (Ştefan cel Mare), domn al Moldovei între 1457 şi 1504.

Ştirbei Barbu, domn al Ţării Româneşti între 1849 şi 1853, revenit la tron între 1854 şi 1856.

Traian, împărat al romanilor între 98 – 117, cuceritor al Daciei. *Tudor Vladimirescu*, conducător al răscoalei de la 1821, din Ţar» Românească.

Vlad Ţepeş, domn al Ţării Româneşti între 1456 şi 1462, revenit pe tron pentru câteva luni, în 1476.

Utilă ni se pare şi indicarea unor date cu totul generale, privind cronologia haiducilor despre care este vorba în materialele din antologie:

Rădoiţă este un erou probabil legendar, cu circulaţie în eposul haiducesc bulgăresc, sârbesc şi românesc, încă din veacul al XV-lea.

312

Pintea a condus un număr impresionant de răzvrătiţi, în jurul anului 1700, în Transilvania de Nord. Se pare că a avut rolul de căpitan în oştirea prinţului Racoţi.

Vaslle cel Mare înspăimânta boierimea şi neguţătorimea moldoveana din primele trei decenii ale veacului al XIX-lea.

Ion Pietrariu a haiducit în Moldova, în veacul al XIX-lea.

Dăianu a fost unul din puţinii haiduci transilvăneni în a doua jumătate a veacului al XIX-lea.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. VOLUME:

A. A., *Păţanii din viaţa oamenilor mari*. Culegere de… î. 1, f.a. Bogdan, N.A., Pove*şti şi* a*necdote din popor, ed*iţia a II-a, Iaşi, (1897).

Bogdan, Teodor, *Ştefan cel Mare*. *Tradiţii*, *legende*, *balade*, *colinde* ş.a., Brasso, 1904.

Budacov, A.R., *Legende din istoria românilor*, cu traducerea în ruseşte, Chişinău, 1920.

Cergău, Titus şi Papazissu, Emanoil, *Legende dobrogene*. Constanţa, 1946.

Cornicea satelor sau culegere de mai multe anecdote inedite şi glume scornite de poporul român în pofida altora, ediţia a III-a, Bucureşti, 1893.

Danilescu, Petre, *Alexandru I. Cuza în tradiţia populară*. *Poveşti şi anecdote*, volumul I, Craiova, 1909.

Danilescu, Petre, *Barbu-vodă Ştirbei în tradiţia populară*, Craiova, 1910.

Danilescu, Petre*, în drumul păcatelor*, Craiova, 1908.

Densuşianu, Ovid, *Tradiţii şi legende populare*,

Bucureşti, Alca-lay, f.a.

Dumitraşcu, N.I., *Moşteniri. Povestiri, legende şi amintiri istorice*, Craiova, 1926.

Furtună, Dumitru, *Firicele de iarbă. Povestiri şi legende româneşti*, Bucureşti, f.a.

Hârnea, Simion, *Popa Şărban şi alte legende şi istorioare adunate de*... Focşani, 1931.

Hârnea, Simion, *Povestea Vrancei. Legende, povestiri şi note istorice*, Focşani, 1926.

Ispirescu, Petre, *Poveşti despre Vlad-vodă Ţepeş*, operă postumă. Cernăuţi, 1936.

314

Îndmpulil din viaţa domnitorilor români... sub îngrijirea unui comitet de redacţie. Cluj, f.a.

Kirileanu, Strnion, *Amintiri ale poporului despre Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1904.

Kirileanu, Simion, T., *Ştefan cel Mare* şi *Sfânt. Istorisiri fi cin-tece populare*, ediţia a 111-a, Tipografia Mănăstirii Neamţ, 1924.

Lazăr, Victor, *Legende istorice de pe pămiiiul României*, povestite de... Cluj, 1922.

Marian, *S.* Fi., *Tradiţii poporane române din Bucovina*, adunat; de... Bucureşti, 1895.

Mrejerlu, L" Kirileanu, S.T., Popescu-Vânători, Gh., *Cuza-vodă. Istorisiri pentru popor*, Piatra Neamţ, 1909.

Müller, Fiiedrich, *Basme din Transilvania*, traduse de Elena Ar, Densuşianu, Bucureşti, 1914.

N'eculee, Ion, *O seamă de cuvinte*, ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Acad. Iorgu Iordan, Bucureşti, 1960.

Parniile, Tudor, *Firişoare de aur. Povestiri şi legende din popor*. Bucureşti, f.a.

Pamfile, Tudor, *Mănunchi nou de povestiri populare cu privire la Ştefan cel Mare*, strânse de... Chişinău, 1919.

Pop-Reteganul, Ion, *Din Ţara Haţegului*, povestiri

de… Sibiu, 1930. – /?

Popescu, Mihail, *Legendele istorice ale românilor, din cronicari*, publicate de… Bucureşti, 1937…

Hăduăescu-Codin, C, *Din trecutid nostru. Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, Bucureşti, f.a. – Rădulescu-Codin, *C, îngerul românului. Povestiri şi legen. de…* Bucureşti, 1913.

Rădulescu-Codin, C, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice, adunate din Oltenia şi din Muscel*, Bucureşti, 1910.

Ştejan-vodă şi Vrâncenii. Istorisiri *şi legende adunate din ţinutul Vrancei*, Bucureşti, 1929.

Teleor, D., *Anecdote din viaţa lui Cuza-vodă*, Bucureşti. Î.a. Tuţescu, Şt. Şt., şi Dumitraşcu, N.I., *Din Boureni până-n Cătane*, Făgăraş, 1923. Urechea, V.A., *Legende române. Cum era odinioară. Nuvele.*

Reminiscenţe, vol. I, Bucureşti, 1904. Urechea, V.A., *Legende române* cu un studiu introductiv şi note de Ion Horia Rădulescu, Bucureşti, f.a. Vasiliu, Alexandru, *Poveşti şi legende*, culese de… Bucureşti.

1928.

315

PERIODICE:

„Anuarul Arhivei de Folkl Or" scos *de* Ion Muştea, CJuj-SlblU.

1932 – 1943. „Ghiluşul", revistă folkloristică editată de Şt. Şt. Tuţescu, Craiova, 1912 – 1914.

„Graiul nostru" voi. şi II (1906 – 1907), texte din toate părţile locuite de români, publicate de I.A. Candrea, *Ov.* Densuslauu şi Th. D. Speranţia. „Ion Creangă" revistă de limbă, literatură şi artă populară, editată de Tudor Pamfile, Birlad, 1908 – 1921. „Izvoraşul", revistă muzicală populară, Turnu-Severin, 1919 – 1940. „Şezătoarea", revistă de folclor, editată de Artur Gorovel. Fălticeni.

1892 – 1940. „Tudor Pamfile”, revistă de limbă, literatură şi artă populară, editată de D. Furtună, Dorohoi, 1923 – 192 a.

II. STUDII ŞI ARTICOLE

Adăscăliţei, V., *Postfaţă* la volumul, *Cuza-vodă în tradiţia populară*, antologie de literatură folclorică, Bucureşti, 1970.

Bărbulescu, Corneliu, *Catalogul povestirilor populare ramăm* în „Revista de folclor”, Bucureşti, V (1964)), n. 1 – 2.

Biilea, Ovidiu, *Legenda istorică* în volumul 1 din Folclorul *românesc*, Bucureşti, 1981, p. 130 – 136.

Brill, Tony, *Principiile clasificării legendelor populare româneşti* în „Revista de etnografie şi folclor”, Bucureşti, XI (19CG), nr. 3.

Chiţiraia, I.C., *Problema clasificării şi definirii literaturii p/pulare în proză* în „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”, Bucureşti, III (1954). Giurescu, C. C, Valoarea *istorică a tradiţiilor consemnate de Ion*

Neculce în „Studii de folclor şi literatură”, Bucureşti; 196?, p. 439 – 195. Ispas, Sabina, *Iancu în tradiţia populară orală în* „Revista de etnografie şi folclor”, XIX (1974), nr. 1, p. 55 – 60.

V. A.

316

CUPRINS

Prefaţă

Kofă asupra ediţiei

DIN VREMEA STRĂMOŞILOR ROMANILOR

Ieri-Impărat

Brazda lui Traian

Traian şi podul de peste Dunăre... –.

Înzestrarea neamurilor

DESPRE LUPTELE ÎMPOTRIVA COTROPITORILOR

Din vremea tătarilor
Românca şi tătarii
Tătarii şi holdele de grâu
[O umblat tătarii p-aicia]...
Negru-vodă
Radu-Negru
Cum a scăpat Negru-vodă ţara de tătari... Negru-vodă fugind în Ţara ungurească...
Românii şi tătarii...
Poiana tătarilor
(Cum scapă Ştefan-vodă de tătari, printr-o minune...
Bătălia cu tătarii, de pe valea Berheciul Uj.
[Mihai-Viteazul şi tătarii]
Preda Buzescu
Din vremea turcilor vrăjmaşi
Roma naş
Marcoş-Paşa în lupta cu Crivăţul.
Condeiele lui Vodă M
Când a fugit Ţepeş peste munţi 37
— >-un ostaş de-al lui Ţepeş 40
fvlad Ţepeş şi solii turceşti 41
Scăparea lui VUid Ţepeş 42
Vlad Ţepeş. 42
Războiul de la Pdul-Inait 43
Mintea moldovanului rea de pe urmă 46
[Ştefan-vodă cel Buni. 47
[Vodă Rareş în cetatea Cieeului] 48
— MIUai Viteazul 49
Popa Sârb de la Pajură 50
Kestor Ureche şi sihastrul 51
Miron Costin şi Vizirul... 52
Juram în tul românului 53
De când cu turcii 54
De pe vremea muscalilor... –.)... 55

Nazat 56
Din 1877! „ 59
DESPRE DOMNI DREPTVITEJI APĂRATcm AI ŢĂRII ŞI POPORULUI
Negru-vodă şi Mircea Ciobănaşul... 61
Mircea cel Mare *j*...", „ ... 63
Ioan Corvin şi corbul... 63
rtoan Corvin... – 64.
Vistierul Şerban... 64.
Poveşti despre Vlad-Ţepeş... 66
Dreptatea lui Ţepeş;,.68
Neguţătorul florentin 70
Ştefan cel Mare şi Sfânt... 71
sătefan cel Mare şi lupii... 76
Aştefan Vodă este de-aici din Borzeşti...77
Din copilăria lui Ştefan cel Mare... i-i. *73*
Xo minune a lui Ştefan cel Mare şi Sfânt... „... 79
XSabia lui Ştefan vodă...!... 80
Plopul lui Ştefan-vodă... „... 81
A Calul lui Ştefan-vodă... – 81
Soirile lui Vodă... 82
I Clopotul lui Vodă-Ştefan. – *83*
Iazul de lângă Suliţa...). – 83
318
(Ştefan-vodă şi ungurii... S* Bătălia de la Bala... 85
Aprodul Purice 87
Vârful mănăstirii 87
Ştefan cel Mare şi Hatmanul 89
Izvorul lui Ştefan cel Mare M
Dealul Leahului 92
Ştefan-vodă şi tăbăcarul." 94 Ştefan-vodă şi moşneagul... „... 97 Seceta din vremea lui Ştefan-vodă..."... 101
„Sătefan cel Mare şi porcariu 102

Mai mare decât Vodă. „.; „106
Xetefan-vodă şi fata lui Călin”.” 108
Kştefan-vodă şi Tolpa – „...”. 111
Matei Corvinul şi primarul din Cin.). „.” „”; „*”. 116 Jâegele Matei şi vistierul de la Baia de Arie;... / 117 Matei la săpatul viei...?... 117
Minai Viteazul...! 118
f Jftihai-vodă ţi călăul. 120
Moşnenii din Ploieşti şi Mihai-vodă...”. „12.1
Răsplată domnească „... 122
„Mihai Viteazul şi Stroe Buzeseti: ... 124
Amintiri despre Cuza-vodă. –... 125
[Radu lui Anghel şi Cuza-vodă} 127
[Cuza la sultan] 128
[Sultanul, de frică, a iscălit]... 130
Cuza-vodă...”. – J...”... *130* Cuza-vodă şi trimisul patriarhului... 132
Cuza şi consulii.133
Steaua lui Cuza-vodă 134
[Ne povestea tata]... 135
Cuza-vodă în ţară... „... „”... 136
Oca lui Cuata. 38
Cuza şi judecătorul... 139 Cuza-vodă şi surugiul...)... – ... –.140 lăfh*i*otantul domnesc al lui Cuza-yodă. 141
Cuza-vodă între ocnaşi... – ” 145
Cuza-vodă şi santinela...”. 146
Cuza şi soldatul... 148
Santinela ... 150
Cuza-vodă şi stareţul mănăstirii Neamţului... r 15° Alexandru Cuza şi călugării... 152
319
Din viaţa lui Vodă-Cuza. [Cuza pune să fie ras un popă].
155 150

DESPRE FAPTELE MEMORABILE ALE UNOR F.COI
Novac”. 160
Negru-vodă şi Mircea Ciobănaşul... 151
Cum a adus Negru-vodă porumbul din Ţara ungui-
erră... 153
jvlircea cel Mare)...164
Horiala” vsenă. 164
[Horia]. 165
[Tot despre Horia] 166
Din copilăria lui Tudor Vladimirescu... 167
Popa Şărban...163
Kiselef şi Mehedinţeanu...172
[I, a 1843]. 173
Iancu; 174
Hora Verbucului... ffij
Pavel Chinezu!; 178
Logofătul Tăut... 179
Sobieschi şi olăeşii... 130
DESPRE DOMNI $1 BOIERI RAI.
HRĂPĂREŢI, INGtMFATT ŞI PROŞTI.
LIPSIŢI DE ÎNSEMNĂTATE
Ciubucul lui Vodă
Moartea ca Arap
Cum a ajuns Ghica-vodă domn al Moldovei
Vasile-vodă şi Iuga...
[Neeulai Milescu Spălariul].
[Erau şi domnitori mai puţin isteţi]
Palma boierului oltean
Fecioru spătarului.
Cel nebăgat în seamă
Cele zece porunci.
Aga Ştefan Catarg!
Vodă Ghica şi vrâncenii
De frica lui Ştirbei

182 184 185 137 103 195 193.199 201 203 205 206
320
DESPRE HAIDUCI
Rădoiţă haiducul
[Pintea Viteazulj.
Pintea pribagu
Pintea Viteazul
[Tot despre Pintea]
Vaslle-cel-Mare
Ion Pietrariu.
[Nespălatul şi baronul]
Dăianu
[Când eram eu haiduc]
211
213
2 la 2 – 16 219
220 223 238 238 247
DIN LEGENDELE TOPONIMICE CARE CUPRIND UNELE RKLAŢI1 ISTORICE
Uragoş-vodă 248
IMigoş-vodă 249
Sas-vodă 265
Doamna lui Sas-vodă 270
Comoara lui NegRU-VOdă 273
[Baia şi divanul lui N’egru-vodă] 274
Catelioa 275
Cetatea Neamţului 277
Dumbrava Roşie 278
Legenda roanăstirii Put na 280
Povestea Vrancei 282
Movila lui Burcel 286
Cerdacul lui Ştefan-vodă…286
Bran voinicul… 287
Curtea domnească din Cotnari 2S8

Dealul Piciorul Dragolei... i... 290
Mănăstirea Argeşului 291
legenda Sibliului... 293
De unde îşi trag numele satele: Slobozia.
Stoeneşti şi Coteneşti 295
[Lăpusneanu a făcut mănăstirea Slatina] 295
Colentina 296
Mănăstirea de la Soveja 296
La Pomană 299
Tuzla 300
Pârâiasul Serafim (Neamţu) 301
Măgura iepei 302
Caraharman 303
321
Marcopriclul... 30 – 1
lusuf Pttnar. 3 t) o
De când i se zice Afumaţi satului vecin cu Boureni 300
De ce le zice Toboşari la o parte din Vultureşti; * – ... 307
De unde-şi trage numele’s: <tul Boureni... 3UB
Indice alfabetic al personalităţilor istorice la care legendele din antologie fac referiri... 311
Bibliografie selectivă 314